

Pv
1

1957

MITROPOLIA BANATULUI

ORGANUL OFICIAL AL ARHIEPISCOPIEI TIMIȘORII
ȘI CARANSEBEȘULUI ȘI AL EPISCOPIEI ARADULUI

EREMITUL VISARION VALAHUL

ANUL VII. Nr. 1—3 IANUARIE-FEBRUARIE-MARTIE 1957

: - : Editura Mitropoliei Banatului : - :

PREDICI ȘI INDRUMĂRI OMILETICE

La Anul Nou și Praznicul tăierii împrejur

„Intru nimeni altul nu este mintuire,
căci nu este sub cer alt nume dat
nouă oamenilor, intru care să ne min-
tuim (decît numele lui Iisus)...“

Fapt. Ap., 4 12.

Iubiți credincioși,

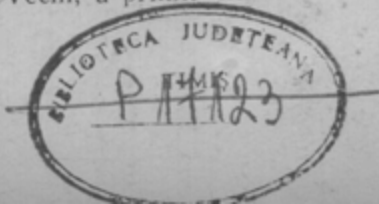
Cînd ultimele clipe ale anului se sfîrșesc și arătătoarele ceasului arată cea dintîi clipă a unui an nou, inimile noastre svicnesc mai tare, sub apăsarea unei emoții puternice. Ce ne va aduce anu' care a început ? Cîți ani vom mai începe în felul acesta și pe cîți îi vom încheia ?...

Inima omului și soarele de pe cer sînt cele două măsurătoare ale timpului. Bătăile inimii numără clipele trecătoarei noastre vieți pămîntești, iar soarele, cu răsăritul și apusul său nesfîrșit, ține socoteala zilelor noastre. Cînd s-au împlinit 365, sau din patru în patru ani, 366, de zile, de răsărituri și apusuri ale soarelui, s-a încheiat un an și s-a scuturat în veșnicie, ca toamna frunzele de pe copac. În fața acestei veșnicii ne înfiorăm. Simțim că sîntem trecători pe acest pămînt ; că zilele noastre au „hotar“ peste care nu putem trece. De aici provir. infrigurarea cu care întimpinăm anul care începe.

Creștinul adevărat însă, își potolește această teamă prin credința în Cel ce „a pus anii și vremurile în a Sa stăpînire“ (F. A. 1, 7) ; înaintea Căruia „o mie de ani este ca ziua de ieri care a trecut și ca o strajă de noapte“ (Ps. 89, 4).

Dumnezeu este ancora tare și neclintită a vieții creștinului. El a trimis pe Fiul Său în lume „ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viața veșnică“ (Ioan 3, 16). De aceea numai în Iisus Hristos își află el bucuria vieții și mintuirea sufletului, pentru că „nu este sub cer *nici un alt nume* — spune sf. apostol Petru — dat nouă oamenilor, intru care să ne mintuim“ (F. A. 4, 12) în afară de numele scump al lui Iisus.

Praznicul de astăzi, pe lîngă pomenirea sf. Vasile și înnoirea anului, ne amintește de ziua în care Iisus Hristos, supunîndu-Se trupezii Tăierii împrejur a Legii Vechi, a primit numele

de *Iisus* „precum a fost numit de inger mai înainte de a se zămislî în pîntece“ (Lc., 2, 21). Alături de acest nume, El a primit chiar din primele zile, și numele de *Hristos*, adică Unsul Domnului (Lc. 2, 26; 9, 20).

Iubiți credincioși,

Numele lui *Iisus Hristos* este plin de înțeles tainic. În limba ebraică Iisus (Iehosua sau Iesua) înseamnă „Dumnezeu este mîntuirea mea“, sau simplu „Mîntuitor“. Din cele mai vechi timpuri acest nume era sfînt în ochii iudeilor. El a fost dat de Moise fiului lui Navi (Deut. 31) în semn că el va mîntui pe poporul său de greutățile vieții în pustiu și-l va introduce în pămîntul făgăduinței. Același nume l-a purtat arhiereul care a condus pe iudeii captivi ce se întorceau din Babilon.

Dreptul *Iosif*, dînd acest nume noului născut, împlinea cuvîntul cel spus de inger (Mat. 1, 21) în semn că El avea să scoată nu numai un popor, ci și toată omenirea din greaua robie a păcatului și a morții și s-o conducă la pămîntul cel nou al făgăduinței, anume la viața veșnică.

Numele *Hristos* este traducerea grecească a cuvîntului evreiesc *Mesîa*, adică *Unsul*. În Testamentul Vechi acest nume se dădea uneori regilor, preoților și proorocilor ca *înși* de sus, mijlocitori între Dumnezeu și oameni. În chip deosebit acest nume se potrivea lui Iisus, ca Unuia ce intrunea în ființa Sa firea omenească și pe cea dumnezeiască, aducîndule împreună și mijlocind în chip deplin împăcarea între Dumnezeu și oameni.

Astfel indoitul nume, *IISUS HRISTOS*, avea să fie semnul de biruință așezat pe steagul noului legămînt. Numele acesta avea să însemneze: moartea a fost biruită, robia ei a încetat. Întunericul necunoștinței s-a risipit. Cel ce primește numele lui Hristos și-l urmează Lui sub acest steag, iese din pustia vieții păcatului și intră în Cănaanul Harului, în împărăția vieții veșnice.

Nu este sub cer un alt nume mai sfînt și mai scump decît numele lui Iisus Hristos, pentru că „Dumnezeu L-a preînălțat și i-a dăruit lui *numele* care este mai presus de orice nume; ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece al celor cerești și al celor pămîntești și al celor de desubt și toată limba să mărturisească că Domn este Iisus Hristos, întrîu mărirea lui Dumnezeu Tatăl“ (Filipeni 2, 9—11).

Noi toți cîți ne-am botezat în numele sfîntei Treimi și urmăm poruncilor sfîntei Biserici dreptmăritoare, am primit, în taina sf. Botez, *numele de creștin*, adică numele lui Hristos, ca un dar de cea mai mare cinste. Încearcă să spui unui om: tu nu ești creștin, ești un păgîn... Se va supăra desigur, pentru că acest nume cuprinde în sine înțelesul a tot ce e bun și frumos, cînstît și curat în lumea aceasta.

Purtînd nsă acest nume, avem datoria de a ne purta așa precum arată numele. Cînd am primit numele de creștin am intrat în armată nevăzută a lui Hristos. Avem deci datoria de „a ne lupta *lupa cea bună* a credinței creștinești, (II Tim. 4. 7) după dreptăril și predania Bisericii, care ne-a născut duhovnicește prin Bdez; avem datoria de a face să strălucească în noi toate acele virtuți care le recunoaștem în Hristos, căpetenia lup-tei noastre și modelul desăvîrșit al vieții noastre.

Fără această luptă dusă zi de zi, cu răbdare și stăruință, cu smerenie și cu dragoste pentru Cel al cărui nume îl purtăm, fără încredere desăvîrșită în nemincinoasele sale făgăduințe, în deșert am purta acest nume.

Sf. Grigorie de Nyssa spune că nu a existat și nu există *cînte* mai mare decît aceea cuprinsă în *numele de creștin*. Ea arată pe împăratul care e uns, e semnul puterii împărătești. Dar a purta acest nume încă nu înseamnă că ești ceea ce înseamnă numele. Dacă, te pildă, dau numele de om unui copac sau unei pietre, urmează oare, că acest copac sau această piatră sînt oameni cu adevărat? Trebuie ca mai întîi să existe omul și apoi să fie numit cu numele naturii sale. Nici o statuie sau o pictură reprezentînd un om nu pot fi luate drept oameni. Numai firea însăși va arăta numele adevărat ce se cuvine fiecăruia. Așa că și cei ce poartă numele lui Hristos se cuvine ca mai întîi ei să fie ceea ce vrea numele, pe urmă să-și ia această denumire. „Să nu se potrivească și nouă — zice același sfînt Părinte — anecdca despre maimuță, povestită de păgîni“. Sf. Grigorie reproduce această anecdotă, despre un prestidigitator care dresase o maimuță așa de bine încît, îmbrăcată ca un artist, dansa pe cenă în ritmul muzicii. Un spectator aruncă într-o zi înaintea maimuței „cîteva din acele lucruri de mîncare care atrag lăcmia unor astfel de animale“. Maimuța se lipsi și de aplauzele publicului și de mască și se repezi la mîncare, descoperindu-și adevărata fire. Și încheie sf. Grigorie: „După cum acestei fire nu i-a fost suficientă înfățișarea falsă pentru a fi socotită oi, pentru că și-a trădat firea prin lăcomia după lucrurile de mîncare, tot așa și cei ce nu și-au format cu adevărat prin crență propria lor fire, cu ușurință vor fi dovediți prin lăcomiile la volului că sînt altceva decît se proclamă. În loc de smochin, de migdale sau de altceva la fel, piața diavolului oferă ca lucruri de mîncare pentru lăcomia oamenilor slava deșartă, ambiți, pofta de cîștig și altele la fel; prin aceasta ea trădează ușorufletele maimuțarești, care simulează creștinismul prin imitarea prefăcută scoțindu-și în vremuri de pătîmire, masca cumpătîi, a blîndeții sau a oricărei alte virtuți“ (Sf. Grigorie de Nyssa. *Despre sensul numelui sau profesiunii de creștin*, la Pr. G. Coman, *Probleme de filosofie și literatură patristică*, Blud 944, pp. 238—240).

Iubiți credincioși,

Prăznuind astăzi prima zi a unui an nou, odată cu Taierea împrejur a Domnului și punerea numelui, ne-am adunat aci ca să mulțumim lui Dumnezeu pentru binefacerile pe care le-a revărsat cu indestulare asupra noastră, în anul care a trecut și să-i cerem binecuvintarea asupra „Cununii anului ce a sosit“.

Ca unii ce purtăm numele de creștini, care ține de la Hristos, să punem început bun vieții noastre cea după poruncile lui Dumnezeu, spre a merita acest nume. Să ne încordăm puterile și să cerem ajutorul Harului de sus, spre a purta fără slăbire lupta cea bună la care am fost chemați (I Tim. 6, 12), spre a ne învrednici și noi de cununa cea neveștejită a mării pe care Domnul o va da „tuturor celor ce vor fi iubit arătarea lui“ (II Tim. 4, 8). Atunci vom birui teama și frica în fața necunoscutului pe care ni-l ascunde viitorul, căci „Domnul va fi tăria noastră“.

„Domne, învrednicește-ne pe toți ca împreună să slăvim prea cinstitul și de mare cuviință numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Sfintului Duh. Amin.“

Dr. Gh. Lițiu
vicar episcopesc.

Inimă bună și inimă rea

Sf. Evangheliile din duminica de după Crăciun face amintire despre regele Irod, despre magii de la răsărit și despre dreptul Iosif. Din felul cum îi descrie pe aceștia rezultă că regele Irod avea inimă rea, iar magii și Iosif aveau inimă bună.

Oameni cu inimă bună sau rea ne mai prezintă și alte sfinte Evanghelii. Fariseii ne sînt înfățișați ca avînd inimea rea, iar marea mulțime a poporului, inimă bună; tilharii, care au bătut pe omul ce se cobora de la Ierusalim la Ierihon, au avut inimă rea, iar Samarineanul care a dat îngrijire celui rănit, inimă bună; Iuda Iscarioteanul a avut inimă rea, iar Maica Domnului și femeile mironosițe, inimă bună, etc.

Dar oameni cu inimă bună sau rea ne prezintă nu numai Biblia, ci și întreaga literatură profană, fie ea cultă sau populară. Nu există roman, nuvelă, dramă, tragedie, etc. în care să nu vedem oameni avînd inimă bună sau rea. Aceeași situație o aflăm și în doine, basme, etc. Să ne gîndim de ex. numai la Miorița, în care un cioban e prezentat ca avînd inimă bună, iar alții, doi, inimă rea.

Viața de toate zilele, de asemenea, ne arată că există oameni cu inimă bună sau rea.

Noi luăm aici cuvîntul inimă în înțelesul de centru ce cuprinde toată viața internă a omului, de element ce caracterizează

ză ființa intimă a omului. O considerăm ca un organ în care se află ascunse tainele vieții omenești, taine pe care le poate cunoaște, pe de-a-ntregul, numai Dumnezeu (Ps., 43, 23).

În contactul zilnic cu semenii, constatăm la unii o căldură față de noi, iar la alții o răceală, și obișnuim să spunem despre primii că au inimă bună, iar despre cei de-al doilea că au inimă rea.

De aceea s-au și format o mulțime de expresii pentru a designa această stare. Ex. om cu inimă caldă, cu inimă bună, mare, blândă, plină de iubire, etc., sau: om cu inimă rece, om cu inimă rea, haină, de piatră, inimă plină de ură, inimă de cîine sau chiar: om fără inimă. Expresia din urmă vrea să arate pe cineva care nu are nici o dragoste și nici un simț de omenie față de aproapele.

Ce ne spune Domnul despre inimă? Ia El vreo atitudine față de inima omenească, sau rămîne indierent?

Citind sfintele Evanghelii constatăm că inima omenească este una din preocupările de seamă ale Mintuitorului. Toate faptele și predicile Lui sînt izvorite din inimă și sînt adresate inimii omenești. Sînt izvorite din inimă bună, curată și plină de iubire, și urmăresc să convertească inima omenească spre a o face bună, curată și plină de iubire. Ceea ce cere Domnul de la om, este inima. Dar nu o inimă oricum, ci o inimă curată, bună, o inimă eliberată de imboldurile rele, o inimă din care să fie plivite buruienile răutăților și să fie sădite, în loc, flori de virtuților. Cere, cu alte cuvinte, ca fiecare om să aibă o inimă de samarinean, o inimă ca dreptul Iosif, și nu una ca Irod, sau ca fariseii.

Iar pentru a putea avea o astfel de inimă, Domnul indică și mijloacele prin care ea se poate dobîndi, ș. a. rugăciunea, munca și, în general, atașamentul sincer față de El.

Dacă Mintuitorul ne cere să avem o inimă bună, o face pentru binele nostru. O face pentru că știe că numai o inimă bună, poate face pe om fericit.

Inima este izvorul acțiunilor noastre. În ea se sălășluiește și din ea emană virtutea sau păcatul, iubirea sau ura. După spusele Domnului, „din inima omului purced cugetele cele rele, desfrînările, hoțiile, omorurile, preacurviile, poftele de inavuțire, vicleniile, înșelăciunea, necumpătarea, pizma, hula, trufia, ușurătatea” (Mc., 7, 21—22). Dar tot din inimă pornesc atitea și atitea fapte mari și frumoase. Inima poate fi un organ prin care lucrează Dumnezeu sau Satana. Satana a intrat în inima lui Iuda și l-a îndemnat să vîndă pe Mintuitorul (Io., 13, 2).

Inima creează în și în jurul omului o anumită atmosferă.

Cei ce au inimă rea, — inimă învîrtoșată sau împietrită — acela creează în jurul lor o atmosferă de răceală și de vrajbă.

Inima rea imprăştie pe oameni şi-i face să se urască. Dimpotrivă, cei ce au inimă bună, inimă caldă, creează în jurul lor o atmosferă de căldură, de simpatie, de prietenie, care apropie pe oameni şi-i face să trăiască în bună înţelegere. Ori, un astfel de trai de sigur că este spre binele individului şi al societăţii. De aceea ne cere Domnul să iubim pe Dumnezeu şi pe semenii din toată inima (Mt. 22, 37).

Asta înseamnă că cu cât sînt în lume mai multe inimi bune, mai multe inimi pline de virtute, cu atât se înlătură mai mult suferinţa de pe pămînt şi se înlocuieşte cu bunăstarea şi mulţumirea sufletească.

Intrucît o astfel de inimă şi un astfel de trai corespund voii lui Dumnezeu şi năzuinţelor adînci ale fiinţei umane, se roagă şi Psalmistul zicînd: „inimă curată zideşte întru mine Dumnezeu“ (Ps., 50, 11), iar Domnul spune că numai cei cu inima curată vor vedea pe Dumnezeu (Mt. 5, 8).

Sfînta Scriptură are o mulţime de expresii referitoare la inimă. Iată cîteva din ele: Cei cu inimă rea „se bucură cînd fac răul şi se veselesc cînd umblă pe poteci întortocheate“ (Prov. 2, 14). Dumnezeu urăşte „inima care plămădeşte gînduri viclene“ (Prov., 6, 18). „Inima celor fărădelege este lucru de puţin preţ“ (Prov., 10, 20). Omul se face plăcut prin inima lui (Prov., 19, 22). Dumnezeu cîntăreşte inimile şi pătrunde cu privirea în fiinţa omului (Prov., 24, 12). Cei ce au inima împietrită nu văd cu ochii şi nu înţeleg cu inima adevărul (Io., 12, 40).

Marea valoare a inimii omeneşti se poate vedea şi din faptul că dacă are cineva o minte oricît de luminată, dar dacă nu e dublat şi de o inimă bună, el ne lasă rece, nu ne mişcă şi nu ne atrage. Mintea singură luminează, dar numai cu o lumină rece, şi numai inima e aceea care poate da căldură acelei lumini, ca ea să fie binefăcătoare.

Oamenii cu inima rea stau unii alături de alţii ca piatrile într-o grămadă. Nu simte unul pentru altul. În schimb oamenii cu inima bună sînt ca celulele într-un organism, sau ca instrumentele într-o orchestră. Între ei există armonie, colaborare şi sprijin reciproc. De aceea ea e preamărită de poezi, e cîntată de rapsozi şi e binecuvîntată de Dumnezeu.

Domnul o astfel de inimă ne cere. De aceea să căutăm să avem fiecare o inimă cît mai bună şi cu o cît mai mare sensibilitate spirituală, pentru binele nostru şi al semenilor şi pentru preamărirea lui Dumnezeu. Şi să nu pierdem din vedere spusese Mintuitorului: „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu“ (Mt. 5, 8).

Prot. Dr. Ioan Petreuşă

Duminica lui Zacheu

„Grăbește de te coboară că astăzi
în casa ta trebuie să rămîn”
(Luca, 19, 51).

I.

După ce în apele Iordanului vocea Tatălui ceresc mărturisește, în auzul lumii, că Cel născut, înainte cu 30 ani, în chip minunat dintr-o Fecioară Preacurată, în Peștera din Vitleem, este însuși Fiul Său cel iubit — cunoscut pînă atunci ca fiu al Mariei și al teslarului Iosif din Nazaretul Galileii —, Domnul Iisus pășește în lume ca *Mesia*, Mîntuitorul cel făgăduit de Tatăl proto-părinților noștri, desfășurînd cel mai mare steag din cîte s-au purtat vreodată pe pămînt, steagul pe care era scris: „pace și între oameni bună voire”.

În Evanghelia de duminica trecută, cea dintîi după Botez, Fiul lui Dumnezeu se adresează oamenilor zicînd: „Pocăiți-vă, că s-a apropiat împărăția cerurilor” (Matei, 4, 17).

„Pocăiți-vă” în sensul de *schimbați-vă* (grec. = *metanoiete*), revizuiți-vă, îndreptați-vă viața pătată de pînă acum, căci — după cum spunea Înainte Mergătorul și Botezătorul Ioan — „Iată și securea la rădăcina pomilor zace” (Matei, 3, 10), iată se apropie nemitarnicul Judecător, „a cărui lopată este în mina lui și va curăți aria sa și va aduna grîul (sufletele curate) în hambarul său, iar pleava (pe cei netrebniți) o va arde în foc nestins” (Ib., 3, 12).

În Evanghelia de azi, a duminicii a doua după Botez, ni se înfățișează ochilor noștri sufletești cazul de convertire, de pocăință adevărată, a bogatului *Zacheu*, mai marele vameșilor din Ierihon, un înalt funcționar, care, împreună cu miile de cetățeni ai Iudeii, cutremurat de „glasul celui ce striga în pustie” și mai apoi de predica Celui despre care Ioan spunea că „nu-i vrednic să-i ducă încălțăminte” (Ib., 3, 3, 11), salută cu bucurie, primește și intră, prin credință și căință, deci printr-o radicală schimbare a vieții în noua împărăție, întemeiată de Mesia Impăratul, așteptat de toate popoarele lumii.

Pășirea lui Iisus în lume este foarte asemănătoare unui *răsărit de soare*. Dimineața, când soarele nostru își face maiestos apariția la orizont, toată firea cuvîntătoare și necuvîntătoare, de la firul de iarbă, pînă la falnicii arbori ai pădurii, de la paseri, animale domestice și pînă la om, îl salută cu nespusă bucurie. Numai *fia-rele* pădurii (asemenea lui Irod) fug și se ascund în viziunile și ascunzișurile lor, așteptînd din nou coborîrea întunecului nopții, spre a ieși după pradă.

Același fenomen a avut loc și în *ordinea morală*, acum 1957 de ani, cînd a răsărit Soarele celce nu apune niciodată: „*Poporul ce ședea în întunerec a văzut lumină mare și celor ce ședeau în laturea și în umbra morții lumină le-a răsărit*” — zugrăvește, cu 750 ani mai înainte, în cutremurătoarea sa viziune, proorocul *Isaia*, extraordinarul fenomen al apariției Soarelui dreptății (*Matei*, 4, 16).

În fața acestui Soare, „Ingerii cîntau, păstorii flue-rau, Magii se-nchinau, toți se bucurau”, numai „Irod se turbura de Nașterea Ta” — mărturisesc colindele noastre. *Ingerii* erau solii Cerului. *Păstorii* reprezentau poporul de jos, milioanele de sclavi și robi, pe cei apăsăți din lume și pe toți cei zdrobiți la inimă (*Luca*, 4, 18), — iar *Magii* erau reprezentanții științei, ai filozofiei, ai înțelepciunii veacului, care se pleacă smeriți, în fața Rațiunii Supreme, din care s-a născut mai înainte de veci, Cuvîntul, intrupat la „plinirea vremii” din sînul Preacuratei.

II.

Zacheu făcea parte din categoria acestora din urmă, atît prin averea și starea lui socială, cît și prin cultura lui intelectuală. Toate acestea însă nu l-au împiedecat să alerge, ca și Magii, să aducă lui Hristos, care trecea atunci prin orașul Ierihon, comoara cea mai de preț a inimii sale: *dorul* după o viață nouă.

Din cauza mulțimii, care se îmbulzea (*Luca*, 5, 1), să se apropie de Cel ce vorbea atît de frumos și convingător despre „înălțimea gîndului smerit”, singurul care poate deschide porțile împărăției cerurilor (*Luca*, 4, 33,

43), — Zacheu nu poate pătrunde pînă la acea Ființă minunată, spre care-l împingea o forță nevăzută, căreia nu-i putea rezista.

Fiind și *mic* de stat, el a alergat înainte, suindu-se într-un *dud* „ca să-l vadă, că pe acolo avea să treacă“ (*Luca*, 19, 4). Ajungînd în dreptul dudului, ochii Domnului se întîlnesc cu ochii lui Zacheu. Se privesc reciproc. Clipa este *cutremurătoare*, *hotărîtoare*, *mîntuitoare*: „*Zacheu, grăbește de te coboară, că astăzi în casa ta trebuie să rămîn*“. „Și grăbindu-se s-a coborît, și l-a primit bucurîndu-se (*Ib.*, 19, 5—6).

Înainte de a fi intrat în casa *materială* a lui Zacheu, Domnul a intrat, *prin credință*, în casa lui cea nevăzută, *spirituală*, în sufletul, și-n inima lui, proiectînd asupra ei o puternică și orbitoare rază de lumină divină, care, pătrunzînd ca un fior pînă în adîncimea ființei și conștiinței lui Zacheu, a dezvelit *păcatul* și răul din el în toată oribila, hîdoasa și respingătoare lui înfățișare.

În fața acestei priveliști unice, Zacheu face, instantaneu, o *retrospecție* asupra trecutului, acoperit de negura nelegiuirilor și a viselor nebune. Prin *introspecție* el se coboară apoi în sine însuși, se examinează cu atențiune și, cutremurat pînă-n adîncul ființei sale, de bilanțul negru al lanțului nesfîrșit de abateri și nelegiuiri, ia în chip eroic suprema hotărîre de a *rupe* pentru totdeauna cu un trecut nedemn și a pune capăt unei vieți *false* și ticăloase, dominată de sclipirile înșelătoare ale arginților și stăpînită de nebunia ambițiilor deșarte.

Drept aceea, adresîndu-se Domnului, Zacheu a zis: „*Iată, jumătate din averea mea, Doamne, o dau săracilor, și de am năpăstuit pe cineva cu ceva, întorc împătrit*“ (*Ib.*, 19, 8).

Salutînd cu bucurie această decizie, Domnul spune cu voce tare, ca, și cei ce „cîrteau... că la un păcătos a intrat să găzduiască“ (v. 7), să audă: „*Astăzi s-a făcut mîntuire casei acesteia... Că a venit Fiul omului să caute și să mîntuiască pe cel pierdut*“ (v. 9—10).

Pînă a nu se întîlni cu Iisus, Zacheu a fost un suflet *pierdut*, o ființă rătăcită, un om bolnav sufletește. Za-

cheu nu reușise să cunoască adevărul, binele și frumosul, iubirea și dreptatea, — iar dulcele și plăcerile, bogățiile și rangul său social nu numai că nu i-au oferit pacea, liniștea și echilibrul vieții, ci dimpotrivă au comprimat ceea ce avea mai de preț în ființa lui de om: *conștiința morală*.

Acum, în fața Soarelui dreptății, această conștiință tresare, se *trezește* din somnul de moarte, și se ridică triumfătoare la o *viață nouă*.

Din clipa în care ochii lui Zacheu s-au întâlnit cu ai Domnului Iisus, Zacheu cel vechi a murit, și un *nou* Zacheu s-a născut. În casa *acestui* Zacheu renăscut a *intrat* și a *rămas* Fiul lui Dumnezeu. În peștera inimii *acelui* Zacheu se naște El din nou. Aici, în această peșteră, transformată în colț de rai, va *locui* de acum înainte, prin credință (*Efes.*, 3, 17), Domnul Iisus.

Născut a doua oră, prin Cuvîntul lui Dumnezeu (*1 Petru*, 1, 23), Zacheu devine un *purtător de Dumnezeu*, un teofor, un vestitor și cetățean al noii împărății, care este *împărăția păcii* și a buneivoini între oameni.

III.

Nașterea lui Iisus a cutremurat pe Irod (*Matei*, 2, 5), iar *renașterea* celor ce *cred* în Iisus a turburat și ațîțat ura Fariseilor. Pe Irod, ca și pe Pilat, Domnul i-a încredințat că împărăția Lui „nu este din lumea aceasta”.

Prin cuvintele: „*Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru*” (*Luca*, 17, 21), Domnul a indicat *inima* ca punct arhimedic, centru și focar de iradiație a Împărăției sale. Fariseilor fățarnici Domnul le-a demonstrat că Împărăția Lui este gătită pentru cei ce, ca Zacheu, ca tilharul de pe cruce, ca Maria Magdalena, etc., *rup cu păcatul* și se smulg din robia lui (*Romani*, 6, 12—14), și „împreună cu Sutașul recunosc că Iisus Hristos, este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu” (*Matei*, 27, 54).

Prin toată sublima lui învățătură, Domnul a arătat că numai cine este căzut, bolnav, rob și orb, rîvnește

și dorește din inimă *ridicarea*, și poate prețui cu ade-vărat sănătatea, libertatea și lumina.

Tuturor celor ce la Crăciun, la Anul Nou, Bobotea-ză, azi și în toate duminicile și sărbătorile de peste an, călăuziți, ca și Magii, de *steaua credinței strămoșești*, ați alergat împreună cu păstorii la Peșteră, și alături de Zacheu v-ați suit în acest „dud” înalt, care este mo-numentala noastră *Catedrală*, ca să vedeți pe Iisus, care de aproape 2000 de ani *trece și petrece aici*. Vă zic: Grăbiți de vă coboriți, că astăzi în casa voastră tre-buie să rămână Hristos Domnul.

El vrea să fie *azi* și *totdeauna* oaspetele și priete-nul vostru. El vrea să dea inimii, cugetului și vieții voa-stre și țării noastre și lumii întregi *pacea* mult dorită, căci El este *Domnul Păcii* și Mîntuitorul sufletelor noa-stre.

Lui i se cuvine deci cinstea, mărirea și închinăciu-neă (*Apoc.*, 5, 12), acum și totdeauna. Amin.

Pr. Gh. Cotoșman

Duminica Vameșului și a Fariseului

S M E R E N I A

Intr-o carte despre lupta Rusiei, la *Austerlitz*, împotriva lui *Napoleon Bonaparte*, se povestește cum un oarecare Andrei, ră-nit grav pe pămînt, îl vede călare pe Invingătorul Europei... atît de mic. „Ce era Napoleon și toate cele pămîntești pe lingă cerul acela albastru curat și imens, ce se întindea deasupra lui” (*Toilstoi: Război și Pace*).

Însăși natura predică despre *smerenia* omului înaintea lui Dumnezeu. Căci întotdeauna cugetul nostru se înalță și mai sus de opera de artă: la *artistul* care a creat-o. Și dacă o privești frumoasă ne smerește, silindu-ne prin sublimul ei să ne recu-noaștem micimea, apoi cu atît mai virtos Dumnezeu, frumuse-țea, puterea și bunătatea desăvîrșită, ne pleacă deabinelea ge-nunchii spre pămînt.

Așa bunăoară Avram, cînd văzu Sfînta Treime sub chipul celor trei călători, s-a smerit pe sine, în drumul spre Sodoma: „Iată, citez să vorbesc Stăpînului meu, eu care sînt pulbere și cenușă” (*Facere*, 18, 27).

Și mai adinc s-a smerit Profetul Isaia, cind a contemplat pe Dumnezeu cel Preainalt: „*Eu sint un tilhar și un necredincios*”.

Amintiți-vă încă și de minunea pescuitului bogat, cind sf. Apostol Petru, văzind mulțimea peștelui, s-a smerit căzind la picioarele lui Iisus: „*Ieși de la mine, Doamne, că sint om păcătos!*” (Luca, 5, 8).

Ei bine, părintele duhovnicesc al Neamurilor, desigur că nu era numai „pulbere și cenușă”; iar profetul Isaia nici pe departe nu poate fi considerat, cum el însăși s-a numit: un „tilhar și necredincios”; după cum nici sf. Petru nu este, fără doar și poate, un „om păcătos”. Ci prezența lui Dumnezeu a fost pentru ei, în acel moment, atât de copleșitoare încît nici o înjosire nu li se părea îndeajuns față de măreția Tatălui ceresc. Smerenia le-a smuls de pe buze aceste cuvinte.

Intr-adevăr, prezența lui Dumnezeu în viața omului îl îndeamnă la smerenie.

Despre această smerenie a Sfinților și a noastră e vorba acum.

Ce este dar, smerenia? Ea este o stare sufletească firească a creștinului adevărat în fața lui Dumnezeu. „Creștinul adevărat — scrie fericitul *Asterie al Amasiei* — are neconținut trează în el ideea că noi sintem creaturi și ființe muritoare, iar Dumnezeu este creatorul vieții noastre și cel mai bun econom al nostru”. Deci smerenia este recunoașterea neputinței noastre în fața lui Dumnezeu și recunoașterea atîrnării noastre de Tatăl ceresc.

Cu toate acestea smerenia nu este o slăbiciune, ci este o putere sufletească nemaipomenită. Ea te face să te simți prea puțin, chiar în starea de sfințenie, cum văzurăm în exemplele de mai sus. Dar nu te duce la desnădejde, ci dimpotrivă, te silește să rîvnești mereu spre mai bine, spre desăvîrșire.

Așa întreabă sf. *Isaac Sirul*: „Ce este desăvîrșirea?” — și tot el răspunde: „o prăpastie de smerenie”. „Smerenia este vestmintul lui Dumnezeu. Căci Hristos — Cuvîntul lui Dumnezeu făcut trup s-a îmbrăcat cu smerenie și prin acest mijloc el a rămas cu noi în trupul nostru, ascunzînd sub această smerenie puterea Suveranității sale; de aceea cel care se îmbracă cu vestmintul smereniei atrage la sine pe Hristos”. „Celui smerit nu-i va lipsi harul, fiindcă el nu-și recunoaște nici un merit propriu, fără numai neputința sa, din care pricină i se deschid tainele dumnezeiești și adîncurie dragostei lui Dumnezeu”.

Așadar nu mai încape nici o îndoială că smerenia este o cale de mîntuire pentru noi. Ea este leac împotriva păcatului. Căci prin mîndrie au căzut ingerii cei răi dintru început și prin trufie i-a ispitit diavolul pe primii oameni să mînince din pomul oprit ca să fie și ei asemenea lui Dumnezeu. Calea întoarsă spre mîntuire este deci tocmai contrarul mîndriei diavolești: este smerenia.

De aceea Mîntuitorul, carē a venit să strice lucrurile 'diavolului, a propovăduit smerenia.

Mîntuitorul a predicat smerenia : In Fericirea I-a spunea : „Feriți-vă, cei săraci cu Duhul, că acela este împărăția cerurilor“ (*Mt.*, 5, 3). Cei săraci cu duhul sînt smeriții, cari își recunosc slăbiciunea, dar vreau să fie tot mai buni.

In parabola „Vameșul și Fariseul“ Hristos ne-a dat și exemplul de smerenie in vameșul care își recunoștea păcătoșenia și s-a dus mai îndreptat la casa sa decît fariseul trufaș. Așa încheie dînsul pilda : „Oricine se înalță pe sine, se va smeri ; iar cel ce se smerește pe sine, se va înalța“ (*Luca*, 18, 14).

Dar Mîntuitorul nu numai că a predicat smerenia ci el însuși a trăit-o. El a făcut din viața lui pămîntească un prilej de neconținută smerenie : s-a născut într-un staul de vite, a trăit între oropsiții vieții pe care și i-a făcut apostoli și a murit între tîlhari pe Golgota, răstignit ca și un criminal de rînd. Așa scrie Sf. Pavel : „S-a smerit pe sine, ascultător făcîndu-se pînă la moarte — și încă moarte de cruce“ (*Filipeni*, 2, 8).

Mîntuitorul a predicat și a intruchipat smerenia. Ba a și lăsat-o moștenire apostolilor și nouă tuturor creștinilor. In ne-nunțate chipuri ne învață apostolii despre smerenie și combat mîndria păgînă. „Smeriți-vă sub mina tare a lui Dumnezeu — scrie sf. Petru — ca să vă înalțe la timpul cuvenit. Pentru că Dumnezeu celor trufași le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har“ (*1 Petru*, 5, 5—6).

Mîntuitorul Hristos ni se dă pe el însuși nouă ca pildă de smerenie, atunci cînd spune : „Luați jugul meu asupra voastră și învățați-vă de la mine că sînt blînd și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre“ (*Mat.*, 11, 29).

Prin urmare, iată răspunsul la întrebarea : „Ce este smerenia ?“ Smerenia este o cale sigură spre mîntuire : calea pe care a ales-o Hristos ca să ne mîntuie ; este vestmintul lui Hristos pe care toți trebuie să-l îmbrăcăm dacă vrem să ne mîntuim.

Ați văzut care pom stă vara cu crengile aplecate ? Desigur pomul încărcat de rod. Spicul.

Așa trebuie să fie și creștinul : aplecat, smerit înaintea lui Dumnezeu. Acesta e și semnul sigur că sufletul bine încărcat de roadele mîntuirii : numai celor smeriți care-și încredințează lui Dumnezeu destinul lor le dă Dumnezeu harul.

E adevărat că la pomul încărcat de rod mai vin și lovituri : ca să-l scuture. Pentru om aceste lovituri sînt suferințele.

Spuneți-mi : pe voi nu v-au umilit, nu v-au doborît adevăratele necazurile ? O, desigur că da ! însă vai de omul acela pe care viața îl smerește și nu credința lui în Dumnezeu ! Acela nici odată nu se va putea înalța din prăpastia durerii, cum zice Iisus că „Cel ce se smerește pe sine, se va înalța“.

O, iubiții mei frați ! Înainte de a vă umili pe voi neonroci-
rile, smeriți-vă voi înșivă înaintea lui Dumnezeu. Înainte de a
vă înfringe viața această trecătoare, înfringeți-vă voi pe voi în-
șivă — înaintea lui Dumnezeu prin smerenie. Și atunci fiți în-
credințați că „inima înfrintă și smerită Dumnezeu nu o va ur-
gisi“ (Ps., 50, 18).

Prot. Petru Bogdan

Duminica Fiului Risipitor

Nedreptatea milei

Cunoașteți oare povestirea despre pastorul (André Gide,
Simfonia Pastorală), care adusesese în casă o nenorocită fetiță
orfană aproape sălbatică și oarbă. O biată ființă abia ome-
nească, vrednică de toată mila. Ci monstruosul bun simț al fa-
miliei, care nu admitea ca mila să-i fie luată prin surprindere,
ii făcu pastorului reproșul că pentru intrusa infirmă nutrește
mai mare grijă decît pentru copiii săi proprii. La care invinui-
tul aduce justificarea păstorului din Pilda cu oaia rătăcită: Lasă
pe cele nouăzeci și nouă în munți, ca să caute pe cea pierdută
(Mt., 18, 12).

Desigur, mai mult valorează nouăzeci și nouă de oi în
preajma și sub paza ta, decît una rătăcită pe povirnișul mun-
ților. Și totuși Mintuitorul Hristos spunea : „Că așa și în ceruri
va fi mai multă bucurie pentru un păcătos ce se pocăiește, de-
cît pentru nouăzeci și nouă de drepți, care n-au nevoie de po-
căință“ (Lc., 15, 7).

Bunul nostru simț, nu recunoaște nimic fără logică în E-
vanghelie, sau ceva care să depășească sărmana logică ome-
nească : Înțeleg să-l cauți și să-l mintuiești pe cel pierdut. Dar
a-l căuta pe păcătos, lăsînd pustii pe cei buni, și a te bucura
pentru dinsul mai mult decît pentru ceilalți nouăzeci și nouă,
Doamne, dacă aș îndrăzni să vorbesc pe față, aceasta aș decla-
ra-o cea mai revoltătoare nedreptate !

Astfel a cugetat și fratele mai mare al Fiului Risipitor din
Evangelia de azi, cînd l-a văzut întors acasă. Trebuia să-i dea
pedeapsă, după dreptate. Și minune : dreptatea jignită de atîtea
păcate și fărădelegi nu-l alungă pe păcătos, ci dimpotrivă mila
tatălui îi iese în cale, căzîndu-i pe grumaji, cu lacrimile dra-
gostei părintești, cu haina iertării, cu inelul primirii ca fiu, cu
ospașul bucuriei că un mort a înviat și cel pierdut s-a aflat.

Ah, cită dreptate omenească și ce logică strînsă în scena
pe care fiul cel mai mare, virtuosul, o face tatălui său : „Iată,
de atîția ani îți robesc, și niciodată n-am călcat porunca ta ;

și mie nu mi-ai dat măcar un ied, să mă veselesc cu prietenii mei. Iar cind veni feciorul tău acesta care a mincat avuția sa în desfrinări, ai injunghiat pentru el vițelul cel ingrașat" (*Lc.*, 15, 29—30).

Unde este aci dreptatea? — întrebăm și noi, neștiind că înălțimea dreptății Tatălui ceresc, pe bună cale, de-ar veni, ca fulgerul ne-ar sfărîma, într-o clipă pretinsa noastră neprihănire, bunătate, moralitate. Așa precum stă scris: „Un om poate să fie drept în fața lui Dumnezeu, o faptură omenească este ea curată înaintea celui ce-a zidit-o? Dacă el găsește vină chiar ingerilor săi, cu cit mai vîrstos celor ce sălășluiesc în locuințe de lut, a căror obîrșie este țărina și pe care îi strivește ca pe o molie" (*Iov.*, 4, 17—19). O, nu! Nu poate fi vorba de dreptate în acest răstimp al lumii și al vieții noastre pămîntești, între noi și Dumnezeu. Căci „plata păcatului este moartea" (*Rom.*, 6, 23), iar noi păcătoșii mai sintem încă vii; numai și numai fiindcă Tatăl ceresc nu voiește moartea păcătoșului, ci să se întoarcă și să fie viu. Aci e vorba de altceva, precum ne învață Iisus în parabola cu lucrătorii tocmiți la vie (*Mt.*, 20, 1—16) în diferite ore ale zilei, care toți au fost răsplătiți cu aceeași monedă. Iar cind un nenorocit de năimit vrea să-i dovedească stăpinului nedreptatea, acesta îi arată că lui i-a plătit după invoială, dar din bunătate dă și celor ce-au venit la vie în ceasul al unsprezecelea tot atît. „Sau poate ochiul tău este pismătăreț pentru că eu sint bun?" (*Mt.* 20, 15).

Iată dar de ce e vorba: de bunătatea lui Dumnezeu față de noi păcătoșii. Aci e temeiul mintuirii noastre: mila biruie dreptatea. Căci drept ar fi fost să fim striviți din rădăcină, de la Adam, și totuși tatăl prea bun ne-a pus în cumpănă cu însuși Fiul său iubit, prin aceea mare nedreptate pe care o sesizează sf. evg. Ioan: „Că așa a iubit Dumnezeu lumea încît pe unul născut Fiul său l-a dat, că oricine crede într-însul să nu piară ci să aibe viața de veci".

Aceasta este iubirea nemeritată de noi a Bunului Dumnezeu, care nu stă să facă mărunte socoteli de contabil cu nefericitul nostru suflet. „Cel care miluiește nu judecă cu exactitate, ci dăruiește cu iubire de oameni" (Asterie al Amasiei).

Luați aminte la acest adevăr rostit de un sf. Părinte al Bisericii: el își are reversul de către partea noastră a oamenilor față de Dumnezeu. Se poate rosti și astfel: „Cel care este miluit, nu socotește cu exactitate, ci se dăruiește cu iubire de Dumnezeu". Intr-adevăr nici noi n-avem dreptul să facem calcule mărunte cind îl căutăm pe Dumnezeu.

Mai întîi, nu uita că fiind credincioși am trăit sau mai trăim pe sbuciumul Fiului Risipitor. Aceasta nu e o parabolă. E însăși istoria sufletului nostru cu nesfîrșitele lui căderi și îndoieli. În fața lui nu putem spune decît: *sînt un păcătos*. Dar

îată timpul... Timpul Postului Mare ne cheamă să facem calea îndărăt spre casa părintească. Și atunci gândul nostru cu puternicul său bun simț ne descurajează: Oare mă va primi? Nu; mă va alunga! Aceasta este logica și dreptatea noastră a păcătoșilor care ne alungăm poate copiii greșiți și nici o durere a lor nu ne impacă inima impietrită. „Că totuși plin de îndurare pentru oameni e Dumnezeu — zice sf. Ioan Gură de Aur. — Nu și-a cruțat pe Fiul său, ca să-și cruțe robii; a năpustit pe Unul Născut, ca să răscumpere pe niște robi nemulțămitori a dat ca preț singele Fiului său. Să nu-mi spui: Am greșit prea mult, cum voi putea să mă mintuiesc? Tu nu poți, dar Dumnezeu poate“. Nedreptatea milei lui te mintuie. Fără calcule, uneori în pofida logicei tale omenеști, ai fost preferat celor drepți, cînd ar fi trebuit să mori sub povara strivitoare a dreptății lui veșnice.

Nedreptatea milei lui însă îți pretinde să i te dăruiești, ca Fiul Risipitor în brațele Tatălui.

În conștiința noastră a tuturor se aude puternic glasul Fiului Risipitor: „Scula-mă-voi și mă voi duce la Tatăl meu“ (Lc. 15, 18).

Prot. Petru Bogdan

Duminica Lăsatului de Carne

Frații prea mici ai lui Iisus

Cine nu știe ce mult era odinioară disprețul celor mari pentru cei de jos?! Sclavii, considerați ca simple unelte de muncă (Aristotel), puteau fi nimiciți oriînd, dintr-un simplu capriciu al stăpînului; iar săracii — plebea — pleava societății păgîne, erau hrăniți din calcule politice, și nu din milă, sau iubire de oameni. Cam aceeași părere o aveau parcă și fari-seii cînd, din cauza mulțimii șovăelnice, n-au izbutit să pună mîna pe Iisus: „Poporul acesta, care nu știe legea, e blestemat“ (Io., 7, 49). „Poate cineva să se degradeze pînă într-atîta — întreba un ritor vestit din vremea apostolilor (Quintilian sec. I. după Hristos) incît să nu-i fie scîrbă de un sărac?!“

Ei bine, Mintuitorul Hristos a venit să preschimbe scîrba aceasta pentru om în iubire de oameni și-a pus temeliele bisericii sale chiar pe acești umeri zdreliți de bici și de poveri, precum stă scris: „Dar Dumnezeu a ales cele nebune ale lumii, ca să rușineze pe cei înțelepți; și cele slabe ale lumii le-a ales Dumnezeu ca să rușineze pe cei înțelepți; și cele slabe ale lumii le-a ales Dumnezeu, ca să rușineze pe cele tari; cele de neam prost ale lumii, cele umilite și cele ce nu sînt le-a

ales Dumnezeu ca să desființeze pe cele ce sint“ (*1 Cor.*, 1, 27—28). Da ! Tocmai pe acești disprețuiți îi numește Iisus în Evanghelia de azi : „frați mai mici ai mei“ (*Mt.*, 25, 40) ! Credeți-mă că nu e o vorbă goală această frăție, ci un fapt care domină întreaga economie a mîntuirii noastre de la începutul și pînă la sfîrșitul lumii.

Intr-adevăr pentru mîntuirea oamenilor însuși Fiul lui Dumnezeu s-a smerit pe sine luînd asupra-și firea noastră de robi, și cu ascultare desăvîrșită, pînă la moarte, și încă moarte de sclav — răstignirea (*Filip.*, 2, 7—8 —; ne-a răscumpărat de sub păcat, prin Sfintele Patimi ; și prin crinii vieții sale curate, după Înviere, ne-a înălțat, de-a dreapta Tatălui, la cîntea de fii ai lui Dumnezeu (*Gal.*, 4, 5—7) și frați ai săi. Acesta fuse rostul primei sale venitiri în lumea noastră.

Dar Evanghelia de azi ne arată, înfricoșat de frumos, și rostul venirii a doua a lui Hristos, cu toată slava și puterea de Judecător al lumii. În lumina fulgerului celuiia de sfîrșit al veacurilor, toată gloria și cultura lumii va apune sub slava cerească. Numai faptele iubirii creștine, faptele milei trupesti și sufletești vor flacăra în locul stelelor. Căci va zice atunci înfricoșatul Județ : „Am flămînzit și mi-ați dat să mîncînc ; am insetat și m-ați adăpat ; străin am fost și m-ați primit ; gol și m-ați îmbrăcat ; bolnav am fost și m-ați cercetat ; în temniță am fost și ați venit la mine“. Iar, la nedumerirea dreptilor din toată lumea și din toate vremile, care n-au trăit pe vremea lui, dar totuși l-au ajutat pe Hristos, fără să-l recunoască sub înfățișarea hîdă a mizeriei morale și materiale, Judecătorul va răspunde : „Intrucit ați făcut unuia dintr-acești frați prea mici ai mei, mie mi-ați făcut“ (*Mt.*, 25, 35, 36 și 40).

Iată criteriul Judecății de Apoi : frații prea mici ai lui Iisus, sau — cum spune altă traducere a Bibliei — „Acești foarte neînsemnați frați ai mei“. Aceștia sint creștinii umili și sărmani, trudiții și împovărații care au căutat odihnă la Hristos Domnul (*Mt.*, 11, 28) și, în sens mai larg, toți cei mici, slabi și disprețuiți, nedreptățiții și desmoșteniții lumii acesteia.

Prin urmare, Fiul lui Dumnezeu s-a înfrățit cu noi, mai întîi ca să ne mîntuie. Dar pentru asta el a trăit pe pămînt, împărtaşind soarta celor mai necăjiți dintre oameni cu care s-a identificat : „Mie mi-ați făcut !“ Astfel se deslușește înțelesul Scripturii de demult că „cel ce are milă de sărman, pe Dumnezeu îl imprumută, căci el îi va răsplăti fapta lui cea bună“ (*Prov.*, 19, 17). Aci sf. Ioan Gură de Aur face distincția : nu se zice că acel milostiv dă lui Dumnezeu, ci îl imprumută. Adecă, prin mila creștină, tu, un om, îl îndatorezi pe Dumnezeu. Deci întrebarea de căpetenie a vieții tale este : cum vrei să-ți fie Iisus la a doua venire : Judecător sau datornic ?

— Răspunsul la întrebarea aceasta are desigur o adîncă semnificație socială, și a fost dat cu prisosință de Biserica

creștină, care veacuri de-a rindul a stat singură în viltoarea tuturor durerilor lumii: asuprirea de clasă, mizeria, foametea, epidemiile, înșirșit toate suferințele morale și materiale pe care ea le-a alinat. „Istoria creștinismului este istoria dragostei față de săraci și umili: frații prea mici ai lui Iisus“. În numele lui Hristos se abrogă sclavia, atunci când pe sclavul dezertor Onesin îl trimite sf. Pavel înapoi la stăpînul său, ca să-l primească „nu ca pe un rob, ci mai presus de rob, frate iubit“ (Fil., 16). Nu mai existau deosebiri de clasă, atunci când cei înstăriți — ca munții ce-și îmbracă umerii cu hermina zăpezilor pentru ca să le dăruie apoi în chip de ape și izvoare cîmpilor — bogații își dăruiau averea în scopuri de binefacere. O pildă: averea sf. Vasile cel Mare, din care se susținea vestita Vasiliadă, prima instituție de ocrotire și îngrijire a bolnavilor și neputincioșilor.

Vedeți, dară, ce răsunet puternic lăvu învățătură aceasta despre frații prea mici ai lui Iisus. Dar este și azi de mare actualitate pentru viața noastră morală. Fiindcă mai ales și în acest răstimp dintre prima și a doua lui venire, Mîntuitorul Hristos sălășluiește printre noi. Dar cum îl vom recunoaște pe Iisus dacă nu îi ajutăm pe acei lipsiți cu care el s-a făcut una!

„Pătîmește împreună cu acel amărit și vei avea răsplata ta“ (sf. Ioan Gură de Aur). Fiindcă și pentru tine vor fi rostite cuvintele Domnului: „*Intrucît ați făcut unuia dintr-acești frați prea mici ai mei, mie mi-ați făcut*“.

Prot. Petru Bogdan

Duminica Ortodoxiei

Se împlinesc 1114 ani de la mărețul eveniment al restaurării cultului sfintelor icoane, împotriva cărora trei împărați (*Leon III Isaurul*, 717—741, *Constantin V*, 741—775 și *Leon IV Chazarul* 775—780) romano-bizantini de la Constantinopol au dus, timp de 54 ani, luptă necruțătoare, cunoscută în istorie sub numele de *iconoclastm*. La anul 787 văduva împăratului iconoclast Leon IV, preacredincioasa *Irina*, care a suferit exilul pentru credința ei, urmînd unei inspirații de sus, de acord cu patriarhul *Tarasie*, a convocat, la *Niceea*, cel de al VII-lea sinod ecumenic, la care au luat parte între 330 și 367 arhierei, patriarhi, mitropoliți și episcopi, între ei și episcopi din Italia și delegații papei *Adrian I*, arhipresbiterul Petru și abatele Petru de la Sf. Sava.

Sinodul a hotărît că „*este permis și chiar util și bineplăcut lui Dumnezeu a face icoane religioase și a le venera... Cinstirea sf. icoane e numai relativă, căci respectăm o icoană numai pentru că ea reprezintă o persoană sfântă*”.

După 40 de ani de pace, focul persecuției se reaprinde și cu mai multă furie prin împăratul *Leon V Armeanul* (813—820), sub pretextul că, din cauza cinstirii sf. icoane, armatele împărătești sufar înfrîngerii în lupta cu barbarii.

Opere de artă, sculpturi, picturi, mozaicuri, manuscrise vechi, icoane, sf. moaște, de mare valoare religioasă, artistică și literară, multe mînăstiri și biserici au fost distruse de împăratul iconoclast *Leon V* și de urmașii săi *Mihail II Bilbăitul* (820—829) și *Teofil* (829—842). Văduva acestuia din urmă, împărăteasa *Teodora*, vrednică urmașă a *Irinei* de la 787 și a *Impărătesei sf. Elena*, mama primului împărat creștin *Sf. Constantin cel Mare* (306—337) din sec. IV-lea, convocă în martie 843 la Constantinopol, un *Sinod general*, spre a restaura Ortodoxia și cultul sf. icoane.

După ce dispune *reșezarea* sărbătorească a sf. icoane în biserici și mînăstiri, și după ce condamnă *erezia iconoclastă* și odată cu ea toate ereziile, începînd de la *Simon Magul*, Sinodul blestemă pe împărații și patriarhii iconoclaști și hotărăște ca textul de anatematizare să fie rostit în fiecare an, în *prima duminică din Postul Mare*, în Biserica sf. Sofiei din Constantinopol, ca aducere aminte de *victoria dreptei credințe*.

De atunci și pînă azi în întreaga Biserică de răsărit duminica de azi, prima din Postul Sf. Paști, este închinată *Ortodoxiei*, credinței celei drepte, apărată de sufletul mare al preacredincioaselor *Elena*, *Irina* și *Teodora*, care, asemenea Femeilor mironosițe, nu s-au rușinat a urca noua Golgotă, pe care, împărații păgîni și iconoclaștii, au sacrificat, pentru Ortodoxia lor, viața atîtor milioane de creștini, episcopi, preoți, călugări și simpli credincioși.

II.

Este o mare fericire pentru noi, că, după o mie și o sută de ani, putem sărbători, în pace, *victoria Ortodoxiei*.

xiei, victoria credinței, victoria Bisericii adevărate a lui Hristos, „pe care — după cuvîntul întemeietorului ei — nici porțile iadului nu o vor putea distruge” (Matei, 16, 18).

Dar, ce este Ortodoxia?

Ceea ce este *ortografia* — adică scrierea dreaptă, pentru cei ce scriu, chiar o c. p., este Ortodoxia pentru cei binecredincioși, căci cuvîntul grecesc *Ortodox*, de la *orthos* = drept, și *doxa* = slavă, mărire, înseamnă *drept măritor* sau *drept slăvitor*. Creștinul ortodox este deci un drept închinător, slăvitor sau măritor, iar credința lui ortodoxă este *legea cea dreaptă și adevărată*.

Ortodoxia este legea lui Hristos și duce la Hristos.

Este calea care duce la Hristos.

Este adevărul descoperit de Hristos.

Fste viața dobîndită prin învățătura, prin moartea și învierea lui Hristos.

Ortodoxia este, ca și Hristos, „calea, adevărul și viața” (Ioan, 14, 6).

1. *Ortodoxia este Calea îngustă (Matei, 7, 14) a poruncilor dumnezeiești, a celor 10 porunci, pe care Domnul Iisus le-a sintetizat și concentrat în porunca iubirii. Iubirea este treapta ultimă, calea cea mai înaltă (I Cor., 12, 31), care duce la adevăr, și prin adevăr la suprema fericire, la adevărata viață.*

2. *Ortodoxia este și exprimă Adevărul cuprins în simbolul credinței, în care noi mărturisim existența Sf. Treimi: a Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh; mărturisim adevărul despre crearea lumii prin Dumnezeu Tatăl, adevărul despre mîntuirea lumii prin Dumnezeu Fiul și adevărul despre sfințirea lumii prin Dumnezeu Duhul Sfînt — care lucrează în una, sfîntă, sobornicească și apostolică Biserică, prin sf. Botez și prin celelalte sfînte Taine, administrate credincioșilor de persoanele rînduite și hirotonite de sf. Apostoli și de către urmașii lor leguiți.*

Ortodoxia cuprinde întreg adevărul. Lumina adevărului lui a venit în lume, dar întunerecul păgînismului și al păcatului n-a cuprins-o (Ioan, 1, 5).

Adevărul a fost prigonit de Irod și de aproape toți

împărații Romei pînă la Sf. Constantin cel Mare. Adevărul a stat drept și neclintit înaintea șovăelnicului *Pilat*, care a întrebat: „*Ce este adevărul?*” (Ioan, 18, 38).

Cînd lumea întreagă s-a cutremurat de nelegiuirea fariseilor și cărturarilor fățarnici, de inconștiența lui *Pilat*, cînd soarele însuși și-a acoperit fața să nu vadă șiroaiele de sînge cu care *Adevărul* *întrupat* a stropit calea calvarului și culmea Golgothei, — sutașul păgîn roman *Corneliu* a mărturisit Adevărul: „*Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu a fost acesta*” (Matei, 27, 54).

3. Ortodoxia este *Viața*, este însuși izvorul vieții. Este fluviul care se alimentează din șiroaiele de sînge ce a curs din rănile și coasta Mielului (*Apoc.*, 22, 1—2), din rănile miilor și milioanei de martiri, care cu prețul vieții lor pămîntești au mărturisit Adevărul.

Ortodoxia este apa cea vie sălțătoare în viața veșnică (Ioan, 4, 10—14). Ortodoxia generează, propulsează, întreține și alimentează viața spirituală a celor ce cred în Adevărul mărturisit de sutașul din preajma Crucii, în Adevărul sintetizat și concretizat în dogme veșnice, cu valoare universală de sf. Părinți ai celor șapte Sinoade ecumenice.

De Dumnezeu inspiratele împărătese *Irina* și *Teodora* au aprins din nou, în sufletele credincioșilor, *candela Ortodoxiei*, în a cărei flacără, ce a luminat calea atîtor popoare păgîne, a suflat cu turbare și hulă urită suflul spiritului păgîn și eretic al cîtorva din împărații falnicului imperiu romano-bizantin de odinioară.

Ortodoxia este deci calea iubirii, care cucerește inima cu sentimentele ei nobile; este *adevărul* care luminează mintea și înaripează facultățile spiritului; și este *viața*, care strunește voința și o îndrumă spre realizarea țelului final al existenței, care este *fericirea* vremelnică și veșnică.

III.

Ortodoxia a rămas credincioasă testamentului Intemeietorului ei. Ea, care are cele mai înalte concepții de viață; ea, care a realizat în viața istorică a popoarelor, pe care le-a convertit de la păgînism, un nou stil de

viață, ea n-a impus nimănui cu forța învățăturile și propriile ei concepții de viață morală și socială.

Ea n-a ridicat ruguri și nici n-a înființat tribunale inchizitoriale împotriva nimănui. Învățăturile ei n-au încătușat cugetul și n-au forțat voința nimănui. Dimpotrivă, ea a promovat științele, artele, literatura și a îmbogățit patrimoniul cultural al tuturor popoarelor lumii.

Ortodoxia a învățat popoarele să gândească duhovnicește, să se inspire din *gîndul lui Hristos* (I Cor., 2, 16). Prin misionarii ei, risipiți pînă în Extremul Orient, în China și Japonia, ea a dezvăluit popoarelor, *taina cea ascunsă* (Col., 1, 26), a existenței, și declarînd război sclaviei și păcatului, sub toate formele lui josnice, Ortodoxia a dezbrăcat popoarele de *haina cea veche*, de *omul cel vechi* (Col., 3, 9), și, proclamînd principiul *unității* neamului omenesc (Col., 3, 11), a făcut, din diversele popoare, mădulare ale trupului unic al lui Hristos (I Cor., 6, 15).

În realizarea supremului ei țel, de a înfățișa pe tot omul — indiferent de poporul sau rasa căreia-i aparține — *desăvîrșit în Hristos* (Col., 1, 28), Ortodoxia s-a inspirat din concepția superioară de viață a sf. apostol Pavel, înfățișată în cuvintele, pe care le-a adresat procuratorului roman *Felix* din Cesareea Palestinei: „Și întru aceasta mă nevoiesc și eu, să am totdeauna cuget fără vină înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor” (Fapte, 24, 16).

Noi, românii credincioși, ne mîndrim cu *Ortodoxia noastră străbună*, pe care o avem și o păstrăm din *epoca formării noastre ca popor daco-roman*, pe care am supt-o odată cu laptele de la pieptul mamei noastre, deci cu multe secole mai înainte de regretabila sfîșiere a unității Bisericii universale de la 1054, Ortodoxie pe care marii noștri voievozi, considerați și de străini ca „signifer ecclesiae”, „atleți ai creștinătății”, au apărut-o împotriva asaltului semilunei și a celor de altă credință

Literatura și arta românească, folclorul și muzica românească, precum și toate capodoperile spiritului românesc poartă *pecetea Ortodoxiei*.

Dar, să nu mergem prea departe. *Monumentala noastră Catedrală mitropolitană*, care n-are pereche în tot Răsăritul creștin și ortodox, rămîne să dea, veacurilor ce vor veni, mărturie de ceea ce poate realiza, *conștiința, voința și credința vie ortodoxă* a credincioșilor.

Arhitectura, pictura și sculptura ei artistică superioară, ca și toate podoabele ei de o neîntrecută frumusețe, care stîrnesc admirația tuturor cucernicilor închinători, oglindesc nu numai credința, sentimentele și concepțiile superioare de viață spirituală ortodoxă a dreptmăritorilor creștini din Banat, ci dau, în același timp, cea mai grăitoare dovadă despre spiritul de *sacrificiu*, care a animat sufletul ctitorilor și donatorilor Catedralei.

Duminica Ortodoxiei este și *sărbătoarea Catedralei noastre*. În această sfîntă zi, ea reamintește cinstitorilor și închinătorilor ei, datoria de a o înconjura cu dragoste și a o sprijini efectiv în eforturile ei salutare, de a menține aici, în *inima Mitropoliei istorice restaurate* a Banatului, o *atmosferă de pace*, de iubire și de înaltă spiritualitate ortodoxă.

Solia ei de azi și de viitor este: *Să ne ridicăm și ne la înălțimea conștiinței, a credinței și a spiritului de jertfă al ctitorilor ei!*

Pătrunși de spiritul Ortodoxiei, ce a însuflețit inimile strămoșilor noștri și a luminat mințile credincioșilor noștri, *în această sfîntă zi a Duminicii Ortodoxiei, noi strănepoții lor, reînoim legămîntul de a rămîne credincioși Ortodoxiei* și a o considera în toate clipele vieții noastre — vorba Psalmistului: „*cetatea de apărare și stîncă de scăpare*“ a vieții noastre spirituale.

Ortodoxia românească — *legea noastră veche* cum o numesc străinii (ungurii îi zic *ohitű*, iar nemții *Altgläubig*) a fost, este și va rămîne pentru noi *scara* pe care sufletul nostru credincios se urcă în sferele senine ale vieții, din înălțimile căruia vom înțelege mai limpe-

de și vom pătrunde mai adânc sensul înalt, moral și social, al cuvintelor sf. Pavel :

„*Intru aceasta mă nevoiesc și eu, ca să am totdeauna cuget fără de vină înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor*“. Amin.

Pr. Gh. Cotoșman

Duminica II-a din Postul Mare

Solidaritatea

Numai cine cunoaște cum erau construite casele pe vremea lui Hristos, poate să-și dea seama câtă bunăvoință a găsit slăbănogul din Evanghelia de azi la oamenii din jurul său. Casele de pe atunci semănau cu blocurile moderne, având acoperișul plan, care servea totodată și ca terasă. În casă, lume multă asculta pe Iisus. Cei patru purtători ai bolnavului nu puteau ajunge înaintea Mintuitorului. Așa că trebuia să-l urce pe terasă cu pat cu tot, apoi să spargă terasa-acoperiș pentru a-l slobozi pe funii în fața Domnului Hristos. Evanghelia nu ne spune că stăpînul casei ar fi protestat pentru paguba făcută. Din contră, afară de vreo doi-trei pizmași care cirteau împotrivă, toți cei de față s-au bucurat, preamărind pe Dumnezeu pentru vindecarea slăbănogului.

Nu e lucru greu ca din aceste întimplări să vedem solidaritatea tuturor oamenilor acelora, atît în suferință cit și în bucurie.

Scriitorul rus, *Tolstoi*, povestește că *Asarhadon*, regele Siriei, sta pe ginduri odinioară, cu ce moarte mai grozavă să-l omoare pe un rege prizonier numit Laelie, pe care-l ținea închis într-o cușcă. Deodată răsări ca din pămînt înaintea lui un bătrîn, care-l întrebă dacă vrea să-l ucidă pe prizonier, și-i zise : — „Dar tu și Laelie sinteți una !“ *Asarhadon* nu vroia să înțeleagă acest mare adevăr. Atunci bătrînul îi porunci să intre în baie și începu să-i toarne pe cap o cană cu apă... Ca prin minune *Asarhadon* începu să trăiască el însuși, ultimele luni din viața invinsului său Laelie, pînă ce acesta fu luat prizonier. Se vedea în cușcă. Se vedea scos de acolo de călăii care voiau să-l tragă în țepă. Și se auzi apoi strigînd : — „Dar eu nu sint Laelie, ci *Asarhadon* !“

— „Tu ești și Laelie și *Asarhadon* !“ — rosti bătrînul.

— „Ah, ce chinuri grozave am îndurat ! Și cit de mult a durat !“ — se plinse regele trezit din somn.

— „Cum, mult? — întrebă moșneagul — dar încă n-am turnat nici toată cana de apă... Înțelege acum că vrind să faci rău altora, ție însuți îți faci rău. Iar să îmbunătățești viața ta vei putea numai dacă vei desființa hotarele care despart viața ta de a celorlalte ființe, dacă vei socoti pe celelalte ființe ca și pe tine și le vei iubi“.

A te simți una cu semenii tăi, este un ideal creștin înalt. Iubirea de sine sau egoismul dispare în fața acestui simțămînt de solidaritate frățească dintre oameni. Solidaritatea tuturor oamenilor este o idee nelipsită în Cartea Sfintă. Chiar începînd cu T. V. se spune că toți oamenii sînt una prin strămoșul omenirii, prin Adam. Această învățătură e și mai lămurită în T. N., unde Domnul Hristos se numește al doilea Adam, prin care s-a rezidit firea omenească cea stricată de păcatul lui Adam cel dintîi. Adecă, după învățătura creștină, toți sîntem membrele Corpului tainic al lui Hristos, care e Biserica sa.

În acest organism spiritual solidaritatea trebuie să fie firească, așa cum în cele trupesti un organ se bucură de bunăstarea celorlalte, sau suferă împreună cu celelalte. Făcînd această comparație sf. Ioan Gură de Aur spune că precum stomacul nu păstrează toată hrana pentru sine, ci o împărtășește și celorlalte organe, tot astfel în obștea Bisericii creștinul nu e niciodată singur: nu trăiește numai pentru sine, ci și pentru alții. Așa spune sf. Pavel că „sîntem un trup în Hristos și fiecare mădulele unul altuia“ (*Rom.*, 12, 5), și adaugă: „Bucurați-vă cu cei ce se bucură și plîngeți cu cei ce plîng. Aveți aceleași gînduri unii pentru alții“... (*Rom.*, 12, 15—16). „Împliniți bucuria mea, ca să cugetați la fel, avînd aceeași dragoste, un suflet fiind, una cugetînd“ (*Filip.*, 2, 2).

Întrebarea ce ni se pune acum este dacă această învățătură culeasă din Evanghelie poate da rod în viața noastră de toate zilele. Cum e cu puțință ca oameni cu caractere deosebite să cugete la fel, să fie un suflet?...

Să desființăm hotarele care ne despart viața de a semenilor noștri. Cînd trebuie să mîngăi, pune-te în locul celui întristat; cînd trebuie să alini o suferință, tu să fi cel ce suferă; cînd ajuți, socotește-te ca și cel ce are nevoie de ajutor; cînd sfătuiești, să o faci ca și cum ție ți-ai dat sfatul. Și astfel în fiecare împrejurare, nu mai ești tu, ci tu ești el. Aceasta se cheamă *solidaritate creștină*, precum stă scris că „datori sîntem noi cei tari să purtăm slăbiciunile celor neputincioși și nu nouă înșine să plăcem, ci fiecare din noi să caute să placă aproapei, pentru zidire“. (*Rom.*, 15, 1—2).

Prot. Petru Bogdan

Duminica Crucii

*„Prin lemn strămoșul Adam din Rai a fost lepădat.
Iarăși prin lemnul Crucii țîlharul în Rai s-a sălășluit.
Că acela, gustînd, a lepădat porunca
Celui ce l-a zidit pe el.
Iară acesta, împreună răstignindu-se a mărturisit
din inimă strigînd :
Pomenește-mă cînd vei veni întru împărăția ta“.*
(Stihirea de la Fericirile gl. 4).

I.

Intr-o formă poetică, de mare adîncime teologică, stihirea sau cîntarea liturgică de la fericirile glasului 4 ne dezvăluie „taina cea ascunsă și de îngeri neștiută“ a mîntuirii noastre prin lemnul Crucii.

Cîntarea ne înfățișează de o parte lemnul pomului oprit din Raiul fericirii, iar de alta lemnul crucii de pe Golgota. Unul, încărcat cu roadele veninoase ale morții; celalalt stropit cu sîngele dătător de viață al împăcării și răscumpărării.

Prin lemnul dintîi, strămoșul Adam este alungat din rai; prin al doilea, prin lemnul crucii, țîlharul intră în rai.

Cel dintîi cetățean al raiului, Adam, „gustînd“ din fructele „pomului oprit“ a călcat și „lepădat porunca celui ce l-a zidit“. Călcarea poruncii Creatorului, *păcatul neascultării a rupt legătura dintre om și Creatorul său*. Urmarea și pedeapsa neascultării a fost alungarea protopărinților noștri din Edenul fericirii.

„Printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea; și așa moartea a trecut la toți oamenii prin cel în care toți au păcătuit“ (Rom., 5, 12).

Între cei ce au păcătuit în gradul cel mai înalt a fost și țîlharul răstignit pe crucea din dreapta Crucii Mîntuitorului Iisus Hristos.

Cînd de toți a fost părăsit, chiar și de Apostoli; cînd cei ce au pus la cale răstignirea Domnului urlau de bucurie că, în sfîrșit, au astupat gura care le muștra și biciuia fățarnicia și fărădelegile, un singur glas s-a auzit în apărarea Marelui Nevinovat: era glasul țîlharului din dreapta.

Adresându-se tâlharului din stînga, care și el și-a înfrățit vocea cu cea a hulitorilor, tâlharul din dreapta și-a muștră tovarășul de suferință zicîndu-i: „*Nu te temi, tu de Dumnezeu, că într-aceeași osîndă ești? Că noi după dreptate (suferim), căci primim cele cuvenite după faptele noastre, iar acesta nici un rău n-a făcut*“.

Și, întorcîndu-se spre Iisus, l-a implorat zicînd: „*Piernește-mă Doamne, cînd voi veni în împărăția ta*“ (Luca, 25, 39—42).

Răspunsul Domnului n-a întîrziat. Tîlharului pocăit — care singur a avut îndrăzneala să mărturisească cu curaj nevinovăția Celui trădat și vîndut, lovit și biciuit, hulit și răstignit de Iuda, de Pilat, de farisei și cărturari — Domnul îi dă asigurarea supremă: „*Astăzi vei fi împreună cu mine în rai*“ (Luca, 23, 43).

Puneți față-n față pe cei doi cetățeni ai raiului: pe Adam, primul locatar al raiului pămîntesc, — și pe tîlharul pocăit, primul locuitor al raiului ceresc, întemeiat prin lemnul Crucii, de Fiul lui Dumnezeu:

De o parte Adam, care mîncînd din fructele pomului oprit, deci călcînd porunca Creatorului, arunca vina pe soția sa Eva; iar de altă parte Tîlharul, căruia, după ce-și recunoaște vinovăția și-și mărturisește cu sinceritate și frîngere de inimă mulțimea păcatelor, i se deschid ochii sufletului și vede ceea ce toți ceilalți muritori au refuzat să vadă: a văzut în persoana Răstignitului pe crucea din mijloc pe însuși Fiul lui Dumnezeu, pe Mielul lui Dumnezeu, care a venit să ridice păcatele lumii (Ioan, 1, 29).

Așa se face că cel dintîi care a intrat pe ușa raiului, redeschisă prin lemnul crucii, a fost un tîlhar, un tîlhar pocăit, un tîlhar care în ceasul al 12-lea s-a împăcat cu Dumnezeu Tatăl, un tîlhar care a mărturisit din inimă că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu.

Pe calea acestei mărturisiri, i-a urmat sutașul păgîn Corneliu, care păzea pe cei răstigniți și care văzînd cele ce s-au întîmplat, cutremurul pămîntului și întunecarea soarelui, a exclamat: „*Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu a fost acesta*“ (Matei, 27, 54).

Urmînd și noi pilda tîlharului din dreapta și a sutașului, ne apropiem de drumul fericirii, căci — după

sf. ap. Ioan : „*Cine va mărturisi că Iisus este Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu rămîne în el și el în Dumnezeu*“ (I Ioan, 4, 15).

Dar, drumul fericirii trece peste Golgota. El este *drumul Crucii*, și drumul crucii este calea durerii, a suferinții, a jertfei.

„*Cuvîntul Crucii* — scrie sf. apostol Pavel Corintenilor — *este nebunie pentru cei pieritori, iar pentru noi, cei ce ne mîntuim, este puterea lui Dumnezeu*“ (I Cor., 1, 18).

Pînă la Hristos, crucea era cel mai odios, barbar și fioros obiect de tortură al condamnaților la moarte. Era obiect de hulă, de groază, de blestem. Pe el își dădeau, în chinuri îngrozitoare, sfîrșitul, atîtea mii de condamnați, între ei mulți nevinovați.

Iar cînd „cei pieritori“ au înălțat pe tronul Crucii pe Mesia, „Regele Iudeilor“, s-a produs mare nedumescire, frămîntare și sminteală, atît în rîndul iudeilor, cît și în al elinilor și romanilor.

Hristos răstignit pe Cruce era „pentru iudei sminzeală, iar pentru elini nebunie“ (I Cor., 1, 23). Nici iudeii, care *cer semn*, și nici elinii, *care caută înțelepciune* (1, 22), n-au putut înțelege Scriptura, care, prin rostul profetului *Isaia*, a descris cu lux de amănunte, cu 750 de ani mai înainte, *marea dramă* care s-a consumat acum 1900 și ceva de ani pe culmile Golgotei.

Iudeilor, care-L ispiteau și-i cereau semn, Domnul Iisus le-a dat *semnul lui Iona* — a cărui ședere de trei zile în pîntecele chitului a preînchipuit moartea și șederea de trei zile în mormînt a Domnului (*Matei*, 12, 39).

Iar grecilor (și romanilor), care nu puteau pătrunde în misterul și rostul morții pe Cruce a Fiului lui Dumnezeu, sf. ap. Pavel le reamintește cuvîntul Scripturii care scrie: „*Pierde-voi înțelepciunea înțelepților și știința celor știutori o voi lepăda*“. Și adăugă : „Și înțelepciunea o grăim la cei desăvîrșiți, însă înțelepciunea nu a veacului acestuia, nici a stăpînitorilor veacului acestuia, care sînt pieritori, ci grăim înțelepciunea lui Dumnezeu întru taină, pe cea ascunsă, pe care a rînduit-o Dumnezeu înainte de veci spre slava noastră“ (2, 6—7).

Pentru noi *sfin*ta *Cruce* este „*puterea lui Dumnezeu*“, este *pomul* cel ce rodește fructul dătător de viață, *drugul* care sfarmă porțile și încuietorile iadului, *podul* și *scara* care ne înalță la cer, *cheia* care deschide ușa raiului, zăvorâtă prin păcatul lui Adam.

Cuvintul ca și *semnul Crucii* este *arma* cea nebiruită a creștinului, arma cu care credincioșii susțin lupta cu diavolul, cu păcatul, cu răul. Dacă printr-un om a intrat păcatul în lume (*Rom.*, 5, 12) și prin păcat moartea, atunci *prin Cruce moartea a fost alungată*, supusă, îngenunchiată, zdrobită: „*Unde-ți este, moarte boldul? Unde-ți este, iadule, biruința*“ — întrebăm și noi cu Scriptura (*I Cor.*, 15, 53).

Crucea este semnul durerii, al *jertfei*, dar și *semnul biruinții*, al biruinții creștinismului asupra păgânismului, este *semnul lui Hristos*, de care se înfioară diavolul.

Cînd Sf. Împărat *Constantin cel Mare* (306—337) a pornit, din Galia, la luptă împotriva lui *Maxențiu*, împăratul păgîn și prigonitor de creștini de la Roma, în anul 312, i s-a arătat, în amiaza mare, pe cer, semnul sf. *Cruci*, cu inscripția: *En toto nika — In hoc signo vinces* — „In acest semn vei învinge“. Cu semnul *Crucii* pe steaguri și pe haina soldaților, Constantin, cu o armată mai mică, a învins pe dușmanul său, care s-a aruncat în apele Tibrului, înecîndu-se. *Crucea* a biruit. Victorios, creștinismul de la 313, după edictul de la *Milan*, prin *cruce* alungă întunerecul politeismului păgîn și înlocuiește jertfele sîngeroase ale zeităților și idoloilor prin jertfa cea fără de sînge a lui Iisus.

Nepotul Sf. Constantin, împăratul *Iulian Apostatul*, (361—363), adică cel lepădat de credință, și-a propus să restabilească păgânismul. Drept aceea, a început să prigonească pe galileeni, pe adoratorii Galileianului, ai „*teslarului din Nazaret*“.

În războiul cu perșii, împăratul *Iulian*, fiind lovit drept în inimă de o săgeată dușmană, înainte de a-și da duhul, a mai avut puterea să strige: „*Ai învins Galileene!*“.

Creștinismul a învins. *Crucea din nou a ieșit victorioasă*.

Urmașii împăratului Iulian au fost împărați credincioși, care au dus apoi popoarelor vestea cea bună a mântuirii, cîștigată pe Crucea de pe Golgota.

III.

Crucea este pentru cei credincioși ceea ce este *bussola* și *farul* de la marginea mării pentru marinari. Ea luminează de 2000 de ani și indică drumul care duce la liman, la fericire, la cer.

Potrivit cuvintelor Domnului, semnul Crucii se va arăta pe cer înainte de a doua venire a Domnului, înainte de înfricoșata clipă a judecății celei din urmă: „Atunci se va arăta pe cer semnul Fiului Omului și se vor jeli toate semințiile pămîntului și vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului cu putere și cu slavă multă” (Matei, 24, 30).

Pentru cei credincioși, pentru cei ce au cinstit Crucea, ea le va fi atunci, în clipa supremă, în ora morții și a judecății, de care nimeni nu va scăpa, *scut* și *pavăză*, ea va fi *cheia* minunată ce deschide ușa cetății sfinte, a Ierusalimului celui de sus, în care cetate „nu va intra nimic pîngărit, nici cel ce face uriciune și minciună, ci numai cei scriși în cartea vieții Mielului” (Apoc., 21, 10, 27) jertfit pe Crucea de pe Golgota.

Pr. Gh. Cotoșman

Bunavestire

A doua Evă

Aproape în toate cîntările bisericești de la Bunavestire se face stăruitoare amintire despre sf. Fecioară Maria, în contrast cu Eva, strămoșa noastră, prin care a intrat păcatul în lume. Hristos este numit „al doilea Adam, iar Maica Precista, a doua Evă”. Dar cu deosebirea că Iisus este Adam cel nou, nu cel robit de moarte și păcat, iar sf. Maria este a doua Evă, prin care a venit mîntuirea, nu osînda ca și prin cea dintîi.

Femeia fiind o cauză a păcatului strămoșesc, tot i s-a dat și făgăduința că va naște pe Mîntuitorul: „Vrăjmășie voi pune între tine și femeie — a zis Dumnezeu către Șarpe — și între sămînța ta și sămînța ei; aceasta îți va zdrobi capul, iar tu-vei înțepa călcîiul” (Fac., 3, 15). Astfel după cum cea dintîi

femeie a fost mama neamului omenesc spre păcat și moarte, tot așa sf. Fecioară e mama neamului omenesc spre viață, spre mintuire.

La vremi de grea cumpănă în viața lor, diferiții oameni însemnați au rostit cuvinte rămase de pomină. Clipa de mare răscruce a vieții Născătoarei de Dumnezeu ca și a istoriei neamului omenesc întreg, e aceea când ingerul Gavriil i-a anunțat împlinirea făgăduinței făcute încă în Rai: „Iată vei zămisi și vei naște Fiul și-i vei pune numele Iisus” (Lc., 1, 31). În acea clipă, soarta omenirii depindea de răspunsul ce avea să-l dea smerita fecioară din Nazaret. Răspunsul ei rămas celebru, ne-a adus mintuirea: Iată roaba Domnului, fie mie după cuvântul tău” (Lc., 1, 38).

Așa a intrat Sfânta Maria în iconomia mântuirii noastre: ca mamă a Fiului lui Dumnezeu, pe care l-a crescut și l-a urmat în toată viața lui, până și lângă cruce, când toți l-au părăsit (Io., 19, 25). Cine i-ar putea tăgădui acest mare merit? ! Precum l-a păzit pe Iisus de minia lui Irod tot așa a suferit împreună cu El mai cu seamă la răstignire. Toate loviturile orimate de Fiul și asupra Mamei cădeau. Așa cum îi profetise bătrînul Simeon de mult, sabia durerii a trecut prin inima ei (Lc., 2, 35). Cu această inimă sfîșiată de durere își privea Fiul răstignit pe cruce: „Deci Iisus, văzînd pe mama sa și pe ucenicul pe care el îl iubea, stînd acolo, a zis mamei sale: Femeie, iată fiul tău!” Apoi a zis ucenicului: „Iată mama ta!” Și din ceasul acela a luat-o ucenicul la sine” (Io., 19, 26—27).

Prin aceste cuvinte din urmă ale lui Hristos ea devine Maica noastră duhovnicească, a tuturor oamenilor, pentru veșnicie, așa cum Eva cea dintîi ne este maică trupească. În toate rugăciunile și cîntările Bisericii ea e numită Maica Domnului și a noastră. Și nu în zadar. Căci ea se dovedește ca atare prin dragostea ce-o are pentru noi, fiii săi: prin ajutorul ce ni-l dă; prin durerea ce-o simte la nenorocirile noastre; și prin mijlocirile-i la Fiul său pentru noi. Nu numai că strălucește între Sfinți ca și lumina între stele. Dar precum luna e mai aproape decît oricare de pămîntul nostru, așa Maica Precista e mai aproape de bucuriile și durerile noastre. Și precum luna revarsă pe pămînt noaptea lumina ce-o primește de la soare, tot astfel Maica Sfîntă revarsă asupra-ne harul lui Iisus, Soarele Dreptății.

*

Am văzut într-o biserică o icoană veche a sf. Marii cu Pruncul în brațe. Și — lucru foarte interesant — are trei miini: cu două îl ține în brațe pe Iisus, iar a treia îi e slobodă...

Trebuie că această înfățișare va avea un tîlc. Probabil că cele două miini îi sînt pentru Hristos iar cea liberă e pentru

noi, fiii ei de suflet. Este mina ei de ajutor în necazurile ce ne copleşesc; este mina care ne mîngie în nenorociri; e mina care şterge lacrimile mamei ce şi-a pierdut fiul, sau ale soţiei ce şi-a pierdut bărbatul; e mina care duce rugăciunile noastre la Fiul său şi Dumnezeu nostru; este mina care a coborît şi coboară mereu harul lui Dumnezeu peste noi păcătoşi.

Prot. Petru Bogdan

Impotriva beţiei

Predică rostită-n 10 aprilie 1956 în paraclisul Institutului Teologic din Sibiu de prot. Dr. ŞT. LUPŞA, conferenţiar-duhovnic.

„Fiecare să socotească, cum zideşte!”

I. Cor., 3, 10.

Sfatul acesta, dat de sf. ap. Pavel misionarilor cari zideau edificiul mistic al Bisericii în Corint, îl însoţea de sentinţa, că cel ce va zidi numai lemne, fin, paie, trestie, ce a zidit va arde şi el va scăpa de judecata de apoi numai *gol*, ca din foc.

Misionarii aceia zideau pe alţii. Şi voi o să zidiţi pe alţii ca *păstori* de suflete. Pînă atunci vă exercitaţi zidindu-vă pe voi înşivă şi unii pe alţii. Urmaţi în aceasta porunca sfîntului apostol Petru (I, 2, 5): „Zidiţi-vă pe voi casa duhovnicescă şi aduceţi jertfe duhovniceşti lui Dumnezeu”.

Hunedoreanul *Ion Budai-Deleanu*, ca înalt funcţionar la guvernul Galilei, în 1800 vizită Bucovina şi o descrie. Descrie şi Institutul teologic din Cernăuţi, dar în culori negre: „... alumnii în cursul celor 3 ani nu fac carte, ci sub ochii superiorilor lor se dedau beţiei şi altor patimi, de care nu se mai puteau desbăra nici cînd ajungeau păstori sufleteşti”. Nici n-a ieşit din generaţiile acelea de teologi din Cernăuţi pînă-n 1818, cînd închise guvernul acel institut decăzut, nici un preot cărturar sau prin altceva folositor distins.

Dragii mei, luaţi seama, să nu fiţi ca teologii descrişi de autorul *Tiganiadei*, ci examinaţi-vă, după porunca apostolică, fiecare pe sine, *cum zideşte* şi *cum se zideşte* pe sine casa lui Dumnezeu, templu Duhului Sfînt. Să nu poată scrie vreun vizitator spre ocara voastră la posteritate, că şi voi v-aţi ciştigat în anii petrecuţi în acest institut deprinderea beţiei sau a altor patimi, fiindcă atunci nu numai ceea ce zidiţi voi întru voi va arde-n ziua judecăţii, ci *veţi arde şi voi înşivă*, după cuvîntul din aceeaşi epistolă către Corinteni, cap. 6, şi din multe locuri paralele, că „*beŃivii, lacomii, desfrînaŃii şi alŃi păcătoşi nu vor moşteni împărăŃia lui Dumnezeu*”, şi că „*voi sînteŃi casa lui Dumnezeu şi cine o va strica, strica-l-va Dumnezeu*”.

Dintre toate patimile care l-au scandalizat pe Budai Deleanu la teologii cernăuțeni din 1800, *beția* o numește expres, celelalte le trece sub genericul „și altele“.

Infrinarea e propovăduită de toate religiile și de filozofiile mai înalte, ca de pildă platonismul și stoicismul. Beția îi contravine cel mai mult, fiindcă ea merge până la anularea conștiinței de sine și a responsabilității morale și deschide drum altor păcate, ruinând după trup și sufletul. Și-n grad mai mic ea amorțește și slăbește facultățile sufletești care veghează ca porțile simțurilor să nu se deschidă altor păcate.

Sf. ap. Pavel la Ef., 5, 18 scrie că intru beție e și *desfrinare*. E cunoscut și aproape banal, că beția produce și ceartă, bătai, omoruri, dezonoare, boală, sărăcie, ȋcară, blestem, etc. Cele mai vechi beții cunoscute, a lui Noe și a lui Lot, ilustrează această. Înțeleptul Solomon (*Pilde*, 23, 29) acuza așa beția: „Ale cui sînt vaitetele? ale cui oftările, neînțelegerile, plîngerile, ochi roșii, rănirile fără pricină? — Ale celor ce întîrzie la vin și se duc să golească paharul cu vin amestecat“.

Sfînta Scriptură cunoaște numai *beția de vin*. De la timpul ei încoace ȋamenii au inventat și *alte beții*, mai periculoase.

E lege susținută de teologia noastră fundamentală, că paralel cu progresul omului din afară merge regresul celui dinlăuntru, că pe cît sporim în tehnică, *decădem în morală*.

Progresînd în știința profană omul a ajuns să aile substanțe care îmbată din vin și s-o producă și din alte plante, dînd posibilitate răspîndirii alcoolismului, a beției care n-are măcar scuze abuzului de un aliment, de unul folositor în cantitate mică, precum este *vinul*, recomandat și de Domnul, și de sf. ap. Pavel.

Și de s-ar fi ȋprit omenirea numai la beția de alcool! Dar ea a inventat și *beția cu alte substanțe*, cu alte otrăvuri, mai perfide și mai periculoase.

În timpul de după sfîntii apostoli face navagii beția cu *stupefiante*. Popoare întregi a distrus beția de *morfină* sau *opiu*, plaga pieilor galbene și beția de *nicotină*, plaga pieilor roșii.

Pe albi îi feresc statele de beția cu unele stupefiante, ca opiul, interzicîndu-le sub penalități aspre. De cea de nicotină nu-i feresc, deși medicii sînt din ce în ce mai alarmați de ravagiile făcute de această otravă, cu atît mai periculoasă, cu cît acționează lent și pe neobservate. Un medic îmi semna *amputări de membre din cauza uzului îndelungat al tutunului*. Un frate și un coleg mi-au murit de *cancer la plămîni, produs de tutun*, un consilier mitropolitan de ciroză la ficat. Că *fumul distruge inima*, scrie și-n manualele de școli elementare. Că face bronșită tabacică și atacă plămîinii, o știu și fumători începători. Știu și ei cum *strică și stomacul*, știu că se scoală dimineața cu gura amară și cu indispoziție. Tratate mai noi medicale adaugă tot mai bogate amănunte despre *stricarea de*

tutun a ochilor, a glandelor și a tuturor țesuturilor fine din corp, a vaselor sangvine, etc., justificind zicala care numește țigările cuie de sicriu.

Verba movent, exemplă trahunt, răspund fumătorii. „*De ce vedem totuși fumând chiar și medici?*” — Sint rari și fumează cu măsură și precauții. O carte clasică, *Secretul Succesului*, tradusă de episcopul Vasile Stan, pe cînd era profesor la acest institut, le răspunde așa celor ce se scuză cu exemplul bătrînilor: „Lăsați țigara pentru oămenii obosiți cari au nevoie de excitante, pentru bărbații cari se incovoae sub greutatea nevoilor individuale și sociale! Tineretul care aspiră la succese strălucite, n-are nevoie de alt excitant, decît al singelui său nobil și al imaginației sale aprinse. Dar în schimb are nevoie de toate energiile ființei sale, iar tutunul pe acestea numai le slăbește!”

Cei ce se scuză cu exemplul bătrînilor, să vadă însă și mulțimea bătrînilor cari au fumăt și nu mai fumează. E surprinzător de mare numărul lor chiar aci-n mediul nostru. *Și toți au lăsat tutunul fiindcă s-au convins din proprie experiență că le-a stricat sănătatea și le amenință viața.* Și doar cunoașteți sfatul înțeleptului Solomon, că din pășania altora e cuminte să înveți, nu pe paguba ta însuși.

O altă obiecție ce o fac teologii fumători, e că nici *Sfînta Scriptură, nici sfîntele canoane nu interzic fumatul. Nici nu-l pomenesc.*

E drept că nu-l pomenesc, cum nu pomenesc nici alcoolul și diversele lui combinații, nici stupefiantele. Interzic numai beția, de vin sau nespecificată, adică fără a specifica mijloacele prin care ți-o produci, nici gradul în care ți-o produci.

Nu putem pomeni tutunul, fiindcă nici nu era cunoscut încă în Europa. El săpa pe atunci mormîntul pieilor roșii din America pe care le-a doborît în el îndată ce s-a aliat cu alcoolul.

De mult a stabilit medicina, că *nicotina provoacă sete și cere alcool.* Vineri seara am întîlnit doi studenți ieșind de la cite o bere: amîndoi erau fumători. *Înfrățirea nicotinismului cu alcoolismul o constată și statisticile.*

Îndată ce a cunoscut nicotinismul, biserica a început să-l combată.

La noi turcii l-au adus în secolul XVII și soborul bisericii ortodoxe din Ardeal în 14 sept. 1700 prin canonul 22 l-a interzis în orice formă, sub „bîrsăg de 12 florinți”. Aci, unde ne aflăm acum, fumatul e interzis de biserică în mod valid.

Dar e nevoie oare de interdiceri cu amenzi pentru voi, studenți teologi, ca să vă feriți a deprinde aici în institut această formă de beție lentă?

Vreți să cădeți în osînda teologilor cernăuțeni din 1800?

Primejdia mare a fumatului e, că mai ușor decît băutul se transformă-n *vișiu*, în păcat habitual, într-un fel de a doua

natură, de care apoi nu putem scăpa, precum au spus încă romani: *Natura s-o scoți cu furca, tot revine.*

Astfel, mulți tineri, fumători de 2—3 ani, recunosc *răul fumatului*, dar zic că nu-l mai pot lăsa. Slăbănogi de la Vitezda fără a fi ologi: O să poată, cind le va ajunge cuțitul la os! Unde e virtutea bărbăției, tovarășa infrinării și a înțelepciunii între virtuțile cardinale? Unde este ea la tineri în plenitudinea puterii, cari se lasă biruiți de un fleac de poftă, care-n fond e curată deșertăciune, *fumul amăgirii*, dar în plus e și vipera încălzită la sin ca pe urmă să te muște? Dacă pot bătrînii, ca cei pe cari vi-i dau exemplu din jurul nostru, să-l lase după 10—12 ani, nu puteți voi, tineri mlădioși, *să-l lăsați la început*? Vreți să vă formați o deprindere, care *vă va stincheri de cite ori veți avea să liturghisiți și nu veți putea fuma pînă după venirea de la biserică*? Vreți să vă ciștițați motiv de caznă ca un protopop (mort de inimă tot din cauza fumatului), care mi se plingea că postul îi e ușor, dar îi e *greu că-n post nu fumează*. Și voi nici măcar pe timpul Sfintului post nu suprimați fumatul?

Dacă nu puteți lăsa fumatul măcar cit sinteți în școala teologică sau și aici măcar în post, ce *educație a voinții* vă puteți face voi, ce exemplu de infrinare dați și veți da mai tirziu parohienilor voștri? Dacă nu vă puteți reține acum de a vă forma un vițiu mortal dintr-un nărav gol, cum vă veți infrina pofte și patimi vitale, pornite din șuvoiul irezistibil al instinctelor de conservare și de reproducere?

Vai lumii de smintele! Fumatul din acest institut arată, că nesocotiți porunca sfintului apostol Pavel, ca fiecare să socotească cum zidește, nu numai în sine, ci și-n colegii săi. Să nu atragă prin exemp.ul său și cu atît mai puțin prin indemn și pe altul la vițiu, căci atunci mai bine-i este lui să-și *lege piatră de grumaz* și să se inee, după cuvîntul Domnului. Și dacă unii la institut învață beția sau *fumatul*, nu atrag asupra lor osîndă ca a lui Deleanu?

Mai grea osîndă își atrag însă lor, după cuvîntul Scripturii: „Cine va semăna în trupul său, din trup va secera stricăciune, și: „De va strica cineva casa lui Dumnezeu“, care e trupul creștinului, „strica-l va pe acela Dumnezeu“.

Chiar dacă ar fi slobod fumatul după toate legile, să nu uităm regula paulină: „Toate-mi sint slobode, dar nu toate zidesc; toate-mi sint slobode, dar nu toate de folos; toate-mi sint slobode, dar nu vreau să fiu biruit de ceva!“

Acesta e cuvînt de bărbăție, nu cel de „nu pot“, sau „o să văd“. *Pot orice prin Hristos, care mă întărește.* Aceste lozinci pauline să ni le însușim acum, cind săvîrșim calea postului. S-o folosim, pentru exercițiul infrinării, pentru curățirea noastră de pofte, ca zdrobind capetele nevăzuților balauri, *să ne arătăm biruitori păcatului* și să ne închinăm cu vrednicie sfintei învieri. Amin.

Șt. Lupșa.

Meditație

Eram insetat și am băut din izvor, care, prin susurul său, mi-a spus că e hărăzit să fie și pentru plantele din jur, ce le vedeam, cum și pentru bătrînul fag la tulpina căruia el curgea neîncetat.

Fagul își ținea întinse crengile și rămurelele, ca într-o recunoștință.

Așezarea mea, tolănit a lene, — era în semn de îngimfată și inconștientă nesocotință.

Susurul continua.

Am luat seama că izvorul e hărăzit încă pentru orice ființă: multe soiuri de gize, de păsări, de mici și mari animale...

O căprioară a apărut dintr-un boschet cu puiul ei. Veneau să bea.

Cum au dat cu ochii de mine, s-au spăimîntat și au fugit, fără să fi băut.

O turturea a îndrăznit. S-a bazat pe aripile sale. Ea nu știe că glonțul vînătorului i le zdrobește, — sărmanuța.

De astă dată s-a așezat, mai întii, pe o creangă a fagului de unde s-a lăsat și a băut, privind cu teamă omul, care eram eu.

Cînd și-a reluat zborul și s-a aflat la o depărtare de mine și-a împreunat cîntul cu concertul gîzelor și păsărilor cîntătoare, — imnul lor înălțat către Cel Milostiv și Sînt.

Prin susur izvorul își adăuga tonurile în armonia concertului și, par-că, aceleași tonuri, ale sale, dădeau totodată, îndemnuri stropilor să alerge pe a lor cale.

Mi-a revenit în minte imaginea împreunării stropilor săi cu ai altor izvoare, pe albiile de riuri, fluvii, mări și oceane.

Apoi imaginea picurilor de ape, ce se înalță în nori, iar norii se poartă sub boala Cerului albastru.

De acolo, stropii revin sub formă de ploi, ninsori și intrînd în pămînt, ei îndestulează firișoarele de rădăcini, la mari și mici plante, spre a se da puțință lumii și la toată suflarea de a vieții.

Stropii, deci, revin și reies la izvor, un punct în dirijata cale, unde stîncă le repetă, într-un profund ecou, susurul, prin care se dezvăluiește taina spunîndu-se tuturor că, prin degetul Creatorului, e lăsat fiecare.

Acestea mi le-a grăit izvorul.

El mi-a dat să înțeleg că umbletul meu a fost rău.

Nu se aseamănă cu al stropilor săi.

Nu am fost nimănui de vreun folos. Singur mi-am destrămat a' vieții rost.

M-a cuprins o silă de mine.

M-am ridicat din așezarea în tolănită lene și am îngemănat.

Intristat am plîns și lacrimile ochilor mei s-au amestecat, printre cristalini stropi, în unda apelor.

Atunci fredonarea susurului mi-a dat un *fior de renaștere*, ce m-a hotărît să-mi îndrept pașii, fie și acum tirziu, să mi-i îndrept în orinduirea Lui, a Ziditorului.

Deci, imi voi întocmi cărările, pentru restul zilelor, spre a fi aproape, cit mai aproape de vadul apelor, căci nădăjduiesc să se coboare, *lingă Izvor*, să se coboare milostivire și asupra mea din Cer.

Preot Aurel Popescu

Almaș-Cil—Arad.

VERSURI

Sfântului Iosif cel Nou

(la serbările canonizării, ziua a III-a)

Sfînt prin viața Ta curată și credința-n Tatăl cel ceresc,

Falnic îmbrăcat-ai inimile-n duhul creștinesc.

Inger! Ți-au veghiat viața — cald izvor de fapte bune:

Nu un ajutor, ci sute-ai dat făpturilor străbune.

Tare-n crezul în Iisus, cu suflet plin de milă.

Unic, rar șirag minunile-s răboj pe-a vremii filă.

Lungul lanț de fapte de-ajutor mișcat-a și pe nemiloși.

Umbra iadului, o, sfinte Iosife, far luminos, o ai risipit la credincioși

Inima-Ți, rar har, s-a revărsat în fiii păstoriți, bolnavi și păcătoși.

Iosif sfînt cinstitor al Maicii sfînte, al Pruncului Iisus.

Om și inger, țel înalt în calea vieții Tale-a pus:

Stîut păstor, ierarh al bănătenilor Te-a miruit.

Iadul ca să-n frîngi — prin cruce — mari puteri Ți-a dăruit.

Fi al nostru ocrotitor, ierarhe sfînt, de cer azi răsplătit!

Calda Ta credință binecuvînteze-ne-n necaz, dureri.

Era vechilor virtuți reînvieze azi a noastre vreri.

Lui, Părintelui ceresc, viața, gîndul, fapta să-nchinăm.

Nu-n noi, ci în Iisus al vieții noastre rost să îl aflăm.

Ochiul sfîntei Troiți lumina-va iar prin darul Tău curat,

Ura o va topi; creștinul în Hristos va fi-mbrăcat!

V. L. Stalornicu.

Lumină Lină

I.

Cu farmecul-i divin lumina lină
În sinul zării leagănul și-a pus
Și sufletu-mi, cu raze dulci l-alină,
Chemindu-mă-n lăcașul său de sus.

Gonesc din piept tristețea trecătoare
Cu inima-mi străpunsă de scintei...
Lumina, cum se culcă-n depărtare,
Îmi toarce gândul cu sclipirea ei.

Lumina lină bezna grea o sfarmă
Și calea, către culme, s-a-nălbit.
Se curmă, primprejur, a vieții larmă
Și ingerul veghează liniștit.

În clipa cînd tăcerile se-îmbină,
Străbați ușor al chinului noian,
Simțind în orice rază de lumină
O mină, ce îndrumă spre liman.

II.

De mult s-a stins azurul zilei clare
Și peste lume noaptea s-a-ntronat;
Iar minții mele hojma se năzare
A morții hircă-n strai întunecat.

Stăpina celor mulți, rinjind s-arată
Cu pașii săi pe-al nopții tainic drum,
Și nu aude-n ținta-i neîndurată,
Suspînul omenirii, nicidecum.

Stăpină e pe trup și nu pe suflet!
Să-și ducă anii trupul în mormînt,
Să sune goarna-al morții crunt răsuflet...
Dar nu e moarte pentru-un suflet sîntit!!

Lumina lină-mi scapără în față,
Deși în noapte razele-i dispar,
Dar zorii au să nască-o stea măreață
Și ea turna-va-n oameni sîntul har.

Nici turma norilor, ce-n beznă paște,
Sclipirea-i n-o va-ntuneca nicidecînd.
Căci cerul va-nșira, ca-n zi de Paște,
Făclii, întreg pămîntul luminînd.

Puterea creatoare, știu prea bine,
In veci nu-și va seca al său izvor ;
In noi e fluxul dragostei divine,
Lumina Astru'ui mintuitor.

Biserica revarsă, ca o mamă,
Lumina neapusă-a lui Hristos...
De moarte, nici de groapă nu mi-i teamă
Și calea cerului o urc voios.

Cirmaciul vieții mi-i credința vie,
Trăind cu semenii pe-acest pământ ;
Și-acolo, voi slăvi, in veșnicie,
Treimea : Tatăl, Fiul, Duhul Sfânt.

III.

Invidii, dușmăanii, din lumea înrăită,
Pe toate să le arzi. Dreptatea s-o-ncununi :
In preajma ta ospățul odios s-agită
Cu crime-nsingerate, patimi și minciuni.

Să nu te lași cuprins de spaimă, disperare,
Cu ele-ncepe să-ncolțească-al tău apus...
Dar fă să ardă-n tine focul sacru, care
A fost aprins cu mina Domnului Iisus.

Iar cind s-abate-a răutăților furtună,
In inimă să porți lumină ne-ncetat
Și-n clipa grea a vieții, lupta o să pună
Al nemuririi nimb, pe chipul tău curat !

Petre Iacobescu

Decalogul

Ieșire 20, 1—8.

I.

În cartea Ieșirii (20, 1—8) se află cele 10 porunci sau așa-numitul *Decalog 1)* (de la *Deka* = zece și *Logos* = cuvânt). Numirea Decalog nu se întrebuintează în cărțile Sfintei Scripturi, ea este o creație ulterioară a epocii patristice. 2) Întîlnim însă în Vechiul Testament termenii „cele zece cuvinte”, în Septuaginta „tovs, deka, Logovs” (Ev. 34, 24) și acestea au prilejuit crearea numirii Decalog. La cifra zece s-a ajuns pe baza indicațiilor din Ex. 34, 28.

Decalogul se mai găsește în V. T. la Deut. 5, 6—22. Cele două texte sînt aproape identice. Doar porunca a 4-a are la Deut. 5, 12 în loc de: „adu-ți aminte” „Ține! Păzește” (verbul în limba ebraică șamar și nu zakar) și în plus fraza „Cum ți-a poruncit Domnul Dumnezeuul tău”. Celelalte deosebiri existente nu ating fondul. La porunca a 10-a Deuteronomul (3, 21), așează femeia în fruntea poruncii, dîndu-se astfel o mai mare importanță relației de onestitate dintre bărbat și femeie.

Singurile părți ale Decalogului se mai întîlnesc resirate în cărțile Vechiului Testament. 3)

Pentru raportul dintre Decalog și V. T. de interes deosebit sînt cap. 23 și 34 din Exod. Unii teologi 4) consideră că Ex. 23 și 34 au prioritate față de Exod. 20. Pe cît de puțin sigur se poate dovedi că în Exod. 23 și 34 avem un Decalog, tot așa nu se poate fixa ordinea cronologică a capitolelor. Și apoi cum de se repetă Moise la intervale atît de scurte. Mai de grabă se poate admite că legile cultice din Ex. 23 și Ex. 34 au un izvor comun de inspirație, care ar fi putut să fie Exod. 20.

În ce privește epoca Noului Testament, Hristos n-a abrogat Decalogul. Obligatorietatea Decalogului Hristos o asociază învățăturii sale. Tînărului care l-a întrebat ce să facă pentru a deveni desăvîrșit Mintuitorul îi răspunde: „Ține poruncile!” (Mat. 19, 19).

Din Decalog avem redată la Matei 5, 21, porunca a 6-a (Ex. 20, 13), iar la Matei 5, 27, porunca a 7-a (Exod. 20, 14). Reproducerea textului este făcută după Septuaginta. Poruncile 5 și 7 se mai întîlnesc la Matei 19, 18. Tot în cap. 19 se redă

(după Sept.) porunca a 8-a și a 9-a, dar într-o formă mai concisă. Porunca 5-a o găsim la Matei 19, 19, de asemenea într-o formă mai concisă, la Matei 15, 4, însă într-o redare mai amplă. Dintre ceilalți Sf. evangheliști Marcu (7, 10) citează verbal porunca a 6-a, cu introducerea: „Moise a zis...., iar la Marcu 10, 19 abreviat poruncile 5—10, tot așa Luca 18, 20. Referire la Decalog face și Sf. Pavel, în Efes. 6, 2; Rom. 13, 9, etc.

Impărțirea poruncilor este următoarea:

1. *Monolatria*: Eu sint Domnul Dumnezeuul tău... să nu ai alți dumnezei afară de mine (Ex. 20, 2—3; 2. *Idolatria*: Să nu-ți faci chip cioplit (Ex. 20, 4—5; 3. *Profanarea* lui Dumnezeu: Să nu iei numele Domnului Dumnezeuului tău în deșert... (Ex. 20, 7); 4. *Ziua de odihnă*: Adu-ți aminte de ziua de odihnă ca s-o sfințești... (Ex. 20, 8—11); 5. *Atitudinea* față de părinți: Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta. (Ex. 20, 12); 6. *Omuciderea*: Să nu ucizi (Ex. 20, 13); 7. *Desfrinarea*: Să nu fii desfrinat (Ex. 20, 14); 8. *Furtul*: Să nu furi (Ex. 20, 15); 9. *Minciuna*: Să nu mărturisești strimb (Ex. 20, 16); 10. *Pofta neîngăduită*: Să nu poțestești... (Ex. 20, 17).

Originea Decalogului e a se căuta pe muntele Sinai și astfel el aparține lui Moise. În decursul timpului textul a putut suferi modificări formale, a rămas însă intact fondul. Din punct de vedere al limbii Decalogul aparține epocii clasice a literaturii biblice. Avem destule temeiuri în favorul epocii mosaice și din punct de vedere istoric. Pentru ca israiliții să-și fabrice și apoi să i se inchine vițelului de aur, ei trebuie să fi practicat mult timp înainte cultul idolilor pe care-l combate Moise în porunca a doua. Vițelul de aur a fost reproducerea bouului egiptean Apis. 5) Praznicul în cinstea vițelului are trăsături din cultul egiptean, cu care era deprins poporul din timpul petrecerii în Egipt. 6) Era cel mai potrivit prilej ca acum să dea Moise poruncile pentru a opri credințioșii de la orientarea spre superstiție și cultul păgîn.

II.

1. *Monolatria*

(Adoră numai pe Dumnezeu)

Monolatria este exprimată în porunca întâia, cuprinsă în cuvintele: „Eu sint Domnul Dumnezeuul tău, care te-a scos din țara Egiptului, din casa robiei. Să nu ai alți dumnezei afară de mine“. (Ex. 20, 2—3). Textul consună cu ceea ce aflăm la Deut. 5, 6. Porunca aceasta ca și cele următoare, constituie revelația de la Sinai. Prin această revelație se descopere indirect ființa dumnezească, pentru că Decalogul constituie o manifestare a voinței Sale. Ea tinde la înălțarea omului și la arătarea planurilor divine. În această lege omul simte și recunoaște prezența lui Dumnezeu în lumea morală.

În toate textele românești, porunca întâia începe cu: „Eu sint Domnul”. Iahve nu înseamnă Domn, Iahve înseamnă: Cel ce este (ființează), lat. Qui est, numele derivă de la verbul „haia” — a fi.

Din venerațiune evreii nu pronunțaseră acest nume, l-au ocolit, mai târziu l-au înlocuit cu Adonai (de la Adon-Domn) și astfel Iahve a fost tradus cu Domn. Această înlocuire s-a făcut încă înainte de era creștină.

Iahve este deci nume propriu al lui Dumnezeu cu sensul de: Cel ce este, care are existență de la sine și de sine.

Dumnezeu este traducerea lui Elohîm, Elohîm, este alt nume propriu al lui Dumnezeu. Derivă de la singularul Eloah. Elohîm este o formă plurală, înseamnă „cei puternici”. Elohîm ca nume propriu înseamnă deci Cel puternic. Pluralul Elohîm intensifică sensul noțiunii, folosind pluralul, noi îl considerăm ca un „pluraliatantum”, adică o formă plurală cu însemnare singulară. El s-a redat în toate limbile cu „Dumnezeu”. Textul, redat verbal, ar fi următorul: „Eu sint, Cel ce sint, Atotputernicul...”

Din forma plurală a denumirii lui Dumnezeu se poate desprinde ideea de trinitate, dar în același timp și ideea de unitate, intrucît predicatul se află la singular.

Dacă există un atotputernic, desigur acela a putut să săvârșească aceste fapte, ca eliberarea de robia egipteană. Atotputernic nu poate fi decît unul, dacă ar fi doi atotputernici, ar trebui să fie un altul și mai puternic. Ideea monoteistă exclude ideea unei a doua ființe atotputernice.

Credința într-un singur Dumnezeu obligă. De aceea citim: „să nu ai alți dumnezei...”. Este zadarnică credința în mai mulți zei, căci numai unul este puternic, adică atotputernic, căci ideea monoteistă implică intensificarea la superlativ a calificativului puternic. Negația nu („lo”), spre deosebire de („al”), intensifică sensul, ca și cînd ar zice: Să nu care cumva afară de mine să te mai închini altcuiva.

Din punct de vedere psihologic, era necesară o determinare mai de aproape a însușirilor lui Dumnezeu, pentru ca un popor care se află în faza dezvoltării sale spirituale să poată fi înduplecat la ascultare.

Sensul acestor versuri este următorul: Există Dumnezeu, Dumnezeu există prin sine și independent de ceva în afară de sine. Dumnezeu este atotputernic. Forma de origine divină a adorării lui Dumnezeu este cea monoteistă.

2. Idolatria.

(respectă pe Dumnezeu).

„Să nu-ți faci chip cioplit și nici un fel de asemănare cu cele ce sint în ceriu, sus, sau pe pămînt, jos, sau în apele de sub pămînt”.

„Să nu te închini lor, nici să slujești lor, căci eu, Domnul Dumnezeu tău, sint Dumnezeu rivnitor, care pedepsesc păcatele părinților care mă urăsc pe mine, în copiii lor, până la al treilea și al patrulea neam“, „și mă îndur până la al miilea neam, către cei care mă iubesc și păzesc poruncile mele“.

Porunca a doua interzice fabricarea de obiecte de artă cu scopul de a fi puse în serviciul cultului, în special pentru a se înfățișa prin ele Divinitatea.

Evreescul „pesel“ înseamnă chip sculptat în piatră, lemn sau metal. „Asemănarea“ este traducerea evreescului „demuth“ și vizează picturile ca obiect de închinare. „Cele de sus“ sint stelele, soarele, luna, tunetul, și fulgerul; cele de jos sint animalele, omul, „cele de sub ape“, sint viețuitoarele apelor, peștii, etc.

Legislatorul pleacă de la cazuri cunoscute. În Egipt exista un cult solar dezvoltat: „Ra — (zeul soare), un cult al păsărilor (Ibis), la Filisteni era zeul Dagon (om—pește), iar crocodilul era animal sfânt pentru egipteni.

Tot așa este vițelul de aur (Ex. 52) o influență a cultului egiptean și constituie o încălcare a acestei porunci. Porunca nu oprește progresul în artă. Se îngăduie „chipurile cioplite“ și se interzice numai cioplirea lor în scopul precis de a se adora. Dumnezeu e Duh și nu poate fi reprezentat și asemănat, nici măcar cu omul, cu atât mai puțin cu alte ființe.

Sub „chip cioplit“ textul înțelege asemănări plastice, fabricate din piatră, aur sau lemn. De ex. vițelul de aur, care ar reprezenta pe Dumnezeu, o fecioară din marmoră, care ar reprezenta o zeitate, iar aurului sau marmorei i s-ar aduce închinare. Insistența cu care se impune opreliștea o justifică idolatria existentă și cunoscută în epoca veche. Icoanele Bisericilor nu sint chipuri cioplite. Biserica venerază chipuri sau icoane, iar cînd cinstim icoanele și ne închinăm, nu ne închinăm vopselii sau semnelor, ci sfinților ale căror sint chipurile.

Orice icoană îndrumă privirile sufletului spre Dumnezeu, îl înalță și-l preamărește. Credinciosul se închină în fața icoanei, căci cu gândul și cu sufletul e la persoana simbolic reprezentată.

Cine îndepărtează chipurile cinstitelor icoane, părăsește și alte obiceiuri. De aceea can. 7. al sin. VII ecumenic (al doilea de la Niceea) precizează învățătura referitoare la cinstirea icoanelor.

Idolii sint născociri omenești, dar icoana înfățișează o realitate, ceva ce are existență. De aceea, cînd ne închinăm icoanelor ne ducem cu gândul și inima la acel pe care-l înfățișează icoana. Astfel icoana îndeplinește rolul pedagogic de a îndrepta atenția omului spre Dumnezeu și Sfinții săi. Adevărat că nici o imagine nu poate reprezenta pe Dumnezeu, care e invizibil. De aceea interzice Decalogul de a înfățișa pe Dumne-

zeu, pentru că toate reprezentările pe care omul le-a făcut despre Dumnezeu au fost prea simbolice, totdeauna arbitrare, uneori exagerate. Dar odată ce Dumnezeu s-a intrupat, putem folosi imaginea chipului lui.

Versul 5 pune în vedere că se pedepsește credința în ficțiuni. Nu numai cei direct vinovați ci și urmașii lor, rudeniile, vor fi sancționați. „Al 4-lea necm” sînt strănepoții. Pedepsirea se înțelege aici în ordinea fizică și nu morală, adică pămîntească și nu eternă. În sensul că Dumnezeu în baza calității sale, a dreptății divine, nu poate lăsa nepedepsită fapta.

3. Profanarea lui Dumnezeu.

(Sfîntește numele său).

Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert, căci Domnul nu va lăsa nepedepsit pe cel care va lua numele său în deșert“.

Se interzice profanarea numelui sfînt al lui Dumnezeu, prin întrebuintarea lui în jurăminte, sudalme, injurături, vrăji, iar-mece și vorbiri ușuratrice.

Cine calcă porunca va fi sever pedepsit. Unul ca acesta nu va avea parte de mila și îndurarea lui Dumnezeu.

4. Ziua de odihnă.

(Ține ziua Domnului!).

„Adu-ți aminte de ziua odihnei ca să o sfîntești“.

„Șase zile să lucrezi și să-ți faci toate lucrurile tale“.

„Iar în ziua a șaptea este ziua Domnului, Dumnezeului tău, să nu faci în ea nici un lucru, nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici robul tău, nici roaba ta, nici vita ta, nici străinul care este în cetățile tale“.

„Căci în șase zile a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul, marea, și tot ce se află întrînsă, iar în ziua a șaptea s-a odihnit. Pentru aceea a binecuvîntat Domnul ziua a șaptea și a sfînțit-o“.

În original ziua odihnei se numește: „iom hașabbanth“, (iom. ebr. zi, ha ebr. articol, șabbath — odihnă). Instituirea unei zile de sărbătoare, în fiecare săptămînă nu e ceva nou. Sărbătoarea zilei de odihnă este instituită din vechime (Gen. 2, 2), căci întîiul om a fost îndrumat, indirect, s-o prăznuiască. Sfînțirea se face prin odihnă, adică abținerea de la lucrurile principale, negoțul (Am. 8, 5), pescuitul (Neem. 3, 15), aprinderea focului (Ex. 35, 3), căratul poverilor (Num. 15, 32, lucrul de mină (Am. 8, 5), aratul, seceratul (Ex. 34, 23) tot așa era interzis a fierbe și a coace (Ex. 16, 23). Mîncarea pentru ziua de odihnă se pregătea cu o zi înainte, de unde numirea de pregătire paraskevi, dată de greci zilei de vîneri. În mod pozitiv ziua 7-a se serba prin rugăciuni și preocupări de ordin sufleteș, fapte ale miiei.

E aproape imposibil a fixa limitele între lucrul prohibit și acțiunea îngăduită. 7) Ori dacă se trece la exagerări ar trebui să înceteze în mod absolut orice lucru. Și în cazul acesta ca și în epoca Mintuitorului nu s-au putut preciza lucrurile. Aceasta rezultă din conflictul între Apostoli și farisei pe tema ruperii spicelor. Ucenicii Domnului considerau o lucrare fără importanță ruperea spicelor, frecarea în palme și gustarea boabelor, cită vreme fariseii considerau această faptă tot așa de importantă ca și treieratul și măcinatul. Acomodindu-se acestei direcții extremiste mulți evrei nu-și trag ceasornicul în ziua lor de Sabat⁸⁾, nu aprind luminări în sinagogă, nici nu le sting, ci încredințează această lucrare unui creștin. Interpretînd greșit acest text biblic, evreii și-au creat obligația de a nu face în zi de Sabat un drum mai lung de 2000 coți, numită Calea Simbetei. (Conf. F. A. 1, 2).

Autorul biblic face o expunere de motive la instituirea legii, care obligă prăznuirea zilei a șaptea: 1) e ziua în care s-a odihnit Dumnezeu, 2) pentru că Dumnezeu a lucrat șase zile, 3) pentru că Dumnezeu a sfințit și binecuvîntat ziua a șaptea.

La Deut. 5, 15 se indică încă un motiv pentru care evreii trebuie să prăznuiască ca zi de odihnă Sabatul: „e ziua ieșirii din Egipt“, prin acest motiv Sabatul devine o instituție pur evreească, ziua națională a lui Israil⁹⁾.

Repausul zilei a șaptea trebuie respectat întocmai, de băștinașii ca și de străinii surprinși în țară, de membrii familiei ca și de către cei atașați ei.

Pe acest text se bazează unele comunități neoprotestante, care consideră simbăta obligatoare pentru că e de Dumnezeu lăsată.

E greșit a se presupune că simbăta e de la începutul lumii și ar fi fost dată primilor oameni. (Fac. 2, 2). Patriarhii, marile personalități religioase, cunosc o zi oarecare de odihnă pe săptămînă care însă nu avea numele de simbăta. Cuvintele: „*Adu-ți aminte*“ dovedește că patriarhii aveau cunoștință despre datoria de a ține o zi de odihnă, din revelația primordială. Nu se poate afirma că șirul zilelor de pe vremea lui Moise este exact șirul zilelor de la Fac. 2, 2 și că Sabatul de la Exod 20, 8, ar fi exact ziua a șaptea de la Fac. 2, 2. Simbăta a fost dată numai pentru Evrei. Acest adevăr rezultă clar de aici. De aceea Mintuitorul nici nu impune altora simbăta. Bogatului de la Matei 19, 16—23. Hristos îi recomandă poruncile din Decalog, nu însă și simbăta. Același lucru îl face sf. Pavel la Romani 13, 9.

5. Atitudinea față de părinți.

(Cinstește părinții, binefăcătorii tăi).

„Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, pentru ca zilele tale să fie multe pe pămînt, pe care ți-le dă ție Domnul Dumnezeul tău“.

Datorințele față de părinți constituie a cincia poruncă. Cinstirea se dovedește prin dragostea și stima copiilor față de ei, prin gesturi, vorbă, respect și comportare, care include îngrijirea și tratarea lor în caz de boală sau virstă înaintată.

„Pământul” din vers e Canaanul, care se dă moștenire unui singur popor. În semn larg e teritoriul locuit de orice om, care are parte de viață pe pământ, după cum moștenitori ai pământului sint, în cele 9 fericiri, nu numai locuitorii Palestinei, ci toți oamenii care îndeplinesc condițiile de blindețe și iertare pe care le pretinde Hristos.

Nesupunerea față de părinți se pedepsește aspru ca și scoaterea de nume rău părinților, prin fapte puțin onorabile. Deut. 21, 18—22.

Viața îndelungată este o răsplătire de care se învrednicește copilul bun.

6. Omuciderea.

(Cruță viața aproapelui !)

„Să nu uciți” !

Porunca a șasea garantează viața omului pe pământ. Se interzice omuciderea, care implică și sinuciderea. Viața este cel mai prețios dar al omului, de aceea cel ce o ia este aspru pedepsit în toate legislațiile. Pentru crimă V. T. a introdus pedeapsă grea. Conf. Fac. 9, 6.

Omul e creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, prin omucidere se imputinează ființele create după imaginea Sa. Cuvintele sf. Evangh. Ioan (I Ioan 4, 20), aduc o contribuție însemnată la lămurirea acestei porunci, căci într-adevăr dacă cineva zice că iubește pe Dumnezeu și nu iubește pe semenul său, acela nu grăiește adevărul, căci acela care nu iubește pe fratele său pe care îl vede, cum va iubi pe Dumnezeu, pe care nu-l vede.

Există și o ucidere sufletească „atunci cînd consimte să trăiască în păcat” 9). Acei care ucid trupul iau viața cea vremelnică a omului, iar cei care ucid sufletul îl desbracă de viața veșnică. 10)

7. Desfrinarea.

(Respectă femeia, un alter ego al aproapelui tău).

14. „Să nu fi desfrinat !”.

Porunca a 7-a apără curătenia căsătoriei și onoarea omului. Numai înfrinindu-se omul își poate păstra neprihănirea vieții conjugale.

Mintuitorul (Mat. 5, 27—28) lămurește că nu numai desfrinarea trupească ci și intenția, adică pofta inimii de a se împreuna cu o altă femeie, — este condamnată.

8. *Furtul.*

(Respectă bunurile aproapelui).

15. „Să nu furi“.

Porunca opta apără proprietatea individului și a obștei. Se oprește furtul, infracțiunile, ca și dobindirea de averi pe cale necinstită.

Dumnezeu e iubire, dar nu poți să minți, să furi, să înșeli, să birfești, să lenevești, să omori, fără ca aceste fapte să nu aibă urmări. Răul cel mare vine din răul mic, de aceea această poruncă nu oprește numai a lipsi pe cineva de bunurile sale în folosul tău, ci pretinde luarea aminte față de cele mai mici abateri, care trebuiesc puse în frâu la timp.

9. *Mărturie mincinoasă.*

(Respectă adevărul).

16. „Să nu mărturisești strimb împotriva aproapelui tău“. Porunca a noua apără onoarea omului. Se interzice minciuna, ca și oricare altă faptă potrivnică adevărului, ca jurământul strimb, neîmplinirea unei făgăduinți, înșelarea, perfidia, ș. a.

În orice împrejurare omul trebuie să mărturisească adevărul. Dacă mărturisirea adevărului se impune în relațiile zilnice dintre oameni, cu atât mai virtuos în asigurările solemne, sau acte publice, împreunate cu jurământ.

10. *Pofta neîngăduită.*

(Respectă bunurile aproapelui).

17. „Să nu poțestești casa aproapelui tău, să nu poțestești femeia aproapelui tău, nici robul lui, nici roaba lui, nici boul lui, nici asinul lui și nimic ce este a aproapelui tău“.

Porunca a zecea oprește poftirea bunurilor altuia, nu numai dobindirea pe cale necinstită a unui bun străin, ci și intenția.

Pofta neîngăduită își are evoluția ei. Până îi este dată posibilitatea de a se satisface ea poate deveni izvorul celor mai crude patimi.

„Casa“ are un înțeles larg cuprinzând nu numai bunurile materiale, ci și femeia, robii, averea mobilă, vite și alte bunuri străine: toate cele ce sînt ale aproapelui (Conf. Gen. 15, 2, Iov. 8, 15).

III.

Dintre problemele de bază pe care le pune spre rezolvare Decalogul, este mai întâi *atitudinea religioasă* a credinciosului. Nu-i tot una cui și cum te închini. Porunca 1—3 dezvăluie caracterul fățarnic al unui anumit fel de a te închina, combate credința legată de superstiție și false revelații. A te închina la stele sau la chipuri cioplite înseamnă a înlocui pe Dumnezeu prin făpturile sale.

Numai celui mai presus de ce-i pămîntesc și ordinar, care are în plină măsură toate perfecțiunile lui Dumnezeu i se cuvine slujire.

O altă directivă fundamentală a Decalogului este *munca*. Ea devine obiect de discuție în porunca a 4-a: „Șapte zile să lucrezi! ...Munca este deci o datorie a omului, o datorie față de sine și o datorie față de alții, așa cum se evidențiază din viața oamenilor reprezentativi ai V. T.

Astfel *Daniel* muncia și profeția despre mintuirea tuturor prin Hristos; *Amos*, ciobanul din satul Tecoa, urma grijului turmelor sale, dar se sesiza de caracterul păgubitor al falselor revelații, care opreau omenirea pe loc; *Isaia* s-a lăsat în întregime absorbit de munca în slujba dreptății sociale și tot din bogatul cerc al muncii și-a ales ilustre pilde în scrisul care formează o perlă a literaturii biblice. Acești oameni cu fețele înăsprițe de trudă au pus totdeauna interesele generale deasupra intereselor personale și au făcut din muncă o onoare.

Porunca a 4-a ia față de muncă o atitudine nouă: „Fă toate lucrurile tale! Adică: În spopul creșterii producției și a productivității muncii, muncitorul trebuie să depună o efortare continuă, să muncească temeinic și constructiv. Decalogul asigură dreptul la odihnă. Nici o legislație antică n-a legiferat atât de umanitar dreptul la odihnă ca Decalogul Vechiului Testament: „În ziua a 7-a să nu faci nici un lucru!“.

Odihna nu înseamnă lene, ci recreare, o improspătare a puterilor de muncă. Bucuria deplină a odihnii n-o gustă decît cel ce ostenește muncind: „Frigul face căldura plăcută, munca face odihna plăcută“. Munca îl face pe om independent și îi desăvîrșește puterile.

Că aceasta este în spiritul Decalogului rezultă din atitea locuri ale V. T., unde omul leneș e rușinat de hărnicia furnicii.

Datorită dreptului la odihnă, munca ce se va face cu elan și abnegație, încît nu va mai fi nici unul rămas în urmă. Respectarea cu strictețe a zilelor de lucru, duce la o disciplină liber consimțită a oamenilor muncii, la sporirea productivității cu toate urmările ei. Morala Decalogului: „Fă toate!“ — cu alte cuvinte, folosește fiecare zi din timpul săptămînii, utilizează-le cît mai bine, nu pierde nici una, cu lucruri fără rost — aduce în problema muncii o disciplină de o însemnătate deosebită pentru acea epocă veche.

O atenție deosebită este arătată în Decalog atitudinii față de *părinți*. Prețuirii părinților se acordă o atenție aleasă în V. T. „Cel ce vorbește de rău pe mamă“ este pedepsit (Exod. 21, 15), iar celui ce cinstește pe părinți i se făgăduiește că va avea parte de bine și va trăi mult pe pămînt. Astfel și în Decalog, datoria față de părinți se înșiră îndată după îndatoririle față de Dumnezeu. 11) Morala superioară a Decalogului rezultă și din porunca a 7-a: „Să nu fi desfrinat!“

În epoca veche *femeia* era sub domnia bărbatului. Ea era privită ca o simplă marfă care se vindea și se cumpăra cu bani. Era un mijloc de exploatare din cele mai rentabile. Femeile trebuiau să fie la dispoziția tuturor bărbaților. Desfriul, sau mai bine zis prostituția, s-a oficializat. Bărbații găseau o plăcere aleasă a-și schimba reciproc soțiile și nu e rar cazul, cind soția era împrumutată unui străin. 12) Nici chiar căsătoria între tată și fiică nu era rară în vremea aceea. Mulți Faraoni aveau pe fiica proprie de soție.

Ramses II, s-a căsătorit întâi cu sora sa, apoi născându-i aceasta o fiică se căsătorii cu aceasta și în urmă cu fiica acesteia. 13)

Pentru vremea de atunci porunca Decalogului însemna un act de mare curaj în lupta pentru ridicarea femeii și constituie o contribuție foarte serioasă la clădirea unei lumi noi.

După cum femeia și *sclavul* era lipsit de independență. Și acesta era considerat ca o simplă marfă în miinile stăpînului.

Dominația stăpînilor asupra robilor — fie că e vorba de Egipt, de vechea Grecie, de lumea romană sau de evrei — era inalienabilă, ei îi puteau ucide ca pe vite.

Această situație nu putea să nu dea de gîndit oamenilor cu greutate în viața obștească. Astfel Moise, bărbat cu multă autoritate, duce lupta cu stăruință pentru realizarea unui om nou. Dacă n-a putut să facă totul, a realizat totuși mari progrese. Căci să nu uităm „Legea lui Hristos este desăvîrșirea și încununarea revelației de pe muntele Sinai. Izvoarele democrației creștine pornesc de sub muntele celor 10 porunci“. 14)

Pe la 1500 înainte de Hristos, Moise a strigat în mijlocul celor mai mari împărății ale lumii, cind milioane de muncitori cădeau sub povara biciului în somnul morții :

„Să nu ucizi !“

Moise vorbește în numele lui Dumnezeu și totuși sună straniu această poruncă, cind în orient peste tot „se puteau admira vastele parcuri ale aristocrațiilor și visătoarele helestaie, unde grațioasele mreie sînt hrănite cu carne omenească, adică cu carnea sclavilor bătrîni, sau a celor executați“. 15)

Intr-adevăr într-o vreme cind se spintecau prinșii de război ca să se ghicească viitorul după felul măruntaelor, cind „prin regiunile africane, cum ținem noi găini în coteț, așa țineau canibalii robii, pe care li tăiau și li fierbeau în căldare, iar în multe părți ale lumii copiii se lepădau, cum se lepădă cățelii“, porunca lui Moise a fost un act de care se legau nădejdi de progres în apărarea ființei umane. „Să nu furi“ caracterizează stadiul moralei antice, cu tot lanțul ei de meschinării.

Una din manifestările omului superior constă în *atitudinea* față de munca, de avutul și de persoana altuia. Prin excluderea elementelor necinstite dintre oameni, Decalogul voia să dea un nou avînt moralei constructive. Aceasta se putea

face numai prin imputinarea elementelor lipsite de calitate. Față de aceștia și față de slăbiciunile lor, Decalogul este neîngăduitor, chiar și într-o vreme cind lovitura trebuia îndreptată împotriva puternicilor zilei. Uriciunea însușirilor de bunuri străine a văzut-o legiuitorul Moise cu ochii proprii căci pe atunci țărănimea zăcea sub jugul stăpînilor, care adesea deposedau pe țărani de ogoarele lor. Protestînd împotriva exceselor Decalogul urmărea să deprindă pe oameni cu ideea că numai unindu-se în cele bune, pot dezarma pe dușmanii lor și pot deschide o nouă epocă în istorie, epocă în care să triumfe binele asupra răului, în care cei mai reprezentativi din fiii oamenilor să izbindească odată pentru totdeauna.

Decalogul Vechiului Testament conține bogat material pentru formarea omului nou și pentru apărarea drepturilor sale. El îmbrățișează viața religios-morală în întreg complexul ei și astfel se poate spune că este unul din izvoarele de întărire a păcii în lume.

NOTE

1) „*Asseret hadivrot*, cum îi zic evreii, conf. *Jüdisches Lexikon*, editat de G. Herlitz și B. Kirschner, Berlin 1930, Bd. V. col. 1543.

2) Procopie din Gaza, *Com. în Exodum*, M. G. tom. 87 (I) col. 606 îi zice consecvent: Decalog, tot așa scriitorii apuseni ca b. o. Hugo de S. Victor în: *Institutiones in Decalogum*. M. L. toc. 176, col. 10—18.

3) Astfel porunca I-a (Ex. 20, 2—3), o aflăm la Ex. 34, 14, diferită ca formă în fond aceeași, la Lev. 19, 4; Deut. 6, 14—15, Deut. 11, 16, Deut. 28, 14 mai completă în Ps. 81, 10 și la profetul Osea 13, 4. Porunca a doua (Ex. 20, 4—5) la Ex. 34, 17; Lev. 26, 1; Deut. 4, 16, etc. A treia poruncă (Ex. 20, 7). La Lev. 19, 12; Lev. 22, 32; a patra (Ex. 20, 8—11) la Lev. 31, 14; Num. 15, 32—36; A cincia (Ex. 20, 12) la Lev. 19, 3; A șasea (Ex. 20, 13) la Ex. 21, 12, Deut. 5, 17; A șaptea (Ex. 20, 14) la Deut. 5, 18; A opta (Ex. 20, 15) la Lev. 19, 11, Deut. 5, 19; A noua (Ex. 20, 16) la Ex. 23, 1; Deut. 5, 20, Deut. 19, 16; A zecea (Ex. 20, 17) la Deut. 5, 21; Miheea 2, 2; Avacuum 2, 9, etc. Pentru raportul dintre Decalog și Vechiul Testament de interes deosebit sînt cap. 23 și 34 din Exod.

4) Unii teologi ca b. o. Wellhausen, în: *Composition des Hexateuchs*, Berlin 1899, p. 330 și H. Gressmann în: *Mose und seine Zeit*, Göttingen 1913, p. 475.

5) Lopuhim, *Ist. biblică*, tom. II (trad. Nicodem, patriarh), p. 148.

6) Lopuhin, *o. c.* p. 148.

7) Fillion Cl., *L'Etude de la Bible*, Paris 1922, p. 334.

8) Fillion, *o. c.*, p. 334.

- 9) *Inv. de credință*, Buc. 1952.
- 10) *Mărt. ortodoxă*, Buc. 1922, răsp. la întrebarea 64.
- 11) Sous quelle forme le Decalogue fut il promulgue (*Revue Apologetique*, An. 33 Iunie) 1937, p. 670, de Michaud H.
- 12) Neaga N., *Facerea*, Sibiu 1945, p. 68.
- 13) Neaga, o. c., p. 99.
- 14) Gala Galaction, *Religia și democrația*, în *Democratizarea Inv.*, Buc., 1946, p. 89.
- 15) Gala Galaction, o. c., p. 94.

Specificul ortodoxiei în comparație cu celelalte confesiuni și culte creștine

Introducere.

Pentru continuarea și permanentizarea operei Sale de min-tuire obiectivă, dar mai ales pentru însușirea ei subiectivă, Mintuitorul Iisus Hristos a întemeiat Biserica ca orgăn sfin-țitor și soteriologic în procesul de îndumnezeire al omului 1) și al lumii.

Fiul lui Dumnezeu a întemeiat Biserica după ipostasul Său dumnezeesc și omenesc. Sub acest raport, Biserica este un or-ganism theandric, o instituție divino-umană. Divină, spirituală și eternă în ceea ce privește scopul ei transcendental, umană, socială și schimbătoare în înfățișarea ei istorică. 2)

Intr-o formulare pregnantă și lapidară, după primul sens, Biserica este continuarea și permanentizarea istorică a soterio-logiei creștine, iar după aspectul al doilea este „continuarea crono-spațială a vieții theantropice a Mintuitorului Iisus Hris-tos”. 3)

Diviziunea exterioară a Bisericii, în sens de confesiuni și comunități religioase este, desigur, un rău. Totuși „Biserica nu s-a scindat nici în natura sa ontologică, care este totdeauna e-cumenică, nici în adevărul ei divin, ci în umanitatea care a fost incapabilă să primească plenitudinea creștinismului și care n-a asimilat decât aspecte fragmentare ale adevărului. Diviziunea s-a produs în împărăția Cesarului, căci Împărăția lui Dumnezeu nu poate fi decât una”. 4)

Rezultă, de aici, că nu Biserica cea una după origine s-a

1) Vezi pe larg N. Chițescu, *Indumnezeirea omului*, art. în *Bis. Ort. Rom.*, anul LXI, nr. 11—12, nov.—dec. 1938.

2) Cf. T. N. Popescu, *Depsre Biserică*, art. în *Ortodoxia*, anul VII, nr. 3, iulie—septembrie 1955, pg. 413.

3) N. Chițescu, *Ortodoxie și Protestantism*, art. în *Orto-doxia*, anul II, nr. 3, iulie—septembrie 1950, pg. 437.

4) *Esprit et Liberté*, pg. 364, citat după I. Todoran, *Filo-zofia religioasă a lui N. Berdiaeff*, art. în *Rev. Teol.*, anul XXXIV, nr. 1, ianuarie 1944, pg. 41.

împărțit în decursul veacurilor, ci omenirea creștină în înțelegerea acestei Biserici. 5)

Creștinismul, intrat în Istorie prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, a îmbrăcat variate forme confesionale, mai mult sau mai puțin apropiate de Duhul Intermeietorului Său. În configurația lui actuală, 6) se distinge din punct de vedere doctrinar-dogmatic trei mari ramuri creștine: 7) *Biserica ortodoxă* — forma autentică și veridică, mistică și duhovnicească a creștinismului ecumenic, *Confesiunea romano-apuseană* — sistem juridic, practic și inovator, *Confesiunea protestantă* — sistem individualist-liberalist și anarhic, fracționat în Luteranism, Zwinglianism și Calvinism, acesta din urmă pulverizat apoi într-o puzderie de secte raționaliste și *Anglicanismul*, o ramură aparte, destul de importantă.

Ortodoxia este Biserica adevărată a lui Hristos.

Titlul cu care Ortodoxia se mândrește în concurența cu celelalte confesiuni și care constituie prima ei notă specifică, este acela de a fi una, singura și adevărata Biserică a lui Hristos.

A) Reliefarea caracterului specific al Ortodoxiei și precizarea esenței acestui specific, față de celelalte forme confesionale, nu-i lucru tocmai ușor. Nu-i ușor pentru două motive: nu toate Bisericile creștine pot fi adevărate și nu toate Bisericile creștine pot fi neadevărate. Rezultă, prin urmare, că numai una dintre ele deține adevărul în plenitudinea lui.

Adevărul poate fi numai unul și este în Dumnezeu. 8) Cum fiecare din cele trei ramuri creștine își revendică pentru sine posesiunea adevărului întreg, va trebui să aflăm un criteriu al acestui adevăr, care — prin tăria lui — să se impună tuturor confesiunilor. 9)

La *catolici*, criteriul adevărului e aprobarea papii socotit „arbitrarius veritatis“, monarh absolut și infailibil.

5) Dr. O. Bucevski, *Ecumenicitate*, art. în „Cincizeci de ani de exist.“ Almanah jub. al Acad. Ort., Cernăuți, 1935, pg. 155.

6) Vezi Diac. Lector I. Pulpea, *Configurația actuală a creștinismului*, art. în *Studii Teologice*, seria II, nr. 3—4, mai—iunie 1949.

7) Vezi O. Bucevski, *Despre numele confes. creștine*, art. în *Rev. Teol.*, anul XXVI, nr. 1—2, ianuarie—februarie, 1936, pag. 4 sq.

8) Ioan XIV, 6.

9) Cf. N. Chițescu, *Esența doctrinală a celor trei mari ramuri creșt.*, art. în *Studii Teol.*, seria II, nr. 9—10, nov.—dec. 1949, pg. 764 sq.

La *protestanți*, adevărul poate fi dat însuși singuratic, prin străduințe personale. Ei plasează mai presus de orice, cercetarea personală a adevărului. 10)

Dacă judecăm mai atenți absolutismul papist și relativismul protestant, ajungem la concluzia că acestea nu ne mulțumesc deoarece nu se ridică deasupra contingentelor de interes și util. 11)

În *ortodoxie*, criteriul adevărului, cu valabilitate eternă, ni-l dă viața, și învățătura Bisericii primare, „stilul și temelia adevărului“. 12) În baza acestui criteriu, Ortodoxia este adevărata Biserică a lui Hristos, nu pentru că exprimă corect adevărul, ci pentru că ea conține adevărul.

B) În afară de criteriul adevărului pe care-l cred valabil și vor să-l impună și altor confesiuni, Catolicii și Protestanții își mai revendică titlul de Biserică adevărată, folosindu-se și de anumite principii. 13) Și anume:

Confesiunea romano-apuseană, pentru a se prezenta lumii în postura de Biserică adevărată, recurge la interpretarea tendențioasă a celor patru însușiri ale Bisericii din simbolul Niceo-Constantinopolitan. Apologetica papală atribuie Bisericii romane posesiunea exclusivă a unității, sfințeniei, catolicității și apostolicității.

Din principiul acestei confesiuni nu rezultă, însă, adevăritatea ei. Din contră: din adevăritatea unei Biserici rezultă înșirile ei.

Confesiunea protestantă, pentru acelaș scop, afirmă că Biserica adevărată a lui Hristos este aceea, care păstrează și predică curat cuvântul lui Dumnezeu și administrează drept sfintele taine.

Dacă luăm în considerare că această confesiune înlătură Sf. Tradiție, bazându-se numai pe „Sola Scriptura“ și „Sola Fide“; dacă luăm în considerare caracterul individualist-liberal al acestei confesiuni, recunoașterea numai a două sau trei taine și negarea ierarhiei apostolice, — denaturări care ajung în flagrantă contradicție cu afirmațiile din principiul de mai sus —, ajungem la concluzia, că nici principiul protestant n-are valabilitate pentru stabilirea adevărității unei biserici.

10) S. Bulgakoff, *Ortodoxia*, trad. N. Grosu, Sibiu, 1933, pg. 101.

11) N. Chițescu, art. și rev. cit. pg. 764.

12) I. Timotei, III, 15.

13) Cf. A. Comoroșan, *Prel. acad. din Dogm. Ort.*, partea generală, Cernăuți, 1887, pg. 440 sq.; Macarie, *Intr. în Teol. Ort.*, trad. G. Timuș, Buc. 1885, pg. 502 sq. și Irineu, Mitr. Moldovei, *Teologia luptătoare*, Buc., 1941, pg. 206.

Ortodoxia este „lumina curată a lui Hristos“, 14) pentru că se păstrează cu adevărat și propovăduiește neschimbat învățătura infailibilă a Bisericii ecumenice și pentru că „reprezintă plenitudinea integrală a creștinismului în ființa și cuprinsul său“. 15)

Ortodoxia — moștenitoarea spirituală a Bizanțului — și-a dovedit adevăritatea ei, prin faptul că s-a menținut pe linia majoră trasată de Iisus; și-a arătat vrednicia față de divinul ei întemeietor, prin aceea că n-a alterat — prin scăderi sau adausuri — adevărul dogmei descoperite de El.

Ortodoxia reprezintă adevăr: adevărul așa cum l-a dogmatizat geniul ecumenic al Bisericii universale una și nedespărțită pînă la drama schismei celei mari. 16) Reprezintă spirit: spiritul creștinismului vechi, unitar și ecumenic. Reprezintă calitate: calitatea de a fi rămas păstrătoarea fidelă a adevărului descoperit.

Ecumenicitatea ortodoxiei.

Una dintre marile idei forțe, pe care Mintuitorul a pus-o la temelia Bisericii creștine, este ecumenicitatea. 17)

Ecumenicitatea este nota caracteristică și elementul constitutiv al Ortodoxiei. După S. Bulgakoff, cuvîntul ecumenic „exprimă prin el însuși puterea și spiritul Ortodoxiei“. 18)

Cuvîntul ecumenic, universal, catolic sau sobornicesc, exprimă „una și aceeași însușire a Bisericii, de a fi Biserica a toată lumea, ca depozitară a mintuirii obiective a acesteia, de a fi atotcuprinzătoare, în afara ei ne mai rămînînd nimic din tot ceea ce privește lucrarea mintuirii tuturor“. 19)

De aici rezultă, că pentru a exprima una și aceeași însușire a Bisericii, grecii au folosit termenii: catolic și ecumenic, latinii termenul: universal. Iar slavii termenul: sobornicească.

În ceea ce privește concepția ecumenicității, cele trei mari ramuri creștine au ajuns la interpretări radical deosebite.

14) Vezi Dr. D. Stăniloae, *Ortodoxia — lumina curată a lui Hristos*, art. în *Telegraful Român*, anul XLI, nr. 20-1943.

15) O. Bucevski, *Ecumenicitate*, pg. 155.

16) Facultatea de Teologie Buc., *Ortodoxia*, vol. I. Buc., 1942, pg. 12.

17) Cf. Dr. Petru Rezuș, *Ecumenism Ortodox*, art. în rev. *Altarul Banatului*, anul II, nr. 8—10, aug.—sept. 1945, pg. 265.

18) *Ortodoxia*, pg. 75.

19) Dr. Liviu Stan, *Problema de eclesiologie*, art. în *Stud. Teol.*, seria II, anul VI, nr. 5—6, mai—iunie 1954, pg. 305.

20) Vezi Nicodem Ioniță, *Natura și sensul termenului „sobornicesc“*, art. în *Rev. Teol.*, anul XXVI, nr. 1—2, ian.—febr. 1936, pg. 34; S. Bulgakoff, o. c., pg. 76 sq. și N. Chițescu, *Sobornicitatea Bisericii*, art. în *Stud. Teol.*, seria II, anul VII, nr. 3—4, martie—aprilie 1955, pg. 150.

Catolicismul înțelege ecumenicitatea în sens orizontal, exterior, spațial, geografic, cantitativ. 21) El cere universalitatea credinței și e total extensiv. 22) Urmărește o extensiune teritorială, un universalism terestru. Cuvântul ecumenic înseamnă o adeziune formală la atotputernicia papei, o uniformitate extensivă. 23)

În protestantism ecumenicitatea se realizează printr-o pluralitate de Biserici, dintre care însă nici una, privită izolat, n-are pretenția la ecumenicitate adevărată. 24) El consideră rețoți ca părți integrale ale aceleiași totalități creștine; urmărește o singularizare doctrinară. Cuvântul ecumenic înseamnă interconfesionalism, internațional, mondial. 25)

Ortodoxia dă cuvântului ecumenicitate un înțeles vertical, de adâncime. În acest înțeles ecumenicitatea este „profundimea mistică și metafizică a Bisericii“. 26) Ea pune accentul, în primul rând, pe aspectul calitativ, pe credința adevărată creștină, și apoi pe cel cantitativ. 27)

Ea cere deplinătatea credinței și e total intensivă; 28) urmărește o cucerire spirituală a omenirii. Cuvântul ecumenic înseamnă, autoritate și ierarhie și mai mult tradiție; 29) înseamnă un „atașament universal, deplin și integral, față de Mintuitorul și învățătura Sa“; înseamnă „un întreg purtat de toți“, o „unitate a totului“.

În Dogmatică ecumenismul ortodox se realizează prin adeziunea tuturor creștinilor la același crez, iar în Drept prin sinoadele ecumenice, ori prin consensul bisericilor locale.

Ecumenismul ortodox este intern și extern. Ecumenismul intern se „manifestă în unitatea trupului mistic al Bisericii, în puritatea adevărului, în sfințenia mintuirii și în tradiționalitatea neîntreruptă a credinței“. Cel extern „se manifestă în tendința pozitivă și neîncetată spre o înfrățire universală a omenirii, sub aripile sale ocrotitoare“. 30)

21) Cf. O. Bucevski, *Ecumenicitate*, pg. 162 și *Despre numele conf. creștine*, rev. cit. pg. 14.

22) Cf. Dr. M. P. Șesan, *Veșnicia Ortodoxiei*, art. în *Rev. Teol.*, anul XXXIV, nr. 1, ianuarie 1944, pg. 24.

23) Cf. Dr. V. G. Ispir, *Bis. noastră și Ecum. contemporan.*, art. în *Bis. Ort. Rom.*, anul LXI, nr. 7—9, iulie—sept., 1943, pg. 370.

24) O. Bucevski, *Ecumenicitate*, pg. 163.

25) V. G. Ispir, art. și rev. cit., pg. 371.

26) S. Bulgakoff, *o. c.*, pg. 77.

27) O. Bucevski, *Despre numele conf. creștine*, rev. cit. pg. 14.

28) Cf. M. P. Șesan, art. și rev. cit. pg. 24.

29) V. G. Ispir, art. și rev. cit., pg. 376.

30) Dr. P. Rezuș, *Ecumenism Ortodox*, rev. cit., pg. 265

De un ecumenism intern, fără seamăn în întreaga lume creștină, poate fi vorba numai în Ortodoxie. Catolicii și Protestanții nu pot vorbi de un asemenea ecumenism, deoarece nu-l au. 31)

Dinamismul ortodoxiei.

Apologetica papală și protestantă a adunat o întreagă enciclopedie de condamnări și de insulte pe seama Bisericii Ortodoxe.

Din cauza poziției sale intransigente pe fondul doctrinal al creștinismului din epoca de aur, dar mai ales din cauza trăirii sale în spiritul tradiției ecumenice, criticii confesionali ai Bisericii ortodoxe o acuză că ar fi o biserică a trecutului: statică, tradițională, incapabilă de progres și de dezvoltare, inertă, sterilă, anchilozată și nu una a prezentului: vie, activă și dinamică. 32)

A) Catolicii se ocupă de Biserica Ortodoxă numai din două motive: pentru a o critica și a o folosi ca „terra missionis”. Apologetica papală îi face un aspru rechizitoriu, negându-i calitatea de Biserică adevărată și nota ei ortodoxă. O prezintă lipsită de dinamism și fără rost de a mai trăi în actualele condiții istorice și în concurența celorlalte biserici. 33)

Apologetul papal Iosef de Maistre (1754—1821) în opera sa „Du Pape”, apărută în 2 volume la Lyon în anul 1819, 34) în cuvinte disprețuitoare, consideră Bisericile Ortodoxe „cadavre înghețate, cărora frigul le-a conservat formele”. 35)

Aceleași aprecieri jignitoare și cuvinte pline de dispreț confesional, găsim și la episcopul de Cremona Ieremia Bonomeli. În opera sa despre „Biserică”, el afirmă că Biserica Ortodoxă este „anemică, sleită, amortită”. 36)

Un alt teolog catolic, Monsabré, socotește că Biserica Ortodoxă „mai mult vegetează decât trăiește. Ea e mai mult eroarea înțepenită, decât adevărul viu și comunicativ”. 37)

B) N-au lipsit atacurile nici din partea protestanților, care se situează pe aceeași poziție de atac. Adolf von Harnack

31) *Ibidem*.

32) Facultatea de Teologie București, o. c., pg. 31.

33) *Idem*, pg. 125.

34) M. Teodorian-Carada, *Papa, prelucrarea după Iosif de Maistre*, ed. II, Iași 1938.

35) Citat după Diac. Lector I. Pulpea, *Imbajul necreștin folosit de papalitate față de celelalte confesiuni creștine*, art. în *Ortodoxia*, anul VI, nr. 2—3, aprilie—septembrie 1954, pg. 409.

36) Citat după T. M. Popescu, *Ce reprezintă azi Bis. Ort.*? art. în *Bis. Ort. Rom.*, anul LIX, nr. 1—2, ianuarie—februarie 1941, pg. 13.

37) Citat după I. Pulpea, art. și rev. cit., pag. 414.

(1851—1930), în opera sa „Das Weesen des Christentums“, credea că toată puterea Bisericii Ortodoxe s-a istovit în două momente: „a făcut misiune creștină în epoca bizantină și a unit religia cu naționalismul. Pentru el Ortodoxia nu este o Biserică, ci o căsoaie pustie“ a „bisericismului“ oriental. 38)

Existența Bisericii Ortodoxe până azi, menținerea ei sub jugul străin al altor popoare, împrejurările aspre de viață istorică prin care a trecut, sînt dovezi suficiente a puterii ei de viață și de acțiune, de vigoare și de rezistență.

Dinamismul Ortodoxiei este verificat. Criticii ei confesionali trebuie să știe, că dinamismul ei constă în stabilitate, continuitate, rezistență, în durată și în siguranța de sine. Puterea ei de viață ne vine de la un om, de la un centru; nu vine din întindere, din număr și din strălucire; vine „din temeliiile, din izvoarele, din stăruința ei în tradiție; din consecvența ei cu sine în suși“. 39)

Tradiționalismul sfintei noastre biserici nu poate fi un păcat al ei. Sf. Tradiție — torent nesecat al vieții Bisericii — este însăși Biserica mereu activă și creatoare, 40) este o forță nepuizabilă, pentru că ea este viața însăși a Bisericii; este o putere vie, inerentă unui organism viu. 41)

Sf. Tradiție — opera creștinismului ecumenic — pe care Biserica Ortodoxă o păstrează ca pe un „fond inalienabil“ și o consideră ca pe un temel de credință, 42) este elementul organic și vital al ei; este izvorul ei de viață, pe care nu-l au celelalte confesiuni.

În cadrul și pe linia sf. Tradiției, Biserica Ortodoxă trăiește, se mișcă și progresează, mai încet decît alte Biserici, dar mai normal și mai sigur. 43)

Dușmanii ei o acuză de incapacitate de progres și de desvoltare, dar ea se mîndrește cu conservatismul său și nu regretă progresele cu care se mîndresc alte Biserici în materie de credință, pentru că acelea sînt inovațiuni și rătăcirii. Progresul în materie de credință stă în „îmbogățirea formei și în adîncirea înțelesului“, iar nu în schimbarea fondului. În acest sens a căutat Biserica noastră să progreseze. 44)

38) Fac. de Teol. Buc., o. c., pg. 136.

39) Fac. de Teol. Buc. o. c., pg. 176.

40) S. Bulgakoff, o. c., pg. 43.

41) *Idem*, pg. 12.

42) Vezi T. M. Popescu, *Sf. Tradiție temel și credință în Bis. Ort.*, art. în Ortodoxie, anul VI, nr. 1, ianuarie—martie 1954, pg. 3 sq.

43) Fac. de Teol., Buc., o. c., pg. 159.

44) Cf. Irineu, Mitrop. Moldovei, *Teol. Lupt.*, pg. 207.

Progresul unei Biserici nu se apreciază numai cu „cît”, ci și cu „cum” înaintează. „Mersul și vitalitatea bisericii noastre nu se măsoară cu ritmul ei de a se menține și de a sta drept, în mijlocul a ceea ce variază și se mișcă; se măsoară pe puterea ei de a fi totdeauna ceea ce a fost totdeauna.

Naționalitatea ortodoxă.

Naționalitatea este altă notă specifică a Ortodoxiei, însemnând „integrarea autocefaliilor naționale în spiritul Bisericii universale”.

Criticii noștri dogmatici, contestă realitatea ecumenității în sinul Ortodoxiei, prin caracterul „centrifugal și particular” al bisericilor naționale.

Particularismul național — zic ei — anulează spiritul de ecumenicitate și nu se împacă cu universalitatea creștină. 46)

După ei, Biserica Ortodoxă nu posedă nici ecumenicitatea de fapt, nici ecumenicitatea de drept, pentru că Bisericile Ortodoxe se mărginesc la limitele unei țări, sînt autocefale și fără nici o legătură între ele. 47)

Răspunsul nostru este altul: naționalitatea este strîns legată de esența Ortodoxiei și de ecumenicitate.

Mintuitorul a zis apostolilor săi: „Mergeți și învățați toate neamurile” și „propovăduiți evanghelia la toată zidirea”. Această propovăduire, una în conținutul ei, s-a făcut în toate limbile și a fost auzită de fiecare popor în limba sa. Prin acest mesaj, s-a recunoscut fiecărui popor existența și originalitatea lui istorică, în legătură totuși cu unitatea Bisericii. Această organizație descentralizată a Ortodoxiei, nu anulează diversitatea istorică concretă a popoarelor și nici ideea de ecumenicitate în sinul ei. 48)

Creștinismul primar, după cum se vede, s-a răspîndit și și-a coordonat viața și organizația sa cu aceea a neamurilor în mijlocul cărora a fost predicat; s-a identificat cu ele, nu cu scopul ca naționalitatea să absorbe ortodoxia, ci ca ortodoxia să spiritualizeze naționalitatea și a devenit astfel, pentru fiecare națiune, biserica sa națională. 49)

În acest sens Biserica Ortodoxă este națională în formă și ortodoxă în conținut, deosebindu-se de cea catolică, care are un caracter cosmopolit.

45) Fac. de Teol. Buc., o. c., pg. 160.

46) *Idem.*, pg. 35.

47) Cf. L'abbé a Boulanger, *Manuel d'Apologetique*, ed. III, Paris, pg. 383, citat după T. M. Popescu, *Ortodoxie și Catolicism*, art. în *Ortodoxie*, anul IV, nr. 3—4, iulie—decembrie 1952, pg. 462.

48) Cf. S. Bulgakoff, o. c., pg. 117 sq.

49) Fac. de Teol. Buc., o. c., pg. 39.

Bisericele naționale, în forma lor organizatorică și administrativă, deși sînt dispersate în atitea state, totuși și-au păstrat unitatea dogmatică și dependența canonică.

Ele nu sînt o probă împotriva ecumenicității Bisericii noastre. Dimpotrivă, ele constituie un argument în plus pentru adevărata înțelegere a spiritului creștinismului autentic.

După doctrina Bisericii noastre, lumea și lucrurile din lume sînt din veci cugetate de Dumnezeu și realizează ideea eternă a Lui. Aci și în acest sens pot fi socotite și națiunile. Acestea — cuprinse potențial în protopărinții noștri — sînt realități voite etern de Dumnezeu sînt descoperiri în timp a „prototipurilor ideale” care existau etern în Dumnezeu, avînd fiecare o finalitate proprie. 50)

Autocefaliile naționale înseamnă deci : pluralitatea — după creație — a națiunilor și unitatea — după grație — a Bisericilor creștine.

Biserica Ortodoxă are un caracter de „unitate în multiplicitate”. 51) Această unitate în multiplicitate, respinge fărîmîțarea nesfîrșită a Protestantismului, cit și monarhia despotică a sistemului centralist papal.

Ecumenicitatea nu e sfișiată prin nota națională a Ortodoxiei. 52) în care se află spiritualitățile specifice, dar creștine ale diferitelor națiuni. Ortodoxia a păstrat Bisericilor naționale originalitatea lor proprie și fizionomia lor particulară. 53)

Finalitatea proprie a națiunilor ne permite identificarea lor cu statele. Apusul catolic și protestant pune accentul pe state, conducîndu-se după principiul că statele pot fi uniformizate și universalizate, în detrimentul națiunilor, care nu pot fi uniformizate, fără a fi desființate. 55)

Ortodoxia pune accentul pe națiuni. În Ortodoxie s-au dezvoltat bisericile autocefale, ca o afirmare a ideii naționale în dauna Statului, pe cită vreme în Apus s-a afirmat ideea de stat în dauna celei naționale. 55)

Duhul transfigurator al ortodoxiei.

Dintre toate notele specificate ale Ortodoxiei, cea mai proprie ființei sale este transfigurarea, adică „stilul de viață și de simțire”, izvorit din grația lui Dumnezeu prin actul intrupării Sale. 56)

50) Vezi Dr. D. Stăniloae, *Ortodoxie și Rominism*, Sibiu. 1939, pg. 35 sq.

51) Fac. de Teol., o. c., pg. 39.

52) Cf. Dr. D. Stăniloae, o. c., pg. 32.

53) Cf. S. Bulgakoff, o. c., pg. 119.

54) Fac. de Teol., o. c., pg. 38.

55) *Idem*, pg. 39.

56) Fac. de Teol., o. c., pg. 40.

Prin revărsarea grației, noi oamenii am fost răscumparați, iar făptura toată s-a îndumnezeit și s-a transfigurat.

Îndumnezeirea începe prin întrupare. Dumnezeu se umanizează, se face chip făpturii, coborîndu-se — din dragoste — pînă la om, iar omul se îndumnezeiește, urcînd — tot din dragoste pînă la Dumnezeu. 57)

Ortodoxia ne învață că prin Hristos ni s-a dat grația, energia spirituală necreată, cu care punîndu-ne în permanent acord, putem să ne transformăm viața și să ne ridicăm din valea relativității pe culmile absolutului, din vadul imanenței spre zările veșniciei.

Actul suprem al revărsării de grație îl formează Învierea Domnului, din care iradiază razele dumnezeiești ale transformării spirituale a omenirii. 58)

În concepția ortodoxă, Învierea — actul final și triumfal al jertfei de pe cruce — ocupă un loc central. Centrul Ortodoxiei este Iisus cel glorificat. Ortodoxia nu este străină de chipul lui Iisus cel răstignit, totuși ochii ei se pironesc pe nimbul de lumină al Învierii Sale și nu pe cununa de spini a Mintuitorului. 59)

În creștinismul apusean, mai ales la Protestanți, se accentuează jertfa de pe cruce și caracterul ei expiator. Chipul lui Hristos în suferință. Hristos cel pătimitor, are valoare centrală. 60)

Orientul și Occidentul au preocupări spirituale deosebite.

Răsăritul — lumea greacă se caracterizează printr-un activism interior, de intensitate, de esență religioasă și etică, spre deosebire de Apus — lumea romană, unde s-a ajuns la manifestarea unui activism exterior 61) și la lansarea trăirii creștine prea adînc în perspectiva pur pămîntească a vieții. 62)

În creștinismul ortodox predomină duhul teocentric și ca deosebire hristocentric. Hristos este trupul și idealul lui; centrul lui de viață și de acțiune. În Catolicism se accentuează antropocentrismul și papocentrismul, iar în Protestantism un antropocentrism extremist. 63)

57) M. Vasilescu, *Spiritualitatea ortodoxă*, art. în *Rev. Teol.*, anul XXXVII, nr. 1—2, ianuarie—februarie 1947, pg. 15.

58) Cf. N. Mladin, *Învierea-inima Ortodoxiei*, art. în *Tel. Rom.*, anul XCVII, nr. 15—17, 1949.

59) Cf. Diac. I. Pulpea, *Bis. Ort. cu privire spec. asupra Bis. Ort. Ruse*, art. în *Stud. Teol.*, seria II nr. 1—2, martie—aprilie 1949, pg. 92.

60) *Idem*, pg. 91.

61) Cf. D. Stăniloae, *Considerații în leg. cu sf. icoane*, București 1942, pg. 124.

62) Cf. Dr. C. Sirbu, *Spir. doctr.-dogm. în Ort.*, anul VII, nr. 4, 1955, pg. 596.

63) *Idem*, pg. 602, sq.

În Apus predomină tendința de a desfigura pe Dumnezeu după chipul și asemănarea omului, iar în Răsărit se caută modelarea omului după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. 64)

Creștinismul apusean, care este mai politic, mai social și mai cultural, 65) preocupat de probleme administrative și practice, a avut ca ideal să „civilizeze” pe om, pe câtă vreme în Răsărit idealul a fost mai înalt: să-l sfințească.

Creștinismul ortodox, care este mai religios, mai mistic, contemplativ și mai cultic, 66) preocupat cu probleme de interese teologic-dogmatic nu se mulțumește să cucerească lumea prin civilizație, ci s-o transfigureze, adică să o transpună în împărăția de har a sfințeniei, în bucuria și nădejdea învierii. 67)

Ortodoxia este sete de Hristos, este de desăvîrșire. Ea este radicală, cere absolutul. Nu vrea un om „civilizat”, ci un om transfigurat pînă în adîncuri, purificat, un intransigent al sfințeniei sale. 68)

Pentru gîndirea orientală fundamentală este problema transformării ființei omului și ființei lumii, problema deificării tuturor.

Ortodoxia — religia personalității, pe care o stimulează și o cheamă către desăvîrșire — urmărește înfăptuirea icoanei Creatorului cu creatura însăși; urmărește chipul Său tradus în asemănare.

Forța socială a Ortodoxiei.

Stăm la răscruce de veac nou, fulgerat de mari revindecări sociale, cum puține cunoaște istoria. Ortodoxia înțelege just aceste probleme. Pentru rezolvarea lor, ea dispune de un dinamism social, deosebit de eficace.

Scriitorul spaniol Miguel de Unamuno, într-o lucrare a sa tradusă în franțuzește cu titlul: „L'agonie du Christianisme” susține: „... que Jesus Crist... n'avait rien de commun avec les questione economico-sociales”, p. 84. 69)

Creștinismul într-adevăr, nu este un sistem social și ar fi o mare greșală de a se identifica cu ideologia diferitelor sisteme sociale. 70)

64) Fac. de Teol., Buc., o. c., pg. 13.

65) *Idem*, pg. 166.

66) *Idem*, pg. 166.

67) *Idem*, pg. 43.

68) Dr. D. Stăniloae, *Ortodoxia-lumina curată a lui Hristos*, art. în *Tel. Rom.*, anul XCI, nr. 20, 1943.

69) Citat la Fac. de Teol., o. c., pg. 182.

70) Cf. Șerban Ionescu, *Ideea de dreptate ca forță socială*, în „*Bis. și problemele sociale*”, Buc., 1933, pg. 79 sq.

Creștinismul este religie prin excelență, cu scop transendențial, dar cu un profund caracter social. 71)

Dinamismul social al creștinismului rezidă, în primul rând, în uriașa forță spiritual-morală. „Hristos este — după cum observă Foerster — cel mai mare organizator și al puterilor sociale, fiindcă el organizează pe om și sufletește“. 72)

Ortodoxia cu caracterul ei speculativ-contemplativ, a lucrat intens mai întâi la reforma omului interior, la reforma morală a individului și prin aceasta a contribuit la reforma vieții sociale. 73)

Biserica Ortodoxă este acuzată că indreaptă sufletele spre cer, spre interiorul lor, arătându-se străină de problemele sociale. Este adevărat, Ortodoxia are caracter eminemamente spiritual, totuși dezvoltându-se în cadrul istoric, are contingente și cu problemele sociale de care se ocupă, dar nu direct și în amănunt. 74)

După concepția Bisericii noastre, principiile care au să servească dezvoltării vieții sociale, sînt cele oferite de iubire și dreptate. Iubirea — factorul dinamic și elementul de sudură socială al Ortodoxiei 75) — baza tuturor marilor acțiuni sociale ale Bisericii Ortodoxe 76) și dreptatea izvorită din iubire, sînt complimentare, afirmîndu-și împreună necesitatea în relațiile sociale. De aceea orice formă socială, trebuie să fie animată de iubire și diriguată de dreptate. 77)

Ideile mari umanitare au fost dăruite lumii de iubirea lui Hristos și nu le-a născocit rațiunea omenească plină de insuficiențe. 78)

Iubirea și dreptatea formează pilastrii sociali ai Bisericii de Răsărit, spre deosebire de cea apuseană, care pune preț

71) Vezi C. Sirbu, *Dinamismul social al Creșt.*, art. în *Tel. Rom.*, nr. 12/1941.

72) Cf. C. Sirbu, *Ortodoxia ca factor social*, predică în rev. *Duh și Adevăr*, anul III, nr. 1—3, ian.—febr. 1943, pg. 56 sq.

73) Cf. Dr. S. Vlad, *Atitudinea Bis. Ort. față de problemele sociale*, art. în *Stud. Teol.*, seria II, anul VI, nr. 3—4, nov.—dec., 1954, pg. 170.

74) Cf. O. Bucevschi, *Inv. creșt. despre iubire și dreptate, ca virtuți sociale*, art. în *Stud. Teol.*, seria II, nr. 7—10, nov.—dec. 1953, pg. 580.

75) Cf. Dr. P. Rezuș, *Rolul social și misionar al Bis. Ort.*, art. în *Stud. Teol.*, seria II, nr. 7—8, sept.—oct. 1949, pg. 506.

76) Cf. I. G. Coman, *Biserica-vatră de lumină și iubire*, Curtea de Argeș, 1947, pg. 5 sq.

77) Cf. O. Bucevschi, art. și rev. cit., pg. 589.

78) Simion Radu, *Evangelhia și Democrația*, Sibiu, 1945, pg. 49.

mai ales pe regulile bisericești decît pe percepțele evanghelice. 79)

Romano-catolicismul și-a formulat el însuși un sistem social, care oscilează între elementul creștin și elementul juridic, desfigurînd principiile social creștine. În protestantism și anume în Luteranism, problemele sociale sînt scoase de sub jurisdicția bisericii și lăsate pe seama Statului, iar în Calvinism Biserica se substituie Statului. 80)

Ca forță socială, Ortodoxia are și o misiune pacificatoare; misiunea de a uni și înfrăți, prin Hristos, oamenii și popoarele.

Lupta pentru pace este o mișcare care coincide cu direcția permanentă a creștinismului în istorie, care — încă din ieslea Vifleemului — a primit menirea să lupte pentru pace.

Această pace, în întreitul ei aspect, o propovăduiește Mîntuitorul și o lasă testament apostoliilor săi, care au vestit „Evanghelia păcii”. 81) Astfel solia creștinismului este solia păcii, element constitutiv al învățăturii sale și obiectiv al misiunii sale istorice.

În propovăduirea păcii, Ortodoxia s-a dovedit constantă în atitudine și dinamică în acțiune. Ea nu face din pace o problemă sau o oportunitate, ci o datorie morală, o îndatorire concepțională și permanentă, o problemă evanghelică și un ideal creștin.

Pacea este proprietatea specifică a Ortodoxiei, pe cită vreme Apusul poli-confesional, în special Roma papală, a devenit „centrul tuturor intrigilor internaționale”.

Raportul dintre Stat și Biserică, în concepția religioasă a celor trei mari ramuri creștine apare diferit. 82)

Ortodoxia vede în Stat un „instrument necesar a lui Dumnezeu”, 83) o „manieră distinctă și independentă prin care lucrează Dumnezeu față de rău”. 84) Potrivit principiului: „Dați Căsarului ce este a Căsarului și lui Dumnezeu ce este a lui Dumnezeu” Matei, XXII, 21. Ortodoxia are raporturi de neamestec în treburile Statului. În schimb fiii Bisericii fiind și cetățeni ai Statului, ea îi formează să fie buni cetățeni ai Statului, îndeplinindu-și toate îndatoririle cerute de legile Statului. În acest scop, Biserica urmărește luminarea credincioșilor asupra principiilor de viață puse de evanghelie.

79) Fac. de Teol., Buc., o. c., pg. 190.

80) Cf. Dr. C. Sirbu, *Ort. ca factor social*, rev. cit., pg. 58.

81) *Efesenii*, VI, 15.

82) Vezi Dr. L. Stan, *Relațiile dintre Stat și Biserică*, art. în *Ortodoxia*, anul IV, nr. 3—4, iulie-dec., 1952, pg. 52 sq.

83) Dr. D. Stăniloae, *Ortodoxie și Rominism*, pg. 237.

84) *Idem*, pg. 253.

85) Simion Radu, *Evanghelia și Democrația*, pg. 45.

Ortodoxia, în cadrul creștinismului istoric, s-a făcut tuturor toate, tăind pirtii de lumină vieții sociale pe toate tărîmurile de viață. În orizontul democrației evanghelice se soluționează op-tim marea problemă a socialului în toate timpurile. 85)

După *Protestanți*, 86) Statul e transformat în Biserică, care — prin legea iubirii — pretinde că menține ordinea în locul Statului. 87)

După Catolici, Statul este subordonat Bisericii și Biserica transformată în Stat. Mai mult: tinde să devină un fel de „su-prastat” sau „Stat în Stat” în toate țările. 88)

Veșnicia Ortodoxiei.

Veșnicia Bisericii vine de la Hristos, este asigurată de El. A întemeiat-o o singură dată și i-a imprimat adinc pecetea veș-nicieii. Mintuitorul a vorbit despre Biserica Sa. — „Biserica Mea” — ca una, mare și indestructibilă. Cuvintele „Și porțile iadului nu o vor birui” și „Eu sint cu voi pînă la sfîrșitul vea-vurilor” arată veșnicia ei. Matei XVI, 18 și XXVIII, 20.

Mintuitorul Iisus Hristos a întemeiat-o, dar n-a părăsit-o. Organismul ei sănătos și viața ei este lungă. Caracterul ei di-vin și veșnic o îndreptățește a se răspîndi în toată lumea și a trăi în veacuri și peste veacuri.

Sub aspect dogmatic, Biserica este veșnică. Deci și credin-ța ei cea dreaptă, Ortodoxia, are aceeași veșnicie, avînd autori-tate și garanție divină. 89)

Veșnicia Ortodoxiei este un fapt și este o problemă. 90) Faptul se poate constata, problema se poate discuta.

a) Față de Ortodoxie, papalitatea fo'osește un limbaj ne-creștin și ponegritor. După Eugene Duplessy, Ortodoxia este o „ramură ruptă din triumghiul roman, nu poate trăi fără el, ea se usucă. Bisericile separate de Roma sint membre moarte”. 91)

Apologetica și istoria papală, conchid la moartea Ortho-doxiei „prin fixism”, „prin ritualism” și „formalism”. Așa numesc apusenii tradiționalismul și cultul Ortodoxiei.

Vegetarea Ortodoxiei în „tradiționalism și ritualism o con-damnă la moarte. Ba mai multi este „un organism mort, un cadavru bisericesc, pe care teologii celorlalte confesiuni fac doar disecțiuni și studii”. 92)

86) Irineu, Mitrop. Moldovei, *Teologia Luptătoare*, pg. 209.

87) Dr. D. Stăniloae, *Ort. și Rom.*, pg. 236.

88) *Idem*, pg. 255.

89) Cf. Dr. M. P. Șesan, *Veșnicia Ortodoxiei*, rev. cit., pg. 19.

90) Fac. de Teol. Buc., o. c., p. 125.

91) Citat la I. Pulpea, *Limbajul necreștin...* rev. cit., pg. 414.

92) Fac. de Teol., o. c., pg. 138.

Oare mai trăiește Ortodoxia? Aceasta-i pentru unii problema.

b) Dacă se discută veșnicia Ortodoxiei și mai ales dacă se discută și astăzi, înseamnă că Ortodoxia n-a murit încă.

Afirmația catolică, că „Ortodoxia va muri sigur — dacă n-a murit“, cade în fața realității: Ortodoxia este vie, activă și consolidată. „N-a mișcat-o nici un vânt inovator, — n-a sguduit-o nici un cutremur reformator și n-a spart-o nici un val, deși au încercat-o multe. 93)

Ortodoxia nu s-a uscat. N-a murit. Trăiește și rodește în sufletele credincioșilor care o mărturisesc, și propovăduiește, peste veacuri, credința în Iisus Hristos — autoritatea și garanția veșniciei sale. Acesta-i faptul pentru noi.

Ortodoxia are meritul de a fi păstrat pînă azi numele și învățătura lui Hristos în lume: Biserica legitimă, mare și veșnică.

Puterile Bisericii Ortodoxe sînt divine și eterne. E mai presus de timp. A învins timpul și-l va învinge mereu. Este bimilenară în existența ei. Trăiește și supraviețuiește, pentru că are tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte. 94)

*

Din studiul de mai sus, care s-a făcut nu pe baza unui simplu paralelism între cele trei confesiuni, ci prin reliefarea și prin caracterizarea a ceea ce este esențial și caracteristic în această direcție, ori cine poate constata că Ortodoxia — continuatoarea Bisericii ecumenice în dezvoltarea ei istorică normală — are titluri autentice de noblețe și de glorie creștină, pe care nici o confesiune nu le mai poate revendica. Am reținut aci, desigur, numai pe acelea pe care le-am socotit esențiale și surse generatoare ale tuturor celorlalte note caracteristice.

Aceste titluri, care sînt numai ale ei și cu care se mîndrește de 19 veacuri, formează specificul ei față de celelalte confesiuni și culte creștine.

Pr. Ieremia B. Ghita

Cinstirea sfintelor moaște

Sfînta Scriptură mărturisește că, cinstirea moaștelor își are temelia încă din V. Testament. Biserica, încă de la începutul ei, venerază sfintele moaște, sprijinindu-se pe faptul că însuși Dumnezeu anunță consimțămîntul său pentru venerarea sf. moaște, făcînd prin ele diferite minuni: vindecarea boalelor, învierea din morți, etc.

93) *Idem*, pg. 175.

94) Dr. Ilarion V. Felea, *Religia Iubirii*, Arad, 1946, pg. 457

Un creștin ortodox trebuie să cunoască citatele din sf. Scriptură precum și mărturiile sf. părinți și învățători ai Bisericii pentru ca să cinstească sf. moaște din convingere adâncă, pe care a dobândit-o din autoritatea sf. Scripturi și sf. Tradițiuni, putînd astfel să-și apere credința și să poată salva și pe un naufragiat din noianul necredinței sau al îndoielii.

Astfel, cercetînd cuvîntul lui Dumnezeu, găsim în cartea Ieșirea, unde se povestește că Moise, la ieșirea evreilor din Egipt, a luat cu sine osemintele lui Iosif (Ieșirea 13, 19).

Ozeaa, piosul rege iudeu, arsese o mulțime de oase ale camenilor morți, însă osemintele dumnezeescului prooroc, a pōruncit să le lase în pace, să nu se atingă de ele :

„Lăsați-l să odihnească în pace ! Nimeni să nu turbure liniștea oaselor lui !” Și astfel ei nu s-au atins de oasele lui și nici de oasele profetului din ținutul Samariei.

În aceeași carte se vorbește și despre minunata înviere a unui mort care s-a atins de oasele proorocului Eliseu : Odată, pe cînd îngropau pe un om, au zărit o ceată și în grabă au aruncat pe omul acela în groapa lui Eliseu și au plecat. Cînd însă omul s-a atins de oasele lui Eliseu, a înviat și a început să meargă (2 Regi, 13, 21).

Iar Înțeleptul Solomon spune hotărît că „Dumnezeu a zidit pe om spre nestricăciune și l-a făcut după chipul ființei sale. (Înțelep. lui Solomon, 2, 23).

Mărturisiri le sf. Scripturi se îndreaptă de asemeni și la puterea taumaturgică a îmbrăcămintei oamenilor drepi, care se preamărea de Dumnezeu (2 Regi, 2, 14). Și a luat mantia lui Ilie care căzuse în urma lui și a lovit apa zicînd : „Unde este Domnul Dumnezeu al lui Ilie ?” Și îndată ce a lovit apa, s-a despărțit în două, de o parte și de alta, și Eliseu a trecut prin mijloc.

Basmalele și ștergarele ap. Pavel, care se puneau, în absența lui, peste cei bolnavi și chinuți de spiritele rele, vindecau boli le, și izgoneau duhurile necurate. Astfel că credincioșii puneau peste bolnavi ștergare sau pestelci purtate de Pavel și boalele se depărtau de ei, iar duhurile rele ieșeau din ei. (Faptele Ap. 19, 12).

Chiar umbra ap. Petru avea o putere făcătoare de minuni. (Fapt. Ap. 5, 15). Așa încît scoteau pe cei bolnavi în ulițe și-i puneau pe paturi și pe năvălii, ca, viînd Petru, măcar umbra-i să umbrească pe vreunul dintre ei.

Prin urmare, dacă basmalele, pestelcele și chiar umbra apostolilor aveau putere de a face minuni, dar însăși trupurile apostolilor care nu aveau această putere ?

Psalmistul, profetînd despre Hristos, zice :

„Căci tu nu vei lăsa sufletul meu în împărăția morții, nici nu vei îngădui ca sfîntul tău să vază putreziciune” : (Ps. 16, 10).

Însă, întrucît Hristos a fost nu numai Dumnezeu, ci și om fără de păcat, atunci și proorocia despre neputreziciunea trupii

lui lui Hristos se referă totodată și la neputreziciunea urmașilor plăcuți Lui, ca implinitori ai voiei Lui, după cum zice sf. ap. Pavel :

„Și după cum am purtat chipul celui pămîntesc, purta-vom și chipul celui ceresc“. (I Cor. 15, 49).

Înțeleptul Iisus, Fiul lui Sirah, vorbește despre doisprezece prooroci, care, au murit de mult :

„Iar cei doisprezece profeți — fie ca oasele lor să vlăstărească (să odrăslească) iar din mormintele lor ! — ei l-au în-sănătoșit pe Iacob și l-au mintuit, dindu-i temeinice nădejdi“. Sirah, 49, 10. (Am folosit Biblia 1939: în ed. 1914, a vers. II și 12).

După adormirea lui Eliseu, trupul lui profeția : ... Că chiar din mormintul lui trupul lui proorocea. În zilele vieții sale săvîrșit-a minuni și la moartea lui, la fel, fapte uimitoare“. (Sirah, 48, 13, 14).

Dacă puterea lui Hristos este nepieritoare, atunci nu e de mirare că ea, sălășluindu-se în om, face și trupul lui nepieritor, fiindcă s-a spus : „Iar acum s-a dat pe față prin arătarea Min-tuitorului nostru Hristos Iisus, cel ce a nimicit moartea și a adus la lumină viața și nemurirea, prin a sa Evanghelie“. (II Tim. 1, 10).

„Mormintele se deschisero și multe trupuri ale sfinților adormiți se sculară“. (Matei, 27, 52).

„Numele celui drept este binecuvîntat, iar numele celor fără de lege este blestem“. (Proverb, 10, 7).

Dacă cele spuse în sf. Scriptură despre preamărire se în-făptuiau cu dreptii V. Testament, care n-au fost pînă la Învierea lui Hristos în stare de preamărire : Sirah 46, 14, 15; Psalm. 34, 20—21, cu atît mai mult ele se pot înfăptui și se înfăptuiesc cu dreptii N. Testament, II. Tim. 1, 10, fapt care s-a a-deverit în decursul veacurilor și a fost mărturisit de Sf. Tradițiune.

„În sf. Tradițiune mărturiile pentru cinstirea moaștelor ... sînt multe și variate. „Bisericele se sfințeau prin depunerea sf. moaște în altare“ (Hristu Andruș, Dogmatica, trad. de Dr. D. Stănilăe, Sibiu, 1930, Editura și Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, pag. 431).

„Creștinii adunară oasele mai mari ale sf. Ignatie cu multă cinste și le trimisese la Antiohia, (Scrierile Părinților Apostolici, trad. de Pr. I. Mihălcescu, 1927, pag. 26), unde au stat ele într-o grobnită din aprinerea porții Dafne. De acolo au fost strămutate la Teodosie al II-lea în însăși Antiohia, în vechiul templu al Fortunei, care de aici înainte a fost cunoscut sub numele de biserica sf. Ignatie (F. V. Farrar, Viața și operele sf. Părinți și învățători ai Bisericii, trad. de Nicodim, Patriarhul României, pag. 35).

Sf. Ambrozio zice în cuvîntarea sa la aflarea moaștelor sf. Gervasio și Tarasio : „Voi ați văzut singuri pe mulți, care nu-

mai s-au atins de vesmintele sfinților cu minile sale și s-au vindecat în aceeași oară de neputința lor" și sf. Ioan Hrisostom în cuvîntul său la amintirea sf. martir Vavila zice: „Nu căuta la aceea că trupul martirului zace înaintea ta gol și lipsit de activitatea sufletească, ci la aceea, că în el locuiește altă putere mai mare decît însuși sufletul, adică harul sf. Spirit, care prin lucrările sale cele minunate ne încredințează pe noi despre adevărul învierii“.

Iar sf. Augustin în *De civitate Dei*, XXII c. 8, istorisește despre multe minuni, care s-au făcut pe timpul lui înaintea nenumăraților martori prin moaștele sf. martir Ștefan“. (A. Comoroșan: Prelegeri academice din Dogmatica Ortodoxă, Cernăuți, 1889, pag. 697).

„Biserica a arătat și arată ne-ncețat stima sa către moaștele sfinților prin praxa, de a întemeia altare pe sf. moaște, de a strînge și a păstra moaștele sfinților martiri, precum a făcut ea de exemplu în secolul cel prim al Creștinismului cu cele ale sf. Ignatie, ale sf. Policarp și alții; prin așezarea sărbătorilor întru amintirea aflării sau strămutării moaștelor, prin călătorii la locurile acelea, unde se află moaștele diferiților sfinți. Sfinții părinți și învățătorii bisericești au îndemnat ne-ncețat pe creștini la onorarea sf. moaște ale sfinților, lămurind înțelesul cel adevărat al acestei onorări și apărînd-o contra inamicilor. Așa sf. Ieronim zice către Rușerin (Ep. 37, n. 1): „eu nu zic, noi adorăm moaștele martirilor, ca să nu servim făptuirii mai mult, decît făcătorului, ci noi omorim moaștele martirilor, ca să adorăm Dumnezeu pe acela, ai căruia martiri sînt ei“ (A. Comoroșan, op. cit., pag. 698).

„Prin sf. moaște, lucrează însăși Dumnezeu: minunile săvîrșite de moaștele martirilor, care sînt vase alese, prin care Tatăl dăresc își manifestă ne-ncețat puterea sa extraordinară, sînt făcute cu mina nevăzută a Atotputernicului.

Părinții sinodului al VII-lea ecumenic au orînduit în privința aceasta următoarele: „Domnul nostru Iisus Hristos ne-a dăruit nouă moaștele sfinților ca niște izvoare mintuitoare, care revarsă în multe moduri binefaceri peste cei neputincioși; deci dară cei ce vor cuteza a lepăda... moaștele martirilor, despre care au știut, că ele sînt autentice și adevărate, dacă vor fi episcopi sau clerici, să se depuie, iar dacă vor fi monahi sau mireni să se scoată din comunitate“ (citată după A. Comoroșan, pag. 698).

În multe biserici din țara noastră 1) se află rămășițele nestrîcătoare ale sfinților cărora evlavia credincioșilor le aduce prinos de laudă și rugăciuni pentru ei și pentru întreg poporul dreptcredincios și care nu încetează să-și reverse binefacerile lor asupra tuturor credincioșilor.

Cultul Cuvicasei Parascheva de la Iași, al Sfintei muce-rițe Filoftea de la Curtea de Argeș, al Sfîntului Ioan cel Nou

de la Suceava, al Sf. Dimitrie cel Nou, — Basarabov de la Biserica patriarhală din București, al sf. Iosif cel Nou, 2) mitropolitul Timișorii, (a'le cărui oseminte s-au adus de l. Partoș la Catedrala mitropolitană din Timișoara și așezate cu o deosebită cinste și solemnitate în zilele de 6 și 7 octombrie 1956), este popular în Biserica noastră.

Pr. Petru Iacobescu.

1) În Bisericile din Rusia, Kiev, Novgorod, Moscova, de asemenea mai mulți sfinți revărsă harul sfințeniei de care s-au învrednicit din partea Domnului Dumnezeu.

2) Despre viața sf. Iosif cel Nou, recomand cartea: Icon. Stavr. Dr. Gh. Cotoșman, vicar arhiepiscopesc: „Viața Sfintului Iosif cel Nou, Mitropolitul Timișorii și a toată Țara Banatului 1650—1656”. La tricentenarul morții sale. Timișoara, 1956.

Ștefan Moldovan și Timotei Cipariu

Știri inedite

În una din mapele cu corespondență, care constituie fondul *Timotei Cipariu*, 1) se află scrisorile lui Ștefan Moldovan — vicarul unit al Țării Hațegului în anii 1852—1857, apoi canonic și prepozit al episcopiei Lugojului — adresată învățatului blăjan.

Scrisorile răspund în principal unei solicitări stăruitoare, ce venea de la T. Cipariu, referitoare la cărțile religioase care se aflau în bisericile unite din Țara Hațegului.

Timotei Cipariu a cerut vicarului unit să întocmească pentru el lista cărților amintite, pe care acesta intenționa să o publice în *Crestomația* sa, în cuprinsul unui catalog descriptiv. 2)

Scrisorile arată natura legăturilor dintre acești doi fruntași ai Bisericii unite transilvane din veacul trecut și împrejurările în care s-a ajuns la întocmirea listei amintite, listă care formează obiectul unui studiu de literatură veche românească și de bibliologie, redactat din partea semnatarului acestui articol. 3)

Se pune întrebarea ce pregătire și ce preocupări a avut Ștefan Moldovan, care ar putea explica legăturile lui cu marele învățat blăjan; eventual ce interese l-au apropiat de T. Cipariu, pentru care a întocmit la 1857, foarte conștiințios și cu competență, lista de cărți bisericești.

1) Fondul T. Cipariu și fondurile celorlalți cărturari blăjeni se află la Biblioteca Academiei R. P. R., Filiala Cluj, Secția de manuscrise Acte și Corespondență.

2) T. Cipariu, *Crestomația* sau *Analectele literare* din cărțile mai vechi și mai noi românești, tipărite și manuscrise, începând de la secolul 16 până la al 19, cu notițe literare, Blaj, 1858; autorul a publicat în acest prim volum — și din Țara Hațegului — cf. listei lui Șt. Moldovan, numai cărțile tipărite sau manuscrise din veacurile 16—17. În al doilea volum, care nu a apărut, urma să publice catalogul descriptiv al cărților din veacul al 18-lea și începutul veacului următor, adică până la 1830.

3) Studiul „*Cărți vechi românești în Țara Hațegului după o listă din anul 1857*” va apare în revista *Studii și Cercetări de Bibliologie*.”

Ștefan Moldovan era din Țicud, comună situată în comitatul Turda, 4) unde s-a născut la 1813. A absolvit teologia din Blaj, unde T. Cipariu i-a fost profesor. După absolvirea Teologiei, Șt. Moldovan a funcționat câțiva ani ca profesor la gimnaziul din Blaj. În 1838 a fost hirotonit de preot și numit paroh în Ghiriș, comună din comitatul Turda. 5) Din anul 1847 a funcționat ca paroh și protopop în Mediaș. La 1852 a fost înaintat vicar foraneu în Hațeg, unde a funcționat până în primăvara anului 1857, deci 5 ani, când s-a mutat la Lugoj în calitate de canonic lector la episcopia unită de aco'o. În anul 1860 a ajuns prepozit capitular, iar la 1871 a fost numit prelat domestic papal. A decedat în Lugoj la 4 noiembrie 1900, în vîrstă de 87 ani. 6)

Ștefan Moldovan s-a interesat de aproape de problemele culturale și naționale contemporane, atât din Țara Hațegului, cât și din Transilvania. Il interesa și trecutul rominilor din Transilvania.

Interesul său stăruitor, strins legat de calitatea sa de preot, protopop, vicar și canonic, s-a îndreptat în mod firesc spre probleme bisericești și școlare, pe care a căutat să le rezolve în spiritul înfrățirii rominilor peste deosebiri confesionale, „pentru mărețul ideal al naționalităților”. 7)

În scrisoarea sa din 12 ianuarie 1863, adresată mitropolitului Al. Șt. Șuluțiu, în legătură cu anul 1862, Șt. Moldovan constată: „e un an care face epocă pentru istoria viitorului acestora — pentru clerul unit și națiunea romină — pentru că s-au rupt cătușele cele tari ale prejudecăților moștenite din timpii trecuți, încît acum frații de un singe nu se mai pizmuiesc întru sine pentru diferența confesiunii religioase, ci pentru mărețul ideal al naționalității, se unesc laolaltă, se conoslidesc, fac cauză comună”. 8)

Chiar după un an de la instalarea sa de vicar, Șt. Moldovan, într-o scrisoare adresată aceluiasi ierarh, pe atunci episcop, îl roagă stăruitor pe acesta să facă reparații serioase mi-

4) Nicolae Istrati, *Indicatorul comunelor din Ardeal și Banat*, Cluj 1925, pp. 54 și 187; Țicud, jud. Turda, plasa Ludoșul de Mureș-Mezőcseked, Valea Largă.

5) *Schematismus venerabilis cleri greci ritus catholicarum dieoceseos Fogarasiensis* în Transilvania 1844, p. 66. Șt. Moldovan era și administrator protopopes; Ibid.

6) Iacob Radu, *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj 1913, pp. 127—128: datele biografice. Ibid.; locul de naștere era Cicudul de Cimpie. Prelat domestic înseamnă baron al curții papale.

7) F. C. A. R. P. R., Secția Corespondență; în Scrisoarea lui Șt. Moldovan către mitropolitul Al. Șt. Șuluțiu din 12 I. 1863, Fondul Al. Șt. Șuluțiu.

8) Ibid.

năstirii *Frislop*, care a scăpat „ca un phönix reînviat din flăcările timpurilor trecuți, pentru a fi de mult folos Națiunii și Patriei“. 9)

Cu organizarea parohiilor din Țara Hațegului, des cercetate de vicarul activ, care a cuprins în două volume constatările și străduințele sale; 10) cu sporirea cărților și averii bisericești; cu asigurarea unor condiții omenești de trai pe seama preoților și antrenarea lor în acțiunea de ridicare culturală a poporului, pe de o parte; 11) cu hotărîrea de a înființa în acest ținut primele școli primare comunale cu limba de predare romină, școli în care nu „e alegere de unit sau neunit, maghiar sau romin“, pentru că școala e tuturor comună — după cum spunea Ștefan Moldovan, 12) care astfel dovedește vederi înaintate — hotărîre zădărnicită de guvernul transilvan, care îl indemnă pe vicar să deschidă școli confesionale, 13) cu înființarea primei școli normale, a preparandiei din Hațeg; cu organizarea și îmbunătățirea acestui învățămînt, 14) pe de altă parte, Șt. Moldovan a reușit să ridice nivelul religios și cultural al credincioșilor, în majoritatea covârșitoare țărani și să ajungă totodată în strînse legături cu T. Cipariu, care pe atunci era canonic școlar, inspector general al școlilor din dieceza Blajului — superinspector episcopesc al școlilor — și directorul tipografiei Seminarului. 15)

Ștefan Moldovan a cerut de la T. Cipariu, cu care se afla în corespondență începînd cu anul 1853, 16) cărți religioase, de slujbă mai ales, tipărite în tipografia din Blaj și manuale pentru școli sătęști și preparandia din Hațeg, tipărite tot în Blai, sau cumpărate de episcopie pentru a fi desfăcute în dieceză:

9) *Ibid.*; în scrisoarea lui Șt. Moldovan din 19 V. 1853.

10) Iacob Radu o. c., p. 127. Volumele cu însemnări sînt în ms.; *Ibid.* La 1857 Șt. Moldovan a făcut vizitația canonică în vicariat în calitate de canonic; există — fără să indice locul — protocolul inspecției, în ms.; *Ibid.*, p. 75, nota 1.

11) B. F. C. A. R. P. R., *ibid.*; în scrisoarea lui Șt. Moldovan din 26 XI. 1854 către T. Cipariu: „Preoții în mai multe locuri s-au legat provizoriu să fie dascăli“.

12) I. Radu, o. c., p. 150.

13) *Ibid.*

14) *Ibid.*, pp. 151—152 și Scrisorile inedite ale lui Șt. Moldovan din anii 1854—1856, care se află în Fondul T. Cipariu, Secția corespondență, B. F. C. A. R. P. R.

15) B. F. C. A. R. P. R., *ibid.*; Scrisoarea lui Șt. Moldovan din 9 XI. 1854 către T. Cipariu.

16) *Ibid.*; Scrisoarea aceluiași din 27 XII 1853 către T. Cipariu.

abecedare, gramatici, aritmetici, geografie universală, istorie universală și transilvană, istorie naturală, catehisme, istoria biblică, ș. a. 17)

Nu numai grija deosebită, pe care Șt. Moldovan a arătat-o bisericii și școlii din Țara Hațegului, l-a apropiat pe acesta de T. Cipariu, ci și înțelegerea superioară din partea lui a valorii instituțiilor de cultură și a cărților pentru populația românească din acest ținut.

„Am cumpărat casă de școală cu taxa pe un an de 100 florini, se adună pruncii într-însa; e făcut loc pentru unasută inși; fără școlari ori să mor, ori să mă mut din Hațeg, altminterea nu pociu trăi“, scrie vicarul Șt. Moldovan lui T. Cipariu într-una din scrisorile sale din anul 1854; ca să continue astfel: „Fie-vă milă de noi ca să nu ne mistuie fără vreme și faceți orînduială, — luați măsuri — ca să primesc prin acest express“ — curier — manualele, pe care le înșiră și de care avea nevoie; apoi încheie scrisoarea cu cuvintele: „Binele cel mare între bunătățile ce faceți cu mine va fi acesta; Dați-ne cărți ca să nu ne petrecem în deșert timpul cel scump“. 18)

Dar Ștefan Moldovan a fost, în același timp, bibliofil de seamă, colecționar pasionat de documente istorice, cercetător al trecutului rominilor transilvani și luptător în revoluția din 1848—49 pentru drepturi și libertăți pe seama poporului român, împrejurări care de asemenea au contribuit la încheierea și adîncirea raporturilor de prietenie dintre el și T. Cipariu.

Timotei Cipariu îi ceruse lui Șt. Moldovan, în noiembrie 1856, cărți religioase vechi, între cari figura și Cazania de la Brașov, tipărită la 1580. În anul următor T. Cipariu îi ceruse alte cărți bisericești vechi; între ele se afla Cazania de la Boița, în ms., din 1731, pe care Șt. Moldovan a descris-o după cea tipărită în „Rominia“, Ceaslovul de la Belgrad din Pesceana — localitatea în Țara Hațegului — Tipicul liturghiei din Coroești, Invățăture creștinești, carte tipărită la Snagov în 1700, „Cărare spre fapte bune“ și alte cărți vechi — „antice“ — din veacul al 17-lea, alături de „Cuvintări“ cu conținut religios, în manuscris și vechi. 19)

17) *Ibid.*; în scrisorile aceluiasi din 26 XI. 1654, 13 I, 12 IV, 25 V. din 1855 — pentru cărți bisericești — și în scrisorile din 23 V. 22 XI 1855, 8 III și 17 X din 1856, — pentru manuale — adresate lui T. Cipariu.

18) *Ibid.*; în scrisoarea din 9 XI 1854.

19) *Ibid.*; în Scrisorile lui Șt. Moldovan către T. Cipariu din 5 II și în 9 XII 1857. În lista cărților „Din Hațegu“, întocmită de T. Cipariu, fără îndoială după informațiile lui Șt. Moldovan, se arată că această carte a fost „scrisă în Moldova la 1731“; *Ibid.*

Ștefan Moldovan a copiat cu multă grijă o Cuvintare întreagă după manuscrisul Cuvintări pentru praznicile mari, vreo 34, în original, ce se aflau în proprietatea sa și care poartă data de 19 iulie 1651: „O am scris — comunică Șt. Moldovan lui T. Cipariu — cu slovele și abreviațiunile și legătura slovelor și a cuvintelor și a sentenților fără greșială ca în original”. 20) Din Cazania de la Brașov, exemplarul său, Șt. Moldovan de asemenea a descris „fața primă sau titula întreagă, după cum se află în exemplarul meu”; și a copiat pentru T. Cipariu și din alte manuscrise și cărți tipărite, 21) sau i-a trimis spre consultare unele din aceste cărți. 22) Între cărțile trimise se află Cărarea pe scurt și Pravilioara, tipărită la Govora în anul 1651 — proprietatea sa — cărți din care Șt. Moldovan îi sugera lui T. Cipariu, să ia „ce ar li mai demn ca să rămie cunoscut mai multora”. 23)

Cu considerație pentru filologul T. Cipariu, Șt. Moldovan se grăbește să-și îndrepte o greșeală săvârșită cu prilejul copierii „foii preliminară” de pe Cazania din Brașov; confruntă din nou copia trimisă lui T. Cipariu cu originalul și trage peste partea adăugată de o „mină mai recentă” pe bucata de hirtie lipită de fișa originală, din care marginea a fost ruptă. 24)

În legătură cu cărțile vechi bisericești, cerute de T. Cipariu, pe care Șt. Moldovan nu le avea, acesta îi comunică solicitatorului său mult prețuit: „Mi-ați deschis ocaziunea ca să pot iarăși sincera-mi amore — dragoste — frățească a vi-o manifestă”; că „de celelalte cărți antice voi priveghia și dindu-le de urmă mi le voi însuși — procura — și așa a noastre vor fi toate comune”. 25)

Prețuirea deosebită pe care Șt. Moldovan a arătat-o urmelor vechi de literatură religioasă și istorică reiese îndeosebi din două fapte mărturisite lui T. Cipariu: „I-am scos din gura pieirii — e vorba de manuscrisul Cuvintări, din care a copiat unul pentru T. Cipariu — și foaie de foaie au stat lipite cu mucezială care (deși) — cu grije multă s-au uscat acum peste tot, însă foile le-a lipit la oală așa încit unele putrezite numai fărime se despoaie”, 26) este una din aceste fapte; iar a doua faptă rezultă din manifestarea dragostei față de o tipăritură veche din anul 1700, în așa măsură, încit era hotărât să o retipărească pe cheltuiala sa, deși se lupta cu serioase greutăți materiale. „Eu din parte-mi, scrie Șt. Moldovan lui T. Cipariu în

20) *Ibid.*; în Scrisoarea din 2 I. 1858.

21) *Ibid.*; în Scrisorile din 9 XII. 1857 și 4 III. 1858.

22) *Ibid.*

23) *Ibid.*; în Scrisorile din 4 III, 24 VIII și 8 IX. 1858.

24) *Ibid.*; în Scrisoarea din 2 I. 1858.

25) *Ibid.*; în Scrisoarea din 9 XII. 1857.

26) *Ibid.*; Scrisoarea din 2 I. 1858.

martie 1858, aceste Invățătură Creștinești așa le iubesc nu numai pentru vechitatea lor și curățenia stilului, ci mai mult pentru scurtimea și ponderozitatea argumentelor, în cit, după ce s-ar suplini și acelea trei foi ce lipsesc într-insele de la fața 108 până la fața 115, eu însumi pe spesele mele le-ași retipări cu acea hotărâtă voie ca dobînda să fie pentru oare care scop public". 27)

Ștefan Moldovan a avut în biblioteca sa și colecții din periodicele românești, apărute în Transilvania.

Este sigur că în biblioteca sa exista colecția întreagă din „Arhivul” lui T. Cipariu, la care a ajuns prin dispoziția dată de autor editurii din Sibiu. De aceea, Șt. Moldovan i-a mulțumit în mod deosebit lui T. Cipariu și i-a urât sănătate statornică și viața îndelungată, ca să poată a se „desfăta ca un părinte al literaturii românești de frupțele acestea, producătoare de viață, de tărie și de glorie pentru dulce națiunea noastră”. 28)

Ștefan Moldovan și-a completat și colecția din Calendarul lui G. Bariț, prietenul său „venerat”, 29) care în anul 1887 i-a trimis volumul din 1852. Faptul i-a produs bucurie deosebită, după cum rezultă din rindurile adresate lui Gh. Bariț. „Acum dară am colecțiunea întreagă a Calendarelor prin D-Ta redactate și editate la începutul renașterii literaturii românești de la cea cirilice la cea ale sa le proprii”. Aceste rinduri le-a însoțit și de urări și de sănătate — Gh. Bariț avea atunci 75 de ani —: „precum senatorul Mediașului, Gheorghe Duldner, mai înainte de aceasta cu 50 ani, intrînd în magistrat cu prima „Gazetă romină a Transilvaniei” subsuoară, a zis către cei prezenți: „Iată documentele că de aci înainte nu pot pieri rominii”, așa Gh. Bariț să ajungă „a vedea națiunea romină crescută și bine disciplinată, ocupînd locul ce i se cuvine cu demnitate în concertul popoarelor luminate”. 30)

Ștefan Moldovan a avut și o prețioasă colecție de documente.

„Totdeauna prompt a sacrifica puteri spirituali și materiali pentru sfînta noastră cauză — după cum îl caracteriza Gh. Bariț — amicul nostru din anii tinerețelor”, 31) Șt. Moldovan, în anii 1846—47, cînd a fost preot în Ghiriș, a început să copieze

27) *Ibid.*; Scrisoarea din 4 martie 1858.

28) *Ibid.*; în Scrisoarea din 4 X. 1872 către T. Cipariu.

29) *Ibid.*; în Scrisoarea din 4 X. 1887 către Gh. Bariț.

30) *Ibid.*

31) *Transilvania* (revistă), 1874, nr. 17—18, p. 210, în Epilog la documentele istorice publicate pînă acum — din marea colecție a contelui Iosif Kemény — de (Gh. Bariț).

din „Diplomatarium” contelui Iosif Kemény documente din sec. XI—XVI, care se refereau la rominii transilvăneni. 32)

Contele, care locuia în „vecinătatea” lui Șt. Moldovan, în comuna Grind din același comitat, 33) l-a indemnât el însuși pe harnicul preot și vrednicul român să copieze documente din valoroasa sa colecție și l-a inițiat în această muncă, 34) care reclama o anumită pregătire științifică.

Documentele le-a copiat în mai multe exemplare: pentru el, pentru T. Cipariu, Gh. Bariț și Foaia pentru minte, inimă și literatură. 35)

După revoluția din 1848, Șt. Moldovan a continuat copierea documentelor, care au format o bogată colecție. 36)

Dar Șt. Moldovan, cercetătorul harnic al trecutului, nu s-a mulțumit cu colecția de documente, copiate din Diplomatarium! contelui Iosif Kemény.

Încă în toamna anului 1855 a cerut lui Gh. Bariț să-i trimită „scrisorile diplomatice”, copiate de acesta în Blaj, cu îndrumarea lui T. Cipariu, pentru ca să extragă ceea ce lui îi lipsește, ca să-și întregască „colecțiunea diplomatică”. 37)

În scrisoarea adresată lui T. Cipariu, din cuprinsul căreia aflăm de corespondența dintre Șt. Moldovan și Gh. Bariț, vicarul de Hațeg îi comunică rezultatul acestui schimb de scrisori: Gh. Bariț, și-a manifestat dorința de a tipări într-un volum toate documentele — pe ale sale și ale lui Șt. Moldovan, pe care i le și ceruse — dacă și-ar putea asigura patru sute de abonați — „prenumeratii” —. 38)

Mai tirziu întreaga sa colecție a pus-o la dispoziția Asociațiunii pentru literatură română și cultura poporului român, a

32) *Ibid.*, o. c., p. 210; 1868, nr. 1, p. 11 și N. Togan, Indice alfabetic al publicațiilor revistei „Transilvania” (anul I—XXV) în *Transilvania*, 1896, nr. 10, pp. 263—276.

33) *Ibid.*, 1868, nr. 1, p. 11; Szinnyei József, *Magyar Írók élete és munkái*, Budapeșt, 1897, V, p. 1435 și G. Martinovici și N. Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi*, Cluj, 1921, p. 120.

34) *Ibid.*, nr. 14, p. 319; în scrisoarea lui Șt. Moldovan către Ioan Micu Moldovan, trimisă din Lugoj la 13 VI. 1868.

35) *Ibid.*; 1874 o. c., p. 210. Exemplarul trimis lui T. Cipariu a pierit în timpul revoluției 1848—49; *ibid.*, 1868, nr. 1, p. 11. „T. Cipariu și-a pus om pe spesele sale ca să decopieze bărbătește”. *Ibid.*, 1874, o. c., p. 210.

36) *Ibid.*

37) B. F. C. A. R. P. R., *Ibid.*; în Scrisoarea din 22 XI. 1855.

38) *Ibid.*

cărei membru de onoare a fost. 39) Asociațiunea le-a publicat prin Gh. Bariț, redactorul revistei sale, care a însoțit documentele cu prețioase note explicative. 40)

Alături de „Colecțiunea de diplome din diplomatarul lui Iosif Kemény, care privesc mai ales pe romini (valachi) — colecția se păstrează în fosta bibliotecă a Astrei din Sibiu 41) — și alte „scrisori diplomatice“, se așează însemnările lui Șt. Moldovan privitoare la starea parohiilor unite din Țara Hațegului, procesele verbale — protocoalele — de inspecție, întocmite în calitate de vizar și canonic, 42) care, fără îndoială, cuprind și informații istorice asupra acestui ținut românesc, și articolele sale publicate în Foaia pentru minte, inimă și literatură, din anii 1853—1855, în care semnatarul lor prezintă: trecutul Țării Hațegului pe baza urmelor arheologice, fragmente din istoria bisericii romine transilvane între anii 1688—1852 — „nu prea cunoscute“ — și cuvântările sale, rostite cu prilejuri sărbătorești. 43)

În anii petrecuți în Mediaș ca preot și protopop, Șt. Moldovan, în cursul inspecțiilor sale în protopopiat, nu s-a mărginit la înregistrarea și soluționarea chestiunilor religioase, ci a consemnat, — mai ales după amintirea locuitorilor — faptele mai însemnate din trecutul comunelor cercetate: 28 de comune

39) *Transilvania*, 1900, Partea oficială, p. 214.

40) *Ibid.*, 1874, p. 210. Documentele au fost publicate în revista *Transilvania*, începînd cu nr. 4 din 1868 pînă în 1874, nr. 17—18; *Ibid.*, 1868, nr. 1, p. 11, cf. *Culegere de documente istorice*, de Gh. Bariț; 1874 nr. 17—18, pp. 209—210 și N. Togan, *Indice*, o. c., pp. 259, 263—276 și 283.

41) N. Togan, *Catalogul bibliotecii Asociațiunii pentru literatură și cultura poporului român*, Sibiu, 1895, p. 101. Diplomele sînt adunate de Șt. Moldovan; *Ibid.*

42) I. Radu, o. c., pp. 127 și 254 nota 1. Însemnările și procesele verbale probabil sînt în arhiva fostei episcopii a Lugojului.

43) Foaia pentru minte, inimă și literatură, Brașov, anii: 1853, nr. 19, 20, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42; 1854, nr. 36, 37, 38, 39, 43, 49, 50; și 1855, nr. 1, 2, 40, 41, 42 și 44. Articolele poartă titlurile: Adunbrarea S. Monastiri Prislop, Adnotațiuni despre Țara Hațegului, Documente bisericesti de la a. 1688—1752 și Indice cronologic de documente bisericesti de la a. 1688—1752, Statul istoric al orașului Hațeg la 1855, Statul economic al orașului Hațeg la 1855, Cuvîntare zisă la dedicațiunea (inaugurarea) podului dintre Hațeg și Orlea sf. Maria..., și Pentru istoria bisericească, Alocuțiunea în l. latină, rostită la primirea nunțului papal în Țara Hațegului (1855). În *Gazeta Transilvaniei* din 1852, nr. 82, pp. 317—318; Șt. Moldovan publică articolul „Știri culturale din regiune“ (Țara Hațegului).

și tot atâtea monografii, în manuscris, asupra cărora Gh. Bariț atrage atenția, în anul 1889, în articolul „Monografia unor biserici românești din Transilvania”. 44)

Comitetul Național Român, în septembrie 1848, cere lui Șt. Moldovan să organizeze „tribunatul” din Dirloș — „Dirloș” —, 45) comună situată aproape de Mediaș, iar în luna octombrie din acel an îl numește viceprefect în scaunul Mediașului și al Sighișoarei. În același an Șt. Moldovan primește sarcini importante, legate de funcția ce i s-a încredințat să împiedice devastarea pădurilor fiscale din partea răsculaților, să curme excesele acestora, să ancheteze devastarea bibliotecilor și colecțiilor din curțile conților Kemény, ș. a. 46)

Convins fiind de valoarea documentelor istorice, Șt. Moldovan a și notat în „Ziarul” său evenimentele din anii 1848—1849, la care a participat, sau pe care le-a cunoscut. Ziarul a și fost publicat în revista Transilvania, înscrit fiind de notele valoroase ale lui Gh. Bariț, redactorul acestui organ de presă al Asociațiunii. 47)

Timotei Cipariu a prețuit calitățile omului de cultură și ale bunului român, constatate la Șt. Moldovan.

El a apreciat și corectitudinea în chestiuni bănești și devotamentul pentru binele public, dovedite de Șt. Moldovan, în suficientă măsură, prin activitatea sa bisericească și școlară, desfășurată în calitate de vicar al Hațegului, în cit acesta socotește că e suficient să-i reamintească din Lugoj, în anul 1858, lui T. Cipariu, în legătură cu o restanță din costul manualelor școlare, ce i s-au trimis din Blaj, că „Reverendissime D-Voastră” — știe — prea bine fosta stare mea de la Hațeg, unde n-am fost abnegat — neglijat — cu totul pe mine, numai să fie bine pentru public”; 48) după ce cu câteva luni mai înainte, în preajma plecării definitive din Țara Hațegului, l-a asigurat că

44) Transilvania, 1889, nr. 21—22, p. 163. Manuscrisul poartă titlul: „Statul și strămutările religioase ale românilor din scaunul Mediașului, culeasă mai cu seamă din memoria locuitorilor și consemnate cu ocazia vizitelor canonice din a. 1852, în luna lui mai, prin subsemnatul protopop gr. cat. al districtului Mediașului.

45) *Ibid.*, 1896, nr. 10, p. 260, cf. N. Togan, *Indice*, o. c.

46) *Ibid.*, pp. 259—261.

47) *Ibid.*, 1875, nr. 7, pînă la 15, 16—20, 22—24; 1876, nr. 2, 5, 7, 10, 12, 13 și 16. Extras din Ziarul vieții sale de la 1848—49 de Șt. Moldovan și Documente istorice din 1848 și 1849, începînd de la 3 aprilie 1848, publicate din Colecțiunea canonicului Șt. Moldovan, de Gh. Bariț.

48) B. F. C. A. R. P. R.; *ibid.*; în Scrisoarea din 2 XII. 1858.

nu va „ieși din Hațeg pînă ce nu voi pune capăt — restanțelor — că n-ași vrea să rămîie nemăturat dinaintea ușii mele“, 49)

Timotei Cipariu a prețuit, fără îndoială, și serviciile de natură culturală pe care Șt. Moldovan i le-a făcut, între cari servicii întocmirea listei de cărți, împreună cu multe greutăți, se așează pe primul plan.

Timotei Cipariu și-a manifestat față de Șt. Moldovan atît sentimentele sale de prețuire, cit și de recunoștință, prin mai multe gesturi: prin ocrotirea arătată lui Șt. Moldovan, de cînd a studiat la Blaj, de care ocrotire acesta ține să-i amintească lui T. Cipariu — protectorului său și al fiului său, cu reduse calități intelectuale — 50) în cuvinte simțite, cu care încheie o scrisoare din toamna anului 1863: „Cu acestea scum-pelor sentimente de amore a Reverendissimei D-voastre, cu carele din tinerețele mele pînă acum necurmat m-ați împărțășit, cu reverință și de aci înainte recomandindu-mă rămîiu umilît frate Șt. Moldovan, preposit“; 51) prin trimiterea în dar a Crestomației sau Analectelor literare, gest care a impresionat mai mult pe prepozitul de la Lugoj, prin urmare s-a grăbit să-i mulțumească „din adîncul inimii pentru grațioasa oblațiune — dăruire — a acestui neprețuit thesau“, 52) în sfîrșit, prin prietenia pe care i-a oferit-o această personalitate din viața culturală și națională a romînilor transilvani din veacul trecut.

*

Știrile inedite și informațiile apărute în presa contemporană, azi puțin cunoscute s-au uitate, menite să întregescă pe cele dintii, pe de o parte conturează mai mult personalitatea lui Ștefan Moldovan, omul cu aleasă cultură și vederi înaintate

49) *Ibid.* în Scrisoarea din 25 II. 1857.

50) *Ibid.*; în Scrisorile din 13 VII. 1858 și 6 IX. 1863. În prima scrisoare Șt. Moldovan scrie următoarele în legătură cu fiul său, trimis la gimnaziul din Blaj, rînduri care ilustrează sensibilitatea unui om superior: „Pe cît mă bucur de părinții acei fericiți, cari după darul lui Dumnezeu s-au invrednicit a avea niște prunci buni, cari umblind la școli publice prin silința lor intru învățături și prin purtarea lor cea bună, le seceră, după spesele și grija cea multă, mănunchiu de veselie, așa din contră mi se pune nămol pe inimă și mă cuprind fiori de în-tristare privind și cugetînd la unicul meu fiul Iustin, care de s-ar fi purtat pînă acum în școlile Blajului ordinar bine, după numărul anilor, intru care a frecventat în școală, ar fi acum intru a 4-a clasă gimnazială — era repetent în clasa I-a de gimnaziu.

51) *Ibid.*; în Scrisoarea din 6 IX. 1863.

52) *Ibid.*; în Scrisoarea din 4 III. 1858.

și rominul pătruns de năzuințele drepte ale neamului său, la concretizarea cărora a contribuit cu activitatea sa multilaterala, stăruitoare și de durată; pe de altă parte, scot în evidență și fundamentează în mai mare măsură, decît pînă aci, legăturile lui de reală prietenie și colaborare cu Timotei Cipariu, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai culturii romine transilvane din secolul al 19-lea.

Prof. Dr. Liviu Patachi
cercetător științific
Cluj.

Contribuții la Istoria Bisericii Române

I

ISAIA ANTONOVICI (1731 — 1748)

Episcopul Aradului și Caransebeșului.

Incorporarea Eparhiei Caransebeșului la Eparhia Aradului
ca urmare a revoluției de la 1738

I

Urmașul episcopului martir *Maxim Nestor(ovici)*, otrăvit de Imperiali, Vlădica *Eutimie Damianovici* (1738—1739), al Caransebeșului și Virșețului, se retrage sau moare la finea anului 1739 sau cel mai târziu în iunie 1740, când *Isaia Antonovici*, episcopul Aradului (de la 1731), 1) a cerut guvernului vienez să-l numească episcop în Scaunul vacant de la Caransebeș, 2) mai bine zis a cerut să fie încorporată „*episcopia Severinului din Caransebeș*” 3) la episcopia Aradului. La 24 ianuarie 1741 Camera imperială notifică Administrației militare din Timișoara că s-a repartizat (încredințat) episcopului g. r. n. u. de Arad, *Isaia Antonovich*, *episcopia vacantă de Caransebeș* („... dass dem Arader Bischof g. r. n. u. Jsaias Antonovich das erledigte Caransebeser Bisthum zugetheilt worden“). 4) In ur-

1) Pesty Frigyes, *A szörényi bánság és Szörény vármegye története*, I, Budapest, 1877, p. 373; Meteș Ștefan, *Minăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. 295; Dr. Gh. Lițiu, *Episcopia Aradului*, Arad, 1950, p. 26—27.

2) Pesty, *ibidem*, pe baza datelor din arhiva militară din Viena.

3) Pușcariu Ilarion Dr. *Metropolia rominiilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, Sibiu, 1900, p. 33.

4) Dr. Barotí Lajos, *Adattár Délmagyarország XVIII. századi történetéhez*, I kötet, I—IV rész, Temesvár, 1893—1896, p. 55.

ma acestei dispoziții împărătești, eparhia Caransebeșului devine o simplă *anexă* a eparhiei arădane. În mai 1742 președintele Administrației din Timișoara, generalul baron *de Engelshofen*, raportează Inaltului Consiliu de război din Viena (bécsi Hofkriegsrathnak), că Direcțiunea erarială din Timișoara 5) *a introdus în oficiul său pe Isaia Antonovici, episcopul Aradului și Caransebeșului.* 6)

Nici unul din cei ce relatează această *paradoxală* împerechere a două eparhii, atât de distanțate geografic una de alta, nu arată și motivul care a determinat Curtea vieneză să recurgă la asemenea expediente și combinații. Că se *urzea ceva* în taină, nu mai încapă nici o îndoială. Cred că nu greșesc când afirm că refuzul Curții de a completa *vacanța de la Caransebeș*, prin numirea unui titular, *cu reședința în Caransebeș*, stă în strînsă legătură: 1. cu planul Habsburgilor de a sărîmă unitatea național-romînească, prin *dezbinarea confesională*, 7) potrivit maximei: *Divide et impera* — pe plan național și religios bisericesc; și 2 cu nestăpînita poftă de *răzbunare* a Împărătesei împotriva Valahilor, care sub însăși conducerea episcopului din Caransebeș, *Maxim Nestor(ovici)*, au ridicat steagul revoluției împotriva asupritoarei stăpîniri.

Conștienți că *unația „a adus după sine o mare ură între frați”* 8) și că românii, odată deslipiți „de corpul întreg al Bisericii naționale”, se vor „desface și de națiunea lor”, 9) Habsburgii romano-catolici au dat mîna

5) Dr. Gh. Cotoșman, *Episcopia Caransebeșului pînă în pragul sec. al XIX-lea*, Caransebeș, 1941, p. 140.

6) Pesty, *A szörényi bántág*, I, pp. 372—373. La cererea episcopului Isaia de a i se permite să plece la Viena, baronul Engelshofen i-a răspuns că nu-i poate permite să călătorească decît numai pînă la Buda, motivînd că nici Comanda generală nu dă „unor astfel de oameni permisiunea de îndepărtare, decît numai cu autorizația Consiliului militar al Curții”, — *ibid.*

7) Dr. Gh. Ciuhandu, *Disertație comemorativă*, în *Triumful Ortodoxiei la Arad*, Arad, 1929, p. 138.

8) Alex. Pop, *Dezbinarea în Biserica Romînilor din Ardeal și Ungaria, 1697—1701*, București, 1892, p. 96; cf. N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București, 1902, p. 191 sq.

9) Al. Pop, *ibidem*.

liberă iezuiților și conducătorilor politici romano-catolici ai Banatului să uzeze de toate mijloacele, spre a desăvârși cât mai de grabă acest plan *puțin* creștinesc.

De sîrbii, înzăuzați cu platoșa privilegiilor religioase și politico-militare și administrative, nu prea îndrăzneau stăpînitorii Banatului să se atingă, pe față. Cu totul alta era situația romînilor bănățeni, care, fiind lipsiți de ocrotirea unui cap politic-național, ușor puteau cădea victime în plasa prozelitismului maghiaro- și germano-catolic. Dacă au reușit să-și salveze credința și, prin ea, naționalitatea — căci orice romîn „care și-a părăsit credința părinților săi, și-a pierdut și naționalitatea” — 10) este a se mulțumi în oarecare măsură și ierarhiei Bisericii surori sîrbe, 11) care, în virtutea spiritului privilegiilor illirice leopoldiene, a luat — și chiar avea datoria morală să ia — sub scutul său pe *rominii* ortodocși bănățeni, care și atunci formau *majoritatea* zdrobitoare a credincioșilor celor două eparhii ortodoxe bănățene, a *Timișorii* și *Caransebeșului*. 12)

Prin prisma acestor considerațiuni vom pătrunde și mai bine sensul propunerilor episcopului romano-catolic din Timișoara, bulgarul *Stanislavich*, și ale generalului comandant *Engelshofen*, făcute Vienei, de a înființa, tocmai în acest timp, cînd lipsea arhipăstorul din Caransebeș, o *episcopie greco-catolică în Lugoj* — după ce revoluția romînească din 1738—39 făcuse iluzoriu decretul împăratului *Carol VI* din mai 1738 de a înființa o atare episcopie la *Moldova* (Mudava) sau la *Palanca Nouă*. 13)

10) Preotul prof. univ. Dr. Nicolae N. Popescu, în *Cuvîntarea* ținută, ca delegat al Academiei Romîne și al Facultății de Teologie din București, la *serbarea centenarului* de la așezarea celui dintîi episcop romîn la Arad, în *Triumful Ortodoxiei la Arad*, p. 91.

11) *Triumful Ortodoxiei la Arad*, p. 14: „Trebuie să accentuez în mod deosebit că episcopii sîrbi au apărut legea ortodoxă a strămoșilor noștri”. „Neamul sîrbesc cu episcopii săi și cu privilegiile sau scutirile sale împărătești ne-au fost în acele vremuri de mare ajutor”. *Ibidem*, pp. 40, 73, 81, 116, 138, 140, 145, 147, 149, N. Iorga, *Sate și preoți*, p. 193.

12) Gh. Cotoșman, *Episcopia Caransebeșului*, p. 141.

13) Vezi capitolul despre *Unire*.

Încă în 1740 Engelshofen a înaintat Consiliului imperial de război o lungă propunere de 5 capitole, în care și-a exprimat *neîncrederea* față de cei ce aparțin Bisericii greco-orientale ortodoxe, adică față de români, care au distrus „*plantațiile germane*” din Banat și sub conducerea *fraților Mohari* și a celorlalți *harambași*, au apucat armele, spre a-și redobîndi libertatea și pămîntul și toate celelalte bunuri materiale și spirituale, răpite de reprezentanții „steagului cu cruce”. De toate aceste „rele” generalul comandant, baronul Engelshofen, face direct răspunzător clerul ortodox, care exercită, prin autoritatea sa morală necontestată, prin bunăstarea sa materială, o considerabilă influență asupra poporului: „Față de schismatici însă nu este nici o nădejde de îndreptare, deoarece autoritatea și enormele venituri ale clerului schismatic se bazează pe ignoranța și superstiția poporului și tocmai pentru aceasta depun ei eforturi spre a-i ține într-o supunere oarbă. Cel mai bun remediu ar fi realizarea ideii defunctului Împărat, de a *înființa un episcopat de rit grecesc unit...*” (14)

Așa zisa *unire* n-a fost ceva dorit de români, ceva postulat și acceptat de conștiința lor luminată, ci ea a fost o *operă a streinilor*, un respingător act politic al guvernanților austrieci, preocupați nu de luminarea și moralizarea poporului român, ci de degradarea demnității lui umane, de sufocarea conștiinței lui religioase și naționale, și, ca finalitate, de *desnaționalizarea* lui. Istoricii unguri recunosc că guvernul vienez și episcopia romano-catolică a Cenadului „a dat o mare importanță unirii greco-orientalilor. Maria Terezia și-a dovedit în mod special simpatia față de greco-catolici. Autoritățile timișene au primit încă în anul 1736 ordin să promoveze cu toate mijloacele trecerea la unire a preoților sirbi. Maria Terezia a proiectat pentru Banatul Timișan și o episcopie greco-catolică, a cărei reședință urma să fie în Palanca Nouă. Stanislavich însă nu era pentru acest proiect, din cauza apropierii de turci, — dovedind pericolul acestei vecinătăți cu ruinele mînăstirii franciscane

14) Dr. Szentkláray Jenő, *Száz év Dél-Magyarország újabb történetéből*, I, Temesvár, 1879, p. 158.

din Palanca Nouă și cu acele ale frumoasei lor biserici. Stanislavich în 1741 a propus *Lugojul* ca reședință pe seama episcopului unit¹⁵⁾.

Dacă propunerile celor doi dușmani ai românilor au căzut în desuetudine, aceasta se datorește în bună parte luptei energice desfășurate de patriarhul *Arsenie IV*, care a ținut să-și facă auzită vocea pînă sus la treptele tronului, 16) atît în ceea ce privește manevrele unioniștilor, cît și în marea problemă a contopirii sau *anexării* eparhiei Caransebeșului la eparhia Aradului, prin numirea arbitrară a episcopului de Arad, *Isaia Antonovici*, în fruntea episcopiei vacante a Caransebeșului.

Abia peste trei ani, în Congresul național bisericesc de la 1744, la stăruința comisarilor guverniali, Mitropolitul-patriarh „numai din preaumilită supunere față de Majestatea Sa“ 17) a cedat, recunoscînd, dar *numai cît va fi neapărată* păsătorirea lui *Isaia* 18) — care la rîndu-i și-a *cerut iertare*, pentru că a acceptat, fără știrea șefului său ierarhic, să devină indirect *unealtă* în mîna dușmanilor credinței ortodoxe — noua stare de lucruri din eparhia Caransebeșului. 19)

Sfîrșitul tragi-comic al „apostolului“ unirii în Banat, al fostului *crîsnic* din Timișoara, *Petronie Popovici* — care, precum raportează oficiul districtului Orșova, la 12 noiembrie 1741, a „căzut în groapă și a murit“ 20) — a înecat în ridicol acțiunea de mare anvergură, pornită de agenții bine plătiți ai Vienei, să zdrobească, cu binecuvîntarea episcopilor uniți de la *Făgăraș* și *Blaj*, ultima redută a rezistenței romînești.

15) *Ibid.*, p. 188.

16) Pușcariu, *o. c.*, p. 33.

17) Ghidiu Andrei—Bălan Iosif, *Monografia orașului Caransebeș*, Caransebeș, 1909, pp. 108—109.

18) Pușcariu, *o. c.*, p. 33.

19) Ioan Bartolomeiu, *Șirul cronologic al episcopilor din Caransebeș—Virșeș*, (1690—1835) în *Foaia Diecezană*, an. II, nr. 44 din 8/20 noiembrie 1888, p. 3; Ghidiu—Bălan, *o. c.*, p. 109.

20) Baroti Lajos, *Adattár*, II kötet, V—IX rész, Temesvár, 1900—1904, p. 258: „Orsovaer Verwalteramt berichtet, dass der unirte Geistliche Petroni dem 5-ten I. M. Nachts in eine Lehmgrube gefallen und dergestalt ums Leben gekommen sei“.

care a fost și rămîne credința ortodoxă, *legea romînească, acea fides Volachorum*, despre care grăiește art. 32 din legea ungară votată la 1459 de către dieta țării din *Seghedin*. 21) Cei cîțiva preoți slăbănogi din *Sacoșul-turcesc, Făget, Murani, Chesinț, Cadar, Comoriște, Cacova, Vizma, Fizeș, Sărăzani, Temerești, Gladna și Felnac*, amăgiți o clipă de luciul argintului, 22) roși de remușcări, se întorc rușinați la altarul străbun, la turma părăsită, care și de astădată a dat dovadă de mai multă consecvență, de mai mult bun simț, și nu s-a lăsat tîrită, nici de momeli, nici de amenințări, pe panta aventurilor, a compromisurilor și a oportunismului.

Speranțele pe care austriecii le-au legat de „păstorie”, la Caransebeș, a episcopului *Isaia*, nu s-au realizat. Strunit de șeful său ierarhic, de energicul și neînfricatul luptător al Ortodoxiei, care a fost patriarhul *Arsenie IV*, vlădica *Isaia*, acum după ce și urmele unirii au fost spulberate din Banat, s-a putut dedica mai cu deadinsul problemelor de ordin religios și cultural în întreaga și vasta sa eparhie, ce se întindea de la Crișuri pînă la Dunăre, de la Oradea și pînă la Logoj, Caransebeș și Virșeș.

II

Nu prea avem știri documentare despre activitatea lui în Banat. Puținul ce ne-a rămas, ni-l prezintă ca pe un ierarh intens preocupat de *cultura poporului*, de luminarea credincioșilor prin școală, contrabalansînd astfel, direct și indirect, propaganda unionistă, patronată de autoritatea de stat, care, precum am văzut, aducea grave învinuiri clerului nostru, că neglijează luminarea poporului.

21) I. N. Kovachich, *Sylogae Decretorum Comitium in-clyti regni Hungariae* I, Pestbinl, 1818, p. 171.

22) Ioan Boroș, *Monografia Parockiei romînești unite din Timișoara*, Timioara, 1907, pp. 9—10, 23; *Unirea*, Blaj, 1892 (an. II), p. 283; Euseviu Popoviçi, *Istoria bisericească universală și statistica bisericească*; trad. At. Mironescu, vol. IV, Mînăstirea Cernica, 1928, p. 464; Pop Ștefan, *La trecutul diecezei Caransebeșului*, I, Caransebeș, 1932, pp. 15—16.

În arhiva fostei Administrații militare din Timișoara, s-a păstrat un „revers al episcopului Isaia din Caransebeș“, prin care acesta se obligă să folosească suma de 420 florini, donată de locuitorul *Augustin Stretko* mînăstirii de călugări din *Cladova*, jumătate pentru construirea școlilor din *Logoj*, iar cealaltă jumătate pentru cele din Caransebeș. 23) *Obercnezul Augustin* din *Rășava* (Orșova) încă înainte de războiul turco-austriac lasă pe seama mînăstirii sf. Treimi din Cladova, de peste Dunăre, un legat de 420 fl. După pacea de la *Belgrad* (1739), malul drept al Dunării trecînd din nou în mîinile turcilor și destinația acestui legat (donații) se schimbă. Vlădica Isaia se obligă să-l folosească la ridicarea de școli în *Lugoj și Caransebeș*, înmulțind astfel numărul școlilor romînești existente în Banat.

În același an, împreună cu arhiepiscopul și mitropolitul *Nicolae Dimitrie(vici)* al Timișorii, vlădica Isaia solicită Impărătesei fonduri pentru ridicarea unui *Seminar teologic*, pe seama viitorilor preoți din Banat și Crișana. La 27 iunie 1743 Consiliul imperial de război, printr-un rescript, invită Administrația din Timișoara să raporteze în legătură cu petiția episcopilor de Timișoara și Arad, ce bani în numerar li s-ar putea acorda, în vederea construirii unei școli pentru tineret („...wegen von dem Temesvarer und Arader Bischof ansuchenden baren Gelde. zur Erbauung einer Schule für die Jugend, wie vñel denenselben bewilligt werden könnte?“). 24)

Nu este desigur vorba aici despre o simplă școală pentru tineret, căci astfel de școli existau în acest timp aproape în fiecare comună romînească și sîrbească mai înstărită, ba și în cele mai mici. Obiectul care a provocat intervenția episcopilor și, în același timp, atenția consiliului de război, nu putea fi o simplă școală primară. Problema unei școli teologice, a unui *Institut clerical*, asemănător celui din Caransebeș, de pe timpul marelui episcop *Gherasie* (1695—1708) și al urmașilor lui pînă la Isaia, frămîntă pe cei doi Ierarhi, conștienți

23) Baroti, *Adattár, Pötfüzet*.

24) Baroti, *Adattár*, I, p. 61.

că numai cu un cler bine pregătit și sub raport intelectual, teologic, pot face față înaltelor lor îndatoriri și chemări, spre a fi astfel scutiți de vecinicile reproșuri că, din cauza ignoranței clerului „neunit“, poporul valah, fără educație morală și religioasă, s-a putut preta, acum 3—4 ani, la acele acțiuni sîngeroase, care au produs atîta îngrijorare și frămîntare la Timișoara și Viena. 25)

În miopismul ei, Viena n-a putut înțelege *sensul* și valoarea național-politică a revoltei romînești de la 1738—39, care presupune nu lipsa unei culturi și a unei educații adecvate, ci dimpotrivă existența amîndurora, la un popor, care, născut pentru libertate, a încercat, cu propriile-i puteri, să scuture jugul robiei, și a pornit să-și recucerească ogoarele și casele acaparate de coloniștii aduși din statele imperiului german.

Ridicarea edificiului unui Seminar teologic — căci un fel de Seminar, o școală clericală sau de „popie“ exista din vechime, pe lîngă fiecare reședință episcopală — era un postulat al timpului și o necesitate spirituală imperioasă la un popor, la o națiune ce năzuia să se înalțe tot mai sus pe scara culturii și a civilizației materiale și spirituale. Atît de avansat a fost și în sec. XVIII-lea clerul nostru romînesc din Banat și Crișana, încît iezuiții, franciscanii și membrii celorlalte ordini călugărești papale, trimise să facă *prozelitism* în Banat, cu tot rafinamentul culturii lor scolastice, cu tot zelul lor, secondat îndeaproape și continuu de *galbenii împărătești* și de autoritatea jandarmului austriac, n-au reușit să cîștige pentru cauza lor sinistră decît pe cei *cîțiva* preoți, slabi de înger, dar și pe aceia de tot efemer.

Și în epoca școlilor clericale sau de popie de la reședințele episcopale și după aceea, poporul romîn poate fi mîndru că a avut, la cîrma destinelor sale, preoți luminați, conștienți și însuflețiți de idealul care a încălzit în toate timpurile inima națiunii romîne. Și în *revoluția de la 1738* — care *deschidea seria revolu-*

25) Böhm Lénárt, *Dél-Magyarország vagy az ugynevezett Bánság külön történelme*, Pest, 1867, pp. 13, 17, 49, 50.

jiilor românești din sec. XVIII.—XIX-lea în Banat, Ardeal și Principate, românii n-au fost lipsiți de asistența preoților, care au preferat să moară, torturați, schingiuiți și spânzurați la margini de drum sau arși pe rug, decît să lase în voia sortii poporul, apăsător pînă la istovire de povara impozitelor, robotelor și a nedreptăților de tot felul, cu care l-a „binecuvîntat” slăvitul Împărat „creștin” de la Viena.

Văzută prin prisma acestor considerațiuni, *activitatea culturală a episcopului Isaia în Banat* primește o și mai mare valoare, morală și națională în același timp. Un alt document din arhiva aceleiași Administrații din Timișoara ni-l prezintă pe Isaia în ipostasa *bunului administrator și chivernisitor al averilor bisericești*, gata să ia măsuri împotriva celor ce nu respectă aceste bunuri. Astfel, la 31 august 1746 oficiul districtului Orșova confirmă primirea ordinului dat de Administrație, privitor la banii bisericești, pe care defunctul *Nedesko Mersak* din *Ogradena* i-a predat casieriei districtuale la ordinul *episcopului Antonovich din Caransebeș* („... an die Districts-Kasse auf Befehl des *Caransebeser Bischofs Antonovich* abgeführten Kirchengelder, erlassenen Verordnung”. 26)

La îndemnul și cu sprijinul episcopului de Caransebeș Isaia s-a început în 1746 și *construirea bisericii din Orșova*, dar lucrările au fost întrerupte la ordinul autorităților militare, deoarece parohia n-avea în prealabil cuvenita autorizație de zidire („Orsovaer Amt berichtet, dass es den ohne höhere Zustimmung angefangenen Bau einer g. n. u. Kirche auf dem daigen Markplatze einstweilen eingestellt habe”). 27)

Spre a cunoaște starea de fapt din parohii, situația preoților și a credincioșilor, vlădica Isaia a întreprins o serie de *vizitații canonice* în întreaga eparhie bănățeană. În acest scop solicită asistența organelor administrative-militare, ce i se și acordă. La 15 noiembrie 1744 Administrația din Timișoara ordonă oficiilor administrative *Lugoj, Făget, Caransebeș și Virșeș*, să a-

26) Baroti, *Adattár*, II, p. 259.

27) *Ibidem*.

corde toată asistența episcopului g. r. Isaia Antonovich, cu ocaziunea vizitațiunii ce va face („...dem dahin kommenden H. Bischof g. r. Isaias Antonovich, bei vorhabender Visitation mit aller Assistenz beizutreten“). 28)

III

După moartea patriarhului Arsenie IV, privirile tuturor s-au îndreptat spre vlădica Isaia Antonovici al Aradului și Caransebeșului. La 8 iunie 1748 rescriptul Înaltei Curți cesaro-regești aduce la cunoștința Administrației din Timișoara și prin ea districtelor bănățene, că generalul comandant, Excelența Sa *baronul de Engelshofen*, a fost numit *comisar* cesaro-regesc la Congresul național din Slavonia, în vederea alegerii noului Mitropolit („...dass der Commandirende H. General Excellenz Baron v. Engelshofen als k. k. Commisär zum National-Congress in Slavonien zu der neuen Metropolitenvahl ernannt worden“). La rîndul său, feldmareșalul baron de Engelshofen la 29 iulie 1748 transmite generalului *von Vogteln* un rescript al Consiliului imperial de război, notificîndu-i în același timp, că el, baronul Engelshofen a fost învitat, de cîțiva delegați, în numele *națiunii illyrice*, la Congresul lor național bisericesc și roagă să se comunice și magistratului din Timișoara, ca toți cei trecuți pe lista anexată, să se prezinte la Congresul național, pentru alegerea Mitropolitului de Carloveț, și că tuturora care pleacă să li se dea o *împuternicire*, conform formularului anexat, spre a se putea legitima acolo; toți aceștia înainte de plecare să se prezinte la Administrație, pentru a li se elibera un pașaport colectiv. 29)

Rescriptul cesaro-regesc din 21 decembrie 1748 face cunoscut Administrației din Timișoara că, în locul defunctului *patriarh Arsenie Ioanovits*, întreg clerul și deputații naționali au ales ca *Arhiepiscop* și *Mitropolit* al lor de Carloveț, pe *episcopul* de pînă aici al *Aradului, Ieñopolei și Caransebeșului*, consilierul de Curte

28) *Ibid.*, I, p. 197.

29) *Ibid.*, II, p. 359.

imperial *Isaia Antonovich*, care a și fost confirmat, fapt care să se aducă la cunoștința autorităților, spre știre și conformare („K. k. allerhöchstes Hofrescript, mittelst welchen bedeutet wird, dass statt den abgelebten *Patriarchen Arsenii Ioanovits* von dem sämtlichen Clero und Nationsdeputirten zu ihrem Erzbischofen und Metropolit zu Carlovicz den k. Hofrath und bisherige Arader, Jenopolitaner und *Caransebeser Bischof* *Isayas Antonovich* erwählet und gnädigst bestätigt worden, welches denen Behörden mittelst Verordnung zur Nachricht und Darnachachtung zu eröffnen sei“). 30)

Prin circulara de la 15 ianuarie 1749, Administrația aduce la cunoștința districtelor bănățene că *episcopul de Arad și Ienopol, Isaia Antonovich*, ales cu unanimitate, în Congresul național, ținut de curînd în Carloveț, ca Arhiepiscop și Mitropolit, a fost confirmat, cu diplomă, de Majestatea Sa în această demnitate („... dass der bei dem jüngst zu Carlovicz abgehaltenen Nationalcongresse zum *Erzbischof und Metropolit* einstimmig erwählte *Arader* (u.) *Jenopolitaner* (Bischof), *Isaia Antonovich*, auch von Sr. Majestät mittelst Diplom in dieser würde bestätigt worden sei“). 31)

Confirmat de împărăteasa la 11 noiembrie 1748 — numai ca Arhiepiscop și Mitropolit, nu și ca Patriarh de Ipec, ca înaintașul său —, Isaia n-avu fericirea să se vadă instalat în scaunul mitropolitan, căci, călătorind la Viena, spre a depune jurămîntul de fidelitate prescris, a murit în capitala împărăției, la 22 ianuarie (2 februarie) 1749. 32) Rămășițele lui pămîntești au fost aduse la Buda și îngropate în cimitirul *Taban*. 33) Rescriptul

30) *Ibid*, I, p. 87.

31) *Ibidem*, p. 206.

32) Kospvac Mata, *Srpska pravoslavna mitropolija Karlovacika*, Sr. Karlovci, 1908, p. 75.

33) Ioan Bartolomeiu, *Șirul cronologic*, ibidem, pp. 3—4; Ghidiu—Bălan, o. c., p. 109; Nicolae Tincu-Veția, *Istoriografia bisericească politico-națională a rominilor preste totu*. Sibiu, 1865, p. 108, crede că Isaia Antonovici „a petrecut ca episcop în Arad de la 1731 pînă la 1740, și în Caransebeș de la 1741 pînă la 1748“.

imperial de la 5 februarie 1749 ordonă Administrației „să ceară testamentul lăsat de defunctul mitropolit Isaia Antonovich și predat în original „episcopului rascian“ (sic) din Timișoara, care apoi să-l predea spre desbatere comisiei neo-aquistice slavone“ („... das von dem verstorbenen Metropolitens Isaia Antonovich hinterlassene und dem raitzischen Bischof zu Temeswar im Orig. zugefertigte Testament, von selben abzuverlangen, und der slavonischen neo-acquistischen Commission zur Abhandlung zuzufertigen“). 34)

La 9 februarie 1751 Administrația Timișorii răspunde comisiei neo-aquistice, că a dispus cele necesare în privința lăsamintului episcopului Antonovici, mort la Viena. 35) În locul rămas din nou vacant, Congresul național bisericesc electoral din Carloveț, prezidat de comisarul imperial, *contele Elsprech*, 36) în 14 iulie c. v. 1749 alege ca Mitropolit de Carloveț pe *Paul Nenadovici*. Mitropolitul *Gheorghe Popovici* al Timișorii, care se afla în Carloveț, cere Administrației la 19 iulie st. n., ca deputații delegați pentru alegerea de Mitropolit, să plece îndată la Carloveț. 37)

Rescriptul imperial de la 30 martie 1750 notifică Administrației din Timișoara că episcopul din Karlstadt, Paul Nenadovici, ales Arhiepiscop și Mitropolit, a fost confirmat de Împărăteasă și ca atare prezentat Națiunii, și totodată comunică drepturile ce i se cuvin ca salar, în bani și în natură. 38)

La 7 noiembrie 1750 Deputația imperială comunică Administrației că se poate preda, fără nici o obiecțiune, arhiepiscopului-mitropolit sîrb Paul Nenadovici, *lăsamintul* antecesorului său Isaia Antonovich, care în parte se află *sub sechestru în Banat*, în caz că se va cere aceasta din partea comisiei neoaquistice, și după ce în prealabil se va restitui reversul. 39)

34) Barotí, *Adattár*, I, p. 88.

35) Barotí, *Adattár*, II, p. 465.

36) *Ibidem*.

37) *Ibid.*, p. 317.

38) *Ibid.*, I, pp. 98—99.

39) *Ibid.*, I, p. 104.

Am citat aceste acte, spre a demonstra încă odată *dependența Bisericii românilor bănățeni de Mitropolia Carloveșului*, ai cărei titulari exercitau „jurisdicție spirituală și ecleziastică”, nu numai asupra „națiunii și clerului rascian”, cum spune rescriptul imperial de la 25 aprilie 1750, 40) ci și asupra națiunii și clerului român — care în realitate a fost subînțeles și inclus în „națiunea și clerul rascian sau illyric”.

Prevalîndu-se de drepturile sale, noul Mitropolit, Pavel Nenadovici, se consideră *moștenitor* legal al tuturor bunurilor ce-au aparținut fostului episcop de Caransebeș, Isaia Antonovici. Astfel, la 21 februarie 1750, Deputația imperială propune Administrației să Cercezeze veracitatea denunțului arhiepiscopului și mitropolitului Nenadovici contra comerciantului grec *Toma Gerek* din Virșeș, asupra celor 1000 ducați depuși la aceasta de defunctul *episcop de Caransebeș Antonovich*, și să raporteze IN CAUZA („Hofdeputation trägt der Adm. auf, dem von dem griechischen Erzbischofen und Metropolitens Paulus Nenadovich beklagten griechischen Handelsmann zu Werschetz: Thomas Gerek über die eigentliche Beschaffenheit deren von dem verstorbenen *Caransebesser Bischofen Antonovich* 41) bei ihm depositirten 1000 Ducaten zu vernehmen, sodann aber Bericht zu erstatten“). 42)

40) *Ibid.*, p. 99. Allerhöchstes Hofrescript, giebt der Adm. zu wissen, dass dem neu erwählten Erzbischofen und Metropolitens orientalis ecclesiae g. r. Paul Nenadovich die *Jurisdiction in spiritualibus et ecclesiasticis über die raitz, Nation und Clerum* eingeräumt worden“. *Paul Nenadovici*, într-o circulară îndreptată către românii ortodocși din Bihor la 20 iulie 1749, se intitula astfel: „*Pavel*, din mila lui Dumnezeu, *pravoslavnicu arhiepiscop Carloveșului* și tuturor întru stăpînire alor împărătești și crăiești măriri, cari se află slavei sobornicescului și romînescului norodu Mitropolit, iară episcopiei Carlstatului Plaški și pe lingă mări și întru văduvitei episcopiei Aradului administrator“, — în *Arhiva Episcopiei rom. catolice, Orădea*, nr. 1021, anul 1749, iulie 20.

41) În original din eroare *Nenadovich* în loc de *Antonovich*.

42) Baroti, *Adattár*, I, p. 97.

IV

Am invocat acest document nu pentru a ilustra legăturile episcopului Isaia cu comerciantul „grec” — în realitate *aromîn* — din Virșeț, împînzit și el, ca de altfel toate centrele noastre romînești din Banat, Crișana și Ungaria, de vestiții comercianți „greci” aromîni, ci spre a demonstra odată mai mult că Isaia Antonovici figurează consecvent, în timpul vieții, ca și după moarte, ca *episcop al Caransebeșului*. Așa a fost cunoscut de înaltele autorități de la Viena și Timișoara, și tot așa îl știe și mitropolitul Paul Nenadovici, chiar și atunci cînd are de lucru cu Virșețul, pentru a intra în posesiunea celor 1000 ducați, împrumutați de *vlădica Isaia al Caransebeșului*, comerciantului aromîn Toma din Virșeț.

Fiind vorba de *ducați*, observăm că vlădica Isaia avea în Banat venite destul de respectabile, provenite din taxele după fumuri, familii și suflete, din pogăci, milostenii, hirotoniri, sfințiri de biserici, etc., precum rezultă acest fapt din adresa de la 12 decembrie 1748 a districtului *Palanca Nouă*, care înaintează Administrației din Timișoara, în baza ordinului de la 28 noiembrie 1748, tabloul cerut despre sumele pretinse de către episcopul g. n. u., din anul 1746 pînă la 1748 inclusiv, ca taxe după fumuri, pogăci, milostenii, pedepse și alți bani, cu observația că astfel de plăți îngreuiază mult supușii („... den anbefohlenen Aufsatz deren, von dem g. r. u. Bischof aus dem Ujpalanker District ab anno 1746 bis inclusive 1748 abverlangten *Rauchfang* —, *Pogalczen* —, *Milostina* —, *Straf* — und anderer *Gelder*, mit dem *Bemerken*, dass die diesfällige(n) Zahlungen den *Unterthan sehr erschweren*“). 43)

Nu aceste taxe *benevole* „îngreuiază supușii”, ci impozitele mari și multe, stoarse cu forța de agenții corupți ai fiscului austriac. La 29 decembrie 1748 oficiul administrativ al districtului Caransebeș înaintează Administrației din Timișoara tabloul, din care rezultă că *preoțimea valahă* a încasat, începînd cu anul 1743, de

43) *Ibid.*, II, p. 40.

la comunele din district, afară de bani după fumuri, sub titlul de *cheltuieli de călătorie*, sau așa numita *milostenie*, bani în numerar pe seama *Episcopului schismatic de rit grec* (Das Caransebesser Districtsverwalteramt legt den Ausweis vor, in (sic) welchem zu ersehen ist, was die *walachische Geistlichkeit* von denen Districtsortschaften ausser denen Rauchfangsgeldern sub titulo einiger *Reisespesen* oder sogenannten *Milostinie* für ihren gr. ritus schismatici Bischof vom 1743-ten Jahre an bar einkassiret“). 44)

Ambele documente vorbesc de *Episcopul de rit grec* sau *schismatic*, fără să-i precizeze naționalitatea și fără să indice orașul de reședință, redactorii lor socotind de prisos a aminti amănunte *arhicunoscut*e. O eparhie compusă din *precji valahi* și din *credincioși valahi* nu putea fi decât *românească*. Așa a fost *totdeauna eparhia Caransebeșului* — chiar și atunci când s-a numit a *Virșefului*.

În fața atîtor dovezi, a căror autenticitate nimeni n-o contestă, despre neexistența simultană în sec. XVIII-lea a episcopiiilor de Caransebeș și Virșef, oricine își dă seama cît de bizară și de paradoxală este afirmația cuprinsă în circulara Administrației din Timișoara de la 6 iunie 1749, că „administrarea interimară a *diecezei de Virșef*, devenită *vacantă* prin avansarea lui Antonovich ca Mitropolit, a fost încredințată Episcopului g. n. u. din Timișoara“ („Circular, das die Interimverwaltung der durch Beförderung des Antonovich zum Metropolitenerledigten *Verschetzer Diözese* dem Temeswarer g. n. u. Bischof anvertraut worden sei“). 45)

Inepțiile cancelariei militare din Timișoara au derutat pe mulți cercetători, care n-au putut împăca și elimina nepotrivirile, cauzate de existența *temporară*, pe acelaș teritoriu eparhial, a *două* episcopii ortodoxe, la *Caransebeș* și *Virșef*, deodată Szenkláray recurge la un compromis mai rezonabil, cînd afirmă că în acest timp au existat în Banatul Timișan *două* episcopii gr. ort. neunite: a Timișorii și Caransebeșului — a *temes*

44) *Ibid.*, p. 206.

45) *Ibid.*, I, p. 208.

vári és karánsebesi. Episcopul Caransebeşului s-a întreţinut la Virşet. — *A karánsebesi püspök Verseczen tartozkodott*“ . 46)

Ceea ce nu poate fi tras la îndoială este că Isaia Antonovici, titular de la 1731 al episcopiei Aradului şi Ienopolei, a administrat *ad dies vitae* şi *eparhia vacantă a Caransebeşului*, pînă în ziua alegerii sale ca arhiepiscop şi mitropolit al Carloveşului. El a rezidat cînd la Arad, cînd la Caransebeş, avînd desigur în ambele oraşe cîte o cancelarie consistorială, unde ţinea şedinţe consistoriale cu asesorii (consilierii) şi protopopii din eparhie.

În reşedinţa mitropolitană din Timişoara avem un *antimis* — exemplar unic — de la vlădica *Isaia*, purtînd următoarea inscripţie — necunoscută cercetătorilor istorici de pînă acum :

Sei s(vea)ti i B(o)jestve(nn)i jrtavnik ş(v)estise blagodetniu s(vea)t(a)go i jivotvoreştago d(u)ha ; rukodeistviem preosveştennago g(ospo)dna Isaii.

Antonovici episk(o)pa aradskago, veliko varandskago, Ioniopolskago i Sarandskoi i Biharskoi varmegi i Halmadi: ejebist prirjave avgustieisago tesara Rims-kago Karola Şestago leto...

Romîneşte : „Acest sfînt şi dumnezeesc antimis (jertfelnic) a fost sfînţit cu harul sfîntului şi de viaţă dă-tătorului Duh, prin punerea mîinilor Prea Sfînţitului domn *Isaia Antonovici*, episcopul *Aradului*, *Orăzii Mari*, *Ienopolei* şi *Zarandului*, al *varmegii* 47) *Bihorului* şi *Hălmajului*, care este şi consilier intim al augustului Împărat al Romanilor Carol al şaselea, 48) anul...“.

Deoarece din titulatura lui *Isaia lipseşte eparhia Caransebeşului*, putem afirma cu toată certitudinea că, prezentul antimis a fost sfînţit (probabil şi confecţionat) înainte de 1741, cînd vacanta eparhie a Caransebeşului

46) Szentkláray, *Száz év Dél-Magyarország*, p. 189.

47) De la ung. *vármegye* = judeţ, comitat.

48) moare la 1740.

se anexează forțat la eparhia Aradului, și după 1731, anul întronizării lui Isaia la Arad. 49)

Intr-o *circutară românească*, de la 22 iunie 1734, vlădica Isaia se intitula : „*Isaia, cu mila lui Dumnezeu, episcopul Aradului, și al Orăzii cei Mari, și Ienopolei, Beleneșului și al Belului și al Hălmagiului și altor districte*“. 50)

49) Márki Sándor, *Aradvármegye és Arad szabad királyi város története*, második rész, Arad, 1893, p. 313.

50) *Arhiva* episcopiei rom. catolice Oradea.

II

EREMITUL VISARION VALAHUL

— Marea mișcare religioasă ortodoxă și națională-românească produsă de predicile lui în Banat și Ardeal —

Abia se limpezise atmosfera involburată și însingurată de războiul turco-austriac și de revoluția românilor bănățeni din anii 1737—39, și iată că o nouă involburare, o nouă cutremurare, provocată de astădată nu de hubuitul tunurilor și de țipătul de durere al victimelor războiului sîngeros, ci de *predica* inspirată a unui *călugăr bătrîn*, cu înfățișare de sfînt, vine să zguduie nu trupurile, ci sufletele și *conștiința* românilor obidiți din Banatul, Crișana și Ardealul subjugat și impilat de Habsburgi.

Despre revoluția pe plan spiritual, declanșată „în Ardeal” de călugărul „sîrb” *Visarion Sarai* s-a scris pînă azi relativ destul de mult. (1) Dacă vom repeta aici ceva din ceea ce este deja cunoscut, o facem pentru a înlesni înțelegerea fenomenului spiritual produs în *Banat*, în urma predicii acestui entuziast călugăr. Vom utiliza, pe lingă materialul documentar provenit din arhiva fostei *Administrații militare* din Timișoara, și relatările in-

1) G. Bogdan-Duică, *Călugărul Visarion Sarai*, Caransebeș, 1896; Dr. I. Lupaș, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Sibiu, 1918, p. 116; Idem, *Studii istorice*, V. Sibiu—Cluj, 1945—1946, pp. 101—102; Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII-lea*, I. Sibiu, 1930, pp. 135—150; Idem, *Relațiile bisericești ale Românilor din Ardeal cu Rusia în veacul XVIII.*, Sibiu, 1914, p. 9—10; Dr. Augustin Bunea, *Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, Blaj, 1900, 110, 155—161; Teodor V. Păcățian, *Contribuții la istoria românilor ardeleni în sec. XVIII-lea*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, III. 1924—1925, Cluj, 1926, p. 162 și urm.

dite ale *Cronicarului* nostru din Mehadia, bazate pe mărturiile vrednice de crezare ale unor contemporani și martori ai evenimentelor petrecute, și pe care proto-popul *Nicolae Stoica de Hațeg* le înregistrează cu multă fidelitate și deplină obiectivitate.

„Episcopul Costainiții (Plașchii), *Pavel Nenadovici*, trecînd prin Gospici în Horvația (Croatia) unii(ii) arătară că un om, *Nicola Chiurcia* (Cojocariu) au zis că va lua vr(e)o femeie, dar nu va să se cunune (cu ea), pre carii apoi, cu porunca Ep(is)copului, cu sila l-au cununat. Cî el cu ia nu s-au culcat, cî într-o peșteră cu o căpățînă de om uscată, *minuni* făcea; de acolo viind el în Carloviț, dela Patriarhul *Arsenie (IV)* luînd *paș-(a)port latinesc*, la Ierusalim s-au dus. După moartea Patriarhului (Arsenie IV) (Paul) Nenadovici în Carloviț Arhiepiscop-Mitropolit urmă. Cu carele venise diacon fostul episcop al meu. *Vichentie Popovici*, (acesta) mi-au spus zicînd: „În 1744 (2) în Carloviț șezînd eu naintea salei, afară, veni un *călugăr urit* în cap și picioare, *bătrîn*, cu cureaua rea încins, *viind de la Ierusalim*, vrea să vază pe Arhiepiscop. Eu spuindu-i (Mitropolitului, acesta) zisă să vină, și șezură, vorbind ei doi. Apoi ne strigă pe toți înlăuntru, să aducem busuioc, apă, tămîie, lumină, să sfințim apă în sobă. Arhimandritu(l) cu epitrahilu(l), poi ceteam, cîntam, iară acea ruptură de *pustnic*, luînd crucea în mînă și încrucind (3) apa, a cîntat de 3 ori „Mîntuiește Doamne“ și, stropind sala, și *Mitropolitu(l)*, sărutînd crucea și stropindu-l, *dreapta pustnicului a sărutat-o*. Noi ne mirarăm și sărutînd și noi crucea, mîna i-am sărutat. El, cu slobozenia Mitropolitului, cu preot ceteț, nu numai prin Carloviț și Novisadce, ci și la *Timișoara, în Banat a venit*. Și, la *Logoj, cu petrecători, pe la Dobra, în Ardeal, în Deva, a trecut*.

„Tată-meu, dascăl în Hațeg fiind, spunea: „Cu o rassă cîrpită, în opinci, făr' de obiele, căciulă călugărească plușită, *cărunt*, slăbit, făr'de dinți în gură, *vorbind ceva rumănește, c'a fost vr'un an în Țara Rumă-*

2) În *Cronică*, din eroare, 1746.

3) A însemnat, cu mîna și sf. cruce, în apă, semnul Crucii.

nească. Acum, de la Hunedoara întrînd, oameni la el se aduna u mai vîrstos, văzînd că nu mîncă, nu bea decît după amiazi, la chind ie, scoţînd din sîn săculeţu(1) cu lîntea şi o olcuţă mică, în care 9 grăunţe de lînte cu apă fierbea. Zeama o sorbea, boabele, cîte una rumegînd, le înghiţea. Ii ziseră „*Sfîntul Nichita sau Nicodim*“. Adunîndu-se sate, apoi şi mii de oameni la el, *cît putea şi ce ştia*, îi învăţa credinţa în Dumnezeu, Maica Precista, Sf. Nicolae, să se roage. Posturi 4 în an să ţină. Să nu facă păcate. Popii uniţi să nu-i amăgească a crede în Papa de Roma, că uniţii cred. Lula, (4) duhanu, (5) cu fumu ocăra. Miercurea, vinerea, mîncarea de peşte o oprea. În căşi (6) piparca (7) o oprea, că face oamenilor sete şi oamenii se îmbată şi, aşa, fac păcate şi Domnu(1) îi bate. Crăiesei şi legilor sale să fie credincioşi. *Sunînd în tot Ardealu(1) că sfîntu-i în Ardeal, mii de oameni şi copii îl petreceau, flămînzi cu el umblau, şi ce zicea, îl ascultară*. Să ţină minte: legea pravoslavnică, dar nu a Papei, să şi-o ţină. *La el veneau şi domni spre a-l vedea*.

„Auzînd episcopu(1) uniţilor, Ioan Inocenţiu Clain, liber baron român, şi venînd şi dînsul a-l vedea cine-i şi ce vorbeşte, îl află în mijlocul mulţimii *învăţînd*. Şi episcopul i-a zis: „*Tu, ursule din munţi, ce turburi creştinii, turma mea? Ce-ai căutat aicea, vei afla. Eu te voi învăţa!*“ Călugărul i-a răspuns: „*Măcar că zici că mis urs, eu nu sunt, dar tu eşti rău lup în piele de oaie şi mînci oile!*“ Şi zicînd Vlădica că-i spurcat, oamenii începură a sudui (8) pe Vlădica de suflet, de lege, şi-i strigară: „*Indărăt de aici, că aici cu pietre te ucidem şi te mîncă cîinii. Să şti că nu scapi!*“ Episcopu(1) suîndu-se în hinteu (9) cu 6 cai, acasă, la Făgăraş, (10) a fugit. Expres guvernului (11) a înştiinţat ce s-a în-

4) lulea.

5) de la ung. *dohány* = tutun.

6) case, în dialect bănăţean.

7) de la ung. *paprika* = ardei.

8) injura.

9) trăsură, landou, de la ung. *hintá, hintó*.

10) La Blaj, unde s-a mutat reşedinţa episcopescă de la Făgăraş, din 1738.

11) ardelean de la Cluj.

timplat. În ce chip pre călugăru(l) din Ardeal să-l scoată. Într-una scrise și la *Beci*, (12) unde avea trei clerici la învățătură, ca unul, *Aron*, (13) îndată încoace să plece fuga pe această cale, ca să nu ne petrecem cumva, că și eu merg, cari, într-un sat rumănesc, lângă Oradea-Mare, într-o biserică episcopul Inocențiu Clein, liber baron, îmbrăcându-se, și luîndu-și *pre Aron*, preot, *arhiereu l-a hirotonit*, cu scrisoare blagoslovitoare, vlădică Ardealului, în locul său, l-a trimis, și s-au despărțit.

Aron îndată la guvern s-a arătat, că-i episcop cu carte, și că vlădica I. Clain cătră leși (14) s-ar fi dus sau e fugit. Însă *Clain de la Beci la Papa în Roma s-a dus*. Pre bietul *Sfînt*, viind hinteu(l) cu 6 cai și 10 husari înlăuntru l-au pus și, cu slujitoriu(l) său, cu cinste din Ardeal afară l-au scos. La Deva, în Ardeal, se află *pașaportul*, în copie prescris din an. 1742, de la patriarhu(l) *Arsenie Ioanovici Șacabent*, de-a merge la Ierusalim. *De la Deva, tot în hinteu, cu husari petrecut, călugăru(l) a fost adus la Logoj. Aici, popor din Mehadia, Rășava (Orșova) și din sate, a-l vedea și a-i blagoslovi, a alergat. Din Logoj, pre la Timișoara, pin' la Lipova l-au petrecut, ca pre sfînt.*

La Lipova, mai șezînd, o cruce mare de lemn, au făcut cu el și, pe o coastă de deal, săpînd groapă, au înfipt-o. Apă de sub cruce, a fîntînit, și multe boale a tămăduit. Aceasta a fost în săptămîna după Rusalii, zăpos-titu(l) (15) de Sînpetru. *Din Vinga, la pusta Păcăți, (16) 3000 de țărani, veniți la coasă, tot ciopoară, (17) nainte-i alergînd, coasele lăpădau, înainte-i îngenunchiau și i se închinau.* El îi blagoslovea; ei mîna-i sărutau și iară fuga cu coasele, înainte-i alergau, cădeau și iară

12) Viena.

13) *Petru Paul Aron*, care l-a trădat și vîndut Vienei, — cf. Bunea, *o. c.*, pp. 213—224 și urm.

14) poloni.

15) *postul Sînpetrului*, deci cu cîteva zile înainte de 29 iunie st. v.

16) aproape de Timișoara.

17) turmă, mase de oameni.

alergau, pînă la Lipova. De aici, preste Mureș, l-au petrecut, și s-a dus. (18)

„Ce s-au făcut cu *sf(in)tul* din Ardeal, nici tată meu, de la Lipova încolo, n-au mai știut, nici ep(is)copul meu *Vichentie Popovici* nu me-au spus, decît zisă: „*l-au dus în sus*“. (19) Eu auzisăm ceva așa din capitanu, în *Globurău*, prin mine îngropat, (20) *Vuc Pișcevici*, și auzind acuma din ep(is)copu, c-au fost de la *Belvar*, (21) dintr-un sat; am întreat — continuă Cronicarul — pre bătrîna capitanîșă a răposatului Pișcevici, și-mi zisă cum e „*dintr-un sat cu mine și cu bărbatu meu au fost Nicola Tiurciia*“, ce-au fost la *Sf(in)t* în vremea (aceea). Intorcîndu-să militari(i) *horvați* (22) din Italia, ce fusease pentru Baieri (23) duși, îndărăt cătră case, aci întrînd hinteu(l) mare cu husari(i) petrecători. Oprind hinteu, pre militari (Sfintul) au strigat: „*Voinicilor, de unde sînteți?*“ — „*Horvați, veniți din Italia, meargem acasă*“. „*Din ce sate vis?*“ — Intr-aciasta cunosc el pre *fenrihu* (24) și strigă: „*Vuce, fiule, vino!*“ Acesta caută, vede așa ruptură bărboasă, *bătrînă*, uscată, îi zisă: „*Cunoști-mă?*“ „*Banu*“. Intr-a aciasta ajunsă aci și capitanul. El (Sfintul) îi zisă: „*Micașinovici, cunoaște-mă?*“ „*Ba, nu știu*“. Bietu *monah* în glas tare, plîngînd au strigat: „*Eu mis Nicola Tiurciia*“. La aciasta ofițeri(i) strigară: „*Stați, voinici, încoacia, armele jos!*“ Ei, lepădînd sabiile, pălăriile, feciori, chiverele. El coborîndu-să jos: ce săru-

18) Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, foaia 100 și urm., mss. Nr. 5520, la Academia R. P. Romîne.

19) Spre Apus, spre Viena.

20) În calitate de *confesor militar*, în războiul din 1788, Cronicarul nostru, protopopul Mehadiiei, a înmormîntat pe căpitan.

21) Biografiile lui Visarion susțineau, pe baza datelor, eronat interpretate din diploma latinească, eliberată de patriarhul *Arsenie IV*, la 12 febr. 1744, că *Nicolae*, în călugărie *Visarion*, s-ar fi născut în *Costainița* pe la 1714. De fapt el s-a născut în distr. *Maidan*, probabil în comuna *Belovar*, din *Bosnia* și a locuit cu părinții în *Costainița*, din *Croația*.

22) Croați.

23) Bavarezi.

24) căpitan.

tări, ce lacrimi cu tînguri, pre ei sărutîndu-i. *Ei pre el, și Țoalele și picioarele lui (le-au sărutat)*, doă ciasuri cu ei aci toate călătoriile lui la Ierusalim (25) și altele, și de Ardeal, cu ep(iscopul) uniților ce-au avut, care (26) e în Roma și cum pre el cu hinteu așa, de-acolo la Beci „și acuma așa și pre mine la papa în Roma mă duc, să știți“.

„Văitîndu-să așa toți, văzînd *Tăliani(i)* (27) pre moșu (28) plîngînd, pre mai mulți ofițeri și atîția soldați adunați cu capitele descoperite, și fără arme, plîngînd. Și ei, mulțime, au venit și *îngenunchind l-au sărutat*, însă și husari(i) petrecători au urmat și, în așa tînguri, *bl(a)goslovindu-i pre toți s-au despărțit*“ (29).

Deși-l numește *Nichita* sau *Nicodim*, toate dafele Cronicarului se referă însă la *Visarion*, care, înainte de a se călugări, poartă numele de *Nicolae Ciurcia* sau *Tiurciia*. Toți cei ce au scris despre el l-au considerat *sîrb*, (30) originar din Bosnia, (31) afirmînd că n-a știut nimic romînește, (32) predicile lui, rostite în sîrbește, fiind *tălmăcite* pe romînește ascultătorilor romîni de un interpret. (33) Cronicarul nostru spune că „Sfințitul *Nichita*“ a știut „ceva romînește“, și „cît putea și ce știa învăța“ pe oameni, ce să creadă și cum să se poarte, ca să dobîndească mîntuirea sufletului: (34)

25) *La 1732 s-a călugărit în minăstirea sf. Sava de lingă Ierusalim*. Cu pașaportul latinesc, el porni, pe la mijlocul lui ianuarie 1744, din minăstirea *Pacra* din *Slavonia*, trecînd prin *Esseg* și *Petruvaradin*, veni la *Carloveș*, unde vizită pe patriarhul *Arsenie IV*, — cf. Bunea, *o. c.*, p. 155.

26) *Vlădica Inocențiu*.

27) italienii din armata Imperială.

28) Dacă la 1744, deci la vîrsta de 30 de ani, *Visarion* a fost considerat moș, bătrîn, cărunt, fără dinți în gură, etc., pare puțin probabil ca să se fi născut la 1714.

29) *Nicolae Stoica* de Hațeg, *Cronica Banatului*, mss., la a. 1744.

30) *Teodor V. Păcățian*, *l. cit.*; *C. Bogdan-Duică*, *o. cit.*, A. Bunea, I. Lupaș, etc.

31) *Teodor V. Păcățian*, *loc. cit.*

32) *Ibid.*

33) *Ibid.*

34) *Nicolae Stoica*, *Cronica*, l. c.

„Vai vouă, păcătoșilor! Vai de capul vostru, că v-ați vîndut sufletele! Dezlegarea morților voștri nu e dezlegare, ci osîndă. Parastasele, pomenile, sărindarele, le-ați făcut înzadar și le-ați plătit cu totul în deșert, la popi nelegiuiți, la niște nepopi. Botezul copiilor voștri e nelegiuit, ca și înmormîntările morților voștri, și ca și cununiile voastre, etc.“ (35) — spunea Visarion.

Sfîntul, care se considera „trimisul lui Dumnezeu“, (36) insista îndeosebi asupra punctelor deosebitoare de credință dintre *uniți* și *ortodocșii* „neuniți“. Se admite de toți că predicile călugărului Visarion au cutremurat conștiințele romînilor, declanșînd o *formidabilă reacțiune contra unirii*, menținută între romîni cu baioneta huserilor și a cătanelor împărătești. Pretutindeni, pe tot parcursul drumului, de la Lipova, (37) Dobra, Deva, Orăștie, Mercurea, Seliște, pînă la Sibiu, Sfîntul s-a bucurat, în Banat, ca și în Ardeal, de o primire princiară. Se trăgeau, ca la zile și evenimente mari, clopotele tuturor bisericilor, iar călăreții, îmbrăcați în costume naționale, mergeau înainte, vestind satele despre sosirea Sfîntului. Mulțimi imense de romîni alergau din toate părțile să vadă, să sărute mîinile și

35) *Ibidem*.

36) Teodor V. Păcățian, *l. c.*; A. Bunea, *o. c.*, p. 156 scrie: „Această pășire fastuoasă și tumultoasă a *sihastrului*, și veștile lățite înainte despre *sfințenia* lui, au produs mare senzație. Poporul *alerga din toate părțile, cădea înaintea lui, îi săruta mîinile și picioarele*, iar el se întorcea către oameni și le spunea, cit de tare îl doare că vede înaintea sa atîtea suflete, care vor crește în unire pentru osînda vecinică. Apoi le povestea de viziunile sale și că *Prea Curata Fecioară i se arăta în toată ziua, și că pe el îl cinstesc și împărații și principii*, și ca să dea și poporului pildă, cum să se poarte față de bisericile uniților, cînd a fost invitat din partea poporului din Dobra în zi de duminică, să meargă la biserică — biserica era unită — el răspunse, că Prea Curata i-a oprit intrarea în biserică“.

37) Andrei baron de Șaguna, *Istoria Bisericii ortodoxe răsăritene universale*, tom. II. Sibiu, 1860, p. 182 scrie: „Pre lingă această hirtie (pașaportul latinesc) arhierească, *venind Visarion la Mînăstirile Banatului, și de acolo la Mînăstirea Hodoșului în Eparhia Aradului, a sosit la Lipova*, de unde apoi și-a luat drumul către Ardeal, și a venit la Dobra, Deva și Orăștie și de acolo prin Hațeg a trecut în Rominia mică...“.

picioarele Sfintului, și mai ales să-i audă cuvintele de învățătură și mîngăiere. *Cei trei mii de robotași romîni*, puși, de Administrația austriacă a Timișorii, să presteze muncă forțată pe *pusta Pacaș din regiunea Timișorii, lasă coasele și secerile și aleargă înaintea și pe urmele Sfintului, hotărîți să nu-l mai părăsească pînă ce nu va suna ceasul mîntuirii și al eliberării lor din robia noului faraon, mai crud și necruțător ca cel din Egiptul biblic.*

E greu de închipuit ca un călugăr sîrb, un călugăr ce vorbea într-o limbă complet *necunoscută* romînilor, sau care rupea sau *îngîna* cîteva cuvinte într-o romînească stricată, să fi putut exercita atîta *fascinație* și mai ales atîta putere de *convingere* asupra sufletelor romînești din Ardeal și Banat. Au fost romîni obidiți, apăsați, loviți, jecmăniți, terorizați, ostracizați, strîmtorați în cele materiale, ca și în cele spirituale, și, prin urmare, erau *un teren potrivit și pregătît*, o materie inflamabilă gata a lua foc la cea dintîi scînteie aruncată în inima lor sîngerîndă. Dar, pentru a se ajunge la aceea formidabilă mișcare de mase, care amenința deopotrivă ființa unirii și securitatea stăpînirii celor trei „națiuni” privilegiate, Nobilii, secuii și sașii, tutelați de stăpînirea austriacă, care patrona cea „blestemată de unire cu străinii” împotriva fraților de sînge, (38) era absolut necesar ca sfîntul să vorbească nu în „limbi”, ci în limba ascultătorilor, să se adreseze direct, nu prin interpret, să grăiască atît inimii cît și minții celor ce-l ascultau.

Oricît de magic ar fi fost fluidul nevăzut, pe care-l transmitea graiul, ca și întreaga înfățișare a Sfintului, miilor de romîni, care-l întîmpinau ca pe un nou Mesia, mîntuitor și eliberator, cu nesfîrșite osanale, și-l petreceau cu prapori în cîntări și sunete de clopote, cu alai împărătesc, — Visarion n-ar fi putut realiza cea mare *revoluție spirituală și socială* din Ardeal, dacă n-ar fi cunoscut bine limba romînească. După zisa Cronicarului, pe vlădica unit Inocențiu Micu Klein, călugărul Visarion îl *înfruntă* ca odinioară profeții V. T. pe regii ido-

38) *Cînd frații sînt împreună*, Sibiu, 1956 310 p.

lolatri din Israel și-l face de rîs în fața poporului, în limba romîneasă. Tot în această limbă decurge întreaga conversație dintre el și căpitanul *Vuc Pișcevici* și „horvații“ lui, în realitate *romini din Bosnia*. Și tocmai aici rezidă *taina* mare a succesului său, că vorbind romînește, a putut lămuri, explica și înfățișa, nu numai prin predici, ținute în fața mulțimilor, ci și prin contact viu, direct, de la om la om, toată *drama sufletului romînesc*, încătușat de austriaci și de ungurii feudali, în lanțurile unirii cu streinii.

Nu, *Visarion n-a fost sîrb*, ci un *valah*, ridicat din sînul romînilor din Bosnia, vestiți pentru atașamentul lor la trunchiul națiunii romîne, ca și pentru sentimentele lor profund religioase. Familia romîneasă sau aromîneasă *Ciurcia* avea și în Timișoara, pe la mijlocul sec. XVIII-lea, mulți membri de seamă. (39) Patriarhul *Arsenie IV*, fervent apărător al Ortodoxiei și părinte deopotrivă al sîrbilor ca și al aromînilor, cînd, la 12 februarie 1742, a eliberat fiului său sufletesc *Visarion*, cunoscutul pașaport latinesc, (40) a știut mai bine ca oricine că, numai un *călugăr romin* sau un că-

39) Cf. *Studii și documente bănățene*, I, fasc. I, Timișoara, 1943, pp. 46, 52, 53, 54.

40) *Arsenius Dei gratia orthodoxus Archi-Episcopus Ipekiensis Serviae, Bulgariae, occidentalis maritimae orae, Herczegovinae, Bosniae, Dalmatiae et totius Illyrici Patriarcha*

Reverendissimis, Reverendis, Excellentissimis item, et Illustrissimis cujuscunque status, gradus, conditionis et dignitatis, tam ecclesiasticis, quam saecularibus, praesentes nostras visuris, lecturis, aut audituris salutem, et respective obsequiorum nostrorum promptitudinem cum impertitione benedictionis.

Exhibitor harum, secundum fide dignam ejusdem relationem ex districtu *Maydan*, in inclyto regno *Bosnae* existente oriundus, patre *Maximo*, matre *Maria*, nunc *Constanicae* in incl. regno *Croatiae* degentibus, natus, laudabili adeo intentione suo insistens ad complura sancta loca, et s. *montem Athon*, vit, quemadmodum etiam duobus ab hinc annis eidem proposito suo insistens ad complura sancto loca, et s. *montem Athon*, videndarum colendarumque in similibus locis conservatarum sacrarum reliquiarum gratis profectus, in sacram usque reparatione salutis humani celebrem Urbem *Hierosolymam* penetravit; posteaquam vero inde in vicino prius *S. Savae* claustro habitu s. Ordinis angelici majoris indutus, et nomen *Nicolai in Visarionis* permutans, cum licentia Superiorum in has Partes:

lugăr, care știe bine românește, este capabil să miște resorturile întinse ale sufletului românesc și să realizeze astfel gândul supremului și Marelui Păstor, de a readuce la staul *oaia cea rădăcită* din Ardeal, vînată cu săgețile ascuțite ale iezuiților lui Kollonics, Bárányi, Szunyog, Pataky și chiar ale lui Klein, preocupat și îngrijorat numai de soarta celor ce și-au trădat legea străbunilor.

Dacă, totuși, mai există vreo îndoială asupra naționalității lui Visarion, atunci următorul document, din arhiva Administrației militare din Timișoara, vine să o risipească. La 29 mai 1744 Administrația ordonă oficiului Lipova să aresteze, fără zgomot, și să trimită la Timișoara pe *eremitul Valah* de acolo; dacă însă acesta nu s-ar mai afla în acel district, să-i afle locul unde se susține, iar la eventuala întoarcere să execute cele de mai sus (Adm. verordnet dem Lipaer Verwalteramt, den sich dort aufhaltenden *valachischen Eremiten* in der Stille einzufangen und nach Temeswar einzusenden;

remissus esset, et nunc iterum singularem quodam in sacris his locis vitam agendi zelo permotus, denuo ad praefatam, Urbem, memorataque sacra loca proficisci intenderet; requisivit Nos debita cum Instantia humillime, quatenus institutum ejus approbantes, pro perficiendo securius itinere, has et Literas Testimoniales extradaremus. Nos igitur petitis ipsius in Gloriam summi Numinis vergentibus locum dantes, eundem Visarionem, Universis, et Singulis supramemoratis debito cum respectu commendandum duximus, rogantes ultronee, quatenus eundem non solum in progressu ubivis Locorum libere, et absque vexa transmittant, eidem pro posse Christiana charitate liberaliter patrocinentur, et contra malignos quoque casus benigne defendant, sed etiam pro vero Orthodoxae Orientalis nostrae Religionis cultore, et genuino filio teneant, habeant, recongnoscant. Quem ipsi impertiendum favorem Nos, quantum in Nobis est, precibus, et benedictione Nostra demereri conabimur. Datu in Residentia nostra Carlovicziensi, Die 12-a Mensis Febr Anno Rep. Sal. MDCCXLII. (L. S.) *Arsenius Quartus*.

Quod praemisum testilicitorium, et recommendatorium scriptum ex praemisso originali fidelissime translatum existat, praesentibus testor, Carlovicii, die 13. Febr. 1742.

Jonas Krisaz m. p. Secretarius patriarchalis, — Șaguna, *et. c.*, p. 180 n; Nicolao Nilles S. J., *Symbolae*, II, Oeniponte, 1885, p. 558—560.

Românește: „Arsenie, din mila lui Dumnezeu... etc...

solle er sich aber nicht mehr im dortigen District befinden, seinem Aufenthalt zu erforschen, bei seiner etwaigen Rückkehr das Nämliche an ihm zu vollbringen“.) (41)

Dacă Sfântul ar fi îndrugat numai câteva cuvinte românești, sau ar fi grăit prin interpret, faptul ar fi fost desigur relevant, atât de spionii episcopului unit de la Blaj, cât și de către reprezentanții autorităților militare și de stat, care au urmărit îndeaproape și au fost pretutindeni de față, unde învăța și predica eremitul valah. Remarca făcută de Administrație este cu atât mai de preț și mai semnificativă, cu cât ea vine de la suprema autoritate de stat, într-o epocă în care românii erau de cele mai multe ori — în special atunci când era vorba de Biserica și preoții lor — învăluiți și acoperiți de numiri

„Arătătorul acestora, după spunerea lui cea vrednică de crezare, din districtul *Maidan* în țara *Bosniei* născut, tatăl lui *Maksim*, și mama lui *Maria*, care acum locuiesc în *Constanța* în *Croația*, toată viața sa a consfințit-o pustniciei și străinătății, ceea ce a dovedit cu *călătoriile sale făcute* înainte cu doi ani *la mai multe locuri sfinte, și la Muntele Sfânt al Athosului*, ca acolo locurilor și sfintelor moaște să se închine, ba încă *și pînă la sfînta cetate a Ierusalimului* s-a dus, după ce apoi de acolo întorcîndu-se a primit cinul cel mai mare *îngeresc la Mînăstirea vecină a sfîntului Sava și numele său Nicolae l-a strîmînat în VISARION*, și cu voia mai marilor săi s-a retrimis în aceste părți, și acum, mișcat de rivna deosebită în acele locuri sfinte a zăbovi, *din nou* la zisa Cetate și locuri sfinte dorește a *călători*. Ne-a rugat pe Noi cu cuvinoasă umilință, ca dorul lui incuviințînd, să-i dăm *această hîrtie* de mărturie, spre mai sigura lui călătorie. Deci Noi rugarea lui, care spre mărirea Numelui celui înalt este îndreptată, incuviințîndu-o, pre același *Visarion* tuturor și fiecăruia din susnumiții îl recomandăm cu respect cuviincios rugîndu-i mai departe, ca pe el nu numai să-l lase pretutindeni a trece liber și fără năpăstuire, ci *să-l miluiască după putință* cu dragoste creștinească și să-l scutească împotriva întimplărilor rele, ci încă să-l privească, să-l țină și *să-l recunoască pe el de adevărat închinător al Bisericii noastre ortodoxe răsăritene și de adevărat fiu al ei*. Noi, ajutorul ce se va da lui, vom căuta să-l răsplătim tuturor cu rugăciunile și binecuvîntarea Noastră. S-a dat în reședința Noastră din Carloveț, la 12 februarie 1742, *Arsenie al patrulea*“, ibidem.

41) Dr. Baroti Lajos, *Adattár Délmagyarország XVIII. századi történetéhez*, II. kötet, V—IX, rész, Temesvár, 1900—1904, p. 95.

etnice streine, ca acea de *rascian, illiric, grec*, etc. Acum actul oficial îl *identifică* și-i spune pe nume *eremitului valah*.

Districtul Lipova răspunde abia la 21 iunie 1744, raportînd Administrației că în Dobra au fost deținuți trei „greci” din Lipova, care au trecut în Ardeal împreună cu călugărul sau eremitul, unde se află acum de 12 săptămîni; întreabă dacă poate să satisfacă cererea tuturor *grecilor* de acolo (din Lipova), care pretind o cauciune oficială pentru eliberarea lor, sau ce măsuri să ia? (Lippaer Verwalteramt berichtet, dass drei in Lippa ansässige Griechen mit dem nach Siebenbürgen überangenen *Eremiten* oder *Calugyer* in Dobra eingefangen seien, wo sie nun bereits zwölf Wochen sitzen; und fraget zugleich an, ob es die Bitte der dortigen sämtlichen Griechen, welche eine ämtliche Caution zur Befreiung der Gefangenen verlangen erfüllen, oder wie es sich benehmen habe?) (42)

Dacă la 21 iunie 1744 se împlineau 12 săptămîni de la trecerea în Ardeal a eremitului valah și a celor trei „greci” ce-l însoțeau, atunci putem stabili cu precizie aproximativ că acea trecere a avut loc la finea lui martie, sau la începutul lui aprilie al aceluiaș an. Se susține că „*Visarion Sarai și Vasile Berlan au fost arestați amîndoi în fortăreața de la Deva*, unde Visarion fusese transportat de la Sibiu, în 26 mai 1744, pe la miezul nopții, cum arată raportul oficial al ofițerului de pază”. (43)

Despre faptul arestării lui Visarion în Sibiu la 26 mai, în Timișoara nu se știa nici la 29 mai 1744. Nu ni s-a transmis în actele germane numele celor trei „greci” care au însoțit pe Visarion în drumul său glorios pînă la Sibiu. (44) Dacă *Vasile Berlan* este unul

42) *Ibid.* pp. 95—96.

43) I. Lupaș, *Studii istorice*, V, pp. 101—102.

44) A. Bunea, *Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, p. 155—156 scrie „că Visarion, după ce cercetă pe patriarhul Arsenie la Carloveș, veni la Timișoara, Lipova și Căpâlnaș, de unde fu însoțit de trei negustori greci: Dimo Nino alias Dimo Grec, George Nicola și Gavriila Bistro, dintre care cel din urmă-i era și interpret, deoarece călugărul nu știa romînește”.

dintre ei, deducem că și ceilalți doi au fost, ca și acesta, români, mai bine zis aromâni sau *macedo-români*, cunoscuți sub numele de „greci”. Nu numai Lipova, ci și celelalte orașe și orășele și chiar satele bănățene erau pline de astfel de negustori „greci”, fugiți din *Valahiile* sau țările românești (aromânești) din sudul Dunării, de groaza turcilor.

Este, desigur, mai mult decât curios că un „sîrb” și trei „greci” vin să predice românilor credința cea adevărată, vin să convingă pe români de erezia unației, într-un timp când și românii ardeleni și bănățeni aveau un număr respectabil de călugări și preoți învățați, capabili să-și asume această delicată misiune. Taina succesului și a răsunetului extraordinar, pe care l-a avut predica lui Visarion și a însoțitorilor lui în sufletul Bănățenilor și Ardelenilor, trebuie căutată deopotrivă în *limba* ce-o vorbea, în *înfățișarea* lui de *sînt*, consumat de asceză, în faima de *hagiu*, vizitator al Locurilor sfinte de la Ierusalim și Athos, și în prestigiul de a fi *trimisul* Patriarhului ipecan de la Carloveț, în care românii ardeleni, robiți politicește și bisericește, își puseră toată speranța. (45) O astfel de *personalitate* nu se afla atunci printre românii chinuiți din Banat și Ardeal. Toate aceste însușiri, calități și virtuți ale eremitului valah au fost bine cunoscute și autorităților administrative din Banat, și de aici acea precauție și justificată prudență în prinderea lui „fără zgomot”.

Arestarea lui Visarion la Sibiu n-a avut drept urmare liniștirea și potolirea spiritelor exaltate de predica Sfîntului. Abia acum începe adevărata convulsione, adevărata revoluție, care umple de profundă îngrijorare cercurile politice și bisericești gemano-maghiare din Viena și Ardeal. *Revoluția declanșată de Visarion deschide seria revoluțiilor național-bisericești, ce vor mistui pacea și liniștea stăpînitorilor Ardealului românesc, de-a lungul întregului secol al XVIII-lea.* (46) Succesul extraordinar al predicii lui Visarion înspira

45) Silviu Dragomir, *Istoria erezilor religioase*, I, pp. 207—217; Idem, *Ibid.*, vol. II, p. 15—31.

46) *Ibid.*, p. 31 și urm.

acțiunile entuziaste ale neînfricaților preoți *Cosma* din Deal, *Ion* din Răchita, *Ionaș* și *Oprea* din Săliște, *Petru* din Cărpiniș, *Ioan* și *Maniu* din Poiana, *Dan* din Tilișca împreună cu preteasa lui (pe care protopopul unit a ținut-o în închisoare, cu prunc mic în brațe, 50 de zile), (47) *Ioaneș* din Galeș, *Ioan* din Aciliu, ale călugărilor *Nicodim* și *Sofronie*, a protopopului *Ioan* din Sadu, cunoscut sub numele de popa *Ion Tunsu Piuarul*, expulzat în Banat, la *Sinnicolaul Mare*, a strălucitului vizionar țăranul martir *Oprea Miclăuș* și ale altor zeci și sute de preoți, protopopi, călugări, nobili, țărani, iobagi, preotese și țărance, (48) care, ca-n epoca persecuțiilor primare, au îndurat, cu curajul sfinților și martirilor, loviri, bătăi, schingiuri, umilințe, temniță și moarte, pentru Ortodoxia lor străbună, pe care au refuzat s-o abjure.

Unirea cu streinii, care părea solid întemeiată, în numai câteva săptămâni fu de-a dreptul *desrădăcinată*, de chiar mâinile românilor „uniți”. Aceștia, în nestăpînita lor furie, și-au alungat preoții uniți și au pretins să li se sfințească din nou, prin preoți adevărați, de *legea veche*, bisericile și altarele spurcate de preoții trecuți în solda Impăratului și a uneltelor sale feudale germano-maghiare, care prin *funia unirii* le robiau și trupurile și sufletele.

Acest puternic și de nestăvilat torent de *renaștere* religioasă-ortodoxă șide trezire a *conștiinței naționale* însuflă curaj pînă și desnădăjduitului episcop Inocențiu Micu-Klein, de a pretinde, în primăvara aceluiași an, conților și magnaților feudali maghiari și sași din dieta ardeleană, întrunită la Sibiu încă de la 8 ianuarie 1744, (49) *recunoașterea constituțională a poporului român din Ardeal, ca a patra națiune în stat, alături de nobili, secui și sași*. (50)

În neputința lor de a stăvili valul turburărilor religionaro-sociale, provocat de predica lui Visarion, repre-

47) *Ibid.*, p. 40.

48) S. Dragomir, *o. c.*, II, p. 145, 287 și urm.; A. Bunea, *o. c.*, p. 167 și urm.

49) A. Bunea, *o. c.*, p. 158.

50) *Ibidem*, pp. 97—99.

zentanții stăpînirii, trași la răspundere de Impărăteasă, au căutat un țap ispășitor. A și fost aflat în chiar persoana episcopului unit *Inocențiu*, acuzat că el însuși ar fi invitat pe „călugărul impostor” Visarion „*in subsidium suae causae*” — cum se exprimă iezuitul *Nilles*. (51) În raportul său, înaintat Consiliului aulic de război, generalul conte *Czernin*, substitutul comandantului trupeilor imperiale din Transilvania, a scris că „rădăcina acestui rău este de a se căuta mai virtuos în însuși episcopul uniților *Baronul Klein*, care înaintea staturilor și ordinelor țării declarase că el și ai săi este unit numai condiționat, adecă în speranța că va obține anumite privilegii”. (52)

Intr-adevăr, vlădica *Inocențiu* încă din 1737 a îndrăznit să declare în fața unei comisii dietale, constituite sub președinția baronului *Ioan Toroczko*, pentru a examina gravaminele din memoriile episcopului și ale clerului unit, că unirea cu romano-catolicii a fost condiționată. La întrebarea: „Este oare unirea ce o mărturisesc românii, în o astfel de consonanță cu religiunea romano-catolică, încît să nu mai încapă nici o îndoială că aceea nu ar fi adevărată?”. Episcopul răspunse: „Eu cu clerul meu român cu adevărat sîntem și vom rămîne uniți, numai să ni se dea și nouă acele beneficii și imunități de care se bucură romano-catolicii”. Comisiunea replică: „In chipul acesta uniunea episcopului nu este adevărată, ci condiționată, și clerul român mărturisește unirea numai pentru folos”. La rîndul său, *Inocențiu* declară că „el și clerul său s-au unit cu condiția de a obține acele beneficii și folease de care se bucură romano-catolicii, în caz contrar clerul stă la îndoială, *secus eundem Clerum in dubio haerere*”. (53)

Bănuiala guvernanților și a Impărătesei era întemeiată. Unirea lui *Inocențiu* nu era sinceră. Vlădica

51) *Nilles* Nicolao S. J., *Symbolce ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis*, II, Oeniponte, 1885, p. 564.

52) A. Bunea, o. c., pp. 160—161.

53) *Ibid.*, pp. 47—48. Se spune că, în surescitarea lui, *Inocențiu* ar fi adaus: „Dacă nu ni se dau privilegiile promise în diploma leopoldină, sîntem în stare să ne facem și turci”. cf. S. Dragomir, *Istoria Desrobirii*, I, p. 134.

unit știe să exploateze toate situațiile critice, spre a face să triumfe în cele din urmă cauza, în slujba căreia și-a pus tot sufletul. Și acum, în mijlocul turburărilor, vlădica Inocențiu, exploatând panica și spaima care a pus stăpânire pe înrobitorii Transilvaniei, se servește de aceeași amenințare cu ruperea pecetilor unirii, spre a face „presiune asupra celor puternici în favorul cauzei sale”. (54)

Iar când i s-a cerut din partea statului catolic transilvan să coboare în mijlocul poporului, spre a potoli „spiritele agitate de călugărul Visarion”, Inocențiu a răspuns: „Cum vreți să liniștesc spiritele: cu mijloace blânde, ori cu mijloace violente? Dacă vreți cu mijloace blânde, atunci este de lipsă să ni se promită și să ni se dea *faptic drepturile*, care le cerem pe baza diplomelor. Dacă vreți cu mijloace violente, apoi trebuie să declar că mie nu-mi este iertat să procedez așa”. (55)

Istoriograful bisericii unite, canonicul dr. Augustin Bunea, scrie că și în alte ocazii vlădica Inocențiu s-a servit de aceeași armă. Așa, la 8 decembrie 1741 scria primatului Ungariei, arhiepiscopului de Strigoni, că „*dacă nu va sprijini cauza bisericii sale (unite), atunci uniunea se va spulbera, încît nu i se vor mai vedea nici ruinele*”. (56)

Doi ani mai târziu, într-un memoriu adresat Împărătesei, vlădica Inocențiu „*apelează* (57) *de la împărăteasa rău informată la împărăteasa mai bine informată*” scriind: „Cinci pătrare de an petrec aici în Viena cu mari cheltuieli. În acest timp am desfășurat soarta ticăloasă a clerului și națiunii romîne greco-catolice prin cele mai lămurite remonstrațiuni, din care se vede *cît de amar sînt apăsăți românii din partea celorlalte națiuni cu mult mai mici la număr decît ei. Acum, în sfîrșit, aflu că soarta mea, a clerului unit și a națiunii romîne este mai grea, decît a fost mai înainte. Românii*

54) A. Bunea, o. c., p. 48 și 115.

55) G. Bogdan-Duică, o. c., p. 65; A. Bunea, o. c., pp. 115—116.

56) A. Bunea, o. c., p. 116.

57) Imitînd pe răsvrătitul călugăr Luther, care și el a apelat de la „papa cel rău informat la papa cel bine informat”.

„din cauza urii naționale față de ei, nu se pot bucura de nici o protecție, căci cine ar vrea să-i apere public, îndură prigonire tot așa de mare, ca și alt român născut“. (58) Ultimele cuvinte se refer desigur la „Baronul Klein“ la Vlădica unit însuși, a cărui acțiune, pornită sectar, în numele și pentru protejarea numai a clerului și națiunii române greco-catolice, deci nu a întregii națiuni române din Transilvania, ci numai în numele unei fracțiuni minore, era sortită eșecului. Dacă Inocențiu s-ar fi ridicat în apărarea tuturor iobagilor români apăsați, în apărarea majorității, formată din iobagii ortodocși și din clerul de legea veche, atunci cuvântul lui ar fi tras mai greu în cumpănă și ar fi aflat alt răsunet în urechile surde ale Impărătesei ultracatolice, căreia în același memoriu Inocențiu în zadar i se plînge că „cei din Cancelaria aulică transilvană, părținind în chipul cel mai rafinat numai pe connaționalii lor catolici și acatolici, (calvini, luterani și unitarieni)“ (59), au crezut că „mă pot face de rîs și batjocură înaintea întregului principat și prin aceasta pot băga spaimă în clerul și națiunea română atît de amar asuprită pînă acum“. (60)

Sub perfidul pretext de a i se cerceta anumite puncte din „feluritele cereri prezentate succesiv Majestății Noastre din partea prea iubitului nostru credincios Onoratul și Măritul Ioan Inocențiu Baron Klein de Sad, Episcopul Făgărașului, în principatul nostru Transilvania, al românilor de ritul grecesc uniți cu sînta biserică romană și Consilierul nostru“, Maria Terezia, cu decretul nr. 488 din 15 iunie 1744, invită pe „prea iubitul său“ Inocențiu, fără amîinare, să se prezinte „aici în Curtea noastră“. (61)

Adevăratul motiv „pentru care episcopul fu chemat la Viena — scrie Bunea — au fost *turburările religioase produse de călugărul sîrbesc Visarion*“. (62) Înțelegînd

58) A. Bunea, o. c., pp. 92—93.

59) *Ibid.*, p. 95.

60) *Ibidem*.

61) *Ibid.*, p. 109.

62) *Ibid.*, p. 110; Idem, *Discursuri, Autonomia bisericească, Diverse*, Blaj, 1903, p. 465.

cursa ce i se întinde cu fățarnică iubire din partea Impărătesei, suprema patroană a romano- și greco-catolicilor din imperiul habsburgic, vlădica unit, înainte de a se înfățișa la Viena, convocă un Sinod general, care s-a ținut în reședința episcopescă din Blaj la 25 iunie (6 iulie) 1744. Printre întrebările pe care Inocențiu le pune Sinodalilor — protopopi, preoți, nobili și iobagi români uniți — este și aceasta: „*Turburarea stîrnită în popor, cum și pe ce cale o vom putea liniști?*“ (63) Bunea precizează că „aici este vorbă despre *turburarea poporului prin călugărul Visarion*“ (64)

Nilles, care publică actele sinodale, scrie despre rezultatul acestui sinod: „*clerul, nobilimea și țărănimea, au dat scrisoare, că ei se lapădă de unire, dacă nu li se vor da toate cele cerute*“ (65) Este deci foarte probabil — observă istoricul unit — că Inocențiu a dus, din sinodul de la 1744, la Viena, o *scrisoare*, în care clerul și poporul unit amenința cu *neunirea*, adică cu revenirea la ortodoxia străbună, dacă nu li se vor împlini cererile. (66)

La 20 iulie 1744 Inocențiu pleacă la Viena, ducînd cu sine și o „promemoria“, în care printre altele afirmă: „*Uniții văd că le-a mers mai bine pînă au fost schismatici (ortodocși), decît le merge acum, căci atunci aflau totdeauna scut (patrocinia) atît la principii romîni, cît și în Moscovia, și cu sprijinul acestora tot mai*

63) Aug. Bunea, *Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, p. 110—111.

64) *Ibid.*, pp. III, n. 2.

Deschizînd sinodul din 6 iulie 1744, Inocențiu descrie astfel efectele propagandei lui Visarion: „Dar lăsînd la o parte acestea, să vă vorbesc despre *întîmplarea cea nouă*. Nu mă îndoiesc că tuturor este cunoscut ce *turburare* a făcut în unele locuri în poporul nostru, un *călugăr* învățînd în contra uniților. După învățătura acestuia, în unele locuri poporul nu merge nicî la biserică, *de preoți uniți nu se servește*, morții și-i îngroapă fără prohod și fără mîngîierile spirituale, pruncii și-i botează prin femei bătrîne și se întîmplă și alte daune spirituale de felul acesta“; cf. A. Bunea, *o. c.*, p. 159.

65) Nilles, *Symbolae*, II, p. 563.

66) A. Bunea, *o. c.*, p. 117.

„erau băgați în seamă, atît la Curtea regească, cît și în principat (Transilvania), ori pe altă cale erau ajutați“. (67)

Îndoiala tot mai vădită, depresiunea tot mai adîncă și dureroasele remușcări ale conștiinței, ce-au pus stăpînire de neînvins asupra ființei zbuciumate a lui Inocențiu, au fost exploatate din plin de cruzii lui dușmani, pentru a-l dărîma. Plecarea lui în lungul, durerosul și nesfîrșitul *exil* la Roma, unde va vegeta pînă la moarte, este *consecința* funestă și directă a *predicii eremitului Valah Visarion* și a puternicei *reacțiuni* deslănțuite de el împotriva aceluia „blestemat foc infernal“, cum a numit, la 1848, în catedrala de la Blaj, marele român unit *Simeon Bărnuțiu*, „sfînta unire“, atît de dragă Împărătesei, din fața căreia trebuia să dispară vlădica Inocențiu, pentru vina de a fi tras la îndoială bunăcredința și sinceritatea celor ce au aprins în Transilvania acel „foc infernal“. (68)

Vlădica Inocențiu, care *fugise* din Viena la 9 decembrie 1744, sosi în Roma la începutul anului 1745. Papa *Benedict XIV-lea*, căruia episcopul unit de la Blaj i-a prezentat mai multe memorii, care au rămas fără nici un efect, a cerut și a primit de la Viena mai multe informații privitor la episcopul fugar. Intr-o scrisoare de la 29 martie 1745 a Cancelariei aulice transilvane, adresată Cancelariei aulice intime de stat a M. Sale, s-au dat papei informațiuni „cum a străbătut mai întîi în Transilvania un *călugăr schismatic* (Visarion), iar după el și alții din părțile împărăției turcești și cu cuvîntările și imposturile lor *au ațîțat poporul romînesc să se lapede de uniune*“ (Sacrae Hungariae Bohemiaeque Regiae Majestatis Inclytae Cancelariae Status Aulico-Intimae officiosissime insinuandum Eandemque ex Facti Specie plenius informari super Unionis cum sancta Romana Ecclesia Valachorum Graeci-Ritus in Principatu Transilvaniae Statu qualiter videlicet primo Schismaticus quidam ejusdem Graeci-Ritus Monachus,

67) *Ibid.*, p. 119.

68) Teodor V. Păcățianu, *Cartea de aur*, I, ed. II-a, Sibiu, 1904, pp. 290—291.

vel prout apud suos audit, Caluger, ac subinde plures illius Sectae homines, ex Partibus Turcicis, in principatum Transylvaniae diversis viis penetraverint, ibique gentem Valachicam in unione nondum bene fundatum, seditiosis suis concionibus, et imposturis ad perversionem, ejurandamque Unionem concitaverint, et ex ista ratione Dominus Baro Ioannes Klein dictorum Graeci-Ritus Unitorum Episcopus Fagarasiensis hic in Aula de statu Unionis audiendus per Rescriptum Regium evocatus fuerit... (69)

Și peste doi ani chipul transfigurat al faimosului călugăr Visarion provoacă coșmare la Viena. Astfel, la 15 aprilie 1746 împărăteasa Maria Terezia făcea guvernului transilvan aspre imputări prin următorii termeni: „*Aceste rele, ca periculoase pentru stat, foarte ușor s-ar fi putut preveni și împiedeca la început, când acel pseudo-monah impostor (Visarion) și după el alți emisari schismatici din părțile turcești (adică din Țara Românească și Moldova) și de aiurea străbătură în Transilvania, dacă înainte de ce aceștia ar fi așătat poporul și ar fi ținut adunări chiar și în comuna Seliște, dependentă de Sibiu și vecină cu acel oraș, unde se află reședința guvernului. — Voi, guvernul nostru regesc, conform datorinței oficiului vostru, ați fi poruncit îndată și serios Magistratului de la Sibiu și funcționarilor locurilor respective, să se silească a înfrina poporul tumultuant cu mijloacele de lipsă și a-l readuce la ascultare, și dacă Voi înșivă v-ați fi îngrijit și v-ați fi silit să împiedecați tumulturile. Și întru adevăr, este de mirat, că de când acel amăgitor (seducător) și tovarășii lui au stîrnit turburări atît de mari în poporul românesc și s-au comis atîtea excese din partea schismaticilor (ortodocșilor) în contra preoților uniți, nici unul dintre ei și dintre autorii atîtor violențe, vouă cunoscute, n-a fost pedepsit, și nu s-a dat nici cea mai mică satisfacție nici unuia dintre preoții uniți, vătămați, despoiați și bătuți, ceea ce este o evidentă neglijență a justiției*“ (70).

69) A. Bunea, *op. cit.*, pp. 177—178, n. 2.

70) *Ibid.*, p. 157.

În dreapta răzbunare a poporului Bunea vede „un fel de conspirație a grecilor, care stăpîneau România, a sîrbilor, care voiau să se înstăpînească pe terenul bisericesc și la românii din Ardeal, și a protestanților atotputernici în Ardeal, care voiau să distrugă uniunea romînilor și prin aceasta să împiedece emanciparea lor politică prin episcopul Klein“. (71)

Nu acțiunea conspirativă a acestor trei puteri coalizate (grecii, sîrbii și protestanții) au provocat eșecul lamentabil al acțiunii lui Inocențiu și i-au pregătit calea fără întoarcere a durerosului exil, ci forța de neînvins a poporului romîn apăsător, lovit și umilit tocmai de reprezentanții puterilor care patronau așa zisa sfințită unire. „*Uniții văd că le-a mers mai bine pînă au fost schismatici, decît le merge acuma...*“, am văzut că scria Inocențiu Impărătesei. Predica lui Visarion n-a făcut decît să deștepte în inima și sufletul romînilor odată cu nostalgia după acele zile fericite, cînd toți românii erau o apă și un pămînt, o lege și o credință, cînd toți se rugau înfrățiți înaintea aceluiași altar străbun, și sentimentul mîndriei și al demnității naționale desconsiderat de urzitorii și patronii unirii.

În Banatul, care sub raport bisericesc — la adăpostul privilegiilor ilirice — se bucura de pace și liniște, predica lui Visarion nu are aceleași consecințe, ca în țara Ardealului, în care Biserica ortodoxă era proscrisă, iar slujitorii ei urmăriți și persecutați. Dacă uniții lui Inocențiu erau considerați „niște pribegi în Ardeal“, „apăsați pînă la sînge“ și cărora „afară de piele nu li se lăsa nimic din ce să se hrănească“, (72) dacă uniților li s-a putut arunca în nas, chiar în dieta țării, din partea nemeșilor unguri, în prezența episcopului unit Inocențiu, că sînt „tîlhari și hoți“, (73) ne putem numai închipui de ce tratament s-au bucurat și cum au fost considerați românii ortodocși, *majoritatea* covîrșitoare a populației Transilvaniei, care au rezistat tuturor ten-

71) *Ibid.*, pp. 157—158.

72) *Ibid.*, pp. 98—99.

73) *Ibidem.*

tațiilor iezuite și au respins cu scîrbă blidul de linte al momelilor și fățarnicelor făgăduieli împărătești?

Banatul românesc a păstrat în schimb, pe culmile de la Lipova, o *cruce* impunătoare de lemn de stejar, (74) *simbol al eternei victorii a binelui asupra răului, a spiritului asupra literei, simbolul jertfei dar și al învierii.* Și în Seliștea Sibiului, pe locul unde Sfîntul a transfigurat fețele miilor de credincioși, setoși de cuvîntul lui Dumnezeu, s-a ridicat, mai tîrziu, schitul de la *Fîntîna Foltii* cu hramul *Izvorul Maicii Preceștii*. O inscripție de pe turnul biseriței de la Foltea, reînnoit la 1861, amintește despre trecerea pe acolo a lui Visarion: „*Cu ajutorul lui Dumnezeu s-au reînnoit acest sfînt lăcaș al izvorului Precistii ce s-au găsit la anul 1744 prin descoperirea sfîntului pustnic*“. (75)

La Lipova însă această cruce își are istoria ei, consemnată nu numai în tradiția și conștiința mereu reînnoită a bănățenilor, care și azi merg acolo în pelerinaj, ci și în actele oficiale ale Administrației militare din Timișoara. La 4 Iulie 1744 oficiul districtului Lipova raportează Administrației în cauza călugărului de acolo (Visarion), că simpatia poporului, care cedase odată, se mărește din nou acum, din motivul că acesta a profetizat că, în urma prea marilor păcate ale arădanilor, orașul se va scufunda la Sf. Petru și Pavel și că numai rugăciunea neîntreruptă la crucea de la Lipova îi va mîntui (Lippaer Verwalteramt berichtet in Angelegenheit des ne Zulauf des Volkes sich wieder mehre und zwar aus dem Grunde, weil er prophezeite, dass auf Peter und Pauli wegen den allzugrossen Sünden der Arader, die Stadt untergehen würde, welchem Übel nur durch anhaltendes Gebet bei dem Lippaer Kreuz abzuhelfen sei“. (76)

74) De vreo 20 de ani Crucea stă răzimată de zidul sudic al impunătoarei biserici minăstirești, fost Catedrală episcopală mitropolitană din Lipova.

75) Dr. I. Lupaș, *Istoria bisericească a rominilor ardeleni*, p. 117.

76) Baroti, *Adattár*, II, p. 96.

Deși Aradul a supraviețuit sărbătorii Sfinților Apostoli Petru și Pavel, totuși credința poporului în puterea făcătoare de minuni a sfântului călugăr Visarion n-a slăbit. Urmărirea, arestarea și pedepsirea aderenților, închinătorilor și colaboratorilor lui Visarion, de către autoritățile administrative și militare, au avut darul să excite și să agite și mai mult spiritele, predispuse acum la orice, chiar și la revoltă. La 18 noiembrie 1744, același oficiu districtual Lipova raportează Administrației, că *Gabrillo Listin*, care s-a dus în Ardeal împreună cu călugărul și a fost arestat acolo, a fugit afirmative din arest și s-a dus la Lipova între militari; întreabă dacă trebuie arestat și aici („...berichtet, dass Gabrillo Listin, welcher mit dem Calugyer nach Siebenbürgen gieng und dort in Verhaft genommen wurde, aus dem Verhaft vermuthlich entlaufen, sich in Lippa unter das Militär begeben habe, und fragt sich nun an, ob er auch hier zu arrestiren sei“.) (77)

În anul următor, la 16 iunie, același district raportează că, în urma ordinului mai înalt, *Gavrillă Ristin*, (78) care a fost prins împreună cu călugărul în Ardeal și care a evadat din închisoare, a fost din nou arestat în Lipova („...dass zufolge gnädiger Verordnung, der mit dem Calugyer in Siebenbürgen gefangen genommene, aber aus dem Arrest antwichene Gavrilla Ristin alldort in Lippa abermalen eingefangen worden sei“.) (79)

Măsurile luate contra adeptilor lui Visarion nu au fost de natură să aducă destinderea și pacificarea dorită. Furtuna deslănțuită în Ardeal, după arestarea și încarcerarea lui Visarion, a pus serios pe gânduri pe conducătorii Administrației din Timișoara, care au luat toate măsurile de precauție, ca mișcarea protestatară din Ardeal să nu traverseze Mureșul.

Crucea de pe dealul Lipovei a devenit punct magnetic de atracție, loc sfânt de pios pelerinaj pentru românii de pe ambele maluri ale Mureșului. În jurul ei s-au ri-

77) *Ibidem*.

78) identic cu *Listin* de mai sus.

79) Baroti, *Adattár*, II, p. 97.

dicat, din partea admiratorilor Sfântului, *colibi*, spre a adăposti numărul mereu crescînd de *pelerini*, care petreceau acolo, zi și noapte, în cîntări și rugăciuni, ascultînd slujbele divine, oficiate acolo de preoți și îndeosebi de călugării de la istorica mînăstire din Lipova. Cultul de care s-a bucurat *Crucea lui Visarion*, ca și atmosfera de pioasă reculegere ce domnea în jurul ei, a dispăcut autorităților de stat. Teamă de tumult, de revoluție, a pus stăpînire pe sufletul impilatorilor Banatului. De aceea, la 3 mai 1745 Administrația din Timișoara ordonă oficiului Lipova să dărîme toate colibele construite pentru încartiruire, spre a evita tumultul, cu ocazia pelerinajului de acolo, *crucea însă să rămînă neatinsă* („... dass zur Verhütung des Auflaufes bei der dortigen Vallfahrt alle zur Aufnahme errichteten Hütten geschleift, das Kreuz selbst aber unberührt bleiben möge“.) (80)

Oficiul Lipova la 14 septembrie 1745 raportează Administrației că *crucea* de acolo încă mai există, dar că colibele, construite pentru primiri, au fost distruse și că aglomerarea pelerinilor este mai redusă, va fi însă cu atît mai mare în sărbătoarea următoare („Lippaer Verwalteramt berichtet, dass das dort sich befindende Kreuz noch stehe, die dabei aufgerichtet gewesenen Hütten aber abgebrochen worden wären, auch der Zulauf der Wallfahrer einige Zeit nachgelassen, nächsten Feiertag aber wahrscheinlich um so zahlreicher sein werde“.) (81)

Deși a trecut un an și jumătate de la eliminarea lui Visarion, autoritățile de stat austriace încă se tem și de *umbra* lui, și se cutremură la vederea semnelui sfînt, pe care românii „schismatici“, cu binecuvîntarea eremitului valah, l-au înfipt pe o culme, ce domină împrejurimile orașului și cetății Lipova. La 28. aprilie 1746, oficiul Lipova raportează Administrației că încă mai există *crucea* ridicată acolo cu doi ani în urmă, și că aglomerarea care era de 50—60 persoane zilnic înainte de Paști, scade acum complet („... berichtet dass das

80) *Ibidem*.81) *Ibidem*.

vor zwei Jahren alldort aufgestellte Kreuz noch stehe und der Zulauf, welcher vor Ostern sich täglich auf 50 und 60 Köpfe belief, nun gänzlich nachlasse“). (82)

După mai puțin de două săptămîni, același oficiu districtual se simte obligat a raporta din nou superiorilor săi de la Timișoara, exprimîndu-și îngrijorarea față de aflusul mereu crescînd al pelerinilor la vestita cruce de la Lipova. La 10 mai 1746 districtul Lipova raportează că *la crucea ridicată aici acum doi ani au fost prezenți schismatici (ortodocși), atît din părțile Banatului, cit și de dincolo de Mureș, din Crișana* („... dass bei dem dortselbst vor zwei Jahren aufgerichteten Kreuze die Schismatici sowohl von Seiten des Banats, als jenseits der Maros sich sehr zahlreich wieder eingefunden haben“). (83)

Foarte alarmată de consecințele neprevăzute ale vizitei eremitului valah, oficialitatea austriacă din Timișoara ia severe măsuri ca pe viitor nici un preot sau călugăr misionar să nu mai poată cutreera liber, fără autorizație specială, satele și orașele din Banat. O *circulă* a Administrației de la 4 septembrie 1744, adresată tuturor districtelor bănățene, dispune ca, de acum înainte, să nu se mai admită nici unui preot-duhovnic greco-ortodox, care nu este angajat preot, să meargă din sat în sat să instruiască oamenii prin predici sau în altă formă; și să se oprească pribegirea călugărilor, a eremiților, misionarilor, etc., suspecti ca vagabonzi... („... dass denenselben von nun an obliegen solle, dass durchaus keinem Geistlichen g. r., welcher nicht als Pfarrer eingesetzt ist, sondern hinwieder herumziehend in denen Dörfern die Leute mit öffentlichen Predigen oder auf andere Art zu unterweisen, nicht gestattet werde, und dergleichen herumgehende Caluger, Eremiten, Missionarii, etc., verdächtige Vagabunden einziehen und über die Beschaffenheit den Bericht zu erstatten haben“). (84)

Peste cîțiva ani, cînd tensiunea produsă de faima lui

82) *Ibid.*, pp. 97—98.

83) *Ibid.*, p. 98.

84) *Ibid.*, vol. I, partea I—IV, Temesvár, 1893—1896, pp. 196—197.

Visarion scăzu, vedem că noul episcop al Caransebeşului, aromînul *Ioan Georgievici*, instituie ca duhovnic oficial eparhial pe popa *Şchiopu* din *Topleţ*, „rînduindu-l să ispovedească pe aicea tot protopopiatul *Sebeşului* şi al *Lugojului* şi pînă în *Fabric*, la *Timişoara*, cu căruţa lui mergea. Prin sate, nime neispovedindu-se, lua o turtă de ceară, sau 2 fl. bani şi pleca. Aşa s-a început ispovedania” — scrie Cronicarul de la Mehadia. (85) În fiecare preot-duhovnic itinerant, autoritatea de Stat vedea *umbra eremitului valah Visarion*, care a deschis o nouă eră în viaţa bisericească a romînior ardeleni şi bănăţeni.

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne, în şedinţa de la 28 februarie 1950, preţuind virtuţile, patimile şi jertfele acestui neînfriat mărturisitor al Ortodoxiei, „ale acestui vajnic luptător pentru apărarea credinţei ortodoxe împotriva silnicilor stăpînitóri romano-catolici ai Ardealului din sec. XVIII-lea” — cum spune *Tomosul* de canonizare de la 10 octombrie 1955 —, a hotărît, ca „de acum înainte smeritul între ieromonahi *Visarion*, care a surpat cu virtutea şi cu pătimirile lui puterea vrăjmaşilor Ortodoxiei... să se numere cu *Sfinţii* şi să se cinstească după toată pravila, ca *Sfînt Mărturisitor*... în tot cuprinsul Bisericii noastre din Transilvania...” Ca zi de prăznuire, împreună cu Cuviosul Mărturisitor *Sofronie de la Cioara* şi cu Mucenicul ţăran *Oprea Miclăuş* din Sălişte, i s-a aşezat ziua de 21 a lunii octombrie.

Proclamarea solemnă a acestor Sfinţi naţionali romîni s-a făcut — odată cu a fericitilor întru adormire Mitropoliţi *Ilie Iorest* şi *Sava Brancovici* — la 21 octombrie 1955, în Catedrala Reîntregirii din Alba-Iulia, în cadre sărbătoreşti, prin Înalt Prea Sfîntitul *Dr. Vasile Lazarescu*, Mitropolitul Banatului, împreună cu soborul arhieresc alcătuit din toţi Înalţii Ierarhi din cuprinsul Mitropoliei Ardealului şi a Mitropoliei Banatului. (86)

Prot. Dr. Gh. Cotoşman
vicar arhiepiscopesc.

85) *Cronica Banatului*, a. 1758.

86) *Vezi Biserica Ortodoxă Romînă*, An. LXXIII, nr. 11—12 noiembrie—decembrie 1955, p. 1045—1049.

Figuri revoluționare din 1848

Consfăturile istorice din Banatul anului 1848-49

**între luptătorii democrați: Iosif Bem, Nicolae
Bălcescu și Eftimie Murgu**

Prăznuindu-se un veac și jumătate de la nașterea lui *Eftimie Murgu* — figură luminoasă de revoluționar și patriot, partidul clasei muncitoare — statul celor ce muncesc — i-au adus cinstea meritată, iar istoriografia marxistă-leninistă a zilelor noastre i-a făcut totală dreptate, așezându-l în loc de frunte între cei dintii din epoca sa. Cu acest prilej s-au scris articole și studii comemorative de către specialiști, s-au ținut conferințe în toată țara și îndeosebi în Banat, făcându-se pomenire și în satul său natal *Rudăria* — unde a văzut lumina zilei, la 20 decembrie 1805.

Problemele istoriei politico-sociale — culturale, științifice ale Banatului au fost multă vreme lăsate uitării și numai în timpul puterii populare au început să se scotocească arhivele intangibile pînă acum și să se șteargă colbul uitării de pe un *V. Babeș*, *P. Vasici*, *I. Lalescu*, etc. și mai ales de pe marele Eftimie Murgu, cărturarul vizionar și martir, prin a cărui luptă era să se înscăuneze o lume nouă în care să se garanteze drepturile maselor și să se respecte „Sfințenia hotărîrilor populare”. Menționăm numai studiul recent, publicat de tov. Prof. universitar V. Cheresteșiu, directorul Institutului de Istorie al Academiei R. P. R., care firește că este cel mai complet în această privință, deși n-a cuprins întregul material, îndeosebi materialul bogat arhivistic, care se găsește la Budapesta, priveritor la activitatea luptătorului revoluționar — Eftimie Murgu — (1805—1870).

De bunăseamă că cel ce va scrie despre Murgu și epoca sa va trebui să țină cont, în primul rînd, de indicațiile competente și judicioase ale istoricului menționat. (V. Cheresteșiu, *Luptătorul revoluționar Eftimiu Murgu*, în *Studii* — Rev. de istorie I, anul II ianuarie—februarie 1956, pag. 65—85).

În Banat, prin bibliotecile particulare, se află multă documentare inedită, ce așteaptă condeii să o releve, în legătură cu patriotul Eftimie Murgu, care, aflăm în ultimul timp — a fost:

și consilier comunal, alături de aristocratul Preyer, din Timișoara. Cert că o monografie completă a lui Murgu nu trebuie să mai întârzie.

Banatul în anii răzvrătirii de la 1848—1849, a fost, la un moment dat, centrul unde duceau toate drumurile marilor luptători, care vroiau să scuture jugul popoarelor asprite de Habsburgi și plutocrațiile naționale. Pe meleagurile bănățene, chinuite de jefuitorii poporului, numele lui Eftimie Murgu era așa de cunoscut, așa de popular, încât el cu mare ușurință ar fi putut determina mulțimile să pornească la o luptă de eliberare chiar cu o pecete singeroasă. Dar Murgu nu aparține numai Banatului. El fusese profesor la Iași, la Academia Mihăileană, unde înfruntau cerbicia arghirofilului Mihail Sturza, care nu i-a putut venaliza zelul. Făcuse legături acolo cu generația lui M. Kogălniceanu, Alecsandri, Negri, Bojinca, etc., fusese în 1836, dascăl la sf. Sava de logică și drept roman. În București făcuse completul alături de *Vaillant*, de *Filipescu*, *Bălcescu* și tot aici îl învățase pe doctrinarul și atotfăcătorul revoluției de la 1848 în Muntenia — numesc pe Bălcescu. De la Murgu, credem că a deprins Bălcescu taina conspirației și meșteșugul cercetărilor istorico-filozofice de mai târziu. Murgu ca și Eminescu cunoștea toate meleagurile românești. Blindul Eminescu a creat limba literară din această cunoaștere, iar Murgu a semănat pretutindeni pe unde a trecut sămânța democrației revoluționare.

Murgu înmărmurise în tinerețe prin istețimea spiritului său, iar în timpul studiilor sale, mereu „eminent“, cit și prin trecerea sa prin multe capitale europene, unde încotea scuturarea jugului tiraniei, dobândise o vastă experiență de luptător. Se poate spune fără înconjur, că Murgu a fost cea mai reprezentativă figură din vremea sa, dacă subliniem și faptul că cei adunați la Blaj în frunte cu Șaguna, Bănuțiu, Avram Iancu — la 3/15 mai 1848, l-au chemat să le prezideze adunarea, Murgu refuzând, intrucît n-a înțeles să meargă pe drumul greșit pentru „bunul împărat“, ci a mers contra împăratului și alături de revoluția maghiară, visînd pînă la înfringerea acesteia și „o alianță cu Moldo-România“. Avem, din fericire, mai multe mărturii despre Murgu, în felul cum acesta „era iubit de poporul românesc“, că Murgu, precum scrie un contemporan, ajunsese „zeul românilor“, bărbatul pe care poporul îl ducea cu careta cu tot, pe umeri și-l adora pe omul erudit și devotat, ca puținii alții, de către poporul său.

Nu este în intenția noastră să subliniem aici rolul multilateral al lui Murgu, ceea ce vom face în cadrul unei monografii în preparare, numai, deocamdată, vom arăta că, în Banat, la Lugoj, era înțelepciunea și entuziasmul și constanța convingerilor de luptă, către care s-au îndreptat în ceasurile de luptă grea din 1848—1849, atît Nicolae Bălcescu — sufletul pregătirii și dezlănțuirii revoluției din Muntenia, cit și Genera-

Iul Iosif Bem, luptătorul revoluționar polonez pentru libertatea popoarelor, în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Ca strălucit conducător, generalul polon Iosif Bem a luptat prețutindeni pentru libertatea popoarelor și a poporului împilat polonez, primind a treze în cele din urmă, chiar la islamism, cu numele de *Murad-Pașa*, crezind că va obține astfel ajutoare de la cotropitorii din Stambul.

Luptind în anii 1848—1849 pe pământul țării noastre, împotriva asupritorilor și a absolutismului habsburgic și țarist, a cucerit nu numai Transilvania, Banatul și Moldova până la Tg. Ocna, dar a voit să pătrundă și în Țara românească, unde treburile nu mergeau bine, pentru a răscula poporul de acolo contra tiraniei plutocratice. Măcar acum cind Republica Populară Română și Republica Populară Polonă sînt mai prietene ca oricind socotim că este o sacră datorie să se arate poporului contemporan și biruitor, care a fost misiunea acestui erou, pentru idealurile de libertate ale popoarelor, căci generalul Bem trebuie socotit mereu și un erou luptător al patriei noastre, jertfindu-se pentru triumful cauzei revoluției maghiaro-romîne, a căutat să înfrățească poporul romin cu poporul maghiar și să extindă lupta pentru libertate în toate țările romine. Însemnăm aici, în treacăt, că, consecvent hotărîrii sale de a atrage și celelalte popoare din Transilvania alături de revoluția maghiară împotriva căreia aceștia luptaseră pînă atunci. Bem chiamă printr-un manifest, dat la Brașov la 21 martie 1848, să se înfrățească în fața inamicului comun. Cităm: „Unguri, Sași, și Romîni, întindeți-vă unii altora mina frățește, înlăturați orice ură națională dintre voi și veți fi fericiți“. Iată concepția ideologică a acestui bărbat politic de acțiune, care avea atîtea afinități cu Vulcanul din Muntenia și din Banat: N. Bălcescu și Eftimie Murgu.

Menționăm că *Alexandru Petőfi*, înrolat în armata revoluționară a generalului Bem a căzut ucis de lăncieri călări în luptele de la Albești lingă Sighișoara, la „Fintina Spinului“ și al cărui mormint de pe teritoriul patriei noastre este în permanență cinstit, fiind un memento categoric al nezdruccinatei prietenii romîno-maghiare“.

Personalitatea lui Bem a preocupat pe mulți istorici din trecut, dar aceștia n-au reușit să cuprindă evenimentele la care a participat Bem, în toată complexitatea lor. Lucrările lor se bazeau mai ales pe amintiri, din evenimentele trăite și l-au prezentat pe Bem într-o atmosferă de multe ori legendară, străbătută de un puternic suflu romantic, fără a reda sensul critic al diferitelor sale acțiuni. Pe lingă acestea, lucrările mai vechi se mărginesc numai la diferite perioade ale vieții lui Bem și nu îmbrățișează întreaga sa activitate revoluționară. Părintii socialismului științific, Marx și Engels, au urmărit cu viu interes activitatea lui Bem, făcînd aprecieri nu numai asupra evenimentelor din anii 1848—1849, dar și asupra activității sale

anterioare. Caracterizînd activitatea lui Bem în ultimele zile ale revoluției din Viena, Fridrich Engels scria: „Bem este singurul om la fața locului, și, dacă cineva ar mai fi fost în stare să salveze Viena, singur el ar mai fi putut-o salva“. O lucrare nouă: „Iozsef Bem“ a istoricului maghiar Kovács Endre, Budapest, 1954, p. 792 — prezintă contribuția acestui revoluționar la mișcările din principatele române din anii 1848—1849, dar din păcate istoricii n-au folosit această monografie, care aduce atîtea informații noi. A venit timpul să se facă dreptate totală acestor uitați pînă drept și să fie prezentați popoarelor democratice, pentru abnegația cu care s-au străduit pînă la supremul sacrificiu, atît Bem cit și poetul Petöfi. Vom însemna aici relațiile lui Bem cu Banatul — recte cu Eftimie Murgu, în care Bem a văzut întotdeauna un bun organizator, un temerar învățat și cu ajutorul căruia, în cumpăna cea mare, a voit să schimbe soarta armelor, deși revoluționarii erau pretutindeni învinși.

Bălcescu n-a întrerupt niciodată legătura cu Eftimie Murgu, fostul lui profesor, dat fiindcă concepțiile lor similare se bazează pe faptul că naționalitățile nu se pot dezvolta decît numai sub un regim de libertate și că o națiune pentru a-și asigura viitorul trebuie să servească progresul general și nu forțele reacționare. Acest comandament nu l-au înțeles mulți contemporani de ai lui Murgu și nici mai tîrziu istoricii noștri burghezi, care au putut vorbi de „*enigma Murgu*“, iar fostul profesor clujan Gh. Bogdan-Duică, reprezentantul naționalismului îngust, scria greșit că „Bălcescu și Murgu“ mergeau cu nația (maghiară) ca frunzele de toamnă, ce merg pe apele rîurilor, în care vîntul le-a aruncat“. Bem a asistat la tratativele pe care Murgu le ducea cu oamenii lui Avram Iancu, sosiți în Banat, care-și cheltuise energiile înzadar într-un război fratricid cu ungurii. Și moțul Avram Iancu și Ludovic Kossuth, au văzut această eroare mai tîrziu. Murgu a mers alături de revoluționarii unguri pînă la înfrîngere. La acest caracter de granit, oțelît prin închisori, în slujba poporului, la sufletul ales și înzestrat cu dar de prevedere, a venit generalul răzvrătit Bem să se sfătuie, ca să înlătore pericolul zdrobirii revoluției. În timpul campaniei sale în Banat, Bem se întîlnește la 16 mai 1849 cu Bălcescu la Mehadia. Nu se cunoaște cuprinsul convorbirilor și nici dacă Murgu a fost de față, însă Bem înainte de a ajunge la Mehadia n-a putut să nu se vadă cu revoluționarul Murgu. Bălcescu urmărirea cu interes nespuse acțiunile lui Bem, era entuziasmat de atitudinea generalului polon în ceea ce privește pe romîni și scria lui *Ghica Ion* de la Panciova, la 18 mai 1849, că *Cezar Boliac* a scos cu sprijinul lui Bem ziarul „*Espatriotul*“ și că ar fi auzit că pecetea lui Bem ar cuprinde harta Poloniei, Ungariei și Romîniei reunite. În aceste frămîntări, Bem propune lui Bălcescu să plece la Debrețin pentru a intra în tratative cu guvernul maghiar. Se știe că în timp ce Bem se în-

torcea să lupte în Transilvania, la 19 iunie 1849, trupele țariste intrase prin pasul Ghimeșului și la 20 iunie pe la Birgău, revoluționarii romini în frunte cu Bălcescu aveau frecvente întrevederi cu Kossuth și ceilalți reprezentanți ai guvernului maghiar, pentru a mijloci împăcarea dintre romini și unguri și a extinde revoluția în Țara românească. E timpul cind Bălcescu scoate ziarul „*Democrația*” și, din însărcinarea guvernului maghiar, se duce să se întâlnească cu Avram Iancu.

Imprejurările dramatice din vara anului 1849, după acțiunea lui *Hatvany*, poporul român după cum știa și Ministrul treburilor interne maghiar — Szemere, avea o mai mare încredere în Bem. Nu-i întâmplător faptul că după înfringerea de la Sibiu, Bem se retrage în Banat, și la 8 august îl găsim la Lugoj, acasă la mentorul acestor consfătuiri, care era Murgu. În aceeași zi se întâlnește cu trimișii lui Avram Iancu, căci Bem se gîdea să cîștige pe eroul de la Vidra pentru cauza revoluției maghiare și să-l trimită în Muntenia, pentru a răscula poporul. Și aici ne lipsesc amănuntele. Avram Iancu s-a arătat dispus pentru o asemenea înțelegere, cu condiția ca armata de care dispunea să fie condusă de el, în calitate de general al armatei revoluționare maghiare. Știm că, între timp, Iancu își încetase ostilitățile contra ungarilor, Kossuth dispuse de asemenea încetarea luptelor împotriva rominilor.

Atenția principală era spre cucerirea Timișoarei, iar lupta de la 9 august n-a cuprins cetatea de pe malul Begheiului. Evenimentele din Ungaria se precipită, spre desnodămintul dureros bine cunoscut. Kossuth demisionează și cedează locul său lui Gergey, care depune armele la 13 august 1849 — la Siria — Világos. Cu acestea soarta revoluției maghiare a fost pecetluită. În zilele de 14—15 august 1849 are loc la Făget întâlnirea lui Bem cu reprezentanții romini, în frunte cu neînfricatul Murgu. Mai erau de față Gozman, bănățeni, bihoreni și Florescu din Muntenia. Desfășurîndu-și planurile de viitor în această ședință istorică, generalul Bem mai spera încă să strîngă o armată de 120.000 de oameni și să alunge pe imperiali din ținuturile cotate. Incontestabil, că Murgu, care totdeauna s-a visat un dux (după cum s-a hotărît în Adunarea Națională de la Cîmpul Libertății lugojan de la 27 iunie 1848) ar fi voit să pornească și el în fruntea unei armate populare eliberatoare și credem că n-a prețuit de a-și însuși propunerea patriotului Bem. De pe teritoriul bănățean viteazul Bem, cu contingente puse la dispoziție în primul rînd de Murgu, a mai făcut o ultimă încercare zadarnică, după care eșec a trecut în Țara românească pe la Poarta de aramă — la 23 august 1849 și apoi intra pe teritoriul turcesc la Vidin.

Toți conducătorii revoluției vor avea timp să plece: Bălcescu în străinătate, Bem la Islamiști, Bărnăuțiu în Moldova, iar Murgu a fost arestat, în mijlocul iobagilor bănățeni pe care voise să-i elibereze de impilări și obide, prin răsturnarea edifi-

ciului feudal. Murgu a știut ce înseamnă revoluția și care este rostul ei. În sentința care l-a trimis la temniță, se spune privitor la întrevederea istorică dinaintea prăbușirii revoluției: „Chiar și în august 1849 a încercat (Murgu), la îndrumarea ministrului președinte *Szemere*, să mijlocească o înțelegere între romini și ardeleni și guvernul revoluționar și în 15 august (istoricul maghiar *Kovács* și *Endre* pune 14 august 1849 a avut consfătuiri în problema aceasta la Făget cu generalul rebel Bem“.

O sarcină importantă pentru istoricii bănățeni, îndeosebi romini și maghiari, este să scotocească tot materialul inedit cu privire la strădaniile și activitatea acestor mari revoluționari. Desigur că bibliotecile particulare și acele budapestane ne pot oferi multe revelații și chiar arhivele polone.

Prof. Dr. Aurel Golimas

IN APĂRAREA PĂCII

Conferințele interconfesionale de Luptă pentru Pace

Reprezentanții cultelor din raionul *Făget* au ținut în ziua de 4 decembrie 1956 o consfătuire interconfesională, în sala de cultură raională *Făget*.

Înainte de începerea consfăturii s-a ales următorul prezidiu: Pr. Iulian Oprea, protopopul ort. român al raionului *Făget*; pastorul Beres Sigismund, reprezentantul cultului reformat din *Mănăstur*; I. Lupulescu, reprezentantul cultului baptist; Leucă Ioan, președintele Comitetului de Luptă pentru Pace și I. Munteanu, din partea Sfatului popular raional.

P. C. Protopop I. Oprea în cuvântul de deschidere, arată că la consfătuirea interconfesională din luna septembrie a. c., cu satisfacție am constatat, că era o destindere în privința situației internaționale. N-au trecut de atunci nici trei luni și iată că norii negri au apărut la orizont și au început să tulbure liniștea și pacea omenirii. P. C. Sa amintește că acțiunile agresive ale forțelor imperialiste din Egipt cit și a contrarevoluționarilor din Ungaria, au făcut ca în prezent situația internațională să fie cit se poate de încordată, producând îngrijorare în rândurile partizanilor Păcii din lumea întreagă.

Arată apoi că scopul consfăturii de astăzi, este de a ne pune la curent cu situația internațională actuală. Salutând pe cei prezenți, P. C. Sa declară deschisă consfătuirea și dă cuvântul P. C. Protopop Ioan Munteanu, ca să expună referatul intitulat: „Situația internațională actuală”.

P. C. Protopop Ioan Munteanu, în introducerea arată, că agresiunea armată a Angliei, Franței și a Israelului împotriva Egiptului, a creat o situație periculoasă pentru cauza păcii, punând cu toată seriozitatea în fața popoarelor problema primejdiei unui al treilea război mondial. Atacul Israelului și invadarea teritoriului egiptean, a scos în evidență rolul odios provocator pe care l-a jucat guvernul statului Israel de unealtă a imperialiștilor englezi și francezi.

În continuare, se arată că opinia publică internațională este împotriva acestei agresiuni, fapt care rezultă și din hotărârea Adunării Generale a O.N.U.-lui, care a dispus încetarea focului și retragerea trupelor agresoare din Egipt. Analizând situația din Ungaria, se constată că contrarevoluționarii au în-

cercat să folosească dificultățile cauzate de greșelile conducerii anterioare. Reacțiunea a folosit aceste greșeli pentru a atrage după ei masele. Oricine poate înțelege că acțiunea contrarevoluționară din Ungaria, avind în frunte bande de asasini fasciști, nu era îndreptată numai spre restaurarea jugului burghezo-moșieresc ci și spre transformarea Ungariei într-un pion al puterilor imperialiste. Armata Sovietică care a staționat pe teritoriul Ungariei, conform tratatului de la Varșovia, a acordat ajutor poporului ungar, la cererea guvernului Ungariei, pentru a înfrînge complotul contrarevoluționar. Poporul maghiar poartă recunoștință armatei sovietice, pentru singele vărsat și ajutorul acordat în apărarea cuceririlor revoluționare ale Ungariei. Forțele sănătoase ale poporului maghiar, sub conducerea partidului și a guvernului muncitoresc-țărănesc vor duce la bun sfârșit opera de organizare a vieții.

În încheiere, arată că politica externă a Statului nostru se bazează în primul rînd pe prietenia și colaborarea frățească cu U. R. S. S. și cu țările lagărului socialist. Slujitorii cultelor s-au alăturat și ei protestelor forțelor păcii împotriva agresiilor din Egipt și a uneltirilor din Ungaria.

La discuții s-au înscris următorii: *Preotul Bugariu Ioan* din Coșteiu de Sus, care arată că referatul expus ne-a pus la curent cu situația internațională. C. Sa își ia angajamentul că va sprijini Comitetul de Luptă pentru Pace din parohia ce o păstorește.

Pastorul Csiky Iosif reprezentantul cultului reformat din Dumbrava, protestează împotriva acțiunii contrarevoluționare din Ungaria, care a mîhnit pe toți credincioșii unguri ce îi păstorește.

Preotul Sirbu Nicolae din parohia Traian Vuia, propune ca să se trimită Ministerului Cultelor din partea consfăturii o moțiune de protest împotriva agresiunii imperialiste din Egipt și acțiunii contrarevoluționare din Ungaria. Moțiunea propusă — a cărei text se anexează în original — a fost aprobată în unanimitate.

Dl. Leucă Ioan, în numele Comitetului de Luptă pentru Pace Raional, mulțumește părintelui referent pentru expunerea făcută, precum și acelor care s-au înscris la cuvînt.

În încheiere, P. C. protopop *Oprisoni Iulian* arată, că din cele expuse în referat, rezultă că situația internațională în momentul de față, încă este încordată. Pentru a preîntîmpina un nou război mondial, este necesar — acum mai mult ca oricînd — ca masele populare să fie antrenate în lupta contra războiului.

Noi, ca păstori sufletești ai comunităților noastre religioase, avem datoria ca să facem din credincioșii noștri buni luptători pentru pace. Dacă vom reuși să facem pe Credincioșii noștri să înțeleagă că întreaga omenire formează o singură familie, că războiul între frați este o absurditate și că victoria pă-

cii e posibilă, dacă fiecare om va aduce în lupta pentru pace aportul său, atunci presiunea din partea popoarelor va fi atât de puternică încât nici un popor nu va putea să dezlănțuie războiul.

Dorind noi succese în lupta pentru pace tuturor participanților, P. C. Sa declară consfătuirea închisă.

* * *

În sala de ședințe a Sfatului Popular Oravița s-a ținut în ziua de 10 decembrie 1956 consfătuirea interconfesională de Luptă pentru Pace a tuturor deservenților cultelor religioase din raionul Oravița.

Din prezidiul ales, au făcut parte: Dl. *Dancea Avram* președintele Comitetului raional de Luptă pentru Pace, Prot. *Gh. Bihoi*, din partea Bisericii ort. romine; Pr. *Tiberiu Iuhász*, din partea Bisericii rom. catolice; *I. Copăceanu* din partea baptiștilor, *Gh. Micu*, din partea penticostarilor și Pr. *Ștefan Giru* din Ciclova romină ca secretar.

Tov. *Dancea Avram*, deschizând ședința, arată rostul convocării acestei consfătuiri și dă cuvîntul preotului *Vasile Petru* din Iam. C. Sa citește referatul „Situația internațională de la ultima consfătuire pînă în prezent.

La discuțiile care urmează, iau cuvîntul următorii:

Protopopul Gheorghe Bihoi, face unele complectări pe marginea referatului, arătînd cum au înțeles ierarhii și conducătorii cultelor religioase din țara noastră să se alăture la protestul tuturor factorilor de răspundere și a oamenilor pașnici din întreaga lume, față de atentatele la cauza păcii atât în Egipt cit și în Ungaria. Citește citeva pasagii din cuvîntările de protest ale p.ă. Alexandru Ionescu, vicarul Patriarhiei ort. rom. și ale șef-rabinului Mozes Rozen, la cel din urmă relatînd groaza evenimentelor din Ungaria, văzute de dinsul. (Cuvîntări ținute în ședința Comitetului Național de Luptă pentru Pace de la 15 noiembrie 1956), face apoi o dare de seamă asupra activității preotimii ortodoxe din raionul Oravița, de la ultima consfătuire pînă azi.

Preotul Iuhász Tiberiu-Oravița Montană, arată că, a îndemnat credincioșii catolici de a se abona la reviste și ziare democratice. Își ia angajamentul de a lucra și pe mai departe în interesul păcii.

Copăcianu I., din partea baptiștilor, spune că dorințele credincioșilor baptiști sînt alături de popor. Indrumările primite de la Centrul religios baptist, cu privire la campania de toamnă, s-au difuzat. Creștinii baptiști fac rugăciuni zilnice pentru pace, atasîndu-se cu tot sufletul lor la cauza păcii.

Nicu Gheorghe, de la penticostari, citește un raport de activitate și arată că toți creștinii penticostari din raion, aderă la lupta pentru Pace.

Preotul Popovici Octavian-Naidăș, face completări, menționind că au fost lăsate afară lucrările Consiliului mondial de Luptă pentru Pace de la Stockholm din 9 aprilie. Preoțimea ortodoxă propovăduiește iubirea și pacea după Cuv. Mintuito-
rului: „Fericiți sint făcătorii de pace...”.

Pr. Miciuru Ilie-Comoriște, relatează despre realizările din parohie: articol la „Gazeta pentru pace” în legătură cu îndeplinirea datoriilor cetățenești, un articol în legătură cu activitatea țăranilor în timpul iernii. Arată apoi activitatea lui ca șef de sector, în cadrul campaniilor agricole din anul 1956. Face o schiță după o revistă, în care spune că în cadrul unei întruniri populare, a arătat cifric și comparativ cheltuielile enorme ce se fac în vederea pregătirilor de război și ce s-ar putea realiza cu echivalentul acestor cheltuieli în scopuri pașnice.

Pr. Mărușa Teodor-Giurgiova, insistând asupra declarației Guvernului Sovietic, cu privire la relațiile sale cu celelalte state socialiste și a mesajilor lui N. Bulganin adresate statelor agresoare, arată eficacitatea acestora în rezolvarea încordării internaționale.

Preoții Horea Șdic și Gheorghe Mișeu, menționează lipsa din conferință a hotărârilor Consiliului mondial al Păcii de la Helsinki și a Comitetului Național de la București.

La sfârșitul consfătuirii, protopopul *Gheorghe Bihoi*, în numele tuturor deservenților de culte, mulțumește tov. *Dancea Abram*, președintele Comitetului de Luptă pentru Pace, din raionul Oravița, pentru dragostea care o arată consfătuirilor noastre și-l roagă să acrediteze conducerea Comitetului de luptă pentru Pace Regional, că toți deservenții cultelor din raionul Oravița, nu vor pregeta să mențină trează vigilența luptei pentru Pace în rindurile enoriașilor lor, mai ales acum cind semănătorii de ură și groază au aprins focul în Orientul Apropiat și Ungaria.

Preotul Ștefan Gîru, propune o moțiune care este primită cu aplauze unanime:

MOȚIUNE

„Deservenții cultelor religioase din raionul Oravița, întruniți în consfătuire interconfesională de Luptă pentru Pace, în ziua de 10 decembrie 1956, în orașul Oravița, după ce au ascultat referatul privitor la desfășurarea evenimentelor pe plan internațional și național de la ultima consfătuire pînă în prezent, în numele enoriașilor se declară:

1) De comun acord cu moțiunile trimise de ierarhii Bisericii ort. rom. și a celorlalte culte religioase, prin care se condamnă agresiunea anglo-franco-izraeliană împotriva poporului egiptean.

2) De comun acord cu declarația guvernelor R. P. R. cu privire la retragerea imediată a trupelor agresive din Egipt.

fapt care în urma unei intervenții categorice a guvernului U. R. S. S., a cîștigat aproape unanimitatea voturilor, O. N. U. obligînd astfel pe invadatori să se execute.

3) Solidari cu declarația Guvernului R. P. R. și cu atitudinea reprezentantului său în O. N. U., cu privire la evenimentele din Ungaria.

Atentînd la cauza sfîntă a Păcii, imperialiștii au semănat moartea în rîndurile pașincului popor egiptean, au provocat cel mai crîncen măcel fratricid în rîndurile poporului ungar, motiv pentru care luptătorii pentru Pace din Republica Populară Romînă, alături de care noi deservenții de culte religioase ne angajăm să menținem trează vigilența luptei pentru Pace în rîndurile enoriașilor pe care-i păstoriim, asigurînd în felul acesta conducerea Patriei noastre de atașamentul cetățenilor ei la acțiunile întreprinse de Ea“.

Dl. *Dancea Avram*, încheie consfătuirea, mulțumind deservenților de culte, pentru participare în număr așa de mare și îi asigură că ori de cîte ori va fi cazul se va deplasa cu plăcere în mijlocul lor.

MONUMENTE ISTORICE.

Kira Donova și Liudmila Pisarscaia Catedralele din Kremlin

KREMLINUL — CETATEA MOSCOVEI
(o scurtă informație)

Editura „Muncitorul Moscovei“ 1956, 55 pp., ediția II-a adăugită. 12 ilustrații și schema cu pereții și turnurile Kremlinului.

Kremlinul — cetatea Moscovei este mindria și gloria Rusiei. Această cetate constituie cel mai mare monument al culturii naționale rusești. În ea au fost concentrate cele mai prețioase modele de arhitectură antică, pictură și artă decorativă.

Istoria cetății-Kremlinului se pierde în adinca antichitate.

Pe locul unde se înalță astăzi Moscova, cu cinci mii de ani în urmă, au apărut primele sate.

După cum dovedesc săpăturile arheologice, în veacurile VI—IX, aici, locuiau popoare de neam slav care făceau comerț cu negustorii arabi.

Primul letopisetz care vorbește de Moscova datează din sec. al XII-lea, anul 1147.

La sfârșitul veacului al XIII-lea, pe timpul domniei cneazului Daniil Alexandrovici, fiul lui Alexandru Nevski, Moscova devine capitala micului cnezat, transformându-se, treptat, în Moscova-centru.

Pe vremea cneazului Ioan Calit, se construiesc primele catedrale din piatră albă, în anii 1339—1340 se înalță pereții solizi de stejar ai Kremlinului.

În timpul conducerii cneazului Dimitrie Donscoi, în anul 1367, au fost construiți pereții din piatră albă ai Kremlinului. În centrul cetății se ridicau palatele și catedralele, din piatră, încununate cu turle aurite.

Zidurile și turnurile din Kremlin s-au construit timp de 10 ani — din 1485 pînă la 1495. Pereții au o lungime de 2 km. și 200 m., în forma unui triunghi neregulat, avînd o suprafață de 28 Ha. (La pag. 53 este schema zidurilor și a turnurilor cetății).

Zidurile, după relieful locului, au în unele părți 5 m. înălțime, iar în altele ating 17 m.

Grosimea zidurilor variază între 3 și 6 m.

Sînt 20 de turnuri. Fiecare turn are modelul arhitectural propriu și denumirea sa.

Cel mai frumos și mai înalt turn al Kremlinului este Turnul Spasc, cu 10 etaje. Trei din ele sînt ocupate cu mecanismul ceasului instalat în anul 1851.

Galerii subterane șerpuiesc prin cetate.

În centrul Kremlinului se află străvechea piață numită a *Catedralei*.

În piața aceasta se înalță monumentele arhitecturii naționale ruse: biserici, clopotnița lui Ioan cel Mare, palatul Granovit.

Aceste clădiri alcătuiesc unul din cele mai perfecte ansambluri arhitecturale din lume.

Cea mai mare dintre biserici este Catedrala Adormirii, (Uspenschi) construită în anii 1475—1479, de meșteri ruși, sub conducerea renumitului arhitect italian Aristotel Fioravanti, în stilul arhitecturii vladimiro-suzdal.

La timpul său, catedrala Adormirii era socotită ca o minune a artei arhitecturale. De obicei, bisericile vechi erau mici și semiîntunecoase. Catedrala nouă dispune de o sală spațioasă, cu multă lumină, cu coloane rotunde, susținînd bolțile ușoare. Pereții au fost ridicați din cărămidă albă, fațada fiind înfrumusețată cu un brîu decorativ arcuit.

Simplitatea severă și simetria decorurilor armonizează superb cu festul detaliilor arhitectonice ale acestei clădiri măiestroase.

În catedrală se păstrează monumente ale picturii, care au o deosebită valoare artistică și istorică. Pe pereții catedralei s-au păstrat inscripțiile veacurilor XVI, XVII, XVIII și XIX.

Pe iconostasul din catedrală se află una din cele mai vechi icoane, „Sf. Gheorghe“, pictată la sfîrșitul veacului al XI — începutul celui de al XII-lea. Un interes deosebit stîrnește pictura icoanei „Sf. Treime“ aparținînd veacului al XIV-lea și care a fost parțial curățită, cînd s-a restaurat catedrala, 1) de straturile de vopsea aplicate mai tirziu.

În catedrală se mai găsește un model minunat de sculptură, în lemn — tronul împăratului Ioan cel Groaznic, executat de meșterii ruși, în anul 1551. Un interesant monument al artei turnătoriei rusești prezintă chivotul de aramă lucrat de meșterul Dimitrie Sverciov (1627).

Catedrala este luminată de 12 policandre grandioase, din care unul are forma unui snop uriaș de grîu cu frunze, lucrat în argint.

1) Icoanele vechi, care se păstrează în catedrală, au fost aduse din diferite biserici în catedrala din cetatea Moscovei încă în veacul al XIV-lea, pe vremea cneazului Ioan Calit. Multe icoane au fost aduse din Vladimir, Novgorod, Tver și alte orașe alipite principatului Moscovei.

Catedrala Adormirii a fost cea mai importantă catedrală a statului rus. În ea se promulgau actele de stat (de pildă Unirea Ucrainei cu Rusia, în anul 1654). Aici depuneau jurământul de credință marelui cneaz din Moscova, prinții diferitelor orașe, se încoronau regii și împărații ruși.

În partea de vest a Catedralei Adormirii (Uspenskaia) se află biserița cu un turn Rizpolojenia. Ea a fost zidită de către meșterii din Pscovsk și Moscova în anii 1484—1486, după stilul arhitecturii Moscovei timpurii. Ca rezultat al nenumăratelor transformări de mai târziu, partea exterioară a bisericii a fost complet schimbată și numai în urma restaurării din anul 1949, a primit înfățișarea sa arhitecturală, pe care a avut-o la început.

Tot în acest an, au fost restaurate și icoanele din biserică, aparținând pensulei renumitului pictor rus Nazarie Istomin (1627). În prezent se continuă lucrările de restaurare științifică a bisericii prin întărirea stratului de tencuială și de culori precum și de curățire a picturii murale vechi, din veacul al XVII-lea, stratul așternut mai târziu.

În partea de sud a pieții Catedralei, mai aproape de riul Moscova, se înalță catedrala Bunei Vestiri, construită în stilul arhitecturii vechi moscovite, de meștri din Pscovsk, între anii 1484—1489. La început, aceasta a fost o biserică mică, prevăzută cu trei turle. În anii 60 ai secolului al XVI-lea, galeria catedralei a fost acoperită cu bolți; tot atunci s-au ridicat și celelalte turle, după care catedrala s-a transformat într-un complex artistic cu nouă turle. Intrările dinspre nord și apus, au fost înfrumusețate cu portaluri splendide din cărămidă albă, executate de meșterii ruși ai veacului al XVI-lea. Portalul sudic, aparținând veacului al XV-lea, a fost restaurat în anul 1949, după detalii care s-au păstrat. Pictura murală a catedralei, aparține peneului pictorului Teodosie (anul 1508). Ea a fost descoperită în anul 1947 de pictorii atelierelor centrale de restaurare din satul Paleh. Coloritul clar și sărbătoresc al picturii, neobișnuita integritate și armonie a compoziției, mărturisesc despre virtuozitatea pictorului Teodosie.

Iconostasul catedralei alcătuiește un monument uriaș de valoare istorico-artistică. Aici se pot vedea icoane, pictate de Teofan Grecul, Andrei Rublev și Prohor din Gorodaț.

Aceste opere prețioase de pictură veche rusă au fost descoperite în anul 1920 de pictorii sovietici. Pînă la această dată, ele se ascundeau sub picturile ulterioare — sub straturile vopselelor așternute peste pictura originală și s-au considerat pierdute în timpul incendiului.

Înrămarea iconostasului s-a făcut în secolul al XIX-lea din bronz cizelat aurit. Dușumeaua catedralei s-a pavat cu plăci de iasp de ață de culoare brună.

Catedrala Bunei Vestiri se învecina cu palatul și servea drept capelă pentru țari.

Peste drum de catedrala Bunevestiri se vede catedrala sf. Arhangheli, construită în anii 1505—1509, de către arhitectul Aleviz Novii, pe locul vechii biserici din anul 1333.

Catedrala a fost încadrată în stilul vechilor tradiții pur rusești, cu unele elemente de arhitectură italiană. Se distinge prin eleganța și abundența decorurilor.

Pereții exteriori ai catedralei sînt încercuiți cu un briu orizontal. Intrările în catedrală sînt executate în formă de portali tăiați din cărămidă albă. Icoanele datează din veacurile XV—XVII. De mare valoare este icoana „Sf. Arhanghel Mihail“, atribuită lui Andrei Rublev.

Un interes deosebit îl prezintă iconostasul sculptat în lemn și aurit, din anul 1813. E făcut în stilul barocului rusesc, de pe la sfîrșitul sec. al XVII-lea.

Pictura murală a catedralei s-a făcut în anul 1666 de către un colectiv de iconografi din Riazan, Costroma, Iaroslav, sub conducerea pictorului din Kremlin, Ștefan Reazanț, Teodor Cozlov, Teodor Zubov, Ioan Filatov și alții. Această pictură murală se ascundea ani îndelungați sub vopselele grosolane ale veacului al XVIII—XX, sub stratul gros de fum și praf.

În timpul lucrărilor științifice de restaurare din anii 1953—1955, pictura ulterioară a fost îndepărtată și s-a scos la iveală pictura destul de bine conservată a veacului al XVII-lea, distinguindu-se printr-o minunată gamă de culori.

Pictura catedralei are un caracter literar-povestitor. Multe compoziții sînt pictate pe teme laice și militare și oglindesc clar lupta patriotică a poporului rus pentru independența sa națională.

Pe cele patru coloane care susțin bolta catedralei, sînt zugrăviți cnejii ruși, întemeietorii Rusiei nord-apusene: Andrei Bogoliubski — fiul lui Iurii Dolgoruchi, Iaroslav Vsevolodovici — tatăl lui Alexandru Nevski, Alexandru Iaroslavovici Nevski, marele conducător rus, eroul luptei de la Nevsc și al „Bătăliei pe gheață“, Daniil Alexandrovici — întemeietorul cnezatului feudal moscovit și alții. Pe peretele sudic, sînt zugrăviți marii principii moscoviți, înmormîtați în această catedrală.

Catedrala sf. Arhangheli a fost mormintul marilor cneji și regi ruși, începînd cu veacul al XIV-lea pînă la primul sfert al veacului al XVIII-lea. Primul a fost înmormîntat în această catedrală Ioan Calit care a făcut unificarea provinciilor rusești. Tot aici se află mormintul marelui conducător de oști rus, eroul luptei de la Culicov, Dimitrie Donscoi; al prințului Ioan al III-lea, al țarului Ioan cel Groaznic și al fiilor lui. Petru I. și toți împărații care l-au urmat (afară de Petru al II-lea) au fost înmormîntați la Petersburg, în catedrala sf. Petru și Pavel.

Sub baldachinul, sprijinit pe patru coloane crestate din piatră albă, se află mormintul țareviciului Dumitru — fiul lui Ioan cel Groaznic, transportat aici din Uglici, de către Vasile Șuischi în anul 1606.

Monumentele funerare, din piatră albă, cu inscripțiile și ornamentele, aparțin veacului al XVII-lea.

Pentru o mai bună conservare a picturii, în catedralele din Kremlin-Moscova, s-au construit sisteme aeriene speciale de încălzire. Atât iarna, cât și vara aici se menține o temperatură constantă a aerului.

În centrul Kremlinului se înalță mărețul turn cu multe galerii, cu acoperișul auriu cunoscut sub denumirea de Ioan cel Mare.

Clopotnița lui Ioan cel Mare a fost construită în anii 1505—1508, iar balconul de sus a fost zidit în anul 1600. Despre aceasta mărturisește inscripția de sub cupolă, făcută cu litere aurite... „din porunca marelui țar și a marelui cneaz Boris Feodorovici... și a fiului său... cneazul Feodor Borisovici... biserică a fost terminată și aurită în vara a doua a domniei lor (1600)“.

Pe vremuri, clopotnița lui Ioan cel Mare a servit ca turn de pază, de semnalizare. De aici, se vedeau bine împrejurimile, la 25—30 km. Cînd se observa apropierea dușmanului asupra Moscovei, începeau să tragă clopotele din Kremlin și poporul se aduna întru apărarea pămîntului natal.

În anii 1532—1543, arhitectul Petroc Malii a adăugat la clopotnița lui Ioan cel Mare o altă clopotniță, iar în veacul al XVII-lea, la partea nordică, a fost zidită, așa numita anexa lui Filaret. În clopotniță sînt clopote, care prezintă interes ca modele de artă de turnătorie rusă. În golul central, atîrnă clopotul Adormirii, avînd o greutate de 70 tone.

În anul 1812, cînd armata lui Napoleon se retrăgea din Moscova, clopotnița și construcția au fost aruncate în aer. Restaurarea lor s-a făcut în anul 1819, după proiectul arhitectului D. I. Jiliardi. Stilul lui Ioan cel Mare a primit o crăpătură, dar a rezistat. Aceasta mărturisește despre soliditatea exclusivă a stilului și înalta măiestrie a constructorilor. În anul 1955, construcțiile metalice ale cupolelor clopotniței lui Ioan cel Mare precum și ale clopotniței au fost restaurate, acoperișurile cupolelor și inscripția, aurite.

La poalele clopotniței Ioan cel Mare, stă vestitul și giganticul clopot-țar. Acesta a fost turnat în Kremlin de meșterul rus, Ioan Motorin și de fiul său Mihail, în anii 1733—1735. Clopotul-țar este cel mai mare clopot din lume. Greutatea lui e de 200 tone.

În anul 1737, în Moscova, izbucnise un incendiu, care a cuprins și Kremlinul. Din cauza răcirii neuniforme în timpul stingerii focului, clopotul a crăpat. Din masivul lui s-a desprins o bucată de 11,5 tone. În veacul al XIX-lea clopotul a fost așezat pe un postament.

În partea nord-vestică a catedralei Adormirii se află palatul patriarhal și Biserica „Doisprezece Apostoli“, construită de Antipa Constantinov și Bajen Agurțev, în anii 1635—1656. În a.

1922, din partea nordică a bisericii „Doisprezece Apostoli“, a fost anexat un pridvor deschis din piatră albă, avind coloane sculptate. În vara anului 1955, în timpul restaurării pieții Catedralei, au fost restaurate arcurile de trecere, situate sub biserică. Acum, de aici, se deschide un loc viran spre curtea patriarhală.

Pe piața Catedralei, se găsește clădirea veche a Moscovei, numită Palatul Granoviț. Se numește astfel, fiindcă fațada răsăriteană este căptușită cu piatră albă șlefuită (graneonli — ș'efuit). Palatul Granovit s-a construit în anul 1491, de arhitectul Marco Ruffo și Petru Antonio Solario. Sala pătrată, imensă, cu o boltă înaltă și o coloană centrală care o susține, se distinge prin grandiozitatea și prin frumusețea maiestoașă specifică.

Suprafața ei este de 495 mp. Pereții și bolțile palatului Granovit s-au zugrăvit în veacul al XVI-lea, iar pictura veche nu s-a păstrat pînă în zilele noastre. Pictura existentă a fost executată de pictorii din satul Paleh, frații Belousov, pe la sfîrșitul veacului al XIX-lea. Subiectele sînt luate din istoria rusească și din Biblie.

Portalul palatului Granovit, sculptat în piatră albă, aurit, duce în tindă.

Deasupra acesteia, este o încăpere numită „ascunzătoare“. De aici reginele și principesele urmăreau, printr-o fereastră cu gratii, cum se desfășurau diferite recepții în palatul Granovit. După obiceiul vechi, femeile n-aveau voie să participe la recepții.

Palatul Granovit servea drept sală de solemnități a marelui prinț Ioan al III-lea. Ca sală de paradă s-a folosit și în timpurile mult mai tirzii, pînă prin veacul al XIX-lea. În ea s-au primit consuli străini, s-au sărbătorit victoriile armatelor rusești: luarea Cazanului în anul 1552, strălucita biruință de la Poltava, în anul 1709 și altele.

O scară albă, sculptată din piatră albă, duce spre piața Verhospasc, care unește castelul Terema cu catedrala Verhospasc. Catedrala Verhospasc a fost capela țarilor ruși. S-a construit, în anul 1636, de aceiași arhitecți care au construit și castelul Terema (Bajen Ogurțov, Trefil Șarutin, Antip Constantinov și Larion Ușacov, în anii 1635—1636).

Pictura de pe icoanele din Catedrală aparține pensulei pictorilor din veacul al XVII-lea, iar iconostasul cizelat din argint, datează din veacul al XVIII-lea.

Ca rezultat al lucrărilor de restaurare din anul 1949, pe bolțile catedralei sub inscripția de pe pereți făcută în veacul al XIX-lea, s-au descoperit fragmente de pictură din veacul al XVII-lea. Catedrala Verhospasc are și o altă denumire: „Mintuitorul după gratiile de aur“, fiindcă din partea pieții Verhospasc, ea este despărțită de gratii, care au intrat în istorie cu denumirea de „Aur“. Aceste gratii sînt din fier, pictate și aurite.

P. Iacobescu

DOCUMENTAR.

Contribuții la Istoria Școalelor românești din Banat

— Protocolul țercularelor școlare —

III.

4.

Logoj, 30 septembrie 1820. Crăescul Consilier și Inspector al Școalelor Naționale comunică crăiasca Rezoluție, potrivit căreia, la ocuparea posturilor școlare vacante, întietate au Invățătorii absolvenți ai Preparandiei.

Deputația Fondurilor Școlare, prin Directorul regesc din Logoj, recomandă cartea unui medic din Pesta, cuprinzind rețete împotriva boalelor și primejdiilor aducătoare de moarte. Se îndatorează Invățătorii să îndemne tinerii buni la învățătură să urmeze Preparandia din Arad, spre a deveni învățători și preoți mai buni. Reținerile pentru pensia învățătorilor, făcute de Chezezi, să fie înaintate Comitatului prin Protopresbiteri. Invățătorii să ia toate măsurile pentru începerea la timp a cursurilor.

Înălăpșilor Invățători,

Mie iubiților,

Nr. 141. Pentru Invățătorii Măria sa Domnul Conziliar și al
prepăranzi, cum trebuie să Școalelor Naționalnice de ritul nos-
primească stația. tru Crăiesc Inspector, din 4-lea Octom-
(vrie) a. c., sub Nr. 339, și iarăși din 30-lea Săptem(vrie) tot
tom(vrie) a. c., sub Nr. 339, și iarăși din 30-lea Săptem(vrie) tot
același an, sub Nr. 404, întiemește (1) Milostiva Crăiasca Re-
zoluție, din în 1-lea Avgust a. c. sub Nr. 18936, de spre Invă-
țătorii(i) Prepăranzi, cu așa orînduială (2) eșită, ca oriunde să
va da vreo stație (3) de Școală vacantă, acolo Prepărandul
Candidat întâi tot să aibă.

Nr. 166. Pentru Tablițele doftoriei.

De la Mărita Deputație a Fundelor Școlastice, din 21 Septem(vrie) a. c. Nr. 542, ni să
face acest lucru cunoscut, precum adecă un Medin, Doctor sau
vindecători in Peșta, au dat la lumină așa 2 Tabliță, în ce mod,

1) face cunoscut.

2) dispoziție.

3) post vacant de învățător.

la primejdiile cele grabnice de moarte, precum sânt: de-au *a-mejit*, sau *nădușit*, au *inghețat*, sau *fulgerat*, de orice jivină (4) *turbată* s-au *mușcat*, sau au *ciumat* cineva (și altele), să se poată ajuta și folosii.

Acestea 2 tabliți au eșit la lumină în limba ungurească și dela în Nalt Crăesc Gonsilium, același Medan (5) mare laudă au căpătat, așa, cât Tablițile sale în mai multe limbi, ba încă și în cea Sârbească și *Romanească* au dat a să tipării și să va vinde de tot Eczamplariu cu 36 cr(uce)ri, Jin care lăudatul Medin Doctor după tot eczemplariul 6 cr(uceri) la Fundusul Școalelor ajutori s-au făgăduit. Poftind (6) ca la toată școala un egzemplariu (7) să se cumpere. Pentru aceeaia, mai sus Cinstita Deputaște orânduște ca *aceasta cărticică*, de lucruri folositoare și oamenilor săteani cu atâta mai de lipsă, cu cât dâșii mai de multe ori inanimitele primejdii sânt și mai rar ajutori dela lăcuitori(i) din orașă pot avia, *prin învățători(i) Școalelor să se facă cunoscută*.

Care înalta poruncă și orânduială din datorință și eu vooă întimeche (8), și anumit la Nr. 141 pe toți vă indatorezi ca Tinerimea, vooă încrezută, întot putinciosul mod spre învățătură să indemnăți; iarăși *săvirșind* (9) *careva prunci școala*, (10) și fiind părinții lor în bună stare, învăătura Preparandiei în tot modul și așa să-i indemnăți, cum că (pag. 4) *învățând Școala Prepărandiei*, apoi și *Învățători mai buni și Preoți mai în grabă vor putea jii*.

La Nr. 166 toți sânt indatorați anumiți *carte de leacuri*. Cinstiților Preoți și celor mai de chepetenie din Comunitate a o face cunoscută, ca așa înțelegând că cartea aceasta ar fii de un folos mare, și pe lesna, (11) 36 cr(uceri), a să putea cumpăra, să vă indemnăți, nu atâta mai tare, căci și fundul (12) Școalelor, de acolo, va avia folos; apoi numele acelora care vreau a cumpăra, din preună cu suma banilor însuși, până la 10-le dela primirea acestui Țirculariu, ne smintit (13) să aduceți sau să trimiteți în coacea; cărțile acestea după aceeaia vi să vor trimite.

Cătră acestea, tuturor acelor învățători carii încă până acum a 4 parte din plata și deputatul (14) lor pentru *penzie*

4) animal.

5) mai sus *Medin*.

6) dorind.

7) exemplar.

8) v-o fac cunoscută, v-o înaintez.

9) terminind.

10) școala elementară confesională de 6 ani.

11) ieftină.

12) fondul central dela Pesta.

13) fără aminare.

14) salarul în naturale: grâu, cartofi, lemne, etc.

n-au dat, aspru de iznou iară să poruncește, care așteptând mai multe porunci în treaba aceasta, sau singuri, fără de nici o desvinovățire, să o predea Cuvinciosului D(omn) Protoprezviter, sau să îndatorează și să silească pre *Chinez* (15) de s-au lăsat a 4 parte la dâșii, ca după orânduiala Luminatei Varmeghii (16) când să va cere D(omni)lor Protoprezviteri să o dea. Așijderea Relațiile, Conșcripțiile Tinerimei, Consignațiile pentru cărți care nu le-au trimis să le trimită toți de comun; pentru repărațiile Școalelor așa să se îngrijească, ca învățătura cu tinerimea școlasticească în orânduitul timp ne greșit să se înceapă.

In Logoj, in 30 Septemvrie 1820.

Ioan Mihuți

Crăesc a Școalelor Director

Logoj, 1 octombrie 1820. Directorul crăesc (regesc) al Școalelor naționale (românești) din Banat denunță fapta unor tineri școlari, falsificatori de bani. Se avertizează Învățătorii și localnicii Directori școlari să supravegheze tinerimea, spre a nu cădea în astfel de greșeli, pasibile de pedepse mari.

Orarul să fie lipit în școală pe perete. A patra parte din salariu pentru fondul de pensii, și a trei parte pentru Convictul-Internatul diecezan din Arad să se rețină fără alte provocări.

Înțelepților Învățători,

Mie Iubiților!

Ca să nu facă pruncii fiduli de bani. Făcându-să la Prea Înaltul Loc aceia observație cum că Tinerimea Școlastică de

15) primarul satului.

16) ung. *vármegye* = județ, comitat.

citva tim(p) s-au dedat a face *fiduli* (1) faiză (2) sau folim (3), (Ainmutig (4) și Antipațioane = Șaim) (5) și aceasta din cauza aceia socotindu-să, cum că Tinerimei nici greotătea păcatului acestuia, nici pedeapsa, cu dînsul împreună, nu să vede a fi cunoscută, Prea în Naltul Crăesc de Locțiitoriului Consilium Unguresc, din 7-lea acești luni, No. 28370, Milostiv poruncește, ca, greotătea păcatului de a face țiduli de bani, precum și pedeapsa cu fapta aceasta împreună, la toată Tinerimea aceasta, de la primejdiile păcatului acestuia și a pedepsei, cu acest adaos, să se abată: cum că numai a *însămna* sau din glumă a *pre scria* țiduli de bani, este *celor mai grele pedepsă supusă faptă*.

Care Milostiva rezoluție și poruncă și pe calea Măritului Crăesc a școalelor Naționalnice mai mare Inspector din 12-lea acești luni No. 466 intimată, și eu vouă, învățătorilor, tuturor din datorință, prin aceasta și cu acest adaos fac cunoscută, ca și voi înșivă, de voi și de Tinerimea voastră, au (6) vooă increzută, în tot modul să luați seama și înaintea Tinerimei să puneți, cum că (nu) numai a face, ci încă numai și din glumă a *însămna țiduli de bani iastă o faptă la cei mai mari pedeapsă supusă*. Mai de parte, sinteți în datorință sau cinstita Milostivă Rezoluție și poruncă, cu tot cuprinsul acestui *șircular*, localniților (7) Directorii a face cunoscută, ca împreună privighind în tot modul să se deplinească și Tinerimei de 2 ori pe an; adevă cu începutul anului și la începutul al 2-lea Semestru înainte a pune.

Despărșirea ceasur(ilor) să fie pre părete lipită. Pe lingă aceasta, tuturor învățătorilor vi să poruncește, ca despărșirea ceasurilor (8) cea nooă (9) pre peretele școlei lipită să o aveți și după dânsa învățăturile să le propuneți.

A 4-a parte pentru pensie (să trimiteți). Iară Preparanzii (10) și cei din anul acesta a 3-a parte pentru Convect, (11) precum v-ați legătuț, ne greșit să dați, ne așteptând mai multe porunci.

În Logoj, în 1 octomv(rie) 1820.

Ioan Mihuți

Crăesc a(l) Școale(lor) Director

1) bilete, dela ung. *czédula*.

2) false?

3) ?

4) Einmutig.

5) Antipažions schein.

6) sau.

7) Directorii dela sate și orașe.

8) orarul — programul școlar.

9) nou, orarul nou.

10) Învățătorii absolvenți al unei *Preparandii* — Școală Normală sau Pedagogică.

11) *Internatul* diecezan de pe lingă *Preparandia* din Arad.

5.

Logoj, 26 mai 1821. Din ordinul magnificului Consilier și Inspector general al Școalelor din Ungaria. Directorul regesc al Școalelor naționale românești din Banat repetă Circulara din anul 1817, cuprinzând Înalta Rezoluție împărătească, potrivit căreia Învățătorilor li se cere mai mult decît a ști să cînte și să citească. Studiul Moralei creștine și alte cunoștințe sunt absolut necesare pentru a putea cineva ocupa sau a rămîne în postul de învățător.

Se repetă dispozițiile privitoare la a. Contribuția pentru fondul general de pensii al învățătorilor. — b. Intocmirea recensămîntului pentru copiii, de ambele sexe, care au împlinit vîrsta pentru școală, — și c. pentru afișarea orarului în școală.

Înțelepților Învățători,

Mie Iubiților,

No. 70. Ca nu numai să știe pruncii Din porunca Magnificului celi, ci încă și alte învăță(uri). lui (12) Domn Conziliar și marelui a Școalelor Inspector, sub 15 Aprilie a. a. No. 130 eșită, să prenoește (13) Tîrculariul, de sub 4-lea Aprilie anul 1817 și anumia intrînsul publicata prea în Nalta Milostiva Rezoluție din 19-lea Dechemv(rie) 1815-lea, sub No. 33294, prin care Milostiva să poruncește ca în toate locurile așa să așază, (14) care nu numai a cetii și a cânta, ci încă și învățătura Creștinească a Năravurilor (15) bune, și alte lucruri trăbuincioasă să știe, și a propune, intocmiți (16) să fie. Iară în locurile acelea unde așa învățători nu sînt, sau în locul lor alții vredniți să se pună, sau aceia carii sînt spre zisul scop bine să se întocmească.

No. 78. Pentru Penzie. Mai sus lăudatul Conzilier și Inspector, din 18-lea aceștii luni sub No. 145, întiemește, ca toți aceia învățători care au jărtvit venitul său de pre un an pentru Penzie, așa precum s-au fost dețlerat, să-și deae, (17) altmîntrelea să va pune secevetsru preste venitul lor, încât va trăbui la tot cvartul (18) a da. Însă învățătorii din districtul Caransebeșului de cumva n-or da de bună voe, până va urma despre aceasta Jela Prea în Naltul loc Milostiva Rezoluție, nu vor fi siliți a da.

12) Magnificul.

13) repetă.

14) așeze, institue.

15) *Morala creștină.*

16) angajați.

17) Jea, să-și dea salarul pe un an, pentru fondul de pensii.

18) trimestrial.

Drept aceea, intru urmareea prea lăudatelor purunci și o-rânduindu-i și de aicea vi să întiemește, și anumit în cătu-i la No. 770, ca toți aceia învățători care n-ar fi cu poruncita știință în I Podobiți, (19) în tot modul ași câștiga de plina învățătură să sesse straduiască. Almintrelea, fără de ertare, vor fi lipsiți (20) de sslujba învăătorească. În cătu-i la No. 78, aceeași să orându-iaște și să înțelege de sineși singură. (21) Mai pre urină toți ssănțeți indatorați cu relația cea de al 2-lea Semestru și Con-scripția pruncilor de Școală vrednici (parte bărbătească și fâme-iască) deschilinit (22) și cu nomele a face. Și a trimite în-ccoacea.

Iară despărțirea ceasurilor (23) tot deauna fieștecarele în-vățători în școală, pre părete lipit, să o aibă.

În Logoj, în 26-lea Mai 1821.

Ioan Mihuți

Crăesc al Școale(lor) Director

7.

Logoj, 15 aprilie 1821. Crăescul Director al școalelor naționale din Banat comunică Învățătorilor bănățeni apelul și îndemnul Măriei Sale Domnului Consilier și Inspector general re-țegesc de a veni în ajutor sinistratului prin foc învățător romin Petru Damenescu din comuna rominească Bălăn din comita-tul atunci românesc Barani dintre Dunăre și Drava.

Se repetă ordinele anterioare privitoare la vărsarea cotelor respective pentru Internatul diecezan al Preparandiei din Arad și pentru fondul general de pensii al învățătorilor.

Înțelepților Învățători,

Mie Iubiților!

No. Pentru aprinder(ea) casii Petru Damenescu, învățătorul a unui învățători.

satului Balan din Comitatul Barani, (1) după ce intro noapte aprinzându-să casa, așa cele strinsă de dânsul toate au ars, numai el cu muerea și pruncii săi au putut scăpa. Arătând aceasta tristă întâmplare la Măria (Sa) Domnu! Conziliar și mai Marele Inspector, s-au rugat de

19) împodobiți —, inzestrați cu cunoștințele necesare.

20) desărcinați, destituiți din învățămînt.

21) este vorba de reținerile pentru Pensie.

22) deosebit, aparte.

23) orarul școar.

1) *Baranya*, comitat între Dunăre și Drava. În 1896 avea 293.414 locuitori maghiari și germani. — cf. Dr. C. Diaconovics, *Enciclopedia Română*, tam. I. Sibiu, 1898, p. 393. Prezența sa-tului *Balan*, dovedește existența în această regiune a unui nu-măr important de Romini — *Vlasi* — *Vlahi* sau *Olahi* — cărora le-a fost învățător *Damenescu*.

milostiva ajutorință. Acelaș Domn Conziliar și Inspector primind data (2) rugăciune a nenorocitului Invățător, din 11-lea Martie a. c. No. 90, orânduiaște ca toți invățător(i), pentru mai sus-anumitul, prin foc despoiatul, fratele vostru, milă de ajutoriu, după cât și de bună voe veți putea da, să vă îndemnați și îndurata milă, aicea, la Direcția Școalei, să aduceți sau să trimiteți.

No. 67. Pentru Convi(c)tu din Arad și pentru penzie. Mărita Deputație a fundului (3) Școlasticești din al 2-lea aceștii luni No. 197, pentru invățător(i) Prepăranzi orânduiaște ca a 3-a parte (4) de Convict și a 6-a (5) de penzie (precum și în 12 Mai 1820 vi s-au poruncit) în 6 ani (6) să plătiți așa-cât (7) la tot Cvartul (8) cât să cuvine pentru Convict și cât pentru Penzie de odată să puneți, (9) jos, numai deschilinită (10) Cvitanție să cereți despre datele părți.(11)

Carele orândueli și porunci, prin această Crăiască a Școalelor Direcție, cu acest adaos vi să întiemește și anumit cuvânt la No. 50, adecă despre mila ajutoare a pârjolului de foc invățător, care fiește carele din voi care cit să va îndura să aibă de a aduce sau să trimită incoacea. Iară cătu-i la No. 67, despre a 3-a și a 6-a parte, fieștecare preparand invățătoriu, după Contractul cel Nou (12) să se șpată cât să cuvine și la tot Cvartul nezmintit Cuvinciosului Domn Protoprezviter să predea îndatorați fiind tot deauna în relația semestralnică (13) a în-sămna cât au dat, sau de nu au dat, pentru ce. Numai pre urmă, toți invățătorii sânt îndatorați, ca relațiile cele Semestral(nice), ne smintit, în orânduitul timp, să trimiteți. Iară carele are vro ceva schimbare sau mutare, după datele orândeli, timpuriu să se arete (14) aicea.

În Logoj, 15 Aprilie 1821.

Ioan Mihuți

Crăesc a(l) Școale(lor) Director

ROMAN COTOȘMAN

-
- 2) numita, amintita.
 - 3) fondul general de pensii.
 - 4) din salar.
 - 5) parte din salar.
 - 6) în decurs de.
 - 7) incit.
 - 8) trimestrul.
 - 9) vărsați, plătiți.
 - 10) deosebită, aparte.
 - 11) despre plata cotelor respective.
 - 12) Învățătorii erau angajați în posturile lor prin Contract cu comunitatea sau parohia respectivă.
 - 13) raportul trimestrial.
 - 14) raporteze.

VICENȚIU BABEȘ

1821 — 1907

Cincizeci de ani de la moartea lui

I.

Printre marile figuri ale vieții românești de dincoace de Munți din Banat, Crișana, Ardeal și Ungaria, din *epoca renașterii* sociale, naționale, politice, culturale și bisericești, locul de frunte îl ocupă avocatul *Vicențiu Babeș*.

Personalitate distinsă, aleasă și complexă, bănățeanul *Vicențiu Babeș* — prin originea sa țărănească sănătoasă, prin vastele și variatele sale cunoștințe, prin virtuțile și cultura sa, prin creațiile sale, prin activitatea sa intensă, creatoare și multilaterală, îmbrățișind toate domeniile de manifestare a vieții românești — s-a dovedit a fi *plumînul*, prin care această viață a respirat profund, — de-a lungul celui mai agitat, mai frământat și mai bogat în evenimente secol, — în pieptul unui popor, ce abia a sfărîmat, prin eroism fără seamăn, lanțurile iobăgiei.

La a cincizecia aniversare a morții lui, neamul, pentru a cărui eliberare, întregire și fericire a luptat, își aduce aminte, recunoscător, de unul din fiii săi, care pentru bogata sa activitate culturală, politică și națională, s-a invrednicit a fi chemat, în *Tara liberă*, spre a pune, împreună cu personalitățile din toate țările românești, fundamentul celei mai înalte instituții de cultură la romini — al fostei *Academii Romîne*.

Dacă *academicianul Vicențiu Babeș*, tatăl nemuritorului *dr. Victor Babeș*, este, — prin trecutul său de luptă, prin creațiile sale, — al neamului românesc întreg, el este mai ales *al nostru*, al bănățenilor, din sinul cărora a ieșit și pentru a căror înălțare și fericire n-a precupețit nimic. Ar trebui să scriu volume întregi, pentru a putea înfățișa, grafic, marea și inegalabila contribuție a lui *Vicențiu Babeș* la așezarea pe temelii solide a celor două instituții, care au susținut, de-a lungul secolelor de sclavie și opresiune, viața sufletească a rominilor de sub stăpînirea Habsburgilor romano-catolici: *Școala și Biserica ortodoxă-romină din Banat, Crișana, Maramureș, Ardeal și Ungaria*.

Mitropolia restaurată a Țării Banatului indeosebi se simte onorată, că poate număra printre cîtorii ei, pe acest *mare luptător și înainte mergător al libertăților naționale și bisericești și deșteptător al conștiinței naționale românești*.

II.

Coboritor dintr-o veche familie de luptători și *chenezi* români din comuna *Moșnița*, din preajma Timișorii, fiul țăranului *Grigorie Călușeriu*, originar din *Moșnița*, *Vicențiu* s-a născut la anul 1821 în comuna *Hodoni*. Rămas orfan de tată, el este adoptat de învățătorul *Mitru Iancu Maldea-Babeș*, prietenul lui *Dimitrie Tichindeal*, „gură de aur“, preotul comunei vecine, *Becicherecul Mic*. La sfatul acestuia și al celui alt mare dascăl bănățean din *Jadani*, primul profesor al cursurilor preparandiale și teologice românești dintre anii 1779—1800 din *Virșeț* și *Timișoara*, *Mihail Roșu* alias *Martinovici*, — copilul este trimis la învățătură, întâi la școala românească de la biserica sf. Ilie (azi sirbească), apoi la cea sirbească și la cursurile normale germane și la cele gimnaziale din *Timișoara*. Continuă studiile gimnaziale din *Seghedin* și *Carloveț*. Urmează apoi teologia la *Institutul Teologic din Arad* și dreptul la *Facultatea juridică* a *Universității din Budapesta*, de unde la 1846 se întoarce la *Arad*, cu titlul de *jurat notar al Tablei regești judiciare*. Curând este numit profesor la *Preparandia* de acolo. În 1848 își ia diploma de avocat. 1) În 1849, în epoca în care revoluționarii unguri ai lui *Kossuth* sint stăpâni pe situație în Banat, profesorul *Babeș* ocupă funcțiunea de *Director al Școalelor românești* din cele trei districte, cu peste 500 școli elementare românești, din Banat, având reședința în *Lugoș*.

Aducind la cunoștința învățătorilor numirea sa de „*Director de legea răsăriteană ne unită din comitatul Crașovei și din Marginea militară românească*“, *Vicențiu Babeș* scrie, în primul său *Cerculariu*: „*Imprejurările politice a(u) fost făcut Directoratul Școalelor românești ne unite din Comitatul Logojului și din Miliția românească vacant... „veți cunoaște cum că din 10/20 a luni(i) și anului curgătoriu estă aceasta prea grea dîregătorie și un timp a supra-mi încărcată.*

„*Simțiu prea bine greotatea sarcinii acesteia, dară am nădejde în Dumnezeu, am în voia mea cea învăpăiată, am în inima și credința vo(a)stră cea romînă, — cum că ori până cînd o voi purta, voi purta-o cu zel, cu virtute, cu credință, cu acurateță*“. 2)

Prin aceste cuvinte — din acest document inedit — tînărul *Vicențiu Babeș* își schițează, în linii mari, programul vieții sale publice, linia de conduită, credința în puterile nesecate ale sufletului românesc de a merge înainte pe calea cuceririi liber-

1) Dr. C. Diaconovich, *Enciclopedia Romînă*, I, Sibiu, 1898, p. 341; cf. Dr. Aurel Cosma jun., *Bănățeni de altădată*, I, Timișoara, 1933, p. 24—25; Idem, *Istoria Presei Romîne din Banat*, I, Timișoara, 1932, p. 27—28.

2) *Protocolul Țercularelor școlare*, 1820—1885, mss., cu chirițe.

tăților pierdute și ale drepturilor contestate de stăpînitorii politici vremelnici streini.

După ce solicită *încrederea* învățătorilor, noul Director se recomandă astfel: „*Învățători, așa cred, că numele nu mi-e pătat nici în viața politică, nici privată, nici literară, 3) — deci voi cercați bine și vă veți învinge (convinge) despre aceasta și incit veți afla că este așa, nu vă retrageți încrederea, ascultarea, supunerea de către mine.*

„*Învățători, ușa mea pururea va fi vouă deschisă, deci de cite ori socotiți că ași fi în stare a vă ajuta, nu vă sfițiți, mă rog a mă cerceta, și vă veți învinge, că puțințale mele, cit de puțin, nu sint ale mele, ci a(le), voastre, a(le) patriei, a(le) iubitului neam român.*

„*Învățători, vă descopăr cugetul meu credincios, vă deschid inima mea frățește, vă mărturisesc credința mea lăra îndoială.*

„*Datorința imi iastă sfîntă, ca însuși Dumnezeu. Patriotismul, adevărul, dreptatea im(i) sint sfînte, im(i) sint treimea sfîntă.*

„*Zelul, Naționalismul, Știința, Hărnicia, acuratețea, cuviința, im(i) sint tot atitea virtuți de chepetenie. Învățători, aceștea im(i) sint măsurile, cu care voi măsura pe fie care, compăna în care voi cumpănii faptele fie căruia.*

„*Învățători, Cine mă cunoaște... virtutea mea ferbinte, mai adevărat amic ca mine nu po(a)te avea.*

„*Învățători, scriați-vă cuvintele mele 4) adinc în inimă-vă, ca să nu le uitați nici cînd. Spuneți-le și școlarilor voștri adeseori, ca să li să însămnă bine. Sărguiți-vă din toate puterile, ale pricepe și ale asculta, și vă veți învinge (convinge), că pe lingă iale 5) toți vom propăși în lumina și deșteptare, în mărire și în fericire..*

„*Învățători, fiți înțelepți, fiți acurați, fiți patrioți, buni, români adevărați, o(a)meni de omenie, fiți în tot minutul gata spre a da seama de purtarea vo(a)stră, de faptele voastre. Dat în Logoj, la 11/24 Maiu 1849, ss. Vichentie Babeșiu“. 6)*

Impresionantă confesiune de credință național-patriotică a uneia din personalitățile, care — altăuri de tribunul Eutimiu Murgu și de cei doi vicari, Dimitrie Stoichescu alias Petrovici, vicarul Mitropoliei Timișorii, și Ignatie Vuia, vicarul episcopiei Caransebeșului, aleși de Marea Adunare Națională de pe „Cîmpul Libertății“ de la Logoj, la 15/27 iunie 1848, au luat, împreună cu Mocioneștii în minile lor vajnice soarta sutelor de mii

3) literară — activitate literară, de scriitor, de publicist.

4) mele.

5) ele.

6) Protocolul Tercularelor școlare, citat, la anii 1849.

de iobagi romini din Banat, apăsați de Habsburgi și de ierarhia privilegiată străină din slujba lor. 7)

III.

În scrisoarea adresată „Domnului Profesor de Preparandie Vichentie Babeș“, prin care i se face cunoscută numirea ca Director al Școalelor românești, în locul lui *Măcsim Pascu* (care „estă, pentru faptele sale, împotriva patriei, sub cercare criminală“), 8) *Leopold Filip*, „comisar ocirmuiesc plinîputer(nic)-itu“, scrie între altele:

„Cu cît a fost creșterea, mai ales *creșterea poporului român*, sub dominarea necredincioasei casă Austriace, mai *părăsită*, cu atîta este aceia mai plăcut obiect de îngrijire a cirmei noastre naționale

„Căci precum *stăpînirea despotică* 9) și-au căutat puterea în *orbirea poporului*, așa *Republica* 10) *liberă stăpînire cere cunoaște. Măestatea poporului dorește a-și înființa puterea, mărirea și fericirea pe temeiul luminării, cultivării și țivilizării poporului.*

„Dară acest scop să poate ajunge numai prin *creșterea poporului. Poporul, sare s-au învățat din leagăn, spre iubirea libertății și spre toate acele virtuți, care sint izvoarele țericirii*, atît a familiilor, cît (și) a patriei, *nu prinde nici cînd arma asupra Libertății, asupra Dreptuui, asupra Patriei; cu credință împlinește datorințele cetățânești, căci cu prețul acesta câștigă rodul scopului vieții, a bunului comun.*

„Și spre ~~scopul~~ acesta vreau să te pun pre Domnia ta, mijloc tare și virtos, cînd îți incredințezi îndreptarea 11) Districțului văcant a Școalelor din Comitatul C(a)rașului și din Miliția românească și te înzăstrez cu toate foloasăle ce să țin de aceasta diregătorie.

„Deprinderea Domniei Tale în treaba aceasta im(i) iastă știută. *Domnia Ta toată viața ț-ai hotărît-o spre treaba creșterii* 12) (tinerimii). Despre simțămîntul Domniei tale cel Patriotic, cu care *ași știut aduce în armoniă formoasă iubirea celor de o lege și de un neam cu Domnia Ta, im(i) estă bună viața trecută a Domniei Tale.*

„Iată deschid chiemării Domniei tale cei sante 13) cîmp mai larg. Sirguiește-te în cîmpul acesta a lucra, cu energie a pregăti și a coace sporiul sirguinței, ce dorește cirmuirea a dezvăli în treaba creșterii (educației).

„Povățuiește pre învățători ca să învețe pre învățăcei *bine și spre bine*. Folosăște-ți diregătoria spre aceia ca să fie *fii(i) Poporului crescuiți în credință spre libertatea comună*, în iu-

7) Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la Revoluția rominilor din Transilvania în anii 1848—49*. V. Cluj, 1946, p. 385; G. Bogdan-Duică, *Eftimie Murgu*, București, 1937; Teodor V. Păcățian, *Cartea de Aur*, vol. I, ed. II, Sibiu, 1904, p. 344—353.

bire către Patrie și ură către Tiran, 14) folosește-o spre aceea, ca din cei *de o lege* cu Domnia Ta să se rădăce buni cetățeni pentru Patrie, lățitori de țivilizare și luminare. Dat în Logoj, la 23 Mai 1849, ss. *Leopold Filip*". 15)

În *Cerculariul* de la 6/18 iulie 1849 *directorul Vicențiu Babeș* își dezvăluie și mai mult gândurile și simțemintele și dorurile pentru binele și fericirea poporului :

„*Toate popoarele de prin prejur pășesc cu pas repede către luminare și civilizare. Și pină cind vom rămînea noi în întunecul moșiciei ? Până cind vom suferi noi jugul cel rușinos al robiei ? Până cind vom purta noi ocară neștiinței pe frunte-ne ? Până cind vom tot cășuna* 16) *noi întristare și durere Patriei, amar și desperare Neamului, supărare și temere Libertatei comune ?* 17) *Până cind vom tot dușmăni înțălepciunea cea dreaptă, inima cea curată, cugetul cel luminat ? ?*

„*Învățători ! Acum estă timpul. Acum sau nici odată să ne scuturăm ceața de pe ochi, să răsfirăm întunecul de prin prejur-ne să ne scăpăm duhul de robia moștenită.*

„*Acum sau niciodată, învățători ! Să arătăm lumi(i) că sîntem din sînge Roman, că avem în peptu-ne duh roman, că iubim luminarea minții, că dorim fericirea Neamului mai pre sus de toate ...*

„*Învățători, să-mi fiți apostoli în popor, să deschideți ochii minții poporului să arătați folosul științei, frumsăța învățături(i), fericirea luminări(i).*

„*Învățători ! Să vă străbată cuvintele acestea până la Măduvă, să vă inferbinte, inima, și să vă deștepte Cugetul din amorțirea cea îndelungată.*

„*Poporul să-l abateți de la locul Pierzării, de la calea rătăcirii, de la păcătul întunecimei cei prea urite...*“ 18)

Cîte cuvinte, atîtea mîrgăritare, atîtea sentențe morale, bune pentru a cînsti orice antologie de filozofie morală și națională.

8) *Directorul Macsim Pascu* a fost înlocuit de guvernul revoluționar al lui Kossuth și trimis în judecată, ca partizan al Împăratului, — cf. *Protocolul Țercurelor școlare*, anii 1845—1849. În august 1849, după căderea lui Kossuth, revine la postul său de la Lugoj, înlocuind pe Vicențiu Babeș.

9) a Habsburgilor, a Casei de Austria.

10) Intemeiată de guvernul revoluționar al lui Kossuth.

11) conducerea.

12) educației.

13) sfînte.

14) Împăratul Francisc Iosif I.

15) *Protocolul Țercurelor școlare*, a. 1849.

16) cauza, pricinui.

17) a ungurilor și rominilor și a celorlalte naționalități din cuprinsul Ungariei „istorice“.

18) *Protocolul Țercurelor școlare*, l. c.

Cel ce în entuziasmul său tineresc, în învăpăiața sa iubire față de neam, de popor, față de propășirea și luminarea lui, a cerut învățătorilor — *luminătorilor poporului* să se ridice la înălțimea apostolatului, a fost el însuși un mare *Apostol* al *re-deșteptării* acestui popor, ținut veacuri de-a rindul, de stăpînirile streine, sub obrocul neștiinței.

IV.

Vicențiu Babeș și-a făcut intrarea în arena vieții publice ca *luptător neînfricat*, reușind a polariza în jurul steagului ridicat de el, tot ce a avut, în acel timp, mai de preț și mai luminat, neamul nostru din Banat, Crișana și Ardeal.

Ca *deputat* în dieta Ungariei, ales rînd pe rînd în cercurile românești *Sasca-Montană*, *Sinnicolaul-Mare* și *Biserica Albă*, începînd cu anul 1861, vocea lui Vicențiu Babeș a răsunat, zeci de ani, de la înălțimea tribunei parlamentului din Budapesta, întru apărarea drepturilor și libertăților românești, nesocotite de magnații și grofii și de toți feudali maghiari. Cuvîntările rostite de deputatul român Vicențiu Babeș în mijlocul deputaților maghiari de la Budapesta au fost nu numai pentru *conținutul* lor, ci și pentru *stilul* lor considerate adevărate *modele* ale genului.

Totdeauna bine informat, perfect documentat, deplin orientat în marile probleme ale timpului și în special asupra problemelor vitale, care frămîntau și agitau spiritul popoarelor din lăuntru granițelor împărăției bicefale austro-ungare, deputatul Vicențiu Babeș, în deaproape secondat de marele mitropolit Andrei Șaguna, de Mocionești, de Gheorghe Barițiu, Coriolan Brădiceanu, Nicolae Popea, Parteniu Cosma, Paul Rotariu, Iosif Vulcan, Nicolae Zigre, Dr. Ioan Rațiu, etc., și-a spus răspicat, cu curaj, cu înflăcărare și fără frică cuvințul, în numele celor aproape patru milioane de romîni, amenințați în însăși ființa și existența lor, de spiritul șovin și de urgisitele și draconicele legi, care urmăreau *desnaționalizarea* și asimilarea forțată a popoarelor nemaghiare din Ungaria „istorică”.

La 1881, în *Conferința Națională* de la Sibiu (din 12 mai), convocată pentru a hotărî asupra atitudinii ce o vor avea romîni din imperiul habsburgic, față de viitoarele alegeri pentru dieta de la Budapesta, — Vicențiu Babeș, raportorul Comisiei de 30 membri, aleși de Conferință, spre a redacta proiectele de concluze, definind poziția politică-națională a romînilor din Banat, Crișana, Ardeal și Ungaria, 19) indiferent de confesiunea lor, a spus printre altele:

„Este, domnii mei, un lucru dovedit prin istoria țărilor și popoarelor, că într-o țară, într-un stat politic, nu poate

19) Teodor V. Păcățian, *Cartea de Aur, sau luptele politice naționale ale romînilor de sub Coroana ungară*, vol. VII, Sibiu, 1913, p. 3—38.

fi o nefericire mai mare, un blăstăm mai greu, decît o sistemă politică greșită, cu legi nedrepte, cu administrațiune nemorală, deoarece atari, după firea lor, seamănă și propagă demoralizarea și duc la decăderea generală, și în fine se răzbună în contra tuturor, mai virtos în contra urzitorilor și susținătorilor lor.

„Comisiunea Dvoastre a trebuit să vină la această recunoștință tocmai prin constatarea *relelor ce apasă fara și în special pe romini* și cauzează daune imense pentru toți și ne amenință viitorul tuturor“. 20)

„Considerînd activitatea și direcțiunea legislațiunii patriei noastre, ce vedem? Vedem create o multime de *legi, cari ne apasă și năpăstuesc*, și prea puține, cari ne-ar favoriza interesele publice și private. Dar prin rafinata măiestrie, domnii legislatori s-au îngrijit, ca și aceste puține bune legi să fie calificate, de a se îndrepta, în aplicarea lor practică, în *contra rominilor*, devenind astfel, prin aplicare, de multe ori legea bună încă mai rea decît cea rea, — simțindu-se și recunoscîndu-se acest rău peste tot, chiar și de contrarii noștri și producînd nemulțumire generală.

„Și ce să vedeți? Deși din fericire, după pacinica sa natură, *rominul* nîodată n-a dat dovezi de necredință față de tron și țară, totuși el este cel mai virtos prigonit și pedepsit pentru nemulțămirea sa. El este mai vîrtos *restrins în drepturi și în libertățile și fofoasele publice!* O sistemă ca aceasta, decît care mai nedreaptă și totodată mai funestă nu este în lume, o sistemă, prin a cărei mijlocire trebuie să se ruineze și apăsătorul și apăsatul, maghiarul ca și rominul. Nu vor domnii maghiari să priceapă, că noi, *rominii, ca popor autohton, adecă străvechi, cum sintem în acest pămînt, precum dovedește întreg trecutul de șaptesprăzece secol, avem o vitalitate extraordinară, bazată pe originea noastră, pe conștiința noastră națională, pe dreptul nostru istoric*; nu vor ei să înțeleagă, că dacă ei prin evenimente istorice și combinațiuni politice rafinate, au devenit în fruntea afacerilor și se cred mari și tari, *pe noi, pe romini, conștiința de noi și de dreptul nostru, de vitalitatea noastră* probată prin secol, *ne face și mai tari și puternici.*

„Este de mirat și de compătimît, cum domnii unguri ne cunosc și răstălmăcesc toate aparițiunile publice și neîncetat desconsideră adevărul.

„Atît noi cit și ei sintem *două popoare mici*, foarte nici în fața marilor pericole, ce ne amenință din toate părțile, și în contra cărora trebuie să ne pregătim de luptă continuă, luptă pentru existență. Pentru acea luptă numărul nostru al ambelor popoare deloc nu ajunge, ci trebuie să-l potențăm, să-l înzeim prin însușirea și *solidaritatea noastră*, — cari ambele sint posibile numai *pe baza frăției și conștiinței naționale*. Pretențiunea, dorința d-nilor maghiari, ca noi, rominii, tocmai pentru de

20) *Ibid.*, p. 16.

„a fi frați și solidari cu ei întru toate, să *adoptăm limba lor, moravurile lor, natura și naționalitatea lor, să ne identificăm cu ei întru toate, presupune o netrebnicie absolută a elementului nostru, ne consideră de un popor vagabond, ceea ce nu sintem și n-am fost și nu vom fi niciodată*. Prin urmare, acea pretențiune și dorință tinde la imposibilitate.

„Elementele *renegate*, cari adică se lapadă de caracterul lor natural, pot fi de orice alta bune, mai virtos sint foarte bune de a *profita* de foloasele sau favorurile materiale ce li se ofer, de una însă, de *insuflețire pentru idealurile patriei și națiunei nu sint capabile...* Și tocmai pentru aceasta numai atare conștiință de valoare și demnitate națională naște insuflețirea, care insuflețire în cazuri de pericol potențează și inzecește puterile și le face capabile de a învinge chiar în *lupta neegală* în contra unui inamic de zece ori mai numeros.

„De-ar da Dumnezeu, ca domnii maghiari, cari mult se laudă a-și iubi existența, patria și națiunea, să priceapă acest adevăr, și să recunoască odată, că nu noi rominii sintem, cari tindem la nimicirea patriei și a națiunii ungurești!

„Încît pentru legislațiunea maghiară, ori din ce punct de vedere o considerăm, trebuie să mărturisim iarăși și iarăși, că *dintre mulțimea de legi, create de ea, noi rominii nici de una nu avem cauză a ne bucura pe deplin; mai toate sint precalculate în contra noastră, în contra dezvoltării și prosperării noastre, ca romini, și aceasta tot numai, pentru că sintem considerați de un pericol pentru statul maghiar*. 21)

„Noi rominii sintem un element îndelung *răbdător* de o putere acomodativă extraordinară, dar și cu o știință vie despre aceasta virtute și valoare; iată-ne, că tot sintem vii, cu întreaga conștiința noastră; dar nu tot asemenea se pot lăuda frații maghiari; ei subjugați și dripiți de alții se topec. Și de aceea ei lucră foarte neînțelepțește, foarte temerar, cînd vatămă și provoacă.

„Tendința noastră deci este leală și frățească, de a-i lumina, de a-i face să priceapă, că nedrept, că fals este cînd bucină ei în lume, cumcă popoarele nemaghiare din această patrie sint pe deplin egal îndreptățite; căci în constituțiunea lor ei, nouă rominilor, nu ne-au făcut loc, din libertățile lor politice noi n-avem altă parte, decît dreptul de a vedea, cum împart ei între sine toate favorurile și beneficiile publice și de a ne plînge ocazional, anume pe timpul a'legerilor, căci altădată și acest drept ni se deneagă". 22)

Peste trei ani, după ce ministrul-prezident *Tisza Kálmán*, ca ministru de interne, înăspri măsurile de opresiune a popoarelor nemaghiare din Ungaria, *Vicențiu Babeș*, la 3 iunie 1884,

21) *Ibid.*, p. 17—19.

22) *Ibid.*, p. 19—20.

în cadrul așeleași Conferințe naționale, la Sibiu, a spus printre altele :

„Unde mai găsiți un popor prin multe secole sistematic în propria sa patrie, atît de mult *persecutat și împilat și degradat*, pînă chiar la treapta de viață, și totuși, nu numai nepierit, ci viu, viguros, curajos, și în mijlocul intrigelor moderne, puse în lucrare în contra sa, pe față, cu capul ridicat, adunîndu-se din toate părțile, prin cea mai bună inteligență a sa, ca să declare celor de la putere, că iată, *aici sintem în vechiu! nost pămînt* și pretindem respectarea noastră, ca egal îndreptățiți !

„Aceasta ar trebui s-o priceapă fiziologii noștri politici, și dacă ar pricepe-o ar ști, că chiar cînd s-ar găsi o inteligență destul de degenerată și servilă, ca să consimtă în pofta domnilor și să decreteze *maghiarizarea poporului român*, această maghiarizare ar fi cu neputință. Cu împilarea și sărăcirea noastră domnii pot să ne facă calici, proletari și să ne țină lor sclavi timp îndelungat, dar noi știm din istorie, și chiar din cea mai recentă, că *sclavii de ieri, ca astăzi deveniră domni în pămîntul lor străbun*. Tocmai de aceea, noi ne-am redus de loc de la 1868 pretențiile noastre naționale la un minimum, cu care ei de ar fi în pozițiunea noastră nu s-ar mulțumi odată cu capul. Noi însă, în sîntul absolutei necesități de bunăînțelegere între noi și ei, și dorind a le cruța ambiția, n-am cerut și nu cerem decît cele ce absolut ne compet și absolut ne sînt de lipsă, pentru ca să ne susținem și dezvoltăm conform timpului. 23)

„Dea Dumnezeu națiunii mele ceea ce doresc eu națiunii maghiare. Dar s-o ferească Dumnezeu pe națiunea maghiară de soarta ce ne-o croiesc și doresc nouă domnii maghiari! Cu toate acestea, eu sînt și rămin om periculos, rău patriot, inamic de moarte a maghiarilor, *agitator pentru Da-o-Romînia!* Și pentru care cauză? Pentru că *neobosit*, mereu îi reflectez pe domnii maghiari la rătăcirile și fărădelegile lor și la urmările cele rele ce trebuie să aibă acelea. Dar ei nu se întreabă : de ce oare eu atît de mult le strig la ureche, admoniindu-i ? Că dacă s-ar întreba și s-ar pricepe cît de cît la *psihologia politică*, ar trebui să priceapă, că o fac pentru că *nu-i urăsc și nu le doresc pieirea !*” 24)

Toate dezideratele Conferinței, deputatul dietal Vicențiu Babeș le-a susținut cu argumente irefutabile în parlamentul din Budapesta, apărînd cu un curaj nemaipomenit *drepturile inalienabile la viață proprie națională a romînilor subjugați*. Ogorul și libertatea, limba și cultura, școala și biserica au constituit obiectivele principale ale preocupărilor, ale interpelărilor din parlamentul ungar ale deputatului romîn bănățean Vicențiu Babeș. Profesorul de preparandie și Directorul de odinioară al Școale-

23) *Ibid.*, p. 189—190.

24) *Ibid.*, p. 190—191.

lor din Banat apără cu curaj în dietă aceste două cetăți ale sufletului rominesc:

„La noi, onorată casă, nu numai că e tradiție în biserică, dar așa zicind e convingere scoasă din canoane, că între școala confesională și între biserică are să fie o legătură strinsă, ca acestea să nu poată fi despărțite una de alta. (O voce: Nu-i așa!) E așa, ori nu e așa, după părerea altuia, e irelevant pentru noi. Dar la noi raporturile numite există și formează chestiune bisericească. În privința aceasta între noi divergență de păreri nu există. Noi așa știm că școala, școala poporală e biserica tinerimii, iar biserică e școala adulților, și noi nici nu ne putem închipui biserică fără școală. Părerea, că chestiunea aceasta aparține statului, o combate întregul trecut. Dacă examinăm ordinațiunile glorioasei Maria Terezia, pe cari se bazează înființarea școalelor populare, vom vedea cum ele dispun destul de clar, că pe lângă fiecare biserică să fie școală poporală. Și așa a și fost, până în zilele noastre. Și eu declar, că în momentul în care se iau de la bisericile noastre școalele populare, s-a sfârșit cu religiozitatea, s-a sfârșit cu evlavia religioasă, pentru că convingerea noastră e, că școala e temelie bisericii, atît cu privire la misiunea de a instrui, cit și cu privire la misiunea ei moralizatoare. Că deci chestiunea aceasta e chestiune bisericească, așa cred că nu ne va contrazice nime“. 25)

Convingerile sale politice, dragostea sa față de poporul care și-a pus încrederea în cinstea în capacitatea, și virtuțile lui și le-a făcut cunoscute nu numai prin grai viu, în Conferințele naționale publice, în parlamentul țării și în Congresele naționale bisericești de la Sibiu și în sinoadele eparhiale de la Arad, ci și în presa din țară și din străinătate. 26)

În scrierea sa „Die Sprach — und Nationalitäten frage in Oesterreich“, publicată la 1860, foarte bine primită de toate naționalitățile asuprite din Ungaria, — ca și în ziarul „Albina“, redactat de dînsul, întîi (1866—1869) la Viena și apoi opt ani la Budapesta, Vicențiu Babeș, deputatul dietal și bisericesc, și-a făcut cunoscute, în cercuri largi, convingerile sale sociale și naționale politice și bisericești, pentru care autoritățile de Stat ungar i-au intentat nu mai puțin de opt procese senzaționale, urmate de multe și amare suferințe. 27)

25) Ibid., p. 279—280.

26) Teodor V. Păcățian, o. c., vol. I—VII: Vezi Protocolulu Congresului ordinariu naționalu-bisericescu alu metropoliei romanilor greco-orientali din Ungaria și Transilvania, convocatul la Sibiu, pe 1/13 Octobrie 1878, Sibiu, 1879, — și cele din anii următori precum și Protocelele Sinoadelor diecezane de la Arad, pînă la anul morții sale.

27) Diaconovich, o. c., p. 342—343.

Fruntea luminată și mindră a luptătorului și apostolului bănațean trebuia incununată și cu *cununa martiriului*, pentru a dobîndi veșnica recunoștință a nației rominești întregi.

Biserica rominilor bănațeni este indeosebi mindră de activitatea neobosită a acestui apostol național, care, ca și *Eutimiu Murgu* și ca ceilalți luptători și înaintemergători ai reînvierii ei, n-a cruțat nici un efort, spre a o *emancipa* de sub tutela unei ierarhii streine și a-i restaura vechile instituții, dărîmate sub stăpînirea despotică a Habsburgilor.

Ctitor, alături de Andrei Șaguna, al restauratei Mitropolii a Ardealului și al tuturor legilor care au asigurat autonomia Bisericii rominilor ortodocși din Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș și Ungaria, și i-a dat acesteia acea constituție, cunoscută sub numele de Statutul organic șagunian, — Vicențiu Babeș s-a situat în primele rînduri ale luptătorilor, ca deputat dietal și bisericesc, pentru *restaurarea anticei Episcopii-Mitropolii a Timișorului*. 28)

Memoriul, adresat la 28 februarie 1865 — deci la scurt timp după restaurarea Mitropoliei Ardealului — Împăratului de la Viena: „*Eure Kaiserl u. Königl. Apostol. Majestät Allerhöchster Herr und Landesvater*“, semnat de Constantin Gruici, protopopul Hasiului, de Andrei de Mocioni, de Vicențiu Babeșiu și de Gheorghe de Făgăraș din Lipova, este opera lui. În acest memoriu și în celelalte multe ce-au urmat pînă la moartea lui, el n-a încetat, alături de *Emanuil Ungureanu*, de *Paul Rotariu*, de *Petru Cermena*, *Petru Tegle*, *Dr. Paul Vasici*, *Meletie Dregheci*, *Dr. Nestor Opreanu*, *Gh. Ardelean*, etc., să solicite Congreselor naționale bisericești de la Sibiu decizia pentru *restaurarea sfintei și înaltei instituții din Timișoara*, acaparată și înmormîntată de streini. 29)

Mitropolia Țării Banatului, restaurată „la plinirea vremii“, a trecut în fruntea pomelnicului *ctitorilor* ei pe marele și devotatul ei fiu Vicențiu Babeș, care la 1848, împreună cu Eutimiu Murgu și cu cei 30.000 țărani și intelectuali romini adunați pe „*Cîmpul Libertății*“ de la Logoj, a stabilit și formulat, în chip clasic, *adinca vechime* a istoricei Mitropolii a Timișorului, atunci cînd au hotărît să aleagă, în scaunul mitropolitan, declarat vacant, pe „*obișnuitul Mitropolit românesc al Timișorului*“.

La a cincizecea aniversare a morții lui (3 februarie 1907), Mitropolia Banatului și neamul românesc întreg aduc omagii memoriei acestui mare luptător și apostol al culturii rominești, care a dat neamului și lumii întregi pe nemuritorul savant bacteriolog Doctor *Victor Babeș*.

GH. COTOȘMAN

28) George Ardelean, *Istoriul Episcopilor Noue, Sibiu*, 1901, p. 15—17, 36, 67—71, 79, 84, 99, 114, 165—169.

29) Ibidem., cf. Gh. Cotoșman, *Restaurarea Episcopiei Timișorului*, Timișoara, 1935, p. 12—56.

Arhiereul Ioan Boroș

(1850—1937)

Douăzeci de ani de la moartea lui

S-au scurs două decenii de la trecerea din lumea aceasta a cunoscutului și valorosului arhiereu și istoric *Ioan Boroș*, care-și doarme somnul lin în capela ctitorită de dînsul în cimitirul romin din Lugoj. Arhiereul moare la vîrsta de 86 ani. Viața lui a fost închinată bisericii și cercetării documentelor, cari ascund trecutul istoric al poporului nostru. Acest luptător din vechea gardă a marilor entuziaști și înfăptuitori a reușit să realizeze o aleasă operă de fortificare sufletească a credincioșilor săi și de priceput cercetător al istoriei rominilor de dincoace de Carpați. În cronica evenimentelor dintre anii 1873—1937, nu există pagină, în care să nu se amintească numele și personalitatea acestui valoros arhiereu și istoric.

S-a născut la 20 octombrie 1850 în Careii Mari. Școala primară și secundară, a făcut-o în orașul natal. Gimnaziul superior (liceul) la Beiuș, unde și-a trecut și examenul de bacalaureat. Și-a continuat apoi studiile universitare la Facultatea de Teologie din Viena. În 1873 și-a trecut tot la Viena „cum unanimo voto” examenul de „riguros” în teologie.

La 14 noiembrie 1873 a fost numit cancelist la Episcopia rom. unită din Lugoj. Apoi prin muncă stăruitoare și prodigioasă în cursul anilor urcă întreaga scară a demnităților bisericesti, pînă la cea mai înaltă treaptă, de prepozit, prelat papal și arhiereu de Thesbia.

În cele șase decenii de activitate neîntreruptă și-a închinat viața și energia sufletească promovării binelui și adevărului și nu a dat înapoi de la nici o ocupație ce era în folosul bisericii și neamului său.

Începînd de la 1918 pînă la 1936 a fost președinte al secției bănățene a Comisiunii pentru conservarea monumentelor istorice. Membru al secției istorice al „Astrei” și al Consiliului județean.

Decenii de-a rîndul a adunat cu o sirguintă de albină un vast material istoric de necontestată valoare, cu privire la trecutul Lugojului și a publicat multe și apreciate lucrări cu caracter bisericesc și istoric.

Lucrările vaste și variate de natura aceasta, au fost scrise pe bază de cercetări îndelungate, făcute prin arhivele vechi ale fostei prefecturi județene și primăriei orașului Lugoj.

Scrisori teologice, bisericesti și predici: 93 bucăți de diferite extensiuni.

Lucrări istorice, tipărite în broșuri, sau publicate în diferite reviste și ziare în l. romină și maghiară.

Lucrări istorice în l. română, privitor la trecutul Lugojului, publicate în ziarul „Răsunetul”-Lugoj (1926). Epistola autografă a lui Eftimie Murgu către primarul din Lugoj Constantin Udra la 1853 „Răsunetul” nr. 35-1927). Deținerea lui E. Murgu („Răsunetul” nr. 35-1926). Evenimentele din Lugoj și județul Caraș (vechi) în ultima perioadă a revoluției din 1849 („Răsunetul” nr. 37—38-1929). Inelul sau veriga de aur de la cetatea romană Tibisc („Răsunetul” cultural nr. 36-1926). *Constituția*, societate secretă română în Lugoj 1830—1834 (Tip., Minerva, 1928). Biografia lui Eftimie Murgu (pag. 76 și documente), Răscoala lui Tudor Vladimirescu și refugiații în județul Caraș-Severin (nr. 5-1921, „Telegraful Român”-Sibiu), etc., etc.

Arhiepiscopul Ioan Boroș, a fost o personalitate de elită și numele lui, strâns legat de istoria Bisericii romine, și a poporului său, va rămâne nemuritor.

Prot. Virgil Turcan
Lugoj

Vicențiu Bugariu

(1908—1932)

Un sfert de veac s-a scurs de la moartea istoriografului Vicențiu Bugariu, care a lăsat un regret unanim, fiindcă odată cu trecerea sa la nemurire se frîngea un vlăstar din cele mai promițătoare, un intelectual de rasă, un tânăr care încă nu implinise 24 de ani, intrat în conștiința acestui colț de țară prin opera sa de valoare creată cu dragoste și foc sacru.

Apologet al frămîntărilor trecutului nostru (mort în 29 martie 1932), fiul țăranilor Nicolae și Sida din Comloșul Mare, în tot ce a scris a fost preocupat de ridicarea poporului țărănesc din care s-a ridicat. El a făcut elogiul acelor pioni din secolul 18 și 19-lea care au marcat renașterea culturală, îngemănată cu drepturile de libertate dobîndite cu sînge.

Entuziast interpret al rolului imens avut de Ortodoxie, Vicențiu Bugariu plasează în lumina adevărată meritul Bisericii ortodoxe de a fi ridicat nivelul cultural al maselor rominești. Înființarea Preparandiei din Arad la 1812, pe drept cuvînt a fost temeliuirea celui dintîi focar de cultură rominească pentru părțile bănățene și crișene. Preoții-profesori de la acel institut, de unde se difuza lumina poporului român, care fusese copleșit de apăsarea tiranică imperialistă a cîtropitorilor, au fost subiecți preferate ale lui Vicențiu Bugariu.

Mihai Roșu-Martinovici (1750—1822, născut în Jadani),
Paul Iorgovici-Brîncoveanu (1764—1808), Dimitrie Țichindeal

(1755—1818, traducătorul fabulelor lui Dositei Obradovici), gră-măticul *Constantin Diaconovici-Loga* (1770—1850, *Vicențiu Babeș* (1821—1907, *Iulian Grăzescu* (1839—1872) și Mocioneștii, au fost definitiv fixați de Vicențiu Bugariu în ale sale, *Figuri bă-nățene*, adevărată antologie a scrisului și culturii bănățene.

Gazetarului, umoristului și poetului *Iulian Grozescu*, i-a în-chinat o magistrală lucrare monografică, în care l-a înfățișat, în linii majore, cu toată importanța avută de acest fiu al Comlo-șului, nepot al pandurilor olteni, din timpul domniei lui Ale-xandru Ioan Cuza, cînd se schimbă cursul istoriei prin suprima-rea latifundiului *Barbu Catargiu*, șef al guvernului conserva-torist și îndirjit adversar al reformelor antif feudale. Numai după căderea acestuia a ajuns *Mihail Kogălniceanu* sprijinitorul cru-cialelor măsuri luate după lovitura de stat din 2 mai 1864.

Cercetările ulterioare au stabilit că în complotul acela iz-butit avea un rol foarte important Iulian Grozescu, — bănățea-nul reconsiderat acum un sfert de veac de Vicențiu Bugariu din proprie inițiativă, spre a-l cunoaște generațiile și a-l iubi pe deplin.

Paralel cu portretele ilustrelor figuri culturale, Vicențiu Bu-gariu ne-a mai lăsat, pe lângă nenumărate articole din diferite reviste și ziare, un studiu remarcabil, în care a comentat în-semnările de călătorie ale contelui rus *Anatol de Denidoff*, sa-vant și diplomat, din 1838, care însoțit de pictorul *Raffet* a zu-grăvit splendide stampe și impresiuni despre oamenii și locurile din Banat.

Acestea au fost publicate în „Analele Banatului” (1930) a-vînd Vicențiu Bugariu meritul de a le fi făcut pentru intia dată cunoscute cititorilor romini, — ca și *jurnalul de călătorie* al al-tui călător din 1838, *Kunicke*, însoțit de pictorul *Ermini* (ce fixase pitorescul din sudul Banatului și în zeci de stampe) tra-dus și comentat amplu sub titlul „*Banatul de altă dată*”, în a-ceeasi revistă „Analele Banatului” în 1931. Prezentarea acesto-ra și comentariile lui Vicențiu Bugariu au un colorit intens, viu, puternic, care ne face să iubim și mai mult dantelatul vad dunărean cu vraja pitorescului său și a locuitorilor păstori de odinioară.

În afară de acestea, în scurta sa viață V. Bugariu a prestat o meritorie colaborare în primele două volume din „*Bibliogra-fia romîno-ungară*” a prof. dr. *Andrei Veress*, care a subliniat în primele pagini bogatul aport al tinărului său colaborator, pe a-tunci student și funcționar la biblioteca Academiei Romine.

În tot ce a scris, Vicențiu Bugariu s-a străduit să afirme importanța plaiurilor bănățene și a luptelor duse în Banat pen-tru libertatea și cultura poporului. El fixa pe frontispiciul plă-mădrii conștiinței rominești pe cei doi pionieri și mucenici: *preo-tul* cu crucea-n frunte și *dascălul* cu cronică subțioară.

Ca un frecvent scormonitor al trecutului, Vicențiu Bugariu era un cunoscător al tuturor fenomenelor sociale, cărora le-a

știut da o interpretare nouă, în care *mulțimea* începe să-și aibă rolul său.

Reactualizarea lui Vicențiu Bugariu este neceasă. El exprima în scrisul său un clo ot de viață, o dragoste de neam, biserică și glie, — întărind încrederea cititorilor în rezervele inepuizabile ale sufletului rominesc, duos și creator.

Ar fi nimerită *reeditatea* volumului epuizat din 1945 despre Vicențiu Bugariu, scris, cu har și înțelegere, de vigurosul prozator timișorean *Mircea Bandu*, pentru a ne lega de pătratul de veac ce s-a scurs și a risipi uitarea vitreg lăsată peste ferme-cătorul tinăr istoriograf, fără pereche în antologia bănățeană.

Redacția.

Traian Grozavescu

— *trei zeci de ani de la moartea marelui cîntăreț bănățean* —

1895—1927

Tenorul Traian Grozavescu, omul cu fruntea mîndră, ochii vii și profunzi, acela care a dus gloria cîntăreților romini peste hotarele țării, se stinge din viață, la Viena, fiind răpus de mina criminală a soției sale, în dimineața de 15 februarie 1927. „La donna é mobile“, a fost ultima arie, cîntată în opera „Rigoletto“, pe scena Operei populare din capitala Austriei, în ziua premergătoare tragediei, cînd a plecat în lumea nemuririi.

În plină ascensiune, iubit de toți cei ce-l admirau pentru vocea lui măiastră, mîndria și nădejdea țării noastre, marele cîntăreț, fiul Lugojuului, moare la vîrsta de 31 de ani.

Tatăl genialului cîntăreț, Constantin Grozavescu, s-a născut în comuna Teregoa. Terminînd școala primară în comuna natală, urmează apoi liceul în orașul Lugoj. După aceasta intră în serviciul Statului, ocupînd diferite funcții în erarhia administrativă. În acest timp se căsătorește cu tinăra Ernestina, fata învățătorului Serbul Nicolae, din comuna Dobrița. Bunicul viitorului mare tenor, a fost preot.

Născut în Lugoj, la 21 noiembrie 1895, Traian Grozavescu își petrece anii copilăriei în orașul natal, unde urmează școala primară și termină liceul. Crescut într-o atmosferă muzicală, tatăl său fiind un desăvîrșit cîntăreț, în corurile lugojene, de mic copil avea pronunțate însușiri muzicale.

Ca elev de liceu, Grozavescu lua parte la toate înjghebările muzicale și artistice din vremea aceea, care luaseră ființă în orașul Lugoj, cîntînd alături de meseriașii lugojeni, de tineri, intelectuali și studenți. În cadrul „Reuniunii de cîntări a rominilor“, talentatul cîntăreț cu vocea lui dulce și cu voioșia ce-l caracteriza, însuflețea întreaga mulțime care venea să-l asculte ori de cite ori se anunța că va cînta și tinărul Grozavescu. Tru-

pa de diletanți lugojeni, înființind un teatru pentru copii, avea în fruntea sa pe acest tânăr artist și cîntăreț fără pereche. În ultimele clase liceale, ajunge dirijorul corului format din elevii liceului. Acest cor, pe lângă alte manifestări muzicale, dădea în mod permanent răspunsurile la liturghiile săvîrșite în biserica ort. romină din Lugoj. După o prodigioasă activitate de cîntăreț, atît ca elev de liceu, luînd parte la toate manifestările muzicale din orașul natal, cît și în timpul cît a fost militar, Traian Grozavescu visează să devie un mare cîntăreț.

Îndrăgostit de muzică, tînărul absolvent de liceu, se hotărăște să urmeze o școală superioară de muzică. Astfel, în anul 1914, după ce își ia bacalaureatul, pleacă la Budapesta să se înscrie la secția de canto a Academiei de muzică. Dar, începînd războiul, trebuie să părăsească cursurile și se înapoiază la Lugoj, pentru a fi înrolat în armată. Pleacă pe front, unde se face cunoscut și îndrăgit prin cîntecele populare bănățene pe care le interpreta cu măiestrie. Și aici se dovedește un talentat sol al muzicii populare rominești.

Întors din război, mai stă puțin timp acasă, apoi se îndreaptă spre Budapesta, spre a-și relua cursurile la Academia de muzică. În anul 1919, sosește la Lugoj, la părinți, de unde după un scurt popas, pleacă la Cluj.

În capitala Ardealului, Tiberiu Brediceanu pusese bazele Operei romine, unde bănățeanul Traian Grozavescu a fost primit cu multă căldură și simpatie. Îndată sosit la Cluj, Grozavescu dă examenul de primire la Conservatorul de muzică, în fața compozitorului Gheorghe Dima, cîntînd aria ducelui din opera „Rigoletto”.

Trecînd examenul de primire la Conservatorul de muzică și avînd bursă, Traian Grozavescu rămîne la Cluj.

În scurt timp, după studii serioase, talentatul cîntăreț cu vocea lui măeasă, ajunge să fie apreciat de către toți profesorii Conservatorului, precum și de publicul clujean, care-l cunoaște de la corul Operei unde era angajat. Și astfel, se încredințează să joace în rolul principal din opera „Madame Butterfly”. Cu acest prilej, clujenii, în frunte cu studenții bănățeni fac cîntărețului lugojan, o caldă manifestație de simpatie. Începînd să cînte tot mai bine, tot mai frumos, numele tenorului Traian Grozavescu este cunoscut în tot Clujul și și la București. Apreciat la Opera din capitala Ardealului, ca un tenor desăvîrșit, este solicitat să cînte la opera din București. Dornic de a sînta în mijlocul iubitorilor de muzică din capitala Țării, Traian Grozavescu încearcă să plece la București, dar i se pun piedeci din partea conducerii Operei clujene. Încercînd să se pună pe picioare, el pleacă totuși la București, împreună cu marea cîntăreață Aca de Barbu. Aici, publicul bucureștean cucerit de frumoasa lui voce, de cîntăreț liric, îi face o primire entuziastă.

După scurtul popas făcut în București, se hotărăște să se reîntoarcă la Cluj. Între timp dă câteva concerte în orașele Lugoj, Arad și Timișoara. Sosind la Cluj este desamăgit de pretențiile direcțiunii Operei, care, îi și interzice de a mai fi angajat la teatrele de operă din țară.

Această sancțiune rușinoasă, aplicată unui om, la el acasă, îl întristează profund pe Traian Grozavescu, și astfel se hotărăște să părăsească patria lui dragă, pentru a pleca la Viena.

De la Cluj, se duce la părinții săi, în Lugoj. Pregătindu-se pentru un drum lung, de unde nu avea să se mai întoarcă, Traian Grozavescu părăsește țara în primăvara anului 1923, descinzând în orașul lui Johann Strauss, plin de încredere și optimism.

Poposind în Viena, în scurt timp Grozavescu este la curent cu aproape întreaga activitate muzicală a acestui oraș și începe să cunoască pe toți maeștrii muzicii. Astfel, îl vizitează pe cîntărețul și pedagogul vienez Franz Steiner, care a rămas profund mulțumit de talentul și cultura muzicală a cîntărețului român. Și în scurt timp, Opera populară din Viena, anunța pe afișele sale, debutul tenorului Traian Grozavescu, în opera „Bajazzo”. Fiind apoi angajat al acestei Opere, se apucă serios de muncă, studiind în limba germană operele Faust, Cavaleria Rusticană, Bajazzo, Aida și Tosca. În o seamă de roluri din aceste opere, are alături de el pe distinsa cîntăreață romină Viorica Ursuleac. În scurt timp, tenorul român, este cunoscut de marea majoritate a vienezilor, care-l admiră pentru vocea lui măiastră și pentru jocul său de o înaltă ținută artistică.

Apreciat de public, dar mai ales de muzicienii și criticii din capitala Austriei, Traian Grozavescu părăsește scena Operei populare (Volksoper), fiind angajat la Opera de Stat din Viena.

Începîndu-și activitatea la Opera de Stat, Traian Grozavescu muncește și cu mai multă însuflețire. Pe lângă operele amintite mai sus, el mai studiază operele Africana, Balul Mascat, Regina de Saba, Rigoletto, Turandot, Lucia de Lammermor, etc. Progresînd în mod uimitor, el pășește din succes în succes, cucerind zi de zi tot mai mult spectatorii vienezi care îl admiră pe scena Operei de Stat, unde debutează în operele „Madame Buterfley”, „Tosca”, „Lohengrin”, „Rigoletto”, „Cavaleria Rusticană”, „Bajazzo”, „Bal Mascat” și altele. Departate de țara sa cîntărețul român, este considerat ca unul dintre cei mai mari tenori lirici și toți cei ce-l cunosc, rămîn incintați de vocea lui sublimă.

În acest timp, Traian Grozavescu se căsătorește, ceea ce face ca viața lui să-și schimbe cursul.

După succesele avute în fața vienezilor, Traian Grozavescu pleacă în turneu la Berlin, Budapesta și apoi în România, la Cluj, București și Timișoara. La Berlin, cîntă în operele „Carmen”, „Balul Mascat” și „Aida”, avînd succese strălucite. La

Budapesta debutează în operile „Rigoletto” și „Tosca”. Peste tot cucerește publicul auditor cu vocea lui fermecătoare. Pe lângă acestea, dă și citeva concerte la Timișoara, Lugoj și în alte orașe din țara noastră. Remarcindu-se ca un tenor cu o înaltă pregătire artistică, el este apreciat de către toți marii critici muzicali ai zilei, din Europa, drept un tenor liric a cărui glorie este alături de a celor mai mari cîntăreți din lume.

Maestrul Filaret Barbu, la timpul său, scria :

„Traian Grozavescu a fost la înălțimea jocului de scenă, atingînd culmi nebănuite în arta dramatică, dînd o lecție tuturor tenorilor lirici. Tehnica respirației, registrul, intonația, frazarea, dar mai ales puterea dinamică a acutelor, erau pentru marele auditor niște vorbe inutile, lipsite de ori ce sens... La Grozavescu nu s-a putut vorbi nici de indeletniciri și cunoștințe tehnice, vocale, ci de o singură artă, spontană, izvorită din adîncul sufletului său de cîntăreț talentat, neegalată în predispoziție și farmec. El se prezenta o mare de suflete, a căror soartă zăcea în melodiile ce le cînta. Era doar bănățean... Cîntecul său era o expresie dramatică, ori ce expresie, un cîntec. Acesta a fost avantajul lui Traian Grozavescu, față de tenorii lirici și poate chiar și posibilitatea de a se remarca (după cum îi era dorința) în unele opere wagneriene. Pe Jean Kiepura, care pe atunci își făcea apariția pe scenele de concerte ale Vienei, nu-l putea avea de rival. Viena îl avea pe Grozavescu, care depășise deja succesele de primtenor stagiar. Succesele sale erau comentate chiar și de presa americană, care căuta cu ori ce preț să-l influențeze pentru o stagiune la „Metropolitan”. Grozavescu a fost cel mai fericit tenor al epocii sale, cu un viitor strălucit, care prin extensiunea și lirismul vocal ar fi ajuns la glorie mondială, de factura marelui Caruso”.

Dar, marele nostru cîntăreț, mindria rominilor, în culmea gloriei, departe de țara sa, departe de cei dragi ai lui, se sfîrșește într-un lac de singe la frumoasa vîrstă de 31 de ani, ucis de un glonte de revolver tras de soția lui.

Intr-o dimineață a lunii februarie, în locuința sa din Lerchenfeldstrasse, pe cînd se pregătea să plece la Berlin, unde era chemat să cînte, refuzînd să-și ia soția cu el, aceasta îi curmă viața. Astfel, se stînge din viață Traian Grozavescu, cîntărețul liric, care cu vocea lui sublimă, a cucerit o lume întreagă.

După această tragică întimplare, corpul neînsuflețit al tenorului Traian Grozavescu a fost adus în țară și înmormîntat în cimitirul rominesc din Lugoj. Preotul Ioan Mităr din Lugoj, a făcut prima rugăciune la cîmpătuil celebrului cîntăreț, înainte de a fi adus în patrie.

Alături de marii bărbați bănățeni Eftimie Murgu, Ion Vidu, Coriolan Brediceanu, Popovici Gheorghe și Valeriu Braniște,

cintărețul iubit de toți cei ce i-au ascultat vocea măiastră, Traian Grozavescu, se odihnește, pentru veci, în cimitirul ortodox român din orașul Lugoj.

În cei treizeci de ani de la moartea acestui mare cintăreț, visul lui, ca Banatul să aibe un teatru și o operă, s-a împlinit. În metropola Banatului, aceste două instituții de artă există, iar Opera de Stat are pe frontispiciul său scris cu litere de aur : Traian Grozavescu.

Numele aceluia care a strălucit pe scenele celor mai mari teatre și opere din Europa, a aceluia care a făcut cinste țării sale prin vocea lui măiastră, este răsplătit de patria sa și de întreg Banatul, al cărui fiu a fost.

Pe mormintul marelui cintăreț, veșnic își vor cerne petalele, florile recunoștinței poporului român.

Longin I. Opriș

INFORMAȚII

Mari descoperiri biblice la Marea Moartă

În urma săpăturilor arheologice, începute în anul 1947 și continuate până în anul 1949 în depresiunea Mării Moarte, s-au scos la lumină pergamente cu manuscrise vechi, scriere ebraică, texte din proorocul Isaia și alți prooroci. Asupra acestor descoperiri s-au scris nu mai puțin de 100 cărți.

Mai recent, în 1956, s-au descoperit alte unsprezece suluri de o importanță extraordinară pentru teologia biblică.

Sulurile, găsite de doi băiețai arabi, lungi cam între 1—7 metri, erau din bucăți de piele de berbec, subțiri ca un carton și cusute unele de altele. Pe una din fețele acestor piei-pergament era o scriere veche evreiască. După o minuțioasă examinare de specialiști vestiți s-a constatat că e vorba de cartea proorocului Isaia, care datează din jurul anului 100 înainte de Hristos.

S-au dat spre analiză bucăți din cirpele de in, în care au fost găsite înfășurate urciorele din peșteră. Experții de la Institutul de studii nucleare din Chicago le-au ars și au examinat radioactivitatea cenușii cu ajutorul unui contor Ceiger, trăgând concluzia că pânza aceea de in datează cu aproximație între anii 167 înainte de Hristos și 233 după Hristos.

Colinele din jurul Mării Moarte au început să fie minuțios explorate și s-au mai descoperit și alte manuscrise și fragmente de manuscrise, care făceau parte dintr-o bibliotecă importantă, care a fost ascunsă cu grijă. Într-adevăr s-au găsit niște ruine, denumite Qoumran, unde a fost o minăstire de esenieni.

Într-o nouă peșteră, descoperită în împrejurimile ruinelor minăstirii din Qoumran s-au găsit manuscrise cu fragmente din 5 cărți ale V. Testament.

Într-o cameră săpată în stâncă, la câteva sute de metri de minăstire s-au scos mai multe mii de fragmente cu texte parțiale din toate cărțile Vechiului Testament, afară de cartea Estera.

Pe virful unei coline, la 8 km. departe de Marea Moartă, Beduinii au găsit fragmente din Noul Testament, scris în limba greacă, acum 1300 de ani.

Mai către sud, în pustia Iuda, s-au descoperit documente prețioase, printre care și o versiune în limba greacă a profeților mici, datînd de aproximativ 1800 de ani.

O echipă de savanți arheologi englezi, francezi, germani, americani, polonezi, cercetează și sortează aceste documente.

S-a găsit o copie completă a cărții proorocului Isaia, care datează din anul 1000 înainte de Hristos; sute de fragmente din cartea Samuil (225 î. de Hr.) și alte citeva mii de fragmente, cam tot atît de vechi, din toate cărțile Vechiului Testament, afară de Estera; s-a găsit și un comentariu din proorocul Avacum.

Noile descoperiri de la Marea Moartă pun la îndemînă cercetătorilor de studii biblice documente literare foarte importante în limba arameeană, adică în limba pe care o vorbea Domnul Iisus Hristos. Lucrul acesta va ajuta foarte mult studiilor Noului Testament. (Vezi amănunțit: Pr. Dr. V. Godeanu: Importanța marilor descoperiri biblice de la Marea Moartă, Ortodoxia, revista Patriarhiei Române, nr. 4, octombrie—decembrie 1956, București, pag. 628—631, de unde am extras cele de mai sus).

p. i.

Știri și fapte din cuprinsul Mitropoliei Banatului

Arhiepiscopia Timișorii și Caransebeșului

Serbarea Crăciunului, Anului Nou și Bobotezei în cuprinsul Arhiepiscopiei

Cele trei mari sărbători creștinești au fost și sînt prilejuri de adevărată *innoire* sufletească. Străbătînd drumul *postului* și trecînd prin baia lacrimilor *spovedaniei*, din care „omul cel vechi” iese *innoit*, *invesmintat* cu podoaba nestrîcăciunii, — credincioșii noștri așteaptă cu cutremurare sufletească clipa cînd, din fața ușilor împărătești, Preotul le face invitarea: „Cu *frica lui Dumnezeu*, cu *credință* și cu *dragoste* să vă *apropiați*!”.

Cuminecarea din același Potir cu Trupul și Singele Domnului și Dumnezeului și Mintuitorului nostru Iisus Hristos are, pe lîngă semnificație religioasă, și o deosebită importanță socială.

Cei ce au primit în *Ierusalimul inimii lor*, *innoite* cu lacrimi și străfulgerate de Har, pe Domnul Păci, devin, prin împărtășirea cu Sfînta Taină a Cuminecăturii, *fiii* și *frații Domnului Păcii*, transformați în tot atîtea *fortărețe ale Păcii*.

Pe acești *stegari ai păcii* îi ferecește Domnul, cînd zice: „*Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema*”.

Intr-o asemenea atmosferă de pace s-a sărbătorit Crăciunul, Anul Nou și Boboteaza în toate bisericile din cuprinsul Mitropoliei Banatului. În satele și orașele eparhiei, *coîncătorii* și *corurile bisericesti* au anunțat, prin cîntecele lor tradiționale, prin acele neîntrecute comori folclorice — care sînt *Colindele* — aniversarea marilor sărbători împărătești, creștinești, prin care ne punem în legătură spirituală cu spiritul strămoșilor, adormiți în dreapta credință.

În Catedrala mitropolitană din Timișoara, *intîlstatătorul* preoților, *Înalt Prea Sfîntia Sa Arhiepiscopul* și *Mitropolitul nostru Vasile*, *înconjurat* de un impunător sobor, compus din PP. CC. Prot. Icon. Stavr. Dr. Gh. Cotoșman, Dr. Patrickie Tiușra, Ioan Geția, Prot. Dr. Marcu Bănescu, Dr. Ioan Petreuță, Iova Firca, Pr. Nicolae Mîef, Dimitrie Botău și diaconii Simeon Bîtea, Traian Marințeu, Ioan Botău, Ioan Gașpar și Ioan Drăgoi, a oficiat sfînte slujbe într-o atmosferă de înaltă trăire duhovnicească.

Predicile rostite de Înalt Prea Sfinția Sa au desvoltat, în chip magistral, adevărul cuprins în cuvintele: „*Eu sint calea, adevărul și viața*“.

HIROTONIRI

La Sfînta Liturghie din prima zi de Crăciun, I. P. S. Sa Mitropolitul Vasile a binevoit a hirotoni întru diacon pe candidatul la preoție *Vlaico Mutavski*, originar din *Sinpeirul Mare*, pentru parohia ortodoxă-sirbă vacantă din *Petrovaselo*, regiunea Timișoara.

La a doua zi de Crăciun, I. P. S. Sa a celebrat Sfînta Liturghie în Catedrala din *Caramieș*, binevoind a hirotoni întru presbiter pe numitul Diacon, iar întru diacon pe candidatul *Miloș Stoicov*, originar din Saravale, pentru parohia vacantă ortodoxă-sirbă din *Checia*, regiunea Timișoara.

La Sfînta Liturghie arhierească de la Anul Nou, în Catedrala mitropolitană din Timișoara, I. P. S. Sa Mitropolitul nostru a hirotonit întru preot pe diaconul *Miloș Stoicov*.

Hirotonirea celor doi absolvenți ai Seminarului ort. sirb de pe lângă Vicariatul sirbesc din Timișoara, de către un Ierarh român și într-o Catedrală românească, a produs o adîncă impresie asupra miilor de credincioși romîni și sirbi, fericiții că au putut participa la desfășurarea unui act liturgic, care simbolizează și înfățișează deschis tradiționala prietenie dintre cele două popoare, de aceeași credință religioasă. În exercițiul sacerdotalului funcțiuni Înalt Prea Sfințitul Mitropolitul nostru Vasile s-a situat pe linia fericiților Săi înaintași din sec. XVIII-lea, Mitropoliții *Ioanichie*, *Nicolae* și *Gheorghe*, de la a cărui moarte în acest an se împlinesc 250 de ani.

SERBAREA HRAMULUI LA MINASTIREA CEBZA

Cu ocazia sărbătoririi Înălțării Sf. Cruci — 14 septembrie — a avut loc un pelerinaj la Minăstirea din cimitirul comunei *Cebza*, minăstirea care, la acea dată, își serba hramul.

Comitetul parohial împreună cu femeile evlavioase s-au îngrijit de curățirea și înfrumusețarea cu flori și verdeată a sf. locaș, precum și prin așezarea la intrarea în cimitir a unei porți triumfale cu inscripția „Întru numele Domnului“.

Seara, după Vecernie a predicat Păr. *Tiberiu Buru*, despre credința creștină, exemplificînd puterea credinței.

În timpul privegherii — s-au citit molitve, și s-au recitat cîteva poezii religioase de preotul D. Anutoi și Gheorghe Bălțeanu. Poeziile au fost încadrate în cîntări bisericești: tropare, prîcesne, polileu, doxologia gl. 6 etc., cîntate de credincioși.

În dimineata praznicului, încă s-au mai citit molitve, iar mai mulți credincioși s-au împărtășit.

Sfânta Liturghie a fost oficiată de protopopul *Nicolas Tuca* — paroh în comuna Maqedonia și de preotul *Tiberiu Buru-Cebza*.

În timpul sf. Liturghii, a predicat părintele *Nicolae Tuca* despre însemnătatea praznicului și valoarea crucii pentru creștini.

După Sf. Liturghie s-a oficiat sfințirea apei, cu care prilej s-au stropit toți credincioșii, vorbindu-li-se despre mulțumirea sufletească pe care o simțe credinciosul în umbra lăcașurilor dumnezeiești.

Pelerinii, întăriți în credință, s-au întors la casele lor, înălțați sufletește, simțind în inima lor prezența lui Dumnezeu.

Pr. Tiberiu Buru
paroh în Cebza

CONCERTE RELIGIOASE

1. CONCERTUL de colinde și cîntece de stea al Corului Catedral din Timișoara.

Duminică, 23 decembrie 1956, *Corul Catedral* din Timișoara, dirijat de profesorul *Dr. Nicolae Ursu* — cunoscutul compozitor și folclorist bănățean — continuînd tradiția concertelor sale de Crăciun, a oferit publicului timișorean cel mai frumos dar de Moș Crăciun: darul *florilor dalbe* al celui de al XIV-lea concert al său de colinde și cîntece de stea.

Concertul, alcătuit din trei părți, a cuprins compoziții de *A. C. Adam, G. Dima, G. Budiș, I. Borgovan, G. Cucu, T. Popovici, V. Ijac, V. Popovici, T. Costea, M. Bircă, S. Drăgoi, și N. Ursu*, interpretate cu aceeași precizie și finețe de totdeauna, care constituie specificul acestui cor.

Credincioșii, umplînd monumentală Catedrală mitropolitană au ascultat, într-o atmosferă de adîncă emoție religioasă, străvechile melodii, simple și pătrunzătoare, ale colindelor și cîntecelor noastre de stea, în cari răsună ecoul veacurilor de tradiție și credință creștină a praznicului luminos.

Binevestind vestea cea minunată de la Vifleem, Corul Catedral din Timișoara a dăruit credincioșilor, care îl ascultă de atîția ani, în fiecare duminică, bucuria negrăită a strălucitului praznic, ce avea să lumineze, peste două zile, casa și inima fiecărui.

O săptămîină mai tîrziu, la 30 decembrie, Corul Catedralei s-a deplasat la Caransebeș, în vechea Catedrală episcopală, dînd răspunsurile la Sfînta Liturghie și renetînd același concert de colinde și cîntece de stea, în după amiaza aceleiași zile.

Ca și la Timișoara, și la Caransebeș, credincioșii s-au grăbit să asculte cu aceeași evlavie *O, ce veste, Moș Crăciun. Bună seara, Lerui Ler, Pe plai înfloritu, Ce sară-i d-aiastă sară*. Sus

creștini, La poartă la Jarigrad. La o masă rofilată, etc., lăsându-se purtați pe potecile de vis ale aducerilor aminte și ale copilăriei.

Bucuria cu care caransebeșenii și-au primit oaspeții și atenția cu care le-au ascultat cîntările, constituie cea mai frumoasă răsplată a ostnelilor, celor cari au dăruit bătrînului oraș darul concertului lor.

Infrății prin bucuria cîntecului, închinat Domnului, oaspeți și gazde, se vor ține minte.

Cel de al XIV-lea concert de colinde și cîntece de stea al Corului Catedral, care s-a cîntat la Timișoara, ca și la Caransebeș, — cîstit fiind de prezența I. P. S. Sale Mitropolitului Vasile și a înaltului cler din orașul de reședință — constituie încă un titlu de merit pentru Corul Catedral din Timișoara, — ca și pentru zeulosul său dirijor, *profesorul N. Ursu*, — pentru activitatea lui, din ce în ce mai rodnică.

Concertul, atît prin nivelul său artistic cît și prin semnificația sa religioasă, constituie una dintre cele mai meritorii manifestări culturale-bisericești ale anului trecut.

2. CONCERTUL Seminarului Teologic din Caransebeș.

Duminică, 16 decembrie 1956, la orele 18, Seminarul Teologic din Caransebeș, a dat un foarte reușit concert de colinde, în Catedrala din Caransebeș.

Sub conducerea Prof. Constantin Vladu s-au executat următoarele colinde: *O, ce veste minunată, Mare minune s-arată, Veniți astăzi credincioși. In seara de Moș Ajun, Praznic Luminos, Ziurel de zi, Cetiniță, Colinda mamei, Ce seară, Sub cer roșu răsărit, Steaua sus răsare.*

După prima colindă P. C. consilier arhiepiscopesc Dr. Iacob Crețiu a ținut o conferință cu titlul: „Cu gîndul spre Betleem”.

Atît concertul de colinde, cît și conferința au avut darul să ridice spre sfere înalte religioase mulțimea mare a credincioșilor, care au umplut pînă la refuz Catedrala, făcîndu-i să re trăiască timpurile copilăriei cu bucuriile și tradițiile legate de marea sărbătoare a Crăciunului.

3. CONCERTUL corului mixt bisericesc din Buziaș.

În seara zilei de 24 decembrie 1956, după slujba Vecerniei, în sf. biserică din Buziaș, a avut loc cel de al IV-lea concert de colinde și cîntece de stea, executat de corul mixt bisericesc al parohiei, dirijat de preotul Jivoin Forga.

Ansamblul coral buziașan, compus din 50 de persoane, a executat un bogat repertoriu de colinde și cîntece de compozitorii: G. Dima, D. G. Chiriac, T. Popovici, E. Montia, G. Budiș și Nicolae Ursu, credincioșii simțînd cu adevărat măreția serii de Ajun.

BILANȚUL UNEI PAROHII

Sărbătorile și darea de seamă de la finea anului oglindesc intensitatea sentimentelor religioase ale credincioșilor și îngă-

duie a se face aşazisul bilanţ moral şi material, din care să se tragă concluzii pentru trecut şi învăţăminte pentru viitor.

La astfel de ocazii se poate constata dacă slujitorii Bisericii lui Hristos au „semănat cu scumpeţe” sau „întru binecuvîntare”. (II Cor. 9, 6).

Ca spectatori imparţiali, care înregistrăm diferitele aspecte ale vieţii religioase din Arhiepiscopia noastră, cu bucurie încreştam citeva din realizările mai însemnate ale *Parohiei din Timișoara III — Elisabetin*.

Din punct de vedere material, susmenţionata parohie a primit donaţiuni.

Eonriaşii au făcut apoi diferite danii sf. biserici: făină, tămilie, flori, vin, ulei, bani şi alte daruri, iar prin achitarea la timp a contribuţiunii benevole, s-au asigurat fondurile necesare realizării planului financiar pe anul trecut.

Corul mixt bisericesc „*Înălţarea*”, al Parohiei, — reorganizat în anul 1945, — dă răspunsurile liturgice în fiecare duminică şi la sărbătorile mai mari. Este formaţia veşnic prezentă la datorie în serviciul bisericii, prin răspunsurile care înalţă fastul sfintelor slujbe, iar prin concertele religioase, pe care le dă, cu nedesminţită regularitate, sub măiastra conducere a Părintelui *L. Surlaşiu*, aduce o reală contribuţie la menţinerea tradiţiilor ortodoxe şi la cultivarea muzicii bisericeşti bănăţene.

Sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului, — hramul sf. biserici, — prin răspunsurile sf. Liturghii, şi concertul religios, dat în după masa aceleiaşi zile, a constituit, pentru credincioşi, un examen de înţelegere deplină a preocupărilor de ordin duhovnicesc. Deşi în plină vacanţă de vară, într-o zi de lucru, — miercuri —, clerul şi credincioşii din Timișoara au participat în număr impresionant, atât la slujba oficiată dimineaţa, cât şi la *concertul*, care pentru cor a fost o piatră de încercare şi un serios examen de muncă şi maturitate în acelaşi timp.

La sărbătoarea Naşterii Domnului, acelaşi select ansamblu coral a dat un reuşit *concert de colinde*. Unor colinde li s-au alăturat toţi credincioşii aflaţi în biserică, realizându-se astfel idealul ca, toţi creştinii „cu o gură şi cu o inimă” să preamărească pe Acela, Care a venit „să se nască şi să crească, să ne mîntuiască”.

Acest eveniment merită să fie subliniat, căci el este rodul unei munci *catehetice* îndelungate, perseverente şi sistematice, al celor doi parohi. PP. CC. Prot. *Corneliu Vuia* şi Pr. *Liviu Surlaşiu*.

Alt aspect pilduitor al vieţii din parohie este *armonia* deplină ce există între pătorsori şi păstorii şi care constituie factorul determinant al realizărilor frumoase din *Maierile vechi* ale Timişorii.

DECES

† *Preotul Iustin Acalovschi*

Ne-a părăsit pe noi cei din lumea aceasta, părintele Iustin, un desăvârșit frate în Hristos și un bun păstor de suflete, de-o rară noblete morală și modestie.

Născut în 1888, la Vorniceni, din părinți agricultori, urmează cele 10 clase, adică 4 clase Școala spirituală și 6 clase Seminarul teologic din Chișinău și după un răstimp ca funcționar de stat devine diacon la Catedrala din Hotin, apoi la Bălți, și în fine e hirotonit ca preot în parohia Rjărinți, apoi la Balonsovca — toate în U. R. S. S. După un scurt popas la parohia Fintina Domneasă (Mehedinți), devine utilizat în com. Șiștarovăț, apoi la Varnița, în cuprinsul Arhiepiscopiei noastre, unde a ieșit la pensie, ca pensionar a servit la fosta biserică militară din Timișoara și ca paroh la Peciul Nou, cind după un an se-nbolnăvește, iar în 3 septembrie 1956 moare, după o îndelungată suferință, și este prohodit de un sobor de preoți: Ic. stavr. Dr. Patrichie Țiucra, care l-a și parentat, Prot. pens. I. Stroca, Prot. C. Bogdan, Pr. I. Florea, Pr. C. Comșulea și diacon I. Botău.

A fost petrecut spre veșnica odihnă de poporeni numeroși pe care — în viață fiind — îi înălțase sufletește, la sfintele slujbe, în slavă, cu glasul lui de bas puternic, și-i împăcase de-atâtea ori cu sărutarea păcii pe frunte, la împărțirea anaforei.

Dumnezeu să-l așeze între aleșii săi.

B.

REPARAȚIA ȘI AMENAJAREA CLOPOTNIȚEI DIN
TIMIȘOARA IV-IOSEFIN

Clopotnița bisericii ort.-romină din Timișoara IV, în cei 23 ani de întrebuințare, avea în bolțile ei de cărămidă, pe întreaga grosime a zidului, trei fisuri verticale.

Cu ajutorul credincioșilor din parohie, acest neajuns a fost înlăturat în toamna anului 1956, cind s-a făcut reparația și amenajarea clopotniței în regie proprie, după devizul arhitecților C. Purcariu și B. Buzilă.

S-au introdus la înălțimile de 4 și 15 metri, cite 4 tiranți metalici, din fier beton 25 m/m. s-au făcut două planșee de beton armat, o scară de beton armat pentru accesul pînă la cota de 7.25 m., precum și alte reparații și amenajări.

Oficiul parohial mulțumește pe această cale, tuturor acelorora care și-au dat munca și obolul pentru terminarea acestei lucrări.

DOONAȚII

Oficiul parohiei *Coșava*. — În cursul anului 1956, s-au făcut sf. biserici următoarele donații: 1. Fam. Toma Borișoni — un rind de odăjdii preoțești și un baldachin. 2. Credinciosul Romulus — doi prapori. 3. Fam. Ioan Bancea — un acoperitor pe analoghion. 4. Fam. Toma Mureșan — opt stihare pentru copii. 5. Ioan Văleanu și Livia Chitonescu — un penticostar. 6. Barbu Maria — un miruitor.

Știri din Eparhia Aradului

SFÎNȚIREA BISERICII DIN LAZ

Duminică 25 noiembrie 1956, a avut loc sfințirea bisericii renovate din Laz, protopopiatul raionului Gurahonț. Actul sfințirii s-a săvârșit în modul următor: În după amiaza zilei de sim-bătă a plecat din Arad, cu mașina episcopiei, înalt Prea Cuc. Sa Păr. Ic. Stavr. Dr. Gheorghe Lițiu, vicarul Sf. Episcopii a A-radului, însoțit de protodiaconul Teodor Babuța, delegați ai Prea Sf. Sale Păr. Episcop Andrei. În Șebiș, la suită, se ata-șează Păr. Gheorghe Șerb protopopul raionului Gurahonț precum și Dl. Cornel Mera inspector al cultelor. Mașina merge cu mare viteză pînă la Dezna. De aici plecăm cu trăsura spre Laz. Drumul de la Dezna spre Laz este greu și prîporos. Pe lingă maluri prăpăstioase pricinuite de puhoiul apelor, drumul urcă și coboară, acest sat fiind așezat chiar pe muchia unui deal, fapt ce ne face să sugetăm, la suirea Mintuitorului în Ierusalim. În fine, oaspeții sosesc în Laz, seara, fiind oaspeții Păr. Sinesie Tăuțan. În seara acelei zile, în biserică, s-a săvârșit cuvenita priveghere. A predicat Păr. Gh. Șerb, protopopul raional, despre „Iubire“, frumoasa predică fiind ascultată cu nesaț de către cre-dincioșii parohiei.

Duminică dimineața au sosit preoții și credincioșii. Serviciul divin începe la orele 9.30. Se face sfințirea apei, căreia îi urmează înconjurarea sf. biserici cu citirea celor trei evanghelii și un-gerea su sf. mir și stropirea cu apă sfințită a sf. biserici. Se să-vârșește apoi sf. Liturghie de către I. P. C. Sa Păr. Dr. Gheor-ghe Lițiu, vicarul Sf. Episcopii. P. C. Sa Păr. Gheorghe Șerb, protopopul raionului Gurahonț, Pr. Cornel Bodea-Dezna, Pr. Pe-tru Bejan-Buteni, Pr. Teodor Rusu-Sălăgeni, Pr. Vasile Marcu-Buhani, Pr. Alex. Stratulat-Slatina de Criș, Pr. Terentie Bolos-Crocna, Pr. Sinesie Tăuțan parohul locului și protodiaconul Teo-dor Babuța.

Răspunsurile liturgice sînt executate armonios și cu evlavie de corul mixt al parohiei Buteni condus de vrednicul dirijor Ga-vrilă Ruja.

La preacasă predică I. P. C. Sa Păr. vicar Dr. Gn. Lițiu „Despre mintuire“. Cu verva sa oratorică combate unele invă-țături sectare cu privire la mintuire și viața vesnică. Această predică instructivă a fost ascultată cu atenție. După terminarea slujbei, Pr. Sinesie Tăuțan, parohul locului a ținut o cuvîntare în-sufletită, arătînd realizarea în cei aproape 30 de ani de păsto-rire. Mulțumește Prea Sfinției Sale Păr. Episcop, apoi I. P. C. Sale Păr. vicar, P. C. Sale Păr. Protopop pentru toate ostene-lile și directivele date, și tuturor celor ce au luat parte la praz-

nicul sfințirii bisericii. După aceasta I. P. C. Sa păr. Vicar rostește cuvinte de îmbărbătare și felicită pe păr. Sinesie Tăutan. După ce corul cîntă „Mulți ani trăiască“ urmează un concert de colinzi, rămînînd credincioșii adînc mulțumiți sufletește.

După aceasta, la casa parohială s-a dat o masă comună. După masă suita pleacă cu trăsura pînă la Dezna, de unde cu mașina se îndreaptă spre reședința din Arad.

Un preot

FAPTE PILDUITOARE

În urma apelului făcut de preotul I. Frățilă, conducătorul oficiului parohial din Bozeș, credincioșilor din acea parohie, pentru ajutorarea sinistratului Podeanu Ioan din comuna vecină, Romos, s-au colectat următoarele : 2 saci de grîu, 30 saci cu porumb, 7 saci goi și una cămașă, care au fost predate credinciosului sinistral în ziua de 25 noiembrie 1956.

DOI PREOȚI

Cimpuri-Surdac — o parohie de Dumnezeu dăruită cu un Preot harnic și prevăzător, urmat de un succesor cucernic, luminător de suflete în spiritul Evangheliei lui Hristos.

Doi Preoți care se completează atît de minunat în folosul general al credincioșilor din această parohie, inzestrată prin strădania Preotului Ioan Budoiu cu biserică nou edificată, casă parohială și cor bisericesc.

Toate aceste se văd și activează și azi sub luminata păstorie a actualului preot *Guță Gheorghe* și vestesc veșnica pomenire a decedatului preot *Ioan Budoiu* și neîncetata cinstire a venerabilei octogenare preotese Eugenia, cari împreună, mai bine de 50 ani, au trîiuit și ostenit numai pentru fiii lor sufletești, căroro le-au dăruit și lumina minții și iubirea sufletelor lor și la urmă și toată agoniseala lor bisericești, lingă care, Preotul odihnește, iar preoteasa se dorește.

Oricine trece pe șoseaua care traversează această parohie, poate vedea acest buchet de realități, cari sînt monumente veșnice pentru cei ce au muncit în trecut și în prezent, și pentru existența și viața curată rominească și creștinească de pe aceste meleaguri.

Semnat-am acestea azi, în 7 ianuarie 1957, la parastasul de doi ani, servit lingă crucea de pe mormîntul Preotului Ioan Budoiu.

Protopop Josan

Bibliografie

Cititorii despre lucrarea: „IN CE NE DEOSEBIM...?” a Bisericanului ortodox, publicată de Centrul nostru Arhiepiscopesc. Pr. Prof. SP. CINDEA:

„... Țin să mulțumesc... pentru darul prețios făcut Bisericii și Neamului prin publicarea masivului și valorosului volum intitulat: „*In ce ne deosebim...?*”, din care un exemplar ați binevoit să-mi trimiteți și mie. Il citesc tocmai acum. Citindu-l am bucuria aleasă de a regăsi în fiecare pagină pe mult iubitul, pe mult stimatul, pe eruditul și înțeleptul nostru profesor de odinioară. Citirea acestei cărți are darul să trezească și să înalțe conștiința ortodoxă prin arătarea tezaurului de frumusețe și adevăr pe care îl are această ortodoxie.

Ați făcut o faptă bună creștinească și rominească publicind într-un volum aceste prețioase studii. Cartea întreagă este o documentare perfectă a tezelor, care se pun și astăzi în discuție la tot pasul. Ea este de o actualitate mare și va fi mereu actuală. Este acesta un merit, pe care puține cărți îl au în viață...”

Sibiu, 20 I. 1957.

Pr. Prof. NICOLAE MLADIN

„... Vă rog să primiți deosebita mea mulțumire pentru că m-ați invrednicit de înalta atenție prin trimiterea cărții: „*In ce ne deosebim...?*”.

N-am voit să Vă scriu înainte de a o fi citit. Mărturisesc că problema papalității — care ocupă cel mai mult spațiu — am cunoscut-o și din alte scrieri, pe care le-am citit mai de mult. Aceasta mi-a dat posibilitatea să fac o comparație. Trebuie să spun că felul cum e prezentată aci de autor depășește tot ceea ce s-a scris până acuma la noi în această problemă. Nu-i vorba numai de documentare, care este temeinică, ci și de vivacitatea expunerii și argumentării de claritatea stilului, de logica desfășurării ideilor, care toate fac lectura antrenantă și convingătoare. Adevărul poziției ortodoxe strălucește cu putere.

În ce privește poziția poporului român față de catolicismul papist, ea este prezentată cu o evidență a situației și argumentării, care satisface orice exigență.

Din toate punctele de vedere cartea este o strălucită pleoară pentru ortodoxie și împotriva papalității, pentru ortodoxia rominească și împotriva catolicizării. E drept că unele accente polemice ar putea tulbura pe unii catolicizanți. Ele sînt reflexul atmosferei de acum 30 ani, cînd la ofensiva catolicilor trebuia să răspundem cu vigoare și cu pasiune de adevăr. Poate. Polemica însă nu este o mușcătură de cuvinte, ci ea se temeinicește pe un fond superior. Ea izvorăște din conștiința adevărului, care poate fi și bici usturător împotriva negustorilor credinței creștine. Ea dă textului o savoare deosebită.

Cartea „*În ce ne deosebim...?*” mi-a procurat clipe de adevărată satisfacție spirituală. Ea mărturisește despre un spirit viu și ascuțit, logic și clar, pasionat de adevăr și luptător pentru ortodoxie și neam. Ea e o adevărată împărtășire sprituală, care e înviorătoare pentru oricine o primește cu suflet deschis. Nu e scartea unei erudiții sarbede, ci în ea pulsează viața unui suflet adăruit adevărilor permanente ale existenței noastre“.

Sibiu, 2 II. 1957.

RECENZII

Gala Galaction, OPERE ALESE. vol. I

Trei din romanele maestrului *Gala Galaction* (nume literar al Păr. Grigorie Pișculescu) au apărut, de curind, într-un volum, cu care se începe retipărirea întregii sale opere literare — rod al unei activități îndelungate, de peste cincizeci de ani. Acestea sint: *Doctorul Taifun*, *Roxana* și *Papucii lui Mahmud*.

Doctorul *Bobircă* — poreclit *Taifun* — s-a născut cu o față puțin agreabilă. Je aceea este luat în ris de colegii lui. Negăsind o primire călduroasă în sinul societății acestora, el se consacră, cu toate forțele sale, studiului, devenind un mare savant cardiolog. Bine apreciat de lumea medicală, este căutat pretutindeni, unde este nevoie. Trăiește în belșug și laude, dar este singur. O mare frământare se iscă în sufletul lui, atunci cînd întilnește o femeie, de care se simte atras și care nu-l ia în ris. Aceasta însă, este căsătorită. El cade în păcat. Fructul păcatului este un copil, care îi seamănă. Suferința lui crește cînd află că Floreal, femeia iubită de el, este o desfrînată, care întreține legături păcătoase și cu alții — sofi ai soțului ei legitim —. Dezlegarea suferinței lui o aduce un proces necruțător, în care se pune problema fătui: este sau nu de iertat păătoasa care își recunoaște vina, femeia iubită de el, mama copilului lui. Temeiurile care aduc desnodămîntul sint luate din Sfînta Scriptură (Ioan, 3, 1—7: Femeia prinsă în desfrîinare). Imprejurările care au înlesnit căderea în păcat a femeii au fost create și forțate de oameni fără de suflet, egocentriști și decăzuți, care au profitat de sărăcia și lipsurile ei. Aceștia — oameni sus puși — sint un produs al societății zilei, a cărei alcătuire nedreaptă îngăduie mocirla morală în care se bălăcesc. Doctorul Taifun, vinovat că n-a înțeles-o și n-a ajutat-o să scape din ghiarele vrăjmașilor și păcatului, este ajutat de prieteni sinceri, care îi dezvăluie calea de urmat: el o ia în casa sa, împreună cu copilul și o scapă, astfel, de distrugere morală. Este de remărcat faptul că, femeia aceasta, păătoasă fiind, nu se despărțea de icoana hramului, pe care o purta cu ea pretutindeni, ca pe o pavăză și îndreptar în împlinirea dorului și de a scăpa de păcat.

În *Roxana*, se cuprind detsăinuirile unui tănăr preot, *Abel Pavel*, către duhovnicul lui. Doctor în teologie, celibatar, el este numit paroh într-o periferie de oraș. Impresionați de descrierea mizeriei morale, în care își duceau traiul parohienii părintelui Abel: „Nu numai parohia mea era nouă, dar nou era și

acest întreg cartier muncitoresc, tăiat în două de rețeaua drumului de fier și încadrat între coșuri de fabrică. Nu aveam nici biserică, nici casă de rugăciune și nici măcar pilda sau amintirea, rămasă, în popor, a vreunei activități pastorale anterioare... Era o strinsură de oameni de pretutindeni, vag botezați, vag cununați, neobișnuiți cu prietenia și cu solitudinile preotului creștin (pag. 135—136). „Nu întâlneam decît priviri bănuitoare, răspunsuri indifferente sau ironice și o complectă nesimțire religioasă” (pag. 136). Cercetîndu-și enoriașii la casele lor, tînărul preot remarcă: „Am văzut sărăcia, vițiul, lipsa de creștere, izimă materială și morală, ignoranța sordidă, beția și destrăbălarea, setea de găteală absurdă și foamea copiilor... bîntuind ca rlia și ca gâlbeaza, în sărmana mea turmă duhovnicească!” Despre locuințele acestora, spune: „mai toate casele cercetate erau niște maghernițe cu tălpile mincate de igrasie. Ferestrele erau mici și oarbe”. Iar în aceste locuințe mizere „pretutindeni copiii erau nespălați, rachitici, desculți și cu părul vilvoi... Femeile și fetele apăreau sulemenite, cu rochii scurte și în ciorapi transparenți...” (pag. 138). În mijlocul acestui cartier de oameni săraci, se ridica, împrejmuită de ziduri înalte, casa bogătașului *Atanasie Ceaur*. Pentru o astfel de turmă credincioasă, părintele Abel își propune să ridice „o imensă catedrală Mintuitorului și de jur împrejurul ei, o minăstire nouă, o casă pentru săraci, ca pe timpul marelui *Vasilie*, mitropolitul *Chesariei Capadochiei*” (pag. 138). Activitatea lui, plină de elan, se împiedică de interesele meschine ale bogătașului *Ceaur*, care îi dă sprijinul în schimbul unor jertfe grele. Părintele Abel este silit să trateze cu *Ceaur* — îmbogățitul de război și politicianul oportunist. Soția acestuia, *Roxana*, devine sprijinitorul acțiunii lui. În casa acestora, cunoaște și alți sprijinitori ai planurilor sale la care, în cele din urmă, cade de acord cu *Ceaur*. După ce *Simon* — un bancher evreu — dăruiește lotul pentru biserică și minăstire, visul părintelui Abel se împlinește. În parte, atunci cînd a fost așezată piatra fundamentală a bisericii și zidurile ei creșteau, treptat, ridicîndu-se. Moartea neașteptată a lui *Ceaur*, împiedică terminarea bisericii și pune în fața părintelui Abel probleme și mai grele, în răgazul nedorit pe care îl impune un lucru neterminat. Atunci, își examinează conștiința, pentru toate cele ce a făcut și aflîndu-se neputincios și vinovat, se adresează duhovnicului său ca la cea mai de preț scăpare — căruia îi cere sfatul.

Romanul *Papucii lui Mchmud* ne poartă în toila luptelor de eliberare din preajma anului 1877, cînd pantofarul instărit, *Savvu Pantofaru*, în stare de beție, ucide un prizonier turc, *Mahmud*, dintr-un convoi ce trecea prin părțile locului. Trezit din beție, ucigașul se îngrozește de fapta lui; vede mereu în față pe cel ucis, imbrăcat în zdrențe și cu papucii rupți, prin care îi ieșeau degetele înghețate. După ce așează pe furis, pe cel ucis în cripta familiei sale, chinuit de remușcări, se îmbolnăvește grav. „Scăpat din ghiarele morții și urmărit de vocea neadormită a

conștiinței sale, se duce la un sihastriu căruia îi mărturisește crima. Acesta îi dă un *canon* aspru: să plece în lume și să lucreze cu minile lui *1000 de perechi de încălțăminte* pe care să le dea *gratuit* săracilor. Vinzind tot ce are, el își duce, zi de zi, din greu, la îndeplinire *canonul*. Astfel, *Hdgi-Papuc*, cum a fost poreclit, alungat și bătut, batjocorit de toți, rabdă cu tărie totul. În rătăcirile lui, din loc în loc, se împrietenește cu turcul *Ibraim*, unde își află sălaș vremelnic. Prietenia lor se întărește atunci, când, cu prețul unor răni grave, îl salvează pe acesta de la o moarte sigură. La prietenia cu turcul se adaugă și prietenia cu un evreu sărac, căruia îi încalță odraslele. Salvează de la sărăcie și foame familia unei văduve, căreia perceptorul fiscal era gata să-i vândă ultimul bun: *vaca*. După moartea acesteia, rămâne cu copiii orfani până ce le asigură existența, așezându-i într-o ale lor. Sfârșitul îl află sub cerul turcesc, unde pécise cu prietenul său *Ibraim*. Astfel, ajunge să fie înmormântat într-o criptă turcească, pe lângă părinții acestuia. Oamenii de orice neam ar fi de orice credință religioasă sint și pot să fie *frați*.

Activitatea literară bogată a *Păr. Gala Galaction* este isvodită dintr-o profundă *dragoste de oameni*, din inima lui care s-a cutremurat în fața durerilor suferite de cei mulți, care erau lipsiți de dreptate, de sprijinul legilor omenești de altădată. Dramele nenumărate, petrecute în lumea acestora, găsesc un ecou puternic în operele sale, care, ilustrându-le caută să le dea o dezlegare *creștinească*.

Opera lui, — după cum scrie Teodor Virgolici, în prefața ediției — „poartă pecetea atitudinii sale *etice* și *sociale*, trăsăturile ei caracteristice fiind sentimentul de umanitate și protestul față de tot ce se opune idealului de viață, atit al omului, cit și al scriitorului“ (pag. 6)... „De aceea... poate fi considerat, pe drept cuvint, un scriitor cetățean, un scriitor militant pentru o lume nouă“ (pag. 26). Prețuirea ce se dă astăzi operei literare a lui Gala Galaction, se datorește faptului că aflăm în ea oameni care trăiesc cu adevărat, cu intensitate, problemele de viață majore, pătrunzătoare, idei și sentimente profund veridice. Opera lui Gala Galaction este mărturia vie a prezenței sale active în mijlocul oamenilor, în mijlocul marilor probleme ale vieții — încheie T. Virgolici. (pag. 27).

Pentru noi, preoții, opera literară a *Păr. Gala Galaction* înfățișează, cu măiestrie, un complex viu de probleme social-creștine, în termenii cărora se cuprind percepțele biblice, sub a căror lumină se desfășoară desnodământul dramelor currinse de ea.

Diacon Ioan Decan

Magistrand pr. Andrei Eftimie: AU EXISTAT EPISCOPI CANONICI IN TRANSILVANIA IN VEACUL AL XVI-LEA? — Lucrare de seminar intocmită sub conducerea P. C. S. Prof. Gh. I. Moisescu. — „STUDII TEOLOGICE“, Buc. 1-1955, p. 93—108.

Parohul din Ighișul Vechi, protopopiatul Agnitei, unul din cei mai dotați și mai harnici preoți ardeleni, e pus să susțină în acest studiu teza Bunea—Iorga, că n-a existat mitropolia Ardealului înainte de Mihai Viteazul, „episcopie însă exista în Alba-Iulia, de mult”. (p. 93). Pină la mitropolia de la Alba-Iulia avem însă, în Transilvania, cum vom vedea mai pe larg, episcopii în: Geoagiul de Sus, în Vad, în Prislop, în Feleac, în Ienopole, iar exarhatul în Peri este confirmat din anul 1391 de Patriarhia Ecumenică”. (p. 94). p. 95: „ORTODOXISMUL DIN TRANSILVANIA, ÎN VEACUL XV... În Feleacul Clujului era minăstire și vladicie din 1481¹³, Vadul ceva mai târziu¹⁴... Mitropolia Severinului, înființată de Patriarhia Ecumenică în 1370, ca al doilea scaun al Țării Românești, trimetea preoți și antimise pentru bisericile de peste munți¹⁵ pină-n 1419, cînd, din cauza turcilor, își pierde urma. Unii istorici susțin că s-a mutat în Feleac¹⁷, bazați pe faptul că vistiernicul lui Ștefan cel Mare, Isaac, a ferecat evangheliarul Mitropoliei ot Feleac¹⁸. Știm că termenul Mitropolie e egal cu Episcopie... Tot în acel veac întîlnim în Ardeal pe episcopul Ioan de Cafa... Ortodoxismul din Ardeal, bine încheiat în veacul XV, are scaune vlădicești în Vad și Feleac... Moldova își întărește influența, Ștefan cel Mare convingînd pe trufașul rege catolic Mateiaș să-i recunoască vlădicia la Vad, unde își zidise biserică în stil gotic...” P. 99: „IERARHI... ORTODOCSII ÎN ARDEAL ÎN VEACUL AL XVI-LEA. — Începem cu Episcopia Vadului și ierarhii ei. Mai întîi amintim, însă, că la începutul veacului găsim Mitropolit de Severin și Ardeal pe un oarecare Daniil, lăsat la rîndul lui de Marcu, fără să-i știm reședința. La Vad... înregistrăm pe Ilarion (1526) ca primul vlădică cunoscut de Istorie. După el avem în această ctitorie a lui Ștefan pe Varlaam (1527), urmat de Atanasie (1529—46)... Petru Rareș a zidit biserica episcopală de la Vad, care există și azi, refăcută. Acest domnitor ar mai fi așezat un episcop în Hordoul Bistriței”, pe Ilarion, 1526 (p. 105). Episcopii Vadului: Tarasie 1546, Gheorghe 1550, Marcu 1557, Eftimie 1574, Spiridon 1576, Ioan Cernea 1599. — Ai Geoagiului: Cristofor 1557, Sava 1552—70. — Ai Silvașului: Eftimie 1871, Cristofor 1574, Ghenadie 1579, Ioan 1585, „cu care începe seria Episcopilor (?) Bălgradului, numai ca reședință, vlădicia existînd de mult” (p. 102). — Episcopii Albeii-Iulii: Cei despre care scria-se-n 1540 că „rominii din Ardeal nu recunosc pe episcop decît numai pe cel din Alba Iulia”. Ioan din Peștea-na, al rominilor din întregul Ardeal, 1653. Eftimie, 1571, Cristofor 1574. Ghenadie 1579. Ioan 1585. — „Episcopia Feleacului, care, să precizăm, nu a avut jurisdicție ierarhică, există dela începutul jumătății celei de a doua a veacului XV. În 1453 găsim Episcop pe Marcu, fugit din calea turcilor. În 1488 el hirotoneste pe Daniil... În 1537 mitropolitul Varlaam al Țării Românești sfințește pe Petru ca Episcop al Feleacului și îi dă bederniță” (p. 103). — Vlădicii și Episcopii (?) din părțile ungurene, ca

„Teodor al Ienopolei, dela 1595 înainte“, sint „de mică importanță“ (p. 104).

CRITICA : În broșura citată-n nota 17 am introdus temeiul admis și de cei mai mari istorici bisericești ortodocși, E. Golubinski și E. Popovici (—cu corectura ce-i făcui lui Bogdan il admitea și Iorga după p. 138 și 150 a Istoriei sale bisericești —), al derivării mitropoliei Ardealului (cu reședința-n Feleac în 1477—1538, pe urmă-n Alba Iulia) din cea de Severin, creată în 1370 și pentru părți ardelenene și bănățene.

Temeiul istoric al derivării mitropoliei Ardealului din cea de Severin nu e întitularea vladiciei din Feleac „mitropolie“ de către reprezentantul stăpînirii moldovene-n teritorul ei de jurisdicție, cum se afirmă fraudulos în lucrare, că cel indus în mod răspicat la p. 19 și 22 ale broșurii : Că Daniil, urmașul și moștenitorul lui Marcu, se întitula arhiepiscop de Severin în 25 X. 1488 pe tetraevanghelul slavon dăruit de el bisericii catedrale zidită de el în Feleac, iar după 1495, în scrisoarea sa către iudele Brașovului, se întitulă MITROPOLIT DE SEVERIN ȘI ARDEAL. — Cum putea Danoiul popii din Feleac ajunge la titlul Severinului altfel, decît prin aducerea titlului de Severin de către Marcu al Severinului, împreună cu mitropolia lui ?

Primul document, tetraevanghelul din 1488, ne dă și reședința mitropoliei, al doilea, scrisoarea brașoveană, îi dovedește jurisdicția și-n Țara Birsii, desmințind afirmațiile lucrării, de la p. 100 și 103.

Documentele din 1538 și 1550, de la sfatul Clujului, stăpînul Feleacului, precizează cu amănunte reședința la Feleac a celor trei mitropoliți „de Severin“.

Jurisdicția lor peste întregul Ardeal și peste Ungaria, pe lingă scrisoarea brașoveană, le-o atestă decretul regal din 14 mai 1494, care-i supunea mitropoliei Ardealului cea mai veche eparhie ortodoxă existentă atunci în Ardeal și Ungaria, cea din Peri. I-o supunea ca ARHIEPISCOPIEI TRANSILVANIEI, cu succesiune canonică din arhiepiscop în arhiepiscop, pentru tot viitorul, cum a și urmat. În acest document arhiepiscopia, termen folosit de catolici pentru mitropolie, nu mai poate însemna episcopie (cum pretinde lucrarea că însemna mitropolia-n inscripția lui Isac din 1498), căci o eparhie nu se supune alteia, ci mitropoliei. De aceasta și-au dat seama istoricii din trecut și au încercat, fie din antiortodoxie, fie din iorgolatric, în multe chipuri, pe rînd desmințite, să scape de acest document, dar niciunul nu așa comod, ca lucrarea Eftimie: prin ignorarea lui, ca și a celor două documente ce le citai înaintea lui. Această metodă, de struț cu capu-n nisip, calcă regula lui Cicero: *Historicus ne quid veri non dicere audeat*, și compromite lucrarea, din vina îndrumătorului, incomparabil mai grav, decît numeroasele greșeli tehnice și factologice ale autorului student.

Un exemplu din acestea sint notele ce preced trimiterea 17 la broșura mea: Nota 13: învățătoarea Marchiș în „FELEACUL“

nu știe de evangheliarul scris la mitropolia din Felleac în 1481 (Izvorul informației e notat în lecția mea din 1951, utilizată-n lucrare). Nota 14 trimite la o pagină despre mănăstirea Felea-cului în sec. 17—18, nota 16 la trei acte ale mitropolitului din Aigeș, Hariton, despre o moară din Atos, unde era el protos.

Biserica din Vad la p. 93 e de la Ștefan cel Mare, la p. 105 de la P. Rareș. În lecția din 1951 a avut încă nu-i ajungea au-toritățile savantului P. Constantinescu-Iași — dovezi bogate pentru a evita aceasta contradicție și greșelile din lista episco-pilor Vadului. Primul episcop la Vad e Anastasie (nu „Atana-sie“), 1529—46, Ilarion e la Hordou, în 1533, Varlaam e al Un-grovlahiei, 1537, nu al Vadului, 1527.

Mai importantă decît a episcopilor e istoria mitropoliei, în special în lucrare care cercetează caonicitatea. Tratarea mitro-poliei ca simplă episcopie e apucătură a lui Bunea, din patimă confesională. Istoria vechei mitropolii a Ardealului pretindea cer-cetări pe cari lucrarea le suplinește prin afirmații arbitrare și eronate. Le reiau eu, de dragul mitropoliei de altădată, de al progresului ortodoxiei de acum și de al celui științific de totdea-una. Mai ales două probleme se cereau cercetate: 1. Cînd s-a mutat mitropolia de la Severin și 2. Cînd s-a mutat de la Feleac-Cluj?

1. Marcu nu apare-n 1453 la Feleac, cum tranșa lucrarea problema iniția. Nu căderea Constantinopolului l-a fugărit de la Severin, ci mai de grabă căderea sub turci a Semendriei, care e-n fața Severinului peste Dunăre. Semendria a fost cucerită de turci trecător în 1439, definitiv în 1459. În 1439 mitropolitul Se-verinului a fost la Florența ca unul din mitropoliții Țării-Romi-nești, după bula papală comemorativă din 1939. Pe cînd s-a în-tors, cetatea Semendriei era iar pe mini creștine, capitală a Sir-biei creștine, și a rămas așa pînă-n 1459, deci e probabil că pi-nă-n 1459 a rămas și mitropolia Olteniei și a părților din Ar-deal și a Banatului la Severin. A treia imigrare sîrbă, din 1439, provocată de cucerirea de turci a cetății Novoborodo, s-a făcut la Inău, dar din Sirbia, nu din Oltenia. A patra imigrare mare sir-bă, din 1459, s-a colonizat în regiunea Timișorii, în comitatele de atunci: Timiș, Cheve și Horom. În 1460 turcii din Semendria pustiau Banatul. În 8 noiembrie 1460 bătăură armata Ungariei lin-gă Timișoara și pe comandantul ei, Miklós Szilágyi, îl duseră la moarte-n Constantinopol. În mai 1463 însă-i bătu voievozul Ar-dealului între Timișoara și Timiș și-i sili să se retragă-n Semen-dria și să nu se mai arate-n Banat pînă-n 1471. Din 1471 însă turcii aproape an de an pustiau Banatul, în 1474 pînă la Orădea, în 1479 pînă la Orăștie. În 1476 regele Ungariei vru să-i alun-ge din Semendria și clădi la Severin trei fortărețe de lemn. Sul-tanul răspunse prin guerile-n Banat și-n alte ținuturi supuse Un-gariei. (Borovszky S.: TEMESVÁRMEGYE T., Budapest 1912, p. 306—310). Data de 1476 o recomandă și migrarea tot atunci în Maramurăș a mitropolitului Beogradului, și istoria relațiilor lui Marcu cu Danciu.

2. Episcopul Albei-Iulii la 1540 era cel latin, Statileo, neconfirmat de papa și dușmănit destul și-n țară, deși izvorul citat afirma că-l recunosc toți „transilvanii“, nu „rominii din Ardeal“, cum îl deforma păr. Eftimie spre a sugera că e vorba de vladica romin din Bălgrad.

Iată o greșeală bileamică! Am impresia că prin ea nimește părintele Eftimie un adevăr care mi-a scăpat din vedere-n 1948 și-n 1951, din cauze că acceptasem (încă din 1929) informația lui Bunea, că abia-n 1556 a fost secularizată episcopia latină din Alba Iulia. Adevărul, stabilit de Karácsonyi și soții în 1925, e, că la moartea lui Statileo, în 8 apr. 1542 a fost secularizată averea episcopiei latine și reședința ei a devenit a principelui. Statileo însuși se susținuse mai mult ca vistier al lui Zapolea, decît ca episcop latin al diecezei răvășite de protestantism, încît n-ar fi exclus, ca-n 1540 să-și fi avut deja mitropolitul romin al Ardealului reședința acolo, unde i-o întîlnim și-n 1581, lingă zidul sudic al cetății Albei-Iulii.

Mitropolitul Petru apare-n 1538 ca „din Feleac“, dar în actul care dovedea că soră-sa Ana, măritată cu Ioan Dumitru în Săliște (unde există și azi familia Dumitru), și-a vîndut averea ei după mamă fratelui ei Ioan, căruia-i lăsase-n 1533 mitropolitul Daniil casa zidită de el ca diacon al mitropolitului Marcu între cea vlădicească și între a felecanului Pașcu Micu, împreună cu grădina, finețele și ogoarele ce țineau de ea. În 1550 sfatul clujean adevărea că Ioan moștenise legal toată averea lui Daniil, n-ar fi exclus deci ca-n 1538 să-i fi vîndut și Petru partea sa și urmînd înclinația ctitoricească a tatălui său ziditor și de casă, și de biserică, el să fi zidit în anii următori, de arhipăstorie mai lungă decît a urmașilor săi, reședința și biserica de la colțul sudic al cetății Albei-Iulii. Pentru această mutare spre sud încă de atunci pledează și concurența necruțătoare ce i-o făcea-n Ardealul de nord uneltitorul fără scrupuli și politicianul cu mari puteri, Anastasie al Vadului. Posibilitatea așezării sale în marginea vechei capitale, dela 1542 iar capitala după toate formele a Ardealului, o argumentează slăbirea catolicismului, căruia-n 1551 i-se asasină-n Ardeal al patrulea episcop dela 1526.

Data morții lui Petru în acest caz n-o implică certificatul clujean din 1550 ca anterioară sau concomitentă, că ea putea fi 1553, cînd i-se numea urmaș cu jurisdicția expres întinsă asupra întregului Ardeal, deci ca mitropolit, Ioan din Peșteana.

Că acesta la rîndul său primea urmaș în 1560, dovedesc Socotelile Brașovului, publicate de Iorga-n *Analele Ac. R.* 1899. Numele urmașului nu-l dă numai Laurian, ci și pomelnicul din Inău (unde n-a păstorit Teodor după 1595) al mitropoliților Ardealului: Daniil (Dionisie?) 1479, Ștefan 1557, Ioan 1599, Gheorradie 1627 și ceilalți pînă la Teofil, 1693 (Márki: ARADV. I, 1892, p. 238).

În loc de a studia în această direcție istoria mitropoliei Ardealului, lucrarea bucureșteană reîsurge iar la fraudă spre a ex-

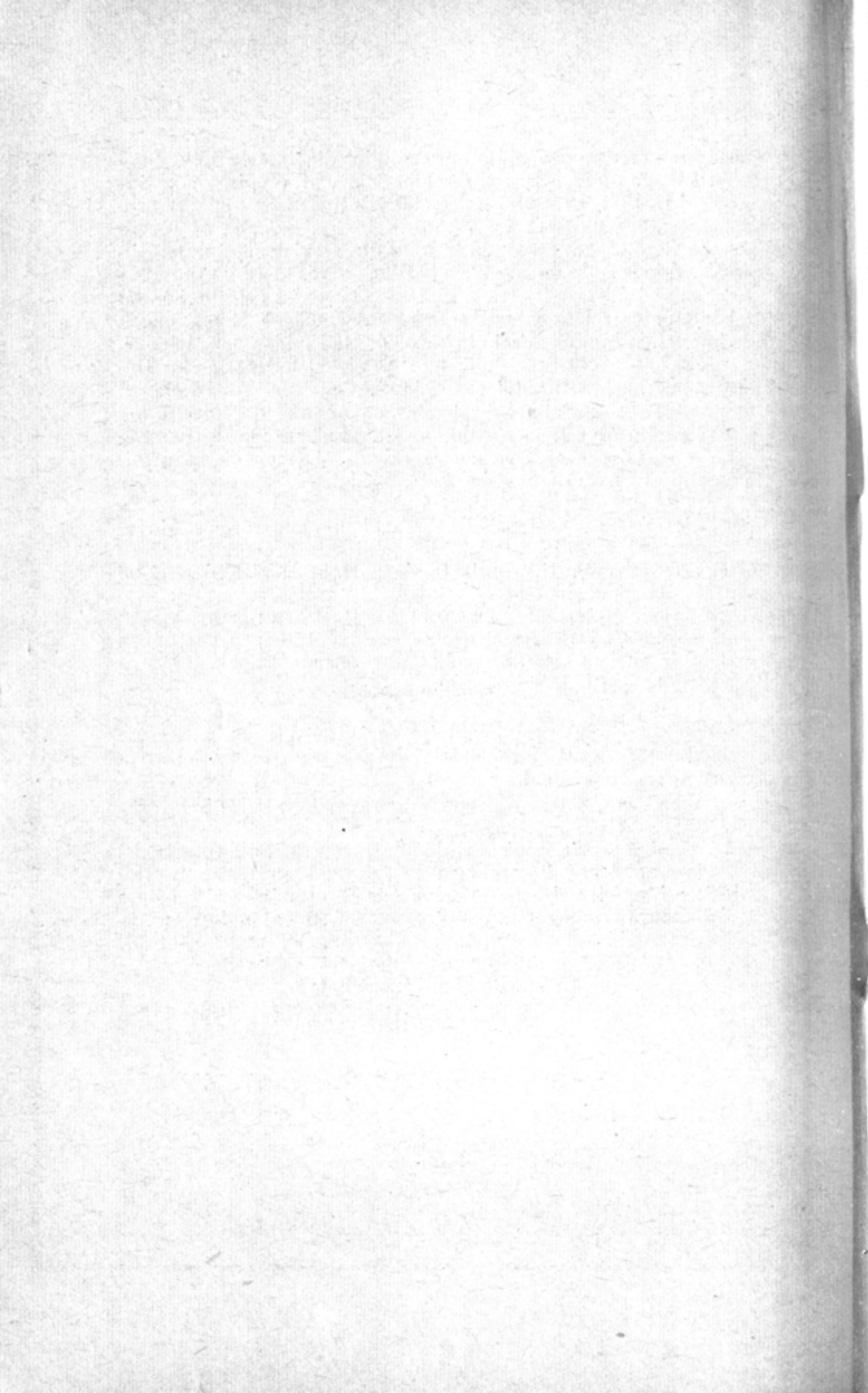
clude reșederea-n capitală a mitropoliților dinainte de 1597. Spre a scoate, ca pe un *Deus ex machina*, din vînt, o episcopie a Silvașului la 1571, ea o viră-n decretul principelui Șt. Báthory prin care permitea alegerea lui Eftimie-n 1571 și adaugă că permitea să fie ales „cu reședința în Minăstirea Prislopului lângă Silvași”. Adușul nu e-n document. Dimpotrivă, în lecția din 1951 arătam că Báthory scria că Eftimie le e cunoscut consilierilor săi și tuturor de multă vreme, ceea ce înseamnă că el era mereu printre ei în capitală, deci din 1566, de cînd fugise din Moldova, ședea-n minăstirea Albei-Iulii, nu-n Prislopul îndepărtatului Hațeg, unde nu l-ar fi putut cunoaște sfetnicii din Alba-Iulia „și toți”. În 1572 l-a vizitat un călugăr moldovean și documentul notează că din Alba Iulia s-a întors vizitatorul, nu din Prislop. Lucrarea însăși citează dovezile că Eftimie și Ghenadie erau mitropoliți și reședeau în Alba Iulia, încît teoria episcopiei de la Silvaș e trasă de păr. Ca titulari ai ei se repetă exclusiv cei de la Bălgrad, prezentați astfel ca șezînd pe două scaune. Singurul temei al apariției titlului Silvașului la mitropoliții tirzii de Bălgrad (numai în tipăriturile de după 1685) și al afirmației lui P. Movilă că înainte de Mihai Viteazul trăiau în alt loc vlădicii, este petrecerea mitropolitului Ioan cel Sfînt la Prislop în anii 1585—97. Dar acea petrecere avea motiv care o restringea numai la el: Era ales mitropolit din egumenia Prislopului, ceea ce la antecesorii săi nu e cazul.

Fraza: „Cu Ioan de Prislop începe seria *Episcopilor Bălgradului*” (p. 102) neagă calitatea de mitropoliți și urmașilor sfîntului Ioan, ceea ce refuzase și Iorga a-i concede lui Bunea, oricît îi era de obligat.

Vrea lucrarea bușureșteană, care a desmintit lăudabil intuiția lui Bunea despre încetarea episcopiei de Vad între 1550—74, să-i susțină teoria contra vechimii și canonicității mitropoliei ortodoxe ardelenene? Să argumenteze azi, cînd reintregirea-n ortodoxie a bisericii ardelenene a dezavuat toată atitudinea și tendința lui Bunea, că iniția mitropolie romînă în Ardeal a fost cea unită din Blaj? Că cea ortodoxă e și ea numai creația habsburgă din 1864? Că înainte în toată istoria bisericii romine în Ardeal a fost numai confuzie și necanonicitate?

Prejudecata aceasta a imprimat confuzie lucrării înseși și a scăzut valoarea osteneții meritorii a harnicului și învățatului magistrand.

ȘT. LUPȘA

MITROPOLIA BANATULUI

C U P R I N S U L

Pag.

Predici și îndrumări omiletice

<i>DrDrr. Gh. Lițiu, La Anul Nou și praznicul Tăierii împrejur</i>	1—4
<i>DrDrr. I. Petreuță, Inimă bună și inimă rea</i>	4—6
<i>PrPrr. Gh. Cotoșman, Duminica lui Zacheu</i>	7—11
<i>PrPrrot. P. Bogdan, Duminica Vameșului și Fariseului</i>	11—14
<i> " " Duminica Fiului Risipitor</i>	14—16
<i> " " Duminica lăsatului de carne</i>	16—18
<i>PrPrr. Gh. Cotoșman, Duminica Ortodoxiei</i>	18—24
<i>PrPrrot. P. Bogdan, Duminica II-a din Postul Mare</i>	24—25
<i>PrPrr. Gh. Cotoșman, Duminica Crucii</i>	26—30
<i>PiPrrot. P. Bogdan, Bunavestire</i>	30—32
<i>PiPrrot. Dr. Șt. Lupșa, Impotriva beției</i>	32—35
<i>PiPrr. Aurel Popescu, Meditație</i>	36—37

Versuri religioase

<i>VV.. L. Statornicu, Sfintului Iosif cel Nou</i>	37—
<i>PPetru Iacobescu, Lumină lină</i>	38—39

S t u d i i

<i>PProf. Dr. Nicolae Neaga, Decalogul</i>	40—51
<i>PPtr. Ieremia Ghita, Specificul Ortodoxiei</i>	52—66
<i>PPtr. Petru Iacobescu, Cinstirea Sfintelor Moaște</i>	66—70
<i>PProf. Dr. Liviu Patachi, Ștefan Moldovan și Timotei Cipariu</i>	71—81

Contribuții la Istoria Bisericii Române

<i>FPrrot. Dr. Gh. Cotoșman, Episcopul Isaia Antonovici</i>	82—98
<i> " " " Eremitul Visarion Valahul</i>	99—124

Figuri revoluționare din 1848

<i>IProf. Dr. Aurel Golimas, Consfăturile istorice din Banatul anului 1848—49</i>	125—130
---	---------

In apărarea păcii

<i>Redacția, Conferințele interconfesionale de Luptă pentru Pace</i>	131—135
--	---------

Monumente istorice

<i>Pr. P. Iacobescu</i> , Catedralele din Kremlin	136—141
---	---------

D o c u m e n t a r

<i>Roman Cotoșman</i> , Contribuții la Istoria școalelor românești din Banat	142—148
---	---------

C o m e m o r ă r i — Figuri bănățene

<i>Gh. Cotoșman</i> , Vicențiu Babeș (1821—1907	149—159
<i>Prof. T. Turcan</i> , Arhiereul Ioan Boroș (1850—1937	160—161
* * * Vicențiu Bugariu (1908—1932)	161—163
<i>Longhin I. Oprea</i> , Traian Grozavescu (1895—1927)	163—167

I n f o r m a Ț i i

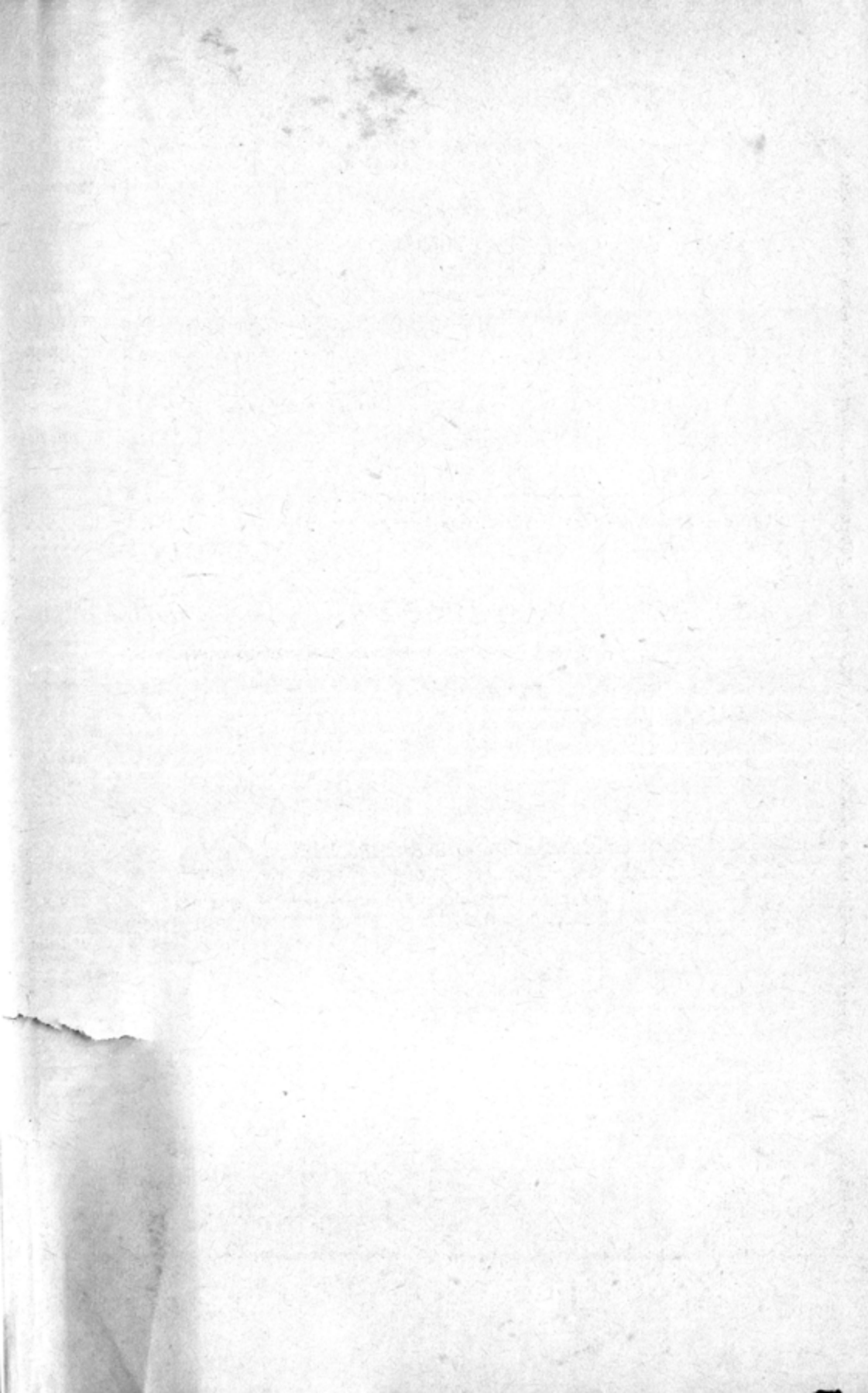
<i>P. I.</i> , Mari descoperiri biblice la Marea Moartă	168—169
---	---------

Știri și fapte din cuprinsul Mitropoliei Banatului

Arhiepiscopia Timișorii și Caransebeșului	170—175
Episcopia Aradului	176—177
<i>Bibliografie</i>	178—179

R e c e n z i i

<i>Diac. Ioan Decan</i> , Gala Galaction: Opere alese, vol. I	182
<i>Prof. Dr. Șt. Lupșa</i> , Magistrand Pr. Andrei Eftimie: Au existat episcopi canonici în Transilvania în veacul al XVI-lea ?	182—187

Către
OFICIUL PAROHIAL ORTODOX ROMIN

Onor,

BERLIȘTE

Oficiu parohial ort. rom.

raionul Oravița

Regiunea

